

LINGUA LATINA THEOLOGICA

Лариса Смольська
Роксоляна Оліщук
Інеса Чакал

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ЛАРИСА СМОЛЬСЬКА
РОКСОЛЯНА ОЛІЩУК
ІНЕСА ЧАКАЛ

LINGUA LATINA THEOLOGICA
ЛАТИНСЬКА МОВА

Підручник
для студентів богословського факультету

CERNIVTSI
Universitas Cernivicensis in nomine Georgio Fedkovic
MMXXIV

Чернівці

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
2024

УДК 811.124'02 (075.8)

С 514

Друкується за ухвалою Вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 13 від 30.10.2023 р.)

Рецензенти:

Лучканин С.М., д.філол.н., доцент, професор кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Лагодич М.М., кандидат наук з богослов'я, к.істор.н., доцент кафедри культурології, релігієзнавства та теології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Ластовець М.Ю., к.ф.н., асистент кафедри методики викладання української та іноземних мов і літератур Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Смольська Л., Оліщук Р., Чакал І.

С 514 *Lingua Latina Theologica*. Латинська мова : підручник для студентів богословського факультету. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 404 с.

ISBN 978-966-423-817-2

У двомовному (латинсько-українському) підручнику міститься короткий виклад основ граматики класичної латинської мови з примітками на граматичні особливості християнської (*Latīna Christiāna*), середньовічної (*Latīna mediaevālis*) і народної латини (*Latīna vulgāris*), різнопланові тренувальні вправи з фонетики, морфології та синтаксису латинської мови, навчальні адаптовані й оригінальні речення та фрагменти текстів для перекладу з відомих релігійних творів, латинські прислів'я з перекладом українською мовою. Усі завдання супроводжують словнички. Підручник містить також великий латинсько-український та українсько-латинський словники.

Підручник призначений для студентів-богословів, для духовних навчальних закладів і широкого кола зацікавлених.

УДК 811.124'02 (075.8)

ISBN 978-966-423-817-2

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2024

© Л.Ю. Смольська, 2024

© Р.Л. Оліщук, 2024

© І.С. Чакал, 2024

INDEX LECTIONUM. ЗМІСТ

LECTIO PRIMA (1). Alphabētum Latīnum. Vocāles. Diphthongi. Consonantes. Латинський алфавіт. Голосні. Дифтонги. Приголосні	8
LECTIO SECUNDA (2). Syllābae longae et breves (natūra et positiōne). Accentus. Довгі і короткі склади (за природою і позицією). Наголос	12
LECTIO TERTIA (3). Verbum. Praesens indicatīvi actīvi. Infinitīvus praesentis actīvi. Дієслово. Теперішній час дійсного способу активного стану. Інфінітив теперішнього часу активного стану	14
LECTIO QUARTA (4). Imperatīvus praesentis actīvi. Pronomīna personalia. Наказовий спосіб теперішнього часу активного стану. Особові займенники.....	22
LECTIO QUINTA (5). Declinatio prima. Перша відміна іменників	29
LECTIO SEXTA ET SEPTĪMA (6, 7). Declinatio secunda. Pronōmen interrogatīvum. Друга відміна іменників. Питальний займенник	37
LECTIO OCTĀVA (8). Adiectīva declinatiōnis I-II. Pronomīna possessīva et pronōmen reflexīvum. Прикметники I-II відміни. Присвійні займенники і зворотній займенник	46
LECTIO NONA (9). Declinatio tertia. Третя відміна іменників	53
LECTIO DECĪMA (10). Nomīna masculīna declinatiōnis tertiae. Pronōmen demonstratīvum <i>is, ea, id</i> . Іменники чоловічого роду третьої відміни. Вказівний займенник <i>is, ea, id</i>	62
LECTIO UNDECĪMA (11). Nomīna feminīna declinatiōnis tertiae. Pronōmen relatīvum <i>qui, quae, quod</i> . Іменники жіночого роду третьої відміни. Відносний займенник <i>qui, quae, quod</i>	70
LECTIO DUODECĪMA (12). Nomīna neutra declinatiōnis tertiae. Pronōmen demonstratīvum <i>hic, haec, hoc</i> . Іменники середнього роду третьої відміни. Вказівний займенник <i>hic, haec, hoc</i>	78
LECTIO TERTIA DECĪMA (13). Adiectīva declinatiōnis tertiae. Прикметники третьої відміни	85
LECTIO QUARTA DECĪMA (14). Participium praesentis actīvi. Дієприкметник теперішнього часу активного стану	93

- LECTIO QUINTA DECIMA** (15). *Indicativus imperfecti activi. Pronomina demonstrativa ipse, ipsa, ipsum; ille, illa, illud; iste, ista, istud; idem, eadem, idem.*
Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного стану.
Вказівні займенники ipse, ipsa, ipsum; ille, illa, illud; iste, ista, istud; idem, eadem, idem 100
- LECTIO SEXTA DECIMA** (16). *Indicativus futuri I (primi) activi.* Майбутній час (перший) недоконаного виду дійсного способу активного стану 108
- LECTIO SEPTIMA DECIMA** (17). *Indicativus praesentis, imperfecti, futuri passivi.*
Теперішній, минулий недоконаного виду, майбутній час дійсного способу пасивного стану 115
- LECTIO DUODEVICESIMA** (18). *Infinitivus praesentis passivi. Mutatio activa passivis. Ablativus auctoris.* Інфінітив теперішнього часу пасивного стану.
Заміна активного стану на пасивний. Орудний діючої особи 123
- LECTIO UNDEVICESIMA** (19). *Indicativus perfecti activi.*
Минулий час доконаного виду дійсного способу активного стану 128
- LECTIO VICESIMA** (20). *Indicativus plusquamperfecti et futuri II activi.*
Давноминулий час і майбутній доконаного виду дійсного способу активного стану 136
- LECTIO UNA ET VICESIMA** (21). *Participium perfecti passivi. Indicativus perfecti, plusquamperfecti, futuri II passivi.* Дієприкметник минулого часу доконаного виду пасивного стану. Минулий доконаний, давоминулий, майбутній другий час дійсного способу пасивного стану 143
- LECTIO VICESIMA SECUNDA** (22). *Declinatio IV (quarta).*
Четверта відміна іменників 151
- LECTIO VICESIMA TERTIA** (23). *Declinatio V (quinta).*
П'ята відміна іменників 159
- LECTIO VICESIMA QUARTA** (24). *Pronomina indefinita et negativa.*
Неозначені і заперечні займенники 165
- LECTIO VICESIMA QUINTA** (25). *Gradus comparationis adiectivorum.*
Ступені порівняння прикметників 174
- LECTIO VICESIMA SEXTA** (26). *Gradus suppletivus et periphrasticus comparationis adiectivorum (II).* Суплетивний і описовий ступені порівняння прикметників (II) 184

LECTIO VICESĪMA SEPTĪMA (27). Gradus comparatiōnis adiectivōrum (III). Ступені порівняння прикметників (III).....	193
LECTIO DUODETRICESĪMA (28). Numeralia cardinalia (1-100). Кількісні числівники (1-100).....	198
LECTIO UNDETRICESĪMA (29). Numeralia cardinalia (100-1000). Кількісні числівники (100-1000)	206
LECTIO TRICESĪMA (30). Numeralia ordinalia. Порядкові числівники.....	212
LECTIO UNA ET TRICESĪMA (31). Numeralia distributīva et adverbialia. Розділові і прислівникові числівники	219
LECTIO ALTĒRA ET TRICESĪMA (32). Kalendarium Romānum. Римський календар.....	225
LECTIO TRICESĪMA TERTIA (33). Verba deponentia. Відкладні дієслова .	230
LECTIO TRICESĪMA QUARTA (34). Verba Semideponentia. Напіввідкладні дієслова.....	242
LECTIO TRICESĪMA QUINTA (35). Coniunctīvus praesentis actīvi et passīvi. Coniunctīvus in sententiis primariis (optatīvus, hortatīvus, imperatīvus sive iussīvus, prohibitīvus). Умовний спосіб теперішнього часу активного і пасивного станів. Умовний спосіб у простих реченнях (побажання, заохочення, наказу, заборони)	248
LECTIO TRICESĪMA SEXTA (36). Coniunctīvus imperfecti actīvi et passīvi. Ut fināle et ut obiectīvum. Умовний спосіб минулого часу недоконаного виду активного і пасивного станів. Складнопідрядні речення з підрядними мети і додатковими	259
LECTIO TRICESĪMA SEPTĪMA (37). Coniunctīvus perfecti et plusquamperfecti actīvi et passīvi. Coniunctīvus in sententiis primariis. Умовний спосіб минулого часу доконаного виду і давноминулого часу. Умовний спосіб у простих реченнях (кон'юнктив можливості, сумніву або непевності, допусту або поступки).....	268
LECTIO DUODEQUADRAGESĪMA (38). Cum historicum seu narratīvum. Підрядні речення часу з cum історичним або розповідним	278
LECTIO UNDEQUADRAGESĪMA (39). Participium futūri actīvi. Coniugatio periphrastīca actīva. Дієприкметник майбутнього часу активного стану. Описова дієвідміна активного стану.....	283

LECTIO QUADRAGESĪMA (40). Gerundium. Герундій.....	290
LECTIO QUADRAGESĪMA PRIMA (41). Gerundĭvum. Coniugatio periphrastica passiva. Герундив. Описова дієвідміна пасивного стану.....	298
LECTIO QUADRAGESĪMA ALTĒRA (42). Verba anomala volo, nolo, malo. Неправильні дієслова volo, nolo, malo	305
LECTIO QUADRAGESĪMA TERTIA (43). Verbum anomale fero, ferre, tuli, latum. Неправильне дієслово fero, ferre, tuli, latum	314
LECTIO QUADRAGESĪMA QUARTA (44). Verbum anomale eo, ire, ii (ivi), itum. Неправильне дієслово eo, ire, ii(ivi), itum.....	320
LECTIO QUADRAGESĪMA QUINTA (45). Verba anomala fio, fieri, factus sum; edo, ere/esse, edi, esum/essum. Неправильні дієслова fio, fieri, factus sum; edo, ere/esse, edi, esum/essum	327
LECTIO QUADRAGESĪMA SEXTA (46). Ablativus absolutus. Орудний незалежний.....	334
LECTIO QUADRAGESĪMA SEPTĪMA (47). Accusativus cum infinitivo. Знахідний відмінок з інфінітивом.....	340
LECTIO DUODEQUINGUESĪMA (48). Nominativus cum infinitivo. Називний відмінок з інфінітивом.....	350
LECTIO UNDEQUINGUESĪMA (49). Supinum. Супін.....	355
VOCABULARIUM LATĪNO-UCRAINĪCUM. Латинсько-український словник	359
VOCABULARIUM UCRAINĪCO-LATĪNUM. Українсько-латинський словник	399

ПЕРЕДМОВА

Вивчення древніх мов, і зокрема латинської, для студентів-богословів необхідне, перш за все тому, що це одна з мов Древньої Християнської Церкви. І цей факт значно важливіший, аніж просто роль латини для підвищення загальної культури чи поглиблення філологічного аспекту освіти.

Розвиток богослов'я сьогодні не мислиться без безпосереднього звернення до традицій Святих Отців, що неможливо без хорошого володіння латинською мовою, адже саме вона значною мірою визначила шкільну і наукову традицію Європи і протягом певного часу була єдиною мовою богослов'я.

Вивчаючи латинську мову, студент може простежити тісний зв'язок святоотчої традиції зі спадщиною античності. Саме Отці Церкви зуміли своїм відношенням до освіти дати нам зразок для наслідування: філософську і художню спадщину античності вони розглядали як ґрунт для вміщення Істини Нового Завіту. Дійсно, неможливо правильно перекласти чи осмислити твори ранньохристиянських богословів без знання попередніх текстів класичних авторів. Тому читання оригінальних текстів Священного Писання і Святих Отців повинне починатися з освоєння класичних зразків словесності.

Теоретично-практичний напрямок вивчення латинської мови у навчальних закладах, специфіка її викладання для студентів-теологів різних закладів духовного спрямування, зумовили структуру підручника в цілому та структуру кожного заняття зокрема. Пропонований підручник складається з **49 лекцій-занять**, латинсько-українського та українсько-латинського словників.

Кожна лекція вміщує речення адаптовані та оригінальні на переклад з латинської на українську мову (рубрика «*Recita et verte. Прочитай і переклади*») зі словничком (рубрика «*VOCABULARIUM*»), короткий виклад граматики (рубрика «*GRAMMATICA. ГРАМАТИКА*»), різнопланові вправи для практикування граматичних тем (рубрика «*EXERCITIA. ВПРАВИ*»), латинські прислів'я (рубрика «*Mandate memoriae sententias Latinae. Запам'ятайте латинські прислів'я*»), а також фрагменти з оригінальних релігійних текстів для читання і перекладу, які зручно використовувати для самостійної роботи студентів.

Унікальність підручника полягає в тому, що він є двомовний – латинсько-український. Граматичний матеріал та всі завдання подані латинською і українською мовою паралельно.

При поданні латинської граматики класичного періоду у підручнику паралельно наводяться вказівки та примітки на граматичні особливості християнської (*Latina Christiana*), середньовічної (*Latina mediaevalis*) і народної латини (*Latina vulgaris*), що дозволить студентам розуміти і перекладати латинські богословські тексти різних часових періодів.

LECTIO PRIMA

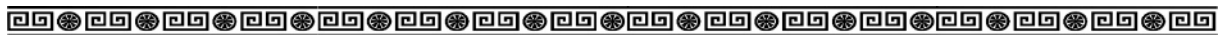
THEMA: ALPHABĒTUM LATĪNUM. VOCĀLES. DIPHTHONGI. CONSONANTES ЛАТИНСЬКИЙ АЛФАВІТ. ГОЛОСНІ. ДИФТОНГИ. ПРИГОЛОСНІ

Alphabētum Latīnum 24 (viginti quattuor) littēras continet.
Латинський алфавіт складається з 24 літер.

ALPHABĒTUM LATĪNUM et eius pronuntiatio **ЛАТИНСЬКИЙ АЛФАВІТ і його вимова**

<i>Littēra</i>	<i>Nomen</i>	<i>Pronuntiatio</i>
A, a	а	а
B, b	бе	б
C, c	це	ц, к
D, d	де	д
E, e	е	е
F, f	еф	ф
G, g	ге	г
H, h	га	г
I, i	і	і, й
K, k	ка	к
L, l	ель	ль
M, m	ем	м
N, n	ен	н
O, o	о	о
P, p	пе	п
Q, q	ку	к
R, r	ер	р
S, s	ес	с, з
T, t	те	т
U, u	у	у
V, v	ве	в
X, x	ікс	кс, кз
Y, y	іпсилогн	і
Z, z	зета	з

Vocālem *i* inter vocāles et ante vocālem in initio vocabūli pronuntiāmus ut *ī*; in ceteris casibus legimus ut *i*.

Голосну *i* вимовляємо, як *й* між голосними *i* перед голосною на початку слова; у інших випадках читаємо, як *i*.

Ad exemplum. Наприклад: *maiālis; iter, ita, dicit.*

DIPTHONGI. ДИФТОНГИ

Diphthongi sunt iunctūra duārum vocalium: **ae, oe, au, eu.**

Дифтонги – це поєднання двох голосних: **ae, oe, au, eu.**

✓ Diphthongi **ae, oe** pronuntiāmus unīco sono.

Дифтонги **ae, oe** вимовляємо як однозвук:

ae > e; oe > e, e.g., напр.: *aetas, poena.*

✓ Si super **ae, oe** signa – seu ·· sunt, ut duo vocāles legimus **aë** et **oë**.

Якщо над **ae, oe** є позначення – або ··, читаємо як дві голосні **aë** і **oë**.

e.g., напр.: *aër, benzoë, poëta.*

✓ Diphthongi **au, eu** pronuntiāmus ut **ay (ав), ey (ев).**

Дифтонги **au, eu** вимовляємо, як **ay (ав), ey (ев).**

e.g., напр.: *autumnus, neutrum.*

CONSONANTES. ПРИГОЛОСНІ

- Consōnans **c** ante vocāles *i (y), e (ae, oe)* pronuntiāmus ut **ц**, in cetēris casībus ut **к**.

Приголосну **c** перед голосними *i (y), e (ae, oe)* вимовляємо, як **ц**, у інших випадках, як **к**.

e.g., напр.: *cito, celer, coena, caelum, cylindrus;*

carmen, cor, cuprum, dic, fructus.

- Consōnans **s** inter vocāles et inter vocālem et consonantem *m, n* pronuntiāmus ut **з**; in cetēris casībus legimus ut **с**.

Приголосну **s** між голосними і між голосною та приголосною *m, n* вимовляємо, як **з**; у інших випадках читаємо, як **с**.

e.g., напр.: *rosa, basis, usus, mensis;*

os, sal, silva.

- Consōnans **x** inter vocāles pronuntiāmus ut **кз**; in cetēris casībus legimus ut **кс**.

Приголосну **x** між голосними вимовляємо, як **кз**; у інших випадках читаємо, як **кс**.

e.g., напр.: *exemplar, examen;*

lux, nox, Xerxes.

IUNCTURA LITTERARUM hoc modo pronuntiāmus:

БУКВОСПОЛУЧЕННЯ таким чином вимовляємо:

- **qu** – ante vocālem legimus ut **кв**

qu – перед голосною читаємо, як **кв** – *quis, quid, aqua, quinque.*

- **ngu** – ante vocālem legimus ut **нгв**

ngu – перед голосною читаємо, як **нгв** – *lingua, sanguis, unguentum.*

- **su** – ante vocālem legimus ut **св**; ut **su** sub accentu est legimus **су**.

su – перед голосною читаємо, як **св**; якщо **su** є під наголосом, читаємо **су** – *consuetudo, suavis; suus.*

- **ti** – ante vocālem ut **ці** legimus; post consonantes **s, t, x** legimus ut **ті**.

ti – перед голосною, як **ці** читаємо; після приголосних **s, t, x** читаємо, як **ті** – *natio, initium, lectio; ostium, Attius, mixtio.*

Ch, ph, rh, th, quae repraesentant graecos aspirātus, ut **х, ф, р, т** pronuntiāmus.

Ch, ph, rh, th, що репрезентують грецькі аспірати, як **х, ф, р, т** вимовляємо.

e.g., напр.:

ch – **х** – *charta, chamomilla*

ph – **ф** – *philosophia, phosphorus*

rh – **р** – *rhythmus, rheum*

th – **т** – *theologus, theatrum*

sch – **сх** – *schola*

LECTIO SECUNDA

THEMA: SYLLĀBAE LONGAE ET BREVES (naturā et positōne). ACCENTUS ДОВГІ І КОРОТКІ СКЛАДИ (за природою і позицією). НАГОЛОС

Accentum aut in antepaenultīma aut in paenultīma syllāba ponimus. Accentum in paenultīma syllāba ponimus, quando paenultīma syllāba longa est, ut *natūra*. Si paenultīma syllāba brevis est, accentum ponimus in antepenultīma syllāba, ut *serviunt*.

Наголос ставимо або на передпередостанній, або на передостанній склад. Наголос на передостанній склад ставимо, коли передостанній склад є довгим, як *natūra*. Якщо ж передостанній склад короткий, то наголос ставимо на передпередостанній склад, як *serviunt*.

Numquam accentus ponitur in ultīma syllāba.
Наголос ніколи не ставиться на останній склад.

Vocālis natūra sua longa potest esse, ut *sublābor*.
Голосна може бути довга за своєю природою, як *sublābor*.

Vocālis ante duas consonantes vel ante unam duplīcem consonantem longa est, ut *luctantes, oryza*.

Голосна перед двома приголосними або перед однією подвійною приголосною є довга, як *luctantes, oryza*.

Adnotatio: Vocālis ante mutam cum liquida (b, p, d, t, g, c + l, r) semper brevis est, ut *mediōcris*.

Примітка: Голосна перед німою з пивною (b, p, d, t, g, c + l, r) завжди є коротка, як *mediōcris*.

Vocālis natūra sua brevis potest esse, ut *extremītas*.
Голосна за своєю природою може бути коротка, як *extremītas*.

Vocālis ante vocālem brevis est.
Голосна перед голосною коротка.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Explicā accentum in vocabūlis. Поясни наголос у словах:*

Filia, pugna, caecus, syllāba, declāro, incōla, atōmus, adverbium, accūso, complexus, argumentum, genetīvus, manipūlus, edūco, edūco, cultūra, Aegyptus, candīdus, vicīnus, caballus, generatio, humānus, progressus, quadrātus, equestris, uxor, praemium, cyparissus, legālis, circīter, gemma, agnosco, gracīlis, fabūla, collectio, oleātus, dynastia, coquīna, sequester, iucundītas, coniectūra, globus, ductus, asīnus, tribūnal, ostium, observantia, lacūna, amoeba, aurum, persuadēre, revisio, aevum, foederatio, quantītas, coniuratio, pontus, cylindricus, hymnus, agricōla, figūra, cisterna.

II. *Exscrībe vocabūla cum paenultīma syllāba positīōne longa. Випиши слова з передостаннім складом довгим за позицією.*

.....
.....

III. *Exscrībe vocabūla cum paenultīma syllāba naturā longa. Випиши слова з передостаннім складом довгим за природою.*

.....
.....

IV. *Exscrībe vocabūla cum paenultīma syllāba positīōne brevi. Випиши слова з передостаннім складом коротким за позицією.*

.....
.....

V. *Exscrībe vocabūla cum paenultīma syllāba naturā brevi. Випиши слова з передостаннім складом коротким за природою.*

.....
.....

Dum spiro, spero.

LECTIO TERTIA

**THEMA: VERBUM. PRAESENS INDICATIVI ACTIVI.
INFINITIVUS PRAESENTIS ACTIVI
ДІЄСЛОВО. ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО
СТАНУ. ІНФІНІТИВ ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ АКТИВНОГО СТАНУ**

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. *Cur non respondes?*

.....

2. *Respondeo, non taceo.*

.....

3. *Cur non respondētis?*

.....

4. *Respondēmus non tacēmus.*

.....

5. *Bene legītis, sed male scribītis.*

.....

6. *Attente audīmus.*

.....

7. *Si quaerītis, invenītis.*

.....

8. *Cur clamātis?*

.....

9. *Tranquille sedent et spectant.*

.....

10. *Noctu dormīmus, interdiu laborāmus.*

.....

11. *Nunc vigilāre, non dormīre debētis.*

.....

12. *Dum vivīmus, discīmus.*

.....

13. *Si narras, audīre debeo.*

.....

14. *Bene dicis, sed male agis.*

.....

15. *Semper orāre debēmus.*

.....

16. *Non tacēre, sed respondēre debētis.*

.....

17. *Scribere debeo.*

18. *Quis legit et scribit?*

19. *Quid dicitis?*

20. *Non habent quid respondere.*

VOCABULARIUM:

ago, ěre, egi, actum – робити, діяти

attente – уважно

audio, ĩre, ĩvi, ĩtum – слухати

bene – добре

clamo, āre, āvi, ātum – кричати

cur – чому

debeo, ěre, debuĩ, debĩtum – бути

зобов'язаним, бути повинним

dico, ěre, dixi, dictum – говорити

disco, ěre, didĩci, - – вчитися

dormio, ĩre, ĩvi, ĩtum – спати

dum – доки

et – і

habeo, ěre, ui, ĩtum – мати,

володіти

interdiu – вдень

invenio, ĩre, veni, ventum –

знаходити

labōro, āre, āvi, ātum – працювати

lego, ěre, legi, lectum – читати

male – погано

narro, āre, āvi, ātum – розповідати

noctu – вночі

non – не

nunc – тепер

oro, āre, āvi, ātum – молитися

quaero, ěre, sĩvi, ĩtum – шукати

quid? – що?

quis? – хто?

respondeo, ěre, spondi, sponsum –

відповідати

scribo, ěre, scripsi, scriptum –

писати

sed – але

sedeo, ěre, sedi, sessum – сидіти

semper – завжди

si – якщо

specto, āre, āvi, ātum – дивитися,

споглядати

taceo, ěre, cui, ĩtum – мовчати

tranquille – спокійно

vigĩlo, āre, āvi, ātum – бути

бадьорим, не спати

vivo, ěre, vixi, victum – жити

ГРАММАТІСА. ГРАМАТИКА

VERBUM. ДІЄСЛОВО

Modi verbōrum sunt tres. Є три способи дієслів:

- *indicatīvus* (дійсний спосіб),
- *imperatīvus* (наказовий спосіб),
- *coniunctīvus* seu *subiunctīvus* (умовний спосіб).

Infinitīvus – неозначена форма дієслова.

Sex tempōra sunt. Є шість часів:

- *praesens* – (теперішній),
- *imperfectum* – (минулий недоконаного виду),
- *perfectum* – (минулий доконаного виду),
- *plusquamperfectum* – (давньоминулий час),
- *futūrum I (primum)* – (майбутній перший),
- *futūrum II (secundum) seu exactum* (майбутній другий).

Numēri sunt duo. Є два числа: *singulāris* (однина) і *plurālis* (множина).

Persōnae sunt tres. Є три особи: *prima* (перша), *secunda* (друга), *tertia* (третья).

Voces sunt duae. Станів є два: *actīvum* (активний) і *passīvum* (пасивний).

Coniugatiōnes verbōrum sunt quattuor. Є чотири дієвідмини дієслів:

Prima, radix cuius in **-a** longam exit et infinitīvus praesentis in **-āre**, ut *amā-*, *amāre*.

Перша, корінь якої закінчується на **-a** довгу і інфінітив теперішнього часу на **-āre**, як *amā-*, *amāre*.

Secunda, radix cuius in **-e** longam exit et infinitīvus in **-ēre** ut *habē-*, *habēre*.

Друга, корінь якої закінчується на **-e** довгу і інфінітив теперішнього часу на **-ēre**, як *habē-*, *habēre*.

Tertia, radix cuius in **-u** brevem vel consonantem exit et infinitīvus in **-ĕre**, ut *minū-*, *minu-ĕre*, *mitt-*, *mitt-ĕre*.

Третя, корінь якої закінчується на **-u** коротку або приголосну і інфінітив теперішнього часу на **-ĕre**, як *minū-*, *minu-ĕre*, *mitt-*, *mitt-ĕre*.

Quarta, radix cuius in **-i** longam exit et infinitīvus in **-īre**, ut *audī-*, *aud-īre*.

Четверта, корінь якої закінчується на **-i** довгу і інфінітив теперішнього часу на **-īre**, як *audī-*, *aud-īre*.

TABŪLA CONIUGATIŌNUM. ТАБЛИЦЯ ДІЄВІДМИН

Coniugatio Дієвідміна	Verbum Дієслово	Infinitīvus Інфінітив	Radix Корінь	Terminatio radīcis Закінчення кореня
I	amo	amāre	amā-	-ā longa (довга)
II	moveo	movēre	move -	-ē longa (довга)

III	mitto	mittĕre	mitt-	consōnans (приголосна)
III	minuo	minuĕre	minu-	-u brevis (коротка)
IV	audio	audĭre	audĭ -	-ī longa (довга)

Partes principāles verbi quattuor sunt. Є чотири основні форми дієслова:

I. Persōna prima singulāris indicatīvi praesentis actīvi (перша особа однини теперішнього часу дійсного способу активного стану):

amo, moveo, mitto, minuo, audio.

II. Infinitīvus praesentis actīvi (інфінітив теперішнього часу активного стану):

amāre, movĕre, mittĕre, minuĕre, audĭre.

III. Persōna prima singulāris indicatīvi perfecti actīvi (перша особа однини минулого доконаного часу дійсного способу активного стану):

amāvi, movi, misi, minui, audīvi.

IV. Supĭnum (супін):

amātum, motum, missum, minutum, audītum.

amo, āre, avi, atum (*любити*) – amo, amāre, amavi, amatum
 moveo, ĕre, movi, motum (*рухати*) – moveo, movĕre, movi, motum
 mitto, ĕre, misi, missum (*носилати*) – mitto, mittĕre, misi, missum
 minuo, ĕre, minui, ūtum (*зменшувати*) – minuo, minuĕre, minui, minūtum
 audio, ĭre, ĭvi, ĭtum (*слухати*) – audio, audĭre, audīvi, audītum

PRAESENS INDICATĪVI ACTĪVI hoc modo fit: *radĭcem verbi* (I, II, IV coniugatiōnes) adduntur terminatiōnes vocis actīvae.

Теперішній час дійсного способу активного стану утворюється таким чином: до кореня дієслова (I, II, IV відмін) додаються особові закінчення активного стану.

TERMINATIŌNES INDICATĪVI PRAESENTIS ACTĪVI. ОСОБОВІ ЗАКІНЧЕННЯ ТЕПЕРІШЬОГО ЧАСУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

Singulāris	Plurālis
1. -o	-mus
2. -s	-tis
3. -t	-nt

CONIUGATIO VERBŌRUM. ВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛІВ

Singulāris

	I amāre	II movēre	III mittēre	IV minuēre	audire
1.	ama- o (a+o=ō)	move- o	mitt- o	minu- o	audi- o
2.	ama- s	move- s	mitt- i-s	minu- i-s	audi- s
3.	ama- t	move- t	mitt- i-t	minu- i-t	audi- t

Plurālis

1.	amā- mus	movē- mus	mitt- ī-mus	minu- ī-mus	audi- mus
2.	amā- tis	move- tis	mitt- ī-tis	minu- ī-tis	audi- tis
3.	ama- nt	move- nt	mitt- u-nt	minu- u-nt	audi- u-nt

In coniugatiōne tertia persōnae 2-3 *sing.* et persōnae 1-2 *pl.* habent **-i-** conexīva et persōna 3 *plurālis* **-u-**. In coniugatiōne quarta persōna 3 *plurālis* quoque habet **-u-** conexīva.

У третій дієвідміні 2-3 *особи одн.* і 1-2 *особи мн.* мають з'єднувальну **-і-**, а 3 *особа мн.* **-u-**. У четвертій дієвідміні 3 *особа множини* також має з'єднувальну **-u-**.

In Latīna mediaevāli saepe contaminatio variārum coniugatiōnum sunt. Transformatio tertiae coniugatiōnis primā et vice versa. Et in ceteris coniugationībus contaminatiōnes acciduntur.

У середньовічній латині часто було змішування різних дієвідмін. Перетворення третьої дієвідмини на першу і навпаки. І в інших дієвідмінах трапляються змішування.

Verbum adiuvars. Допоміжне дієслово

SUM, ESSE (бути)	
PRAESENS INDICATĪVI	
Singulāris	Plurālis
1. <i>sum</i> (я є)	<i>sumus</i> (ми є)
2. <i>es</i> (ти є)	<i>estis</i> (ви є)
3. <i>est</i> (він є)	<i>sunt</i> (вони є)

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Defīni typum coniugatiōnis verbōrum et scribe radīcem praesentis.*
Визнач тип дієвідміни дієслів і напиши корінь теперішнього часу:

- amāre
- cedēre
- docēre
- sentīre
- dāre
- condēre
- errāre
- munīre
- habēre
- vincēre

II. *Forma ab his verbis infinitīvum praesentis actīvi.* *Утвори від цих дієслів інфінітив теперішнього часу активного стану:*

- doceo 2 tero 3
- pono 3 orno 1
- aperio 4 lego 3
- augeo 2 finio 4
- laudo 1 studeo 2

III. *Coniuga verba.* *Провідміняй дієслова:*

oro, āre (молитися) – **orāre**
 moneo, ēre (нагадувати) – **monēre**

Persōna	praesens indicatīvi actīvi	praesens indicatīvi actīvi
Singularis		
1.		
2.		
3.		

Plurālis		
1.		
2.		
3.		

ago, ěre (*весту*) – **agĕre**
 dormio, ĩre (*спати*) – **dormĭre**

Persōna	praesens indicatĭvi actĭvi	praesens indicatĭvi actĭvi
Singularis		
1.		
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

IV. *Transforma numĕrum verbōrum in exercitatiōne. Зміни число дієслів у вправі:*

laudant	legunt
vincit	finĭtis
dormit	studĕmus
audĭmus	doces
monĕtis	aperiunt
teris	clamas
debes	respondeo.....

V. *Verte in linguam Latĭnam. Переклади латинською мовою:*

1. Ми завжди повинні молитися.

.....

2. Чому ви не співаєте?

.....

3. Вони сидять та мовчать.

.....

VOCABULARIUM:

бути повинним – *debeo, ēre, debui, debītum*
завжди – *semper*
і, та – *et*
мовчати – *taceo, ēre, cui, ĭtum*

молитися – *oro, āre, āvi, ātum*
не – *non*
сидіти – *sedeo, ēre, sedi, sessum*
співати – *canto, āre, āvi, ātum*
чому – *cur*

Cogito, ergo sum (<i>Renātus Cartesius</i>).	Я мислю, отже я існую.
Qui quaerit, reperit.	Хто шукає, той знаходить.
Vivere est cogitare (<i>Cicero</i>).	Жити – значить мислити.
Cum tacent clamant.	Коли мовчать – кричать.
Veto.	Забороняю.
Credo.	Вірю.

LECTIO QUARTA

THEMA: IMPERATĪVUS PRAESENTIS ACTĪVI.
PRONOMĪNA PERSONALIA
НАКАЗОВИЙ СПОСІБ ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ АКТИВНОГО
СТАНУ. ОСОБОВІ ЗАЙМЕННИКИ

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. *Audĭte et intellegĭte!*

2. *Surgĭte et nolĭte timĕre!*

3. *Redde quod debes.*

4. *Noli flĕre, Maria.*

5. *Noli manĕre hic, sed vade mecum.*

6. *Ecce venio cito: tene quod habes.*

7. *Veni et vide!*

8. *Ascendĭte huc!*

9. *Dicit Iesus: Venĭte, prandete!*

10. *Venĭte et vidĕte!*

11. *Auscultare disce!*

12. *Verte! Vertĭte!*

13. *Vidĕte et applaudĭte!*

14. *Quod agĭtis, bene agĭte!*

15. *Quod nescis, noli dicĕre.*

16. *Vade et noli peccāre!*

17. *Audi nos!*

18. *Inclināte* vos!

19. *Orāte*!

20. *Ostende* nobis!

21. *Veni* tu quoque.

22. *Rogo*, *respondēte* nobis.

23. *Ave! Avēte*!

VOCABULARIUM:

ago, ěre, egi, actum – діяти,
робити applaudo, ěre, plausi,
plausum – плескати
ascendo, ěre, ascendi, ascensum –
підніматися
audio, ĩre, ĩvi, ĩtum – слухати
ausculto, āre, āvi, ātum –
вислуховувати, уважно слухати
aveo, ēre, –, –, – радіти, тішитися
cito – швидко
debeo, ēre, debui, debĭtum – бути
зобов'язаним, бути повинним
dico, ěre, dixi, dictum – говорити
disco, ěre, didĭci, –, – вчитися
esse – ось
fleo, ēre, ēvi, ētum – плакати
habeo, ēre, ui, ĩtum – мати,
володіти
hic – тут
huc – сюди
Iesus, u m – Ісус
inclĭno, āre, āvi, ātum – нахилити
intellĕgo, ěre, lexi, lectum –
сприймати, розуміти
maneo, ēre, mansi, mansum –
залишатися

mecum – зі мною вміти
nos – ми
ostendo, ěre, tendi, tentum –
показувати
pecco, āre, āvi, ātum – грішити
prandeo, ēre, prandi, pransum –
снідати
quod – що
quoque – також
reddo, ěre, dĭdi, ditum – віддавати
назад
rogo, āre, āvi, ātum – просити
sed – але
surgo, ěre, rexi, rectum –
підніматися, вставати
teneo, ēre, ui, tentum – тримати,
володіти
timeo, ēre, timui – , – боятися,
шанувати
tu – ти
vado, ěre, vasi, –, – йти
venio, ĩre, veni, ventum –
приходити
verto, ěre, verti, versum – повертати
video, ere, vidi, visum – бачити
vos – ви

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

Imperatīvus iussum et exhortatiōnem defīnit: *Ora! Dic mihi!*

Наказовий спосіб означає наказ і заохочення:

Ora! Молись! Dic mihi! Скажи мені!

Imperatīvus praesentis actīvi verbōrum primae, secundae et quartae coniugatiōnis **secundae persōnae singularis** est *radix verbi*. Pro verbis tertiae coniugatiōnis *radix verbi* + *littĕra coniuncta -e*.

Наказовий спосіб теперішнього часу активного стану дієслів першої, другої і четвертої дієвідміни **другої особи однини** – це **корінь дієслова**. Для дієслів третьої дієвідміни **корінь дієслова** + **з'єднувальна літера -e**.

Exempli causa. Наприклад:

I	amāre (любити)	ama! Люби!
II	tacĕre (мовчати)	tace! Мовчи!
IV	audĭre (слухати)	audi! Слухай!
III	mittĕre (посилати)	mitt-e! Посилай!
III	statuĕre (постановляти)	statu-e! Постановляй!

NB. Зверни увагу! *Dic! Fac! Fer! Duc!*

Persōna secunda plurālis: *radix verbi* + **-te** ad primam, secundam et quartam coniugatiōnes, ad tertiam coniugatiōnem *radix verbi* + *littĕra coniuncta -ĭ-* + **-te**.

Друга особа множини: **корінь дієслова** + **-te** для першої, другої і четвертої дієвідмін, для третьої дієвідміни **корінь дієслова** + **з'єднувальна літера -ĭ- + **-te**:**

I	amāre (любити)	amāte! Любіть!
II	tacĕre (мовчати)	tacĕte! Мовчіть!
IV	audĭre (слухати)	audĭte! Слухайте!
III	mittĕre (посилати)	mitt-ĭ-te! Посилайте!
III	statuĕre (постановляти)	statu-ĭ-te! Постановляйте!

Imperatīvus a verbo «sum, esse»: 2 sing. **es!** 2 pl. **este!**

Наказовий спосіб від дієслова «sum, esse»:

2 одн. **es!** Будь!, 2 мн. **este!** Будьте!

In prohibendo adhibĕtur imperatīvus **noli** (2 sing.) et **nolite** (2 plur.) cum *infinitivo*.

При запереченні додається наказовий спосіб *noli* (2 одн.) і *nolite* (2 мн.) з інфінітивом.

Exempli gratia. Наприклад:

Noli nocēre! Не нашкодь! Nolite nocēre! Не нашкодьте! Noli mittēre! Не посилай! Nolite mittēre! Не посилайте!

PRONOMĪNA PERSONALIA. ОСОБОВІ ЗАЙМЕННИКИ

ego – я *tu* – ти
nos – ми *vos* – ви

Declinatio. Відмінювання

	SINGULĀRIS				PLURĀLIS			
N.	<i>ego</i>	<i>я</i>	<i>tu</i>	<i>ти</i>	<i>nos</i>	<i>ми</i>	<i>vos</i>	<i>ви</i>
G.	<i>mei</i>	<i>мене</i>	<i>tui</i>	<i>тебе</i>	<i>nostrī</i>	<i>нас</i>	<i>vestrī</i>	<i>вас</i>
					<i>nostrum</i>	<i>із нас</i>	<i>vestrum</i>	<i>із вас</i>
D.	<i>mihi</i>	<i>мені</i>	<i>tibi</i>	<i>тобі</i>	<i>nobis</i>	<i>нам</i>	<i>vobis</i>	<i>вам</i>
Acc.	<i>me</i>	<i>мене</i>	<i>te</i>	<i>тебе</i>	<i>nos</i>	<i>нас</i>	<i>vos</i>	<i>вас</i>
Abl.	<i>me</i>	<i>мною</i>	<i>te</i>	<i>тобою</i>	<i>nobis</i>	<i>нами</i>	<i>vobis</i>	<i>вами</i>
V.			<i>tu</i>	<i>ти</i>			<i>vos</i>	<i>ви</i>

NB. Pronominibus personalibus additur syllāba *-met* ut *egomet*, saepe cum ipse, e.g. *temetipsum* (*temet ipsum* тебе самого).

Поetae saepe *mihi* contrāhunt in *mi*.

Зверни увагу! В особових займенниках додається склад *-met*, як *egomet*, часто з ipse, напр., *temetipsum* (*temet ipsum* тебе самого).

Поети часто *mihi* скорочують до *mi*.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Forma imperatīvum praesentis actīvi persōnae secundae singulāris et plurālis.* Утвори наказовий спосіб теперішнього часу активного стану другої особи однини і множини:

<i>Verba. Дієслова</i>	<i>Imperatīvus praesentis, persōna 2 singulāris</i>	<i>Imperatīvus praesentis, persōna 2 plurālis</i>
vincēre		
finīre		
imperāre		
scribēre		
docēre		
venīre		
laudāre		
scīre		
peccāre		
fidēre		
ascendēre		
servīre		
iudicāre		

II. *Transforma singulārem in plurāli et vice versa.* Зміни однину на множину і навпаки:

<i>Verba. Дієслова</i>	<i>Mutatio. Зміна</i>	<i>Translatio. Переклад</i>
audīte		
noli audīre		
dic		
nolīte dicēre		
miscē		
noli miscēre		
auscultāte		
nolīte auscultāre		

III. *Forma infinitivum et imperativum singularis et pluralis.*

Утвори інфінітив і наказовий спосіб однини і множини:

<i>Verba.</i> Дієслова	<i>Infinitivus</i>	<i>Imperativus</i>	
		<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
venio (4)			
valeo (2)			
surgo (3)			
maneo (2)			
ausculto (1)			
dico (3)			
canto (1)			

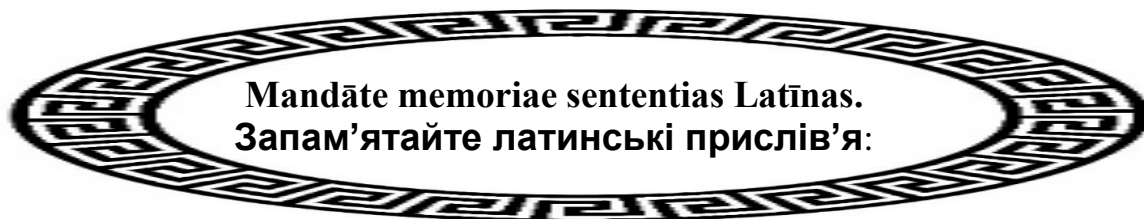
IV. *Verte in linguam Latīnam.* Переклади латинською мовою:

1. Дайте негайно.
2. Слухай! Слушайте!
3. Не гріши! Не грішіть!
4. Надійся і вір!
5. Молися!
6. Навчи нас також співати.

VOCABULARIUM:

вірити – credo, ěre, dīdi, dītum
грішити – pecco, āre, āvi, ātum
давати – do, dāre, dedi, datum
і, та – et
ми – nos
молитися – oro, āre, āvi, ātum

навчати – doceo, ěre, docui, doctum
надіятися – spero, āre, āvi, ātum
негайно – statim
слухати – audio, ĩre, ĩvi, ĩtum
співати – canto, āre, āvi, ātum
також – quoque

**Mandāte memoriae sententias Latīnas.
Запам'ятайте латинські прислів'я:**

Festīna lente! (<i>Augustus Imperātor</i>)	Поспішай повільно!
Nota bene! (NB)	Зверни увагу!
Sapēre aude (<i>Horatius</i>).	Зважся мислити!
Noli turbāre circūlos meos (<i>Archimēdes</i>).	Не руш моїх кіл!
Confer (cf.).	Порівняй!
Divīde et impēra!	Поділяй і володарюй!
Vive valeque.	Живи і будь здоровий!
Fac et spera.	Роби і сподівайся!
Age, quod agis.	Роби те, що робиш!
Vide supra (v. sup.).	Дивись вище.

LECTIO QUINTA

**THEMA: DECLINATIO PRIMA
ПЕРША ВІДМІНА ІМЕННИКІВ**

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Nondum venit *hora* mea.

2. *Aqua basilicae* est sancta.

3. Sancta *Maria* ora pro nobis.

4. Credo in sanctam *Ecclesiam* Catholicam.

5. *Puella* longā *vittā* *comas* ornat.

6. Credo Graecis *puellis*.

7. *Poetae* saepe *agricolas* laudant, sed *agricolae* *poetas* non laudant.

8. *Papa* *epistulas* bonas *Patriarchis* mittit.

9. *Anima* mea et *vita* mea.

10. *Mea culpa*.

11. Laudāmus te, benedicimus te,
adorāmus te, glorificāmus te
gratias agimus tibi propter
magnam *gloriam* tuam...

VOCABULARIUM:

adōro, āre, āvi, ātum – молитися,
поклонятися, шанувати
agricōla, ae m – землероб
anīma, ae f – душа
aqua, ae f – вода
basilīca, ae f – базиліка,
християнський храм
benedīco, ěre, dixi, dictum –
благословляти
bona – добра
catholīca – католицька
coma, ae f – волосся
credo, ěre, dīdi, dītum – вірити
culpa, ae f – провина
ecclesia, ae f – церква
epistūla, ae f – лист
gloria, ae f – слава
glorifīco, āre, āvi, ātum – робити
славним
Graeca – грецька
gratias ago – дякувати
hora, ae f – година
in (acc., abl.) – у, в, до

laudo, āre, āvi, ātum – хвалити,
прославляти
longa – довга
magna – велика
mea – моя
mitto, ěre, misi, missum – посилати
nondum – ще не
orno, āre, āvi, ātum – прикрашати
oro, āre, āvi, ātum – молитися
Papa, ae m – Папа
patriarcha, ae m – патріарх
poēta, ae m – поет
pro (abl.) – для, за
propter – через, внаслідок, у
зв'язку з
puella, ae f – дівчина
saepe – часто
sancta – свята
sed – але
tua – твоя
venio, ĩre, veni, ventum – приходити
vita, ae f – життя
vitta, ae f – стрічка, пов'язка на
голову

GRAMMATĪCA. ГРАМАТИКА

NOMEN SUBSTANTĪVUM. ІМЕННИК

Nomīna substantīva Latīna tales categoriae grammātīcae habent.
Латинські іменники мають такі граматичні категорії:

1. Genus. Рід	masculīnum (m) – чоловічий рід feminīnum (f) – жіночий рід neutrum (n) – середній рід
2. Numērus. Число	singulāris – одинна plurālis – множина

3. Casus. Відмінок	Nominatīvus (Nom.) – називний відмінок (<i>хто? що?</i>) Genetīvus (Gen.) – родовий відмінок (<i>кого? чого?</i>) Datīvus (Dat.) – давальний відмінок (<i>кому? чому?</i>) Accusatīvus (Acc.) – знахідний відмінок (<i>кого? що?</i>) Ablatīvus (Abl.) – орудно-місцевий відмінок (<i>ким? чим? на кому? на чому? де? коли? звідки?</i>) Vocatīvus (Voc.) – кличний відмінок
4. Declinatio. Відміна	Приналежність іменника до відміни визначається за закінченням родового відмінка однини. <i>(genetīvus singulāris):</i> I prima -ae II secunda -i III tertia -is IV quarta -us V quinta -ei

**INFLEXIŌNES CAUSĀLES AD NOMĪNA SUBSTANTĪVA
 PRIMAE-QUINTAE DECLINATIŌNUM
 ВІДМІНКОВІ ЗАКІНЧЕННЯ ІМЕННИКІВ П'ЯТИ ВІДМІН**

Declinatio / Відміна	I			II			III групи						IV		V
				consōnans приголосна		vocālis голосна		mixta мішана							
Genus / Рід	f	m	n	m,f	n	m,f	n	m,f	n	m	n	f			
SINGULĀRIS															
Nom.	a	us, er(∅)	um	різні									us	u	es
Gen.	ae	i	i	is	is	is	is	is	is	us	us	ei			
Dat.	ae	o	o	i	i	i	i	i	i	ui	u	ei			
Acc.	am	um	um	em =Nom.	em =Nom.	em =Nom.	em =Nom.	em =Nom.	em =Nom.	um	u	em			
Abl.	a	o	o	e	e	i	i	e	e	u	u	e			
Voc.	a	e, er(∅)	um	=Nom.		=Nom.		=Nom.		us	u	es			
PLURĀLIS															
Nom.	ae	i	a	es	a	es	ia	es	a	us	ua	es			
Gen.	ārum	ōrum	ōrum	um	um	ium	ium	ium	ium	uum	uum	ērum			
Dat.	is	is	is	ībus	ībus	ībus	ībus	ībus	ībus	ībus	ībus	ebus			
Acc.	as	os	a	es	a	es	ia	es	a	us	ua	es			
Abl.	is	is	is	ībus	ībus	ībus	ībus	ībus	ībus	ībus	ībus	ebus			
Voc.	ae	i	a	es	a	es	ia	es	a	us	ua	es			

DECLINATIO PRIMA. ПЕРША ВІДМІНА

Declinatio prima continet nomina feminina et nonnulla masculina in **-a** cum genitivo in **-ae**. Exempli gratia: *schola, ae f, aqua, ae f*, sed masculina sunt *poeta, ae m, agricola, ae m, Papa, ae m, Patriarcha, ae m* etc.

Перша відміна містить іменники жіночого роду і деякі чоловічого на **-a** з родовим відмінком на **-ae**. Наприклад: *schola, ae f* (школа), *aqua, ae f* (вода), а чоловічого роду – це *poeta, ae m* (поет), *agricola, ae m* (землероб), *Papa, ae m* (Папа), *Patriarcha, ae m* (Патріарх) etc.

Declinatio substantivi. Відмінювання іменника
ecclesia, ae f – церква

SINGULARIS		PLURALIS	
Nominativus	ecclesi- a	N.	ecclesi- ae
Genetivus	ecclesi- ae	G.	ecclesi- arum
Dativus	ecclesi- ae	D.	ecclesi- is
Accusativus	ecclesi- am	Acc.	ecclesi- as
Ablativus	ecclesi- a	Abl.	ecclesi- is
Vocativus	ecclesi- a	V.	ecclesi- ae

Sic etiam declinantur adiectiva et participia in **-a** finita, ut *sancta, longa, catholica* etc.

Таким чином також відмінюються прикметники і дієприкметники, які закінчуються на **-a**, як *sancta, longa, catholica* та ін.

Exempli gratia. Наприклад: *basilica sancta* (свята базиліка)

SINGULARIS		PLURALIS	
N.	basilica sancta	N.	basilicae sanctae
G.	basilicae sanctae	G.	basilicarum
D.	basilicae sanctae	D.	basilicis sanctis
Acc.	basilicam sanctam	Acc.	basilicas sanctas
Abl.	basilica sancta	Abl.	basilicis sanctis
V.	basilica sancta	V.	basilicae sanctae

ADNOTATIO: nominativus et vocativus declinationis primae aequales sunt, item genetivus et dativus singularis. Dativus et ablativus pluralis in omnibus declinationibus similiter cadunt.

ПРИМІТКА: називний і кличний відмінки першої відміни рівні, так само родовий і давальний однини. Давальний і аблатив множини у всіх відмінах також співпадають.

Genetīvus plurālis in *-ārum* aliquibus in vocabūlis minuītur in *-um*, ut *drachmum* pro *drachmārum*.

Родовий множини на *-ārum* у деяких словах скорочується на *-um*, як *drachmum* замість *drachmārum*.

Dea et *filia* praeter positioñem *-is datīvi* et *ablatīvi* habent etiam *-ābus*, ut *deābus*, *filiābus*.

Dea і *filia* крім закінчення *-is* давального відмінка і аблатива мають також *-ābus*, як *deābus*, *filiābus*.

Apud scriptōres christiānos mediaevāles usus est saepe in *Dat.* et *Abl. Pl.* *-ābus* in substantīvis: *avābus*, *dominābus*, *familiābus*, *feminābus*, *lupābus*, *reginābus*, *sociābus* etc.

У творах християнських середньовічних письменників часто вживаним у *Dat.* і *Abl. Pl.* є закінчення *-ābus* в іменниках: *avābus*, *dominābus*, *familiābus*, *feminābus*, *lupābus*, *reginābus*, *sociābus* etc.

A nono saecūlo in Latīna vulgāri in casibus oblīquis singulāris acciditur: *Gen.* *-ae* et *-a*; *Dat.* *-ae* et *-a*; *Acc.* *-a* (pro *-am*).

Від дев'ятого століття у латинській народній мові у непрямих відмінках однини з'являється: *Gen.* на *-ae* і *-a*; *Dat.* на *-ae* і *-a*; *Acc.* на *-a* (замість *-am*).

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. Declīna. Провідмінняй:
epistūla bona (хороший лист)

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

II. *Designa formam et verte. Визнач форму і перекладу:*

Substantīva. ІМЕННИКИ	Designatio. Визначення	Translatio. Переклад
ecclesiam		
puellā		
vitta		
animārum		
epistūlas		
evangelistis (2)		

III. *Adde vocabūlum in apto casu. Додай слово у відповідному відмінку:*

1. Puella discit.
 2. Coma longa ornat.
 3. Puellae in orant.
 4. Ecclesiae sanctae salūtant.
 5. Patriarchae veniunt.
 6. Epistūlae longae sunt.
- (*grammatīca, puella, Roma, Patriarcha (2), ecclesia*)

IV. *Adde flexūram. Додай закінчення:*

1. Credo in sanctam Ecclesi.....
2. Basilīcae patriarch... sunt ecclesiae sanctae.
3. Puellae epistūl... scribunt.
4. Puella in ecclesi... cantat.
5. In ecclesi... venīmus.

NB. Зверни увагу! (in + acc. – quo? куди? in + abl. – ubi? де?)

V. *Transforma num̄erum. ЗМІНИ ЧИСЛО:*

ecclesiārum –

puellis –

horas –

aquae –
 basilīcae (gen.) –
 comam –
 poēta –
 agricōlae (dat.) –

VI. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Дівчата хвалять товаришку.

2. Вчителька в школі навчає дівчат.

VOCABULARIUM:

в, у – in (acc. <i>куди?</i> , abl. <i>де?</i>)	товаришка – amīca, ae f
вчителька – magistra, ae f	хвалити – laudo, āre, āvi, ātum
дівчина – puella, ae f	школа – schola, ae f
навчати – doceo, ēre, docui, doctum	

VII. *Verte in linguam Ucrainīcam. Переклади українською мовою:*

in terra –
 ad terram –
 a terra –
 ad terram bonam –
 in gloria –
 ad Mariam –

VIII. *Describe ecclesiam tuam. Опиши свою церкву.*

.....

Fama volat.	Чутка летить.
Horae vitae volant.	Години життя летять.
Historia est magistra vitae.	Історія – вчителька життя.
Littēra docet, littēra nocet.	Буква навчає, буква шкодить.
Aurōra Musis amīca.	Аврора (богиня світанку) – подруга Музам.
Nulla est doctrīna sine lingua Latīna.	Немає жодної науки без латинської мови.
Persōna grata. Persōna non grata.	Бажана особа. Небажана особа.
Terra incognīta.	Невідома земля.
Tabūla rasa.	Чиста дошка.
Summa summārum.	В кінцевому висновку. Суть суті.
Via dolorōsa.	Хресний шлях.
Ad littēram.	Буквально.
Umbram suam metuēre.	Боятися своєї тіні.
Urtīcae proxīma saepe rosa est.	Троянда часто найближча до кропиви.

*Domīnus tecum!
Gaudium magnum nuntio vobis!*

LECTIO SEXTA ET SEPTĪMA

THEMA: DECLINATIO SECUNDA. PRONŌMEN INTERROGATIVUM. ДРУГА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ. ПИТАЛЬНИЙ ЗАЙМЕННИК

Recīta et verte. Прочитай і переклади:

1. Te *Deum* laudāmus.

2. Ecce *Agnus Dei*.

3. *Domīnus* vobiscum.

4. *Angēlus* enim *Domīni* descendit de *caelo*.

5. Vade, *filius* tuus vivit.

6. Gloria in *excelsis Deo*.

7. Nonne *amīci* sumus?

8. Audīte *verbum Domīni!*

9. Non est *discipūlus* super *magistrum*, nec *servus* super *domīnum*.

10. Vere sanctus es, *Domīne*.

11. Ad *Dei* gloriam.

12. In *principio*.

13. *Principium* gloriae sanctōrum.

14. *Caelum regnum* sanctōrum.

15. *Donum Dei* magnum est ecclesia sancta in terra.

16. *Vir iustus* timet *Deum*.

17. Da nobis, Domīne noster, *auxilium* contra *inimīcum*.

18. *Quid* hic facio?

VOCABULARIUM:

ad (acc.) – до, на	in (acc. – quo?; abl. – ubi?) – в, на
agnus, i m – ягня	inimīcus, i m – недруг, ворог
amīcus, i m – товариш	iustus, a, um – праведний, справедливий
angēlus, i m – ангел	magister, tri m – вчитель
auxilium, i n – допомога	magnus, a, um – великий
caelum, i n – небо	nonne – чи не, хіба не
contra (acc.) – проти	noster, nostra, nostrum – наш, наша, наше
de (abl.) – з	neque = neque – і не, також не
descendo, ěre, ndi, nsum – сходити, спускатись	prīncipium, i n – початок
Deus, i m – Бог	regnum, i n – царство
discipūlus, i m – учень	sanctus, a, um – святий
do, dāre, dedi, datum – давати	servus, i m – раб
Domīnus, i m – Господь, господар	super (acc.) – над, понад, вище
donum, i n – дар, подарунок	terra, ae f – земля
esse – ось	tuus, a, um – твій
enim – бо, адже	verbum, i n – слово
excelsus, a, um – високий	vere – дійсно, істинно
facio, ěre, feci, factum – робити	vir, i m – чоловік
filius, ii m – син	vivo, ěre, vixi, victum – жити
gloria, ae f – слава	
hic – тут	

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

Declinātio secunda contīnet nomīna masculīna in *-us* et *-er*, nomīna neutra in *-um*, cum genetīvo in *-i*.

Друга відміна містить іменники чоловічого роду на *-us* і *-er*, та іменники середнього роду на *-um*, з родовим відмінком на *-i*.

Declinatio substantivōrum. Відмінювання іменників
agnus, i m – ягня, puer, eri m – хлопець, templum, i n – храм

SINGULĀRIS			
	<i>m</i>	<i>m</i>	<i>n</i>
N.	agn- us	puer	templ- um
G.	agn- i	puer- i	templ- i
D.	agn- o	puer- o	templ- o
Acc.	agn- um	puer- um	templ- um
Abl.	agn- o	puer- o	templ- o
V.	agn- e	puer	templ- um
PLURĀLIS			
	<i>m</i>	<i>m</i>	<i>n</i>
N.	agn- i	puer- i	templ- a
G.	agn- ōrum	puer- ōrum	templ- ōrum
D.	agn- is	puer- is	templ- is
Acc.	agn- os	puer- os	templ- a
Abl.	agn- is	puer- is	templ- is
V.	agn- i	puer- i	templ- a

Sic etiam adiectīva in **-us**, **-er**, **-um** et participia in **-us** et **-um** declinantur: *magnus*, *miser*, *laudātus*, *laudātum*.

Таким чином також відмінюються прикметники на **-us**, **-er**, **-um** і дієприкметники на **-us** і **-um**: *magnus*, *miser*, *laudātus*, *laudātum*.

Maxīma pars substantivōrum in **-er** amittunt **-e** in casibus oblīquis, ut *magister*, *magistri*; *ager*, *agri* etc.

Значна частина іменників на **-er** втрачають **-e** у непрямих відмінках, як *magister*, *magistri*; *ager*, *agri* та ін.

Declinatio substantīvi. Відмінювання іменника *vir*, і m – чоловік

	SINGULĀRIS	PLURĀLIS
N.	vir	vir - i
G.	vir - i	vir - ōrum
D.	vir - o	vir - is
Acc.	vir - um	vir - os
Abl.	vir - o	vir - is
V.	vir	vir - i

Adnotatio. Nomina neutra cuiuscumque declinatiōnis in utrōque numēro tres casus similes habent: nominatīvum, accusatīvum et vocatīvum; in numēro plurālī nomina neutra semper litterā **-a** terminantur.

NB. *Filius* syllābam **-us** depōnit in vocatīvo. Vocatīvus singulāris formam *fili* habet.

Примітка. Іменники середнього роду у будь-якій відміні і в обох числах мають однакові форми в трьох відмінках: в називному, знахідному і кличному; у множині іменники середнього роду завжди закінчуються на літеру **-a**.

Зверни увагу! *Filius* втрачає склад **-us** у кличному відмінку. Кличний відмінок однини має форму *fili*.

Nomen substantīvum *Deus* in vocatīvo habet formam *Deus*, in plurālī *dei*, at saepius *di*.

Nomina *insulārum et arborum* feminīna sunt. Exempli gratia: *pinus*, *i f* – *сосна*; *Rhodus*, *i f*.

Іменник *Deus* у кличному відмінку має форму *Deus*, у множині *dei*, і частіше *di*.

Назви островів і дерев є жіночого роду. Наприклад: *pinus*, *i f* – *сосна*; *Rhodus*, *i f* – *Родос (острів)*.

Tria vocabūla in **-us** *virus*, *vulgus*, *pelagus* neutra sunt.

Три слова на **-us** *virus* (вірус), *vulgus* (народ), *pelagus* (море) є середнього роду.

Nonnulla substantīva declinatiōnis secundae in Latīna mediaevāli accipiunt flexūras declinatiōnis primae.

Деякі іменники другої відміни в середньовічній латині приймають закінчення першої відміни.

Accidūntur etiam substantīva, quae declināntur ut nomina declinatiōnis tertiae:

З'являються також іменники, які відмінюються, як іменники третьої відміни:

G. Sing. catholicōnis = catholicī
evangeliōnis = evangeliī

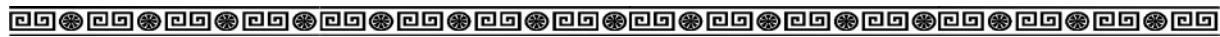
Acc. Sing. archidiacōnem = archidiacōnum
catholicōnem – catholicum
clerem = clerum

Abl. Sing. archidiacōne = archidiacōno

G. Pl. crucifērum = cruciferōrum

D. Pl. monasterībus = monasteriis

Abl. Pl. archidiaconībus = archidiacōnis

In Latīna vulgāri noni (IX) saecūli acciduntur flexūrae:
 У народній (вulgарній) латині дев'ятого (IX) століття з'являються закінчення:
 G. Sing. – o, D. Sing. – o, Acc. – o, Abl. – o

**PRONŌMEN INTERROGATĪVUM. ПИТАЛЬНИЙ ЗАЙМЕННИК
 QUIS? QUID? – ХТО? ЩО?**

	<i>m</i>	<i>n</i>
N.	quis?	quid?
G.		cuius?
D.		cui?
Acc.	quem	quid?
Abl.		quo?

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. Declīna. Провідмняй:

vesper (eri) tepīdus – теплий вечір

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

liber (bri) altus – стара книга

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		

Acc.		
Abl.		
Voc.		

caelum novum – нове небо

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
Nom.		
Gen.		
Dat.		
Acc.		
Abl.		
Voc.		

II. *Describe nomina et forma Nom. et Gen. Sing. Опиши іменники і утвори форми Nom. і Gen. Sing.:*

- asīnus (m)
- morbo (m)
- mala (n)
- amīcum (m)
- asinōrum (m)
- gaudia (n)
- filium (m)
- lupi (m)
- de lupo (m)
- stabūlo (n)
- stabūlum (n)

III. *Forma Nominatīvum et Accusatīvum Plurālis substantivōrum genēris neutri. Утвори називний і знахідний множини іменників середнього роду:*

- scutum
- caelum

- principio
- exemplis
- studio.....
- negotii
- officio
- doni
- vinum
- initio
- aurum
- pericūlo
- imperium

IV. Da vocabūla in apto casu et numēro. Подай слова у відповідному відмінку і числі:

1. Video (amīcus).....
2. Gloria (Deus) magna est.
3. Audīmus (verbum) iusta Domīni.
4. Magistri (discipūlus) bonos laudant.
5. Scribo epistūlam (amīcus)
6. (Deus) amāmus.
7. (Amīci) vocāmus.
8. Ad gloriam (apostōli beāti)
9. (sanctus Deus)servi boni sunt.

V. Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:

1. Учень слухає слова вчителя.
2. Ангели спускаються з неба.
3. Твій товариш живе в славі.
4. Пиши мені, товаришу.
5. Читайте разом з нами.
6. На небі є зірки.

7. Вчитель нагадує хлопцю: “Вчися хлопче! Працюй учне!”.

VOCABULARIUM:

ангел – angēlus, i m
бути – sum, esse, fui
в, у, на – in (acc. куди?, abl. де?)
вчитель – magister, tri m
вчитися – disco, ěre, didīci, –
жити – vivo, ěre, vixi, victum
з – de (abl.)
з, разом з – cum (abl.)
зірка – stella, ae f
нагадувати – moneo, ěre, ui, ĩtum
небо – caelum, i n
писати – scribo, ěre, scripsi,
scriptum

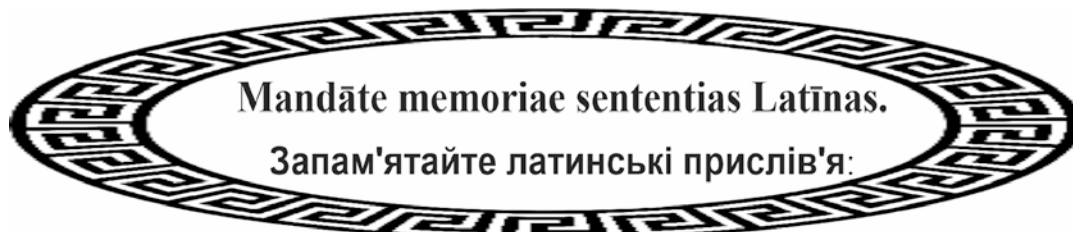
працювати – labōro, āre, āvi, ātum
слава – gloria, ae f
слово – verbum, i n
слухати – audio, ĩre, ĩvi, ĩtum
спускатися, сходити – descendo,
ěre, ndi, nsum
твій – tuus, a, um
товариш – amīcus, i m
учень – discipūlus, i m
хлопець – puer, eri m
читати – lego, ěre, legi, lectum
я – ego

VI. Verte in linguam Ucrainїsam. Переклади українською мовою:

Cum inimīcis
Ad regnum caelōrum
In gloria sanctōrum
Cum sanctis apostōlis
Cum sanctis
In principio
Ab apostōlis
Sancti in regno Dei
Ad caelum
In caelum
In caelo

VII. *Responde ad quaestiōnes. Дай відповідь на питання:*

1. Quem spero?
2. Quem ex apostōlis Christus maxīme (найбільше) laudat?
3. Cuius misericordiam cantas?
4. Quis nobis servat?
5. Quis Dei verba audit?
6. Cui hymnum cantāmus?
7. Quid nos filios Dei facit?

Per aspēra ad astra.	Через труднощі до зірок.
Lupus in fabūlis.	Вовк у байках.
Sic transit gloria mundi.	Так проходить мирська слава.
Dictis, non armis.	Словами, не зброєю.
Ventis verba profundēre.	Кидати слова на вітер.
Magnam fortūnam magnus etiam anīmus decet.	Великому духом личить також велике щастя.
Lupus non mordet lupum.	Вовк вовка не кусає.
Otium post negotium.	Відпочинок після справи.
Theatrum mundi.	Світова арена.
Liber est mutus magister.	Книга – це німий вчитель.
Proverbia – populōrum sapientia.	Прислів'я – мудрість народів.
Curricūlum vitae.	Життєпис. Автобіографія.
Ex officio.	Із обов'язку. За посадою.
Exempli gratia (e.g.).	Заради прикладу. Наприклад.
Exempli causa (e.c.).	Заради прикладу. Наприклад.
Anno Domīni (A.D.).	Року Божого.
Anno mundi (a.m.).	Року від створення світу.
Ex libris.	Із книг. Екслібрис.
Votum separātum.	Окрема (особлива) думка.
Sine anno.	Без року.
Acta diurna.	Щоденні події. Хроніка.
Ad acta.	У справу. В архів.

LECTIO OCTĀVA

THEMA: ADIECTĪVA DECLINATIŌNIS I-II. PRONOMĪNA
POSSESSĪVA ET PRONŌMEN REFLEXĪVUM
ПРИКМЕТНИКИ I-II ВІДМІНИ. ПРИСВІЙНІ ЗАЙМЕННИКИ I
ЗВОРОТНІЙ ЗАЙМЕННИК

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. Domĭne, non sum *dignus*.

2. Dialŏgus cum Deo est *pulcher*. Dialŏgus cum Deo est *bonus*.

3. *Sanctus, sanctus sanctus* Domĭnus Deus Sabaoth!

4. Donum Dei *magnum* est Ecclesia *Sancta* in terra.

5. Respĭce ergo in me ocŭlis misericordiae *tuae*.

6. Testimonium nostrum *verum* est.

7. Gaudium enim *magnum* habeo.

8. *Benedictus* es, Domĭne, Deus universi.

9. Orāmus te, Domĭne, per merĭta *sanctŏrum tuŏrum*.

10. Tu es filius *bonus*.

11. Ego non sum *inimĭcus* Dei.

12. Sancti *beāti* sunt.

13. Ecclesiam *catholĭcam* Papa gubernat.

14. Via *mea aequa* est, viae *vestrae pravae* sunt.

15. *Plena* sunt caela et terra gloria *tua*.

16. Caelum angēlis et sanctōrum anīmis *plenum* est.

17. *Sancti* et *sanctae* Dei, adorāte Deum cum Angēlis, Archangēlis, Thronis et orāte pro nobis.

VOCABULARIUM:

adōro, āre, āvi, ātum – молити,
благати, молитися
aequus, a, um – правильний,
належний
archangēlus, i m – архангел
beātus, a, um – блаженний
benedictus, a, um – благословенний
bonus, a, um – добрий
caelum, i n – небо
cum (abl.) – з
Deus, i m – Бог
Domīnus, i m – Господь, господар
dialōgus, i m – розмова, бесіда,
діалог
dignus, a, um – гідний
donum, i n – дар, подарунок
ergo – отже, тому
gaudium, ii n – радість
gubernō, āre, āvi, ātum – керувати
habeo, ēre, habui, habītum – мати
magnus, a, um – великий

meritum, i n – благодіяння
misericordia, ae f – співчуття,
милосердя
ocūlus, i m – око
plenus, a, um – повний, сповнений
pravus, a, um – неправильний,
поганий
pulcher, chra, chrum – гарний,
величний
respicio, ěre, rexi, restum –
оглядатися, дивитися назад
terra, ae f – земля
testimonium, ii n – свідчення
thronus, i m – трон, престол
Sabaoth – Саваоф (Саваот,
Цебаот), одне з імен Бога-Отця в
юдаїзмі та християнстві
universum, i n – світ
verus, a, um – правдивий, істинний
vester, vestra, vestrum – ваш
via, ae f – дорога

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

Adiectīva quae ad primam et secundam declinatiōnem pertīnent, tres flexūras habent in nominatīvo. Prima est genēris masculīni, altĕra feminīni, tertia neutri:

Прикметники, які відносяться до першої і другої відміни, мають в називному відмінку три закінчення. Перше є чоловічого роду, друге жіночого, третє середнього:

- us, - a, - um: *sanctus, sancta, sanctum* – святий, а, е
- er, - ěra, - ěrum: *liber, libĕra, libĕrum* – вільний, а, е
- er, - ra, - rum: *dexter, dextra, dextrum* – правий, а, е
- ur, - ūra, - ūrum: *satur, satŭra, satŭrum* – ситий, а, е

I. *sanctus* declinātur ut *agnus*, *sancta* ut *ecclesia*, *sanctum* ut *templum*.
sanctus відмінюється, як *agnus*, *sancta*, як *ecclesia*, *sanctum*, як *templum*.

SINGULĀRIS			
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	sanct - us	sanct - a	sanct - um
G.	sanct - i	sanct - ae	sanct - i
D.	sanct - o	sanct - ae	sanct - o
Acc.	sanct - um	sanct - am	sanct - um
Abl.	sanct - o	sanct - a	sanct - o
V.	sanct - e	sanct - a	sanct - um
PLURĀLIS			
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	sanct - i	sanct - ae	sanct - a
G.	sanct - ōrum	sanct - ārum	sanct - ōrum
D.	sanct - is	sanct - is	sanct - is
Acc.	sanct - os	sanct - as	sanct - a
Abl.	sanct - is	sanct - is	sanct - is
V.	sanct - i	sanct - ae	sanct - a

II. *liber*, *libēra*, *libērum* declinātur ut *puer*, *ecclesia*, *templum*.
liber, *libēra*, *libērum* відмінюється, як *puer*, *ecclesia*, *templum*.

SINGULĀRIS			
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	liber	libēr - a	libēr - um
G.	libēr - i	libēr - ae	libēr - i
D.	libēr - o	libēr - ae	libēr - o
Acc.	libēr - um	libēr - am	libēr - um
Abl.	libēr - o	libēr - a	libēr - o
V.	liber	libēr - a	libēr - um
PLURĀLIS			
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	libēr - i	libēr - ae	libēr - a
G.	liber - ōrum	liber - ārum	liber - ōrum

D.	libĕr - is	libĕr - is	libĕr - is
Acc.	libĕr - os	libĕr - as	libĕr - a
Abl.	libĕr - is	libĕr - is	libĕr - is
V.	libĕr - i	libĕr - ae	libĕr - a

Nomen adiectivum est quod substantivis iungitur genĕri, numĕro, casui, ut *vir bonus, via aequa, templum sanctum*.

Прикметник є таким, що узгоджується з іменниками в роді, числі та відмінку, як *vir bonus, via aequa, templum sanctum*.

In Latīna maediaevāli adiectiva I-II declinatiōnis possunt flexūras declinatiōnis tertiāe habĕre.

У середньовічній латині прикметники I-II відміни можуть мати закінчення третьої відміни.

PRONOMĪNA POSSESSĪVA. ПРИСВІЙНІ ЗАЙМЕННИКИ

Pronomīna possessīva sunt. Присвійні займенники це:

meus, mea, meum – мій, моя, моє;

tuus, tua, tuum – твій, твоя, твоє;

suus, sua, suum – свій, своя, своє;

noster, nostra, nostrum – наш, наша, наше;

vester, vestra, vestrum – ваш, ваша, ваше.

Declinātur ut adiectiva declinatiōnis primae et secundae.

Відмінюються, як прикметники першої і другої відміни.

Ablatīvo singulāri pronomīnum possessivōrum saepe **-pte** iungitur, ut *suopte*.

В аблативі однини до присвійних займенників часто приєднується **-pte: suopte**.

Pronominibus **suus** et **mea** (rarius) additur **-met**, ut *suāmet scelera, meāmet culpa*.

До займенників **suus** і **mea** (рідше) додається **-met**, як *suāmet scelera, meāmet culpa*.

Pronōmen *meus* vocatīvo habet formam *mi*: *mi amīce!*

Займенник *meus* у кличному відмінку має форму *mi*: *mi amīce!* – мій друже!

PRONŌMEN REFLEXĪVUM. ЗВОРОТНІЙ ЗАЙМЕННИК

N.	---	
G.	sui	<i>себе</i>
D.	sibi	<i>собі</i>
Acc.	se	<i>себе</i>
Abl.	(a) se	<i>собою</i>
	(secum)	<i>з собою</i>

EXERCITIA. ВПРАВИ:

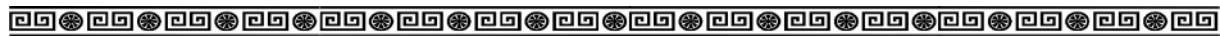
I. Declīna. Провідміняй:

noster dialōgus bonus – наша добра розмова

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

officium pulchrum nostrum – наш гарний обов'язок

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

misericordia digna tua – твоє гідне милосердя

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

II. *Transforma nomen magistra in nomen magister. Перетвори іменник magistra (вчителька) на іменник magister (вчитель):*

Magistra mea, tua, pulchra, bona, nostra, vestra.

.....

III. *Forma gen. et acc. pl. omnium genērum ab adiectīvis. Утвори gen. i acc. pl. усіх родів від прикметників:*

plenus

magnus

pulcher

bonus

benedictus

IV. *Scribe littēras quae lacūnis conveniunt. Допиши літери, які пропущені:*

1. Papa bon... patriarchas bon... in terra bon... laudat.

.....

2. Epistūl... tu... lego.

.....

3. Gloria nostr... magn... est.

.....

4. Beātus Paūlus apostōlus ad discipūl... su... dicit.

.....

V. Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:

1. Святі патріархи, пророки та євангелісти моліться за нас.

.....

2. Велике є милосердя Бога.

3. Ваші дороги – не (є) мої дороги.

4. Я святий зі святим.

VOCABULARIUM:

Бог – Deus, i m

ваш – vester, vestra, vestrum

великий – magnus, a, um

дорога – via, ae f

євангеліст – evangelista, ae m

за – pro (abl.)

з, зі – cum (abl.)

ми – nos

милосердя – misericordia, ae f

мій – meus, mea, meum

молитися – oro, āre, āvi, ātum

патріарх – patriarcha, ae m

пророк – prophēta, ae m

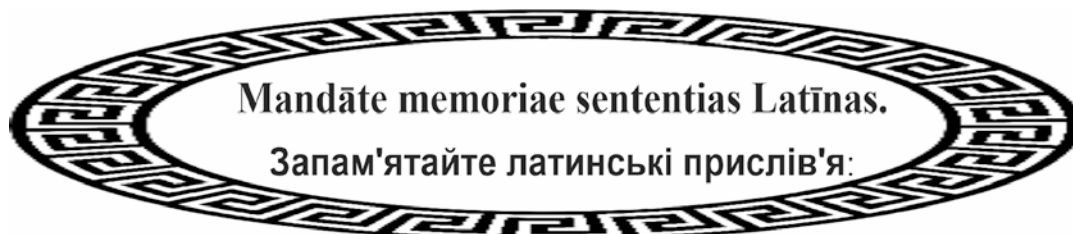
святий – sanctus, a, um

Verte per se. Переклади для себе:

Se solum Labiēnus amat, mirātur (дивується), adōrat:

Non modo se solum, se quoque solus amat.

(Ioannes Audoenus, scriptor Renaissance)

Cui fortūna favet multos amīcos habet.	Кому доля сприяє, той багато друзів має.
Iucunda memoria est praeteritōrum malōrum.	Приємний спогад є про минулі незгоди.
Pia desideria.	Добрі побажання.
Pulchrōrum etiam autumnus pulcher est.	У прекрасних (людей) навіть осінь прекрасна.

Lux et veritas.

LECTIO NONA

THEMA: DECLINATIO TERTIA ТРЕТЯ ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Caelum mihi *sedes* est: terra autem scabellum *pedum* meorum.

.....

2. Lucerna *corpōris* tui est oculus tuus.

.....

3. Ecce ego mitto vos sicut *oves* in medio luporum.

.....

4. Non est bonum sumere *panem* filiorum, et mittere *canibus*.

.....

5. Itaque Dominus est filius *homīnis*, etiam sabbati.

.....

6. Legio mihi *nomen* est, quia multi sumus.

.....

7. Habete in vobis *salem*, et *pacem* habete inter vos.

.....

8. Qui seminat bonum *semen*, est Filius *homīnis*.

.....

9. Qui amat *patrem* aut *matrem* plus quam me, non est me dignus.

.....

.....

10. Sancta Maria stella *maris* adiuva filios tuos.

.....

11. Deus *oratiōnes* *iuventūtis* audit.

.....

VOCABULARIUM:

adiuvo, āre, iūvi, iūtum (acc.) – допомагати
 amo, āre, āvi, ātum – любити
 audio, īre, īvi, ītum – слухати
 autem – але, ж
 bonus, a, um – добрий, хороший
 caelum, i n – небо
 canis, is m/f – собака
 corpus, ōris n – тіло
 dignus, a, um – гідний
 filius, i m – син; filii *pl.* – діти
 habeo, ēre, ui, ūtum – мати, володіти
 homo, ūnis m – людина
 inter (acc.) – між
 itāque – таким чином
 iuventus, ūtutis f – молодь; молодість
 legio, ōnis f – легіон, незліченна кількість
 lucerna, ae f – свічка, світильник, лампада
 lupus, i m – вовк
 mare, is n – море

mater, matris f – мати
 medium, i n – середина
 mitto, ěre, misi, missum – посилати
 multus, a, um – численний
 nomen, ūnis n – ім'я
 oculū, i m – око
 oratio, ōnis f – молитва
 ovis, is f – вівця
 panis, is m – хліб
 pater, patris m – батько, отець
 pax, pacis f – мир
 pes, pedis m – нога
 plus quam – більше ніж
 quia – тому що
 sabbātum, i n – субота
 sal, salis m – сіль
 scabellum, i n – лавочка, підніжок
 sedes, is f – трон, престол
 semen, ūnis n – насіння
 semino, āre, āvi, ātum – сіяти
 sicut – як, наче
 stella, ae f – зірка
 sumo, ěre, sumpsi, sumptum – брати, хапати, схоплювати

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

Declinatio tertia nomīna masculīna, feminīna et neutra contīnet, quōrum terminatio multiplex est cum genētīvo in **-is**.

Третя відміна містить іменники чоловічого, жіночого і середнього роду, закінчення яких є різними, а родовий відмінок закінчується на **-is**.

FLEXIŌNES NOMĪNUM DECLINATIŌNIS TERTIAE ЗАКІНЧЕННЯ ІМЕННИКІВ ТРЕТЬОЇ ВІДМИНИ

	SINGULĀRIS		PLURĀLIS
N.	flexiōnes multiplices <i>різні закінчення</i>	N.	- es (m, f); - a, - ia (n)
G.	- is	G.	- um, - ium

D.	- i	D.	- ibus
Acc.	- em (m, f) = N. (n)	Acc.	- es (m, f); - a, - ia (n)
Abl.	- e, - i	Abl.	- ibus
V.	= N.	V.	= N.

Adnotatio: Nominatīvus, accusatīvus et vocatīvus plurālis inter se semper aequāles sunt, quoque datīvus et ablatīvus plurālis.

Примітка: Називний, знахідний і кличний відмінки, а також давальний і аблатив множини мають однакові закінчення.

Nomīna declinatiōnis tertiae dividitur in tres typos: *consōnans*, *vocālis* et *mixtus*.

Іменники третьої відміни поділяються на три групи: *приголосний*, *голосний* і *мішаний*.

Typus consōnans nomīna imparasyllāba continet, quōrum radix finitur in unum consonantem: homo, **homīn**-is m; corpus, **corpōr**-is n; vox, **voc**-is f.

Приголосний тип містить нерівноскладові іменники, корінь яких закінчується на одну приголосну: homo, **homīn**-is m (людина); corpus, **corpōr**-is n (тіло); vox, **voc**-is f (голос).

Tales flexūras substantivōrum declinatiōnis tertiae typi consonantis. Такі закінчення іменників третьої відміни приголосної групи:

	SINGULĀRIS			PLURĀLIS		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	homo	vox	corpus	homīn - es	voc - es	corpōr - a
G.	homīn - is	voc - is	corpōr - is	homīn - um	voc - um	corpōr - um
D.	homīn - i	voc - i	corpōr - i	homin - ĩbus	voc - ĩbus	corpor - ĩbus
Acc.	homīn - em	voc - em	corpus	homīn - es	voc - es	corpōr - a
Abl.	homīn - e	voc - e	corpōr - e	homin - ĩbus	voc - ĩbus	corpor - ĩbus
V.	= N.	= N.	= N.	= N.	= N.	= N.

Adnotatio. Примітка:

Abl. Sing. – e

N. Pl. – a (n)

G. Pl. – um

Typus vocālis nomīna genēris neutri, quae in Nom. Sing. flexūras **-e**, **-al**, **-ar**, in Gen. Sing. **-is**, **-ālis**, **-āris** habent: *mare*, *is* n; *ānīmal*, *ālis* n; *exemplar*, *āris* n.

Голосний тип містить іменники середнього роду, які в Nom. Sing. мають закінчення **-e**, **-al**, **-ar**, у Gen. Sing. **-is**, **-ālis**, **-āris**: *mare, is n* (море); *animal, ālis n* (тварина); *exemplar, āris n* (приклад).

	SINGULĀRIS		PLURĀLIS	
N.	mar - e	animāl	mar - ia	animāl - ia
G.	mar - is	animāl - is	mar - ium	animāl - ium
D.	mar - i	animāl - i	mar - ibus	animāl - ibus
Acc.	mar - e	animāl	mar - ia	animāl - ia
Abl.	mar - i	animāl - i	mar - ibus	animāl - ibus
V.	= N.	= N.	= N.	= N.

Adnotatio. Примітка:

Abl. Sing. – **i**

N. Pl. – **ia**

G. Pl. – **ium**

Typus mixtus nomina parasyllaba: ut *ov-is*, *ov-is f* et imparisyllaba, quorum radix finitur duabus consonantibus: *nox*, *noct-is f*; *dens*, *dent-is m*.

Мішаний тип містить рівноскладові іменники: як *ov-is*, *ov-is f* і нерівноскладові, корінь яких закінчується на дві приголосні: *nox*, *noct-is f* (ніч); *dens*, *dent-is m* (зуб).

	SINGULĀRIS		PLURĀLIS	
N.	ov - is	nox	ov - es	noct - es
G.	ov - is	noct - is	ov - ium	noct - ium
D.	ov - i	noct - i	ov - ibus	noct - ibus
Acc.	ov - em	noct - em	ov - es	noct - es
Abl.	ov - e	noct - e	ov - ibus	noct - ibus
V.	= N.	= N.	= N.	= N.

Adnotatio. Примітка: G. Pl. – **ium**

Eeunt tamen in **G. Pl.** in **-um**:

Однак, закінчуються в **G. Pl.** на **-um** такі іменники:

canis, is m/f – собака; *iuvenis, is m/f* – юнак, молода дівчина; *apis, is f* (*apum et apium*) – бджола; *sedes, is f* (*sedum et sedium*) – престол; *mensis, is m* (*mensum et mensium/ium*) – місяць; *panis, is m* (*panum et panium*) – хліб; *pater, patris m* – батько; *mater, matris f* – мати; *frater, fratris m* – брат; *parentes* (*parentum et parentium*) – батьки.

NB. Nomīna *vis f* – сила; *febris, is f* – пропасниця; *securris, is f* – сокира; *sitis, is f* – спрага; *turris, is f* – вежа et nomīna fluviorum ut **Tibēris** et urbium ut **Neapōlis** in **Acc. Sing.** flexūras – **im**; **Abl. Sing.** – **i**; **G. Pl.** – **ium** habent.

Зверни увагу! Іменники *vis f* – сила; *febris, is f* – пропасниця; *securris, is f* – сокира; *sitis, is f* – спрага; *turris, is f* – вежа і назви річок, як **Tibēris**, і міст, як **Neapōlis** мають у **Acc. Sing.** закінчення **-im**; **Abl. Sing.** – **i**; **G. Pl.** – **ium**.

In Latīna mediaevāli evēnit **Abl. Sing.** **-i** pro **-e**, et vice versa, e.g. *fratri, hiemi, altāre*, et **G. Pl.** **-um** pro **-ium** sive vice versa: *aedum, ignum, custodium, furium*.

У середньовічній латині з'являється в **Abl. Sing.** закінчення **-i** замість **-e**, і навпаки, напр., *fratri, hiemi, altāre*, і **G. Pl.** **-um** замість **-ium**: *aedum, ignum, custodium, furium*.

In Latīna vulgāri flexūra **-e** omnibus casibus obliquis singularis acciditur.

У народній латині закінчення **-e** з'являється у всіх непрямих відмінках однини.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Describe typum nomīnum declinatiōnis tertiae. Визнач тип іменників третьої відміни:*

<i>honor, ōris m</i> –	<i>plebs, plebis f</i> –
<i>mos, moris m</i> –	<i>natio, ōnis f</i> –
<i>rete, retis n</i> –	<i>urbs, urbis f</i> –
<i>finis, is m</i> –	<i>lex, legis f</i> –
<i>dens, dentis m</i> –	<i>calcar, āris n</i> –
<i>caput, itis n</i> –	<i>fortitūdo, ĩnis f</i> –
<i>fons, fontis m</i> –	<i>pater, patris m</i> –

II. *Declīna. Провідміняй:*

canis albus – біла собака (*canis, is m; albus, a, um*)

	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

oratio bona – хороша промова (*oratio, ōnis f; bonus, a, um*)

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

insigne malum – поганий знак (*insigne, is n; malus, a, um*)

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

mons altus – висока гора (*mons, ntis m; altus, a, um*)

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

III. *Describe formas casuum. Визнач форми відмінків:*

regum
ducum
rege
voce
calcaria
hominibus
civi
montis
mari
partes
civium
duce
animalium

IV. *Transforma numerum. Перетвори число:*

o mare nostrum –	pani –
in corporibus –	canis –
cum parte –	ovis –
animal –	hominis –
seminum –	fratri –

V. *Da apto casu vocabulum. Подай слово у відповідному відмінку:*

1. Deus semper (homo) adiuvat.
2. Benedictus es, Domine, (patres) nostrorum.
3. Propter mandatum ecclesiae suae (caro, nis f)
non manducant (їсти).
4.(panis) dat nobis.

VI. *Verte in linguam Ucrainīcam. Переклади українською мовою:*

cor meum
oratio mea
et tibi, pater
humanitātis nostrae
divīnae maiestātis tuae
in corde meo
in corde tuo
lucem tuam et veritātem tuam
quia tu es, Deus, fortitūdo mea
in montem sanctum tuum
corpus homīnis
cum bonis hominībus
ex corpore
in nomīne Domīni
pacem do vobis
in pace
corpus Domīni
pro redemptiōne animārum

VII. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Шануй батька твого і матір твою.
.....

2. Хвороби тіл лікуємо, хвороби душі занедбуємо.
.....

VOCABULARIUM:

батько – pater, patris m	мати – mater, matris f
душа – anīma, ae f	тіло – corpus, ōris n
занедбувати – neglēgo, ěre, lexi, lectum	хвороба – infirmītas, ātis f
лікувати – curo, āre, āvi, ātum	шанувати – colo, ěre, ui, cultum

Anīmus in pedes decīdit.	Душа в п'ятки відійшла.
Igni et ferro.	Вогнем і мечем.
Quid est veritas?	Що є істина?
Pax Romāna.	Римський мир.
Pedibus timor addit alas.	Страх ногам додає крила.
Bonae mentis soror est paupertas.	Бідність – сестра здоровому глузду.
Vox popūli vox Dei.	Голос народу – голос Бога.
Cruditatis mater est avaritia.	Жадібність – матір жорстокості.
Roma caput mundi.	Рим – столиця світу.
Calamitas virtutis occasio est.	Лихо – пробний камінь доблесті.

Deo, Regi, Patriae.

LECTIO DECIMA

**THEMA: NOMINA MASCULINA DECLINATIONIS TERTIAE.
PRONOMEN DEMONSTRATIVUM is, ea, id
ІМЕННИКИ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ ТРЕТЬОЇ ВІДМІНИ.
ВКАЗІВНИЙ ЗАЙМЕННИК is, ea, id**

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Quis ex vobis *homo*, qui habet centum oves.

.....

2. Tu *rex gloriae*, Christe,
Tu *Patris* sempiternus es filius.

.....

3. Est enim nunc liber vitae *eius*.

.....

4. Non est *timor Dei*¹ ante oculos *eorum*.

.....

5. Placet enim *eis*: et *debitores* sunt *eorum*.

.....

6. Ascenditque Aaron *sacerdos* in *montem*.

.....

7. Et dicit *ei* Iesus: quid mihi et tibi est mulier.

.....

8. Lauda, Sion, *Salvatorem*
Lauda *ducem* et *pastorem*
In hymnis et cantibus.

.....

.....

9. Dic ad *eos*: Nolite ascendere.

.....

¹ timor Dei – страх до Бога, страх перед Богом (Gen. obiectivus).

10. Annuntiāte igitur gentes gloriam eīus.

11. Eum vidēmus; Eas non audio.

12. Cavēte autem ab hominībus.

13. Servīte Domīno in timōre et exultāte ei cum tremōre.

14. Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cetēri homīnum: raptōres, iniusti, adultēri.

15. Timor Domīni fons vitae.

16. Propter mores homīnum pacem veram non habebīmus.

17. Nihil sine magno labōre vita hominībus dat.

VOCABULARIUM:

adulter, ěri m – перелюбник,
коханець
annuntio, āre, āvi, ātum –
повідомляти
ante (acc.) – перед
ascendo, ěre, ascendi, ascensum –
підніматися
autem – але, ж
cantīcum, i n – пісня, спів
caveo, ěre, cavi, cautum –
остерігатися, берегтися
centum – сто
cetērus, a, um – інший
debītor, ōris m – боржник
dico, ěre, dixi, dictum – говорити
dux, ducis m – вождь

enim – бо, адже, очевидно, саме
exulto, āre, āvi, ātum – хвалити,
пишатися, звеличувати
fons, ntis m – джерело
gens, ntis f – рід, народ
gratias ago – дякую
habeo, ěre, ui, ģtum – мати,
володіти
hymnus, i m – гімн
igitur – отже
iniustus, a, um – неправедний,
несправедливий
is, ea, id – цей, ця, це
labor, ōris m – праця, труд
laudo, āre, āvi, ātum – хвалити
liber, bri m – книга

magnus, a, um – великий
 mons, montis m – гора
 mos, moris m – морів, характер,
 звичай
 mulier, ěris f – жінка
 nihil – ніщо
 oculus, i m – око
 ovis, is f – вівця
 pastor, ōris m – пастих, пастир
 pater, patris m – батько, отець
 placeo, ěre, uī, ĩtum – подобатися
 propter (acc.) – внаслідок, із-за, через

raptor, ōris m – грабіжник
 rex, regis m – цар
 sacerdos, ōtis m – священик, жрець
 salvātor, ōris m – спаситель
 sempiternus, a, um – вічний
 servio, ĩre, ĩvī, ĩtum – служити
 sine (abl.) – без
 timor, ōris m – страх
 tremor, ōris m – тремтіння, страх
 video, ěre, vidī, visum – бачити
 vitium, i n – вада

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

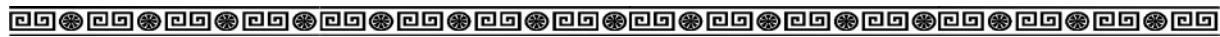
Nomīna masculīna declinatiōnis tertię finītur in N. Sing. et G. Sing.:
 Іменники чоловічого роду третьої відміни мають такі закінчення в
 N. Sing. і G. Sing.:

N. Sing.	G. Sing.	
- o	- ĩnis	homo, mis – людина
	- ōnis	sapo, ōnis – мило
-or	- ōris	tremor, oris – тремтіння
- os	- oris	flos, floris – квітка
	- ōtis	sacerdos, otis – священик, жрець
-er	- eris	aer, aeris – повітря
	- tris	frater, tris – брат
-es	- dis	pes, pedis – нога, стопа
(imparisyllāba)	- ĩtis	miles, itis – воїн
-ex	- ĩcis	vertex, icis – вершина
	- gis	rex, regis – цар

Exceptiōnes. Винятки: caro, carnis f – м'ясо, плоть; arbor, ōris f –
 дерево; os, oris n – рот; os, ossis n – кістка; mater, tris f – мати; ver, veris n –
 весна; lex, legis f – закон.

In Latīna mediaevāli substantīva genĕris masculīni declinatiōnis tertię
 possunt habĕre:

В середньовічній латині іменники чоловічого роду третьої
 відміни можуть мати:

1) flexūras declinatiōnis secundae:

1) закінчення другої відміни:

G. Sing. fratri = fratris

Acc. Sing. hiēmum = hiēmum

Abl. Sing. canālo = canāli

V. Sing. fratre = frater

N. Pl. nepōti = nepōtes

G. Pl. fratrōrum = fratrum

Acc. Pl. castros = castrōres

D., Abl. Pl. apis = apībus

2) interdum flexūras declinatiōnum quartae et quinae:

2) іноді закінчення четвертої і п'ятої відміни:

G. Sing. litus = litōris

cerviciēi = cervīcis

G. Pl. apium = apium

NB. In Latīna vulgāta substantīva in **-or** feminīna sunt.

Зверни увагу! У народній латині іменники на **-or** жіночого роду.

PRONŌMEN DEMONSTRATĪVUM. ВКАЗІВНИЙ ЗАЙМЕННИК IS, EA, ID

	SINGULARIS			PLURALIS		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	is	ea	id	ei (ii, i)	eae	ea
G.	eīus	eīus	eīus	eōrum	eārum	eōrum
D.	ei	ei	ei	eis (iis, is)	eis (iis, is)	eis (iis, is)
Acc.	eum	eam	id	eos	eas	ea
Abl.	eo	ea	eo	eis (iis, is)	eis (iis, is)	eis (iis, is)

Genetīvus *eīus*, *eārum*, *eōrum* saepe adhibētur pro pronomīne possessīvo:

Родовий відмінок *eīus*, *eārum*, *eōrum* часто використовується замість присвійного займенника:

Saepe in domo *eīus* sum. – Часто буваю в його домі.

Phraseologia. Фразеологія:

Est ei in anīmo – він має на думці

Id est – тобто

In eo est – становище таке, справа так мається

NB. In vulgāta pronōmen *is*, *ea*, *id* iam non adhibētur, solum forma *id* manet in *id ipsum* = *idem*.

Зверни увагу! У народній латині займенник *is*, *ea*, *id* вже не використовується, тільки форма *id* залишається у *id ipsum* = *idem*.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Declina. Провідміняй:*

is rex dolōsus – цей хитрий цар (*rex, regis m; dolosus, a, um*)

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

ea mulier laboriōsa – ця працююча жінка (*mulier, eris f; laboriōsus, a, um*)

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

id ver pulchrum – ця прекрасна весна (*ver, veris m; pulcher, chra, chrum*)

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

II. *Compōne formam N. Sing. Утвори форму називного відмінка однини:*

timōris	debitōris
dolōris	ducis
labōris	patris
tremōris	fratris
redemptōris	sorōris
salvatōris	pastōris

III. *Quibus casibus esse possunt formae? Якими відмінками можуть бути форми?*

ea terra	eis mulieribus
cum eis amīcis	ei redemptōri
ea gaudia	eius patris
id canticum	eae arbōres
eas sorōres	eōrum librōrum

IV. *Transforma numerum. Перетвори число:*

eos prophētas
eōrum debitōrum
is salvātor
eo timōre
in ea terra
cum eis amīcis
ea gaudia
id canticum
eis raptoribus
eum redemptōrem
eam gentem

V. *Responde ad quaestiōnes. Дай відповідь на питання:*

- Quid Deus est?

.....

- Quo ascendit Aaron sacerdos? (quo? – куди?)

.....

- Quis vivit in sempiternum?

.....

VI. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Пастухи хвалять Бога.

.....

2. Вислухай, Господи, молитви рабів твоїх.

.....

3. Каже йому Христос: «Дай йому пити».

.....

VOCABULARIUM:

Бог – Deus, i m

вислуховувати – ausculto, āre, āvi,
ātum

Господь – Domīnus, i m

давати – do, dāre, dedi, datum

казати, говорити – dico, ěre, dixi,
dictum

молитва – oratio, ōnis f

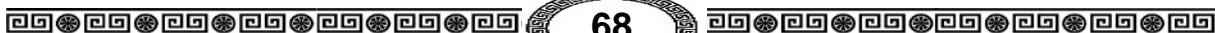
пастух – pastor, ōris m

пити – bibo, ěre, bibi

раб – servus, i m

хвалити – laudo, āre, āvi, ātum

Христос (грец. „помазанник”) –
Christus, i, m

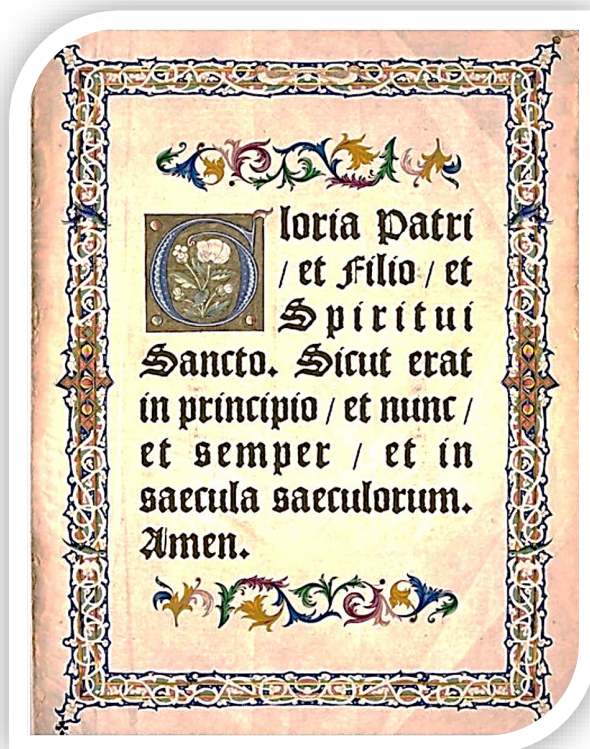

Mandāte memoriae sententias Latīnas.

Запам'ятайте латинські прислів'я:

Homo novus.	Нова людина.
Honōris causa.	Заради почесі.
Dura lex, sed lex.	Суворий закон, але закон.
Homo locum ornat, non hominem locum.	Людина прикрашає місце, а не місце людину.
Homīnem quaero (Phaedrus).	Я шукаю людину.
Censor morum.	Цензор (хранитель) звичаїв.
Homo homīni lupus est (Plautus).	Людина людині вовк.
Per pedes apostolōrum.	Стопами апостольськими (пішки).
Pede claudio (Horatius).	Кульгавою стопою (повільно).

In vino veritas, in aqua sanitas.

LECTIO UNDECIMA

**THEMA: NOMINA FEMININA DECLINATIONIS TERTIAE.
PRONOMEN RELATIVUM qui, quae, quod
ІМЕННИКИ ЖІНОЧОГО РОДУ ТРЕТЬОЇ ВІДМІНИ.
ВІДНОСНИЙ ЗАЙМЕННИК qui, quae, quod**

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. *Benedictio et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor et virtus et fortitudo Dei nostri in saecula saeculorum. Amen.*

*Benedictus, qui venit
rex in nomine Domini
pax in caelo
et gloria in excelsis.*

.....
.....
.....
.....

2. *Ostendite mihi denarium. Cuius habet imaginem et inscriptionem?*

.....

3. *Beatus et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima.*

.....

4. *Scio ubi habitas, ubi sedes est Satanae.*

.....

5. *Ait autem Dominus: audite quid iudex iniquitatis dicit.*

.....

6. *Quis est autem iste, de quo ego id audio?*

.....

7. *Beati oculi, qui vident quae vos videtis.*

.....

8. *Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, et Agno.*

.....

9. Tabernaculum in quo calicem ponit sacerdos, supra altare est.

10. Introeo ad Deum qui laetificat iuventutem meam.

11. Orāmus te, Domine, per merita Sanctōrum tuōrum, quōrum reliquiae hic sunt.

12. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de caelis.

VOCABULARIUM:

actio, ōnis f – дія, виконання,
здійснення
ait – каже
altar, āris n – вівтар
benedictio, ōnis f – благословення,
похвала
calix, icis m – чаша, келих
claritas, ātis f – ясність, блиск,
слава
denarius, i m – денарій (римська
срібна монета)
fortitudo, inis f – сила, мужність
gratia, ae f – вдячність
gratiarum actio – вияв вдячності
habito, āre, āvi, ātum – жити,
мешкати
honor, ōris m – честь, шана
imago, inis f – зображення
iniquitas, ātis f – несправедливість
inscriptio, ōnis f – напис
introeo, ire, i/i, itum – входити,
вступати
iste, ista, istud – цей, той
iudex, icis m – суддя

laetifico, āre, āvi, ātum – веселити,
тішити, радувати
nomen, inis n – ім'я, назва
ostendo, ěre, ndi, tensum (tentum) –
показувати
pars, partis f – частина
pax, pacis f – мир
pono, ěre, posui, positum – класти
primus, a, um – перший
propter (acc.) – через
reliquiae, ārum f/pl. – реліквії, мощі
resurrectio, ōnis f – воскресіння
saeculum, i n – вік, століття
salus, ūtis f – спасіння
sapientia, ae f – мудрість, розум
Satāna, ae – сатана
scio, ire, i/i, itum – знати
sedes, is f – крісло, трон
super (acc.) – згори, над, поверх
supra (abl.) – понад
tabernaculum, i n – шатро,
пристановище, прибудова
ubi – де
virtus, ūtis f – мужність, доблесть,
чеснота

GRAMMATICA. ГРАМАТИКА

Substantīva feminīna declinatiōnis tertiāe finītur in Nom. Sing. et Gen. Sing.:

Іменники жіночого роду третьої відміни закінчуються в Nom. Sing. і Gen. Sing. на:

N. Sing.	G. Sing.	
- as	- ātis	claritas, ātis – слава
- es (parisyllāba)	- is	fames, is – голод
- is (parisyllāba et imparisyllāba)	- is	ovis, is – вівця
- us	- ūtis	virtus, ūtis – доблесть
	- ūdis	palus, ūdis – болото
- s (consōnans ante s)	- tis	pars, partis – частина
- x	- cis	pax, pacis – мир
- do	- īnis	fortitudo, īnis – міць
- go	- īnis	origo, īnis – початок
- io	- ōnis	oratio, ōnis – молитва

Ехсертіōnes. Винятки: mas, maris m – чоловік; sanguis, īnis m – кров; mensis, is m – місяць; mons, montis m – гора; lapis, idis m – камінь, vas, vasis n – посуд etc.

PRONŌMEN RELATĪVUM. ВІДНОСНИЙ ЗАЙМЕННИК QUI, QVAE, QUOD (ЯКИЙ, ЯКА, ЯКЕ)

Pronōmen relatīvum *qui, quae, quod* hoc modo declinātur:

Відносний займенник **qui, quae, quod** відмінюється таким чином:

	SINGULĀRIS			PLURĀLIS		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	qui	quae	quod	qui	quae	quae
G.	cuīus	cuīus	cuīus	quōrum	quārum	quōrum
D.	cui	cui	cui	quibus	quibus	quibus
Acc.	quem	quam	quod	quos	quas	quae
Abl.	quo	qua	quo	quibus	quibus	quibus

NB. Pro *cum quo, cum qua, cum quibus* semper adhibētur *quōcum, quācum, quibuscum*.

Зверни увагу! Замість *cum quo, cum qua, cum quibus* завжди використовується *quōcum, quācum, quibuscum*.

In initio enuntiatiōnis pronōmen relatīvum adhibētur pro pronōmīne demonstratīvo vel personālī, e.g.:

На початку речення відносний займенник використовується замість вказівного або особового займенника, напр.:

Qua de causa – з цієї причини; Cui inter viam – йому (цьому) по дорозі; Cui ait Petro – Петро йому говорить.

Interdum **quis** adhibētur pro **quibus**.

Інколи **quis** використовується замість **quibus**.

In Latīna vulgāta pro **feminīna** in **Nom.** et **Acc.** **quae**, **quam** adhibēntur **masculīnum qui**, seu **neutrum id**.

У народній латині замість форм жіночого роду у **Nom.** і **Acc.** **quae**, **quam** використовується чоловічий рід **qui**, або середній рід **id**.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. Declīna. Провідміняй:

quae claritas magna

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

qui liber novus

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

quod opus praeclārum

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

II. *Describe casum et numĕrum. Визнач відмінок і число:*

gentis magnae

muliĕrum pulchrārum

urbĭbus claris

oves parvas

paci bonae

matrem dignam

miseriae plebis

lectiōnem bonam

III. *Transforma numĕrum. Перетвори число:*

famŭlae quas vocant

verba quae dicit

homo cum quo

servus cuius domĭnus

fili qui placent

opus quod praeclārum

cui do

quam lectiōnem

aqua in qua

IV. *Scribe littēras quae lacūnis conveniunt. Напиши пропущені літери:*

1. Video matr..... et patr... me...
2. Fortitūdo corpōr... tu... magn... est.
3. Vos sicut ov... in medio lup...
4. Habēte pac... inter vos.

V. *Adde vocabūlum. Встав слово:*

1. Mare in stat non profundum est.
2. Filii ... parentībus placent beāti sunt.
3. Verba ... dicit vera sunt.
4. Servus ... domīnus mortuus est.

VI. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Каже йому Пилат: «Що є істина»?

.....

2. Бо місце, на якому стоїш, свята земля.

.....

3. Я не приходжу готувати мир, а меч.

.....

VOCABULARIUM:

бо – enim
готувати – paro, āre, āvi, ātum
земля – terra, ae f
істина – veritas, ātis f
каже – ait
меч – gladius, i m
мир – pax, pacis f

місце – locus, i m
Пилат – Pilātus, i m
приходити – advenio, īre, veni,
ventum
святий – sanctus, a, um
стояти – sto, āre, steti, statum

Verte lectiōnem «*Sermo ad Caesariensis ecclesiae plebem*», 6 (S. Augustīnus). **Переклади фрагмент** «*Промова до народу Цезарської церкви*», 6 (Св. Августин):

[Salūtem homo] non potest habēre nisi in ecclesia catholīca. Extra catholīcam ecclesiam totum potest habēre praeter salūtem. Potest habēre

honōrem, potest habēre sacramenta, potest cantāre alleluia, potest respondēre Amen, potest evangelium tenēre, potest in nomīne Patris et Filii et Spiritus Sancti fidem (віру) habēre et praedicāre, sed nusquam nisi in ecclesia catholīca salūtem potērit (зможє) invenīre.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Verte e «De imitatiōne Christi» (Thoma a Kempis). Переклади з «Про наслідування Христа» Фоми Кемпійського:

I, I, 4 Vanitas est longam vitam optāre, et de bona vita parum curāre.

.....

I, I, 9 Opto magis sentīre compunctiōnem, quam scīre eīus definitiōnem.

.....

I, V Curiositas nostra saepe nos impedit in lectiōne Scripturārum...

.....

Lege artis.	За усіма правилами науки.
Urbi et Orbi.	Місту (Риму) і світові.
Aurea mediocritas.	Золота середина.
Sancta simplicitas.	Свята простота.
Vestis virum facit.	Одяг робить (видає) людину.
Avis ex avibus.	Птах із птахів.
Salus populi suprēma lex.	Благо народу – найвищий закон.

Consuetūdo est altēra natūra.	Звичка – друга природа.
Amīcus Plato, sed magis amīca veritas (Aristotēles).	Друг Платон, але більша подруга – правда.
Vade in pace.	Іди з миром.
Gens una sumus.	Ми один народ.
Plurālis maiestātis.	Множинне возвеличування.
Sponte sua.	За власним бажанням.

Finis coronat opus.

LECTIO DUODECIMA

**THEMA: NOMINA NEUTRA DECLINATIONIS TERTIAE.
PRONOMEN DEMONSTRATIVUM hic, haec, hoc
ІМЕННИКИ СЕРЕДНЬОГО РОДУ ТРЕТЬОЇ ВІДМІНИ.
ВКАЗІВНИЙ ЗАЙМЕННИК hic, haec, hoc**

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Introduco in terram bonam et spatiōsam, in terram, quae fluit *lacte* et *melle*.

.....

2. Ego enim stigmata Domini Iesu in *corpore* meo porto.

.....

3. Et ponit (Angēlus) pedem suum dextrum super *mare*, sinistrum autem super terram.

.....

.....

4. Non enim invenio *opera* tua plena coram Deo meo.

.....

5. Sumite, *hoc* est *corpus* meum.

.....

6. *Hoc* est *animal*, quod comedere debētis: et ovem et capram.

.....

7. Et veniunt in praedium, cui *nomen* Gethsemani.

.....

8. Quis est *hic*, qui etiam peccata dimittit.

.....

9. Vides *has* magnas aedificatiōnes?

.....

10. Tu es magister in Israel, et *haec* ignōras?

.....

11. Libēra me per *hoc* sacrosanctum *Corpus* et sanguīnem tuum ab iniquitatibus meis.

.....

.....

12. *Hoc* erat (було) in principio apud Deum.

.....

13. Quidnam est *hoc*? Quaeenam doctrīna *haec* nova?

.....

14. Post *hoc*, propter *hoc*.

.....

VOCABULARIUM:

aedificatio, ōnis f – будівля
anīmal, ālis n – істота, тварина
autem – навпаки, але, зате
capra, ae f – коза
comēdo, ěre, ēdi, ēsum – з'їдати
coram (abl.) – перед, у
присутності, на очах
corpus, ōris n – тіло
dexter, tra, trum – правий
dimitto, ěre, mīsi, missum –
відпускати
enim – очевидно, саме, бо
etiam – навіть
fluo, ěre, fluxi, fluctum – текти
hic, haec, hoc – цей, ця, це
ignōro, āre, āvi, ātum – не знати
iniquitas, ātis f – нерівність;
несправедливість
introdūco, ěre, duxi, ductum –
вводити
invenio, ĩre, veni, ventum – знайти,
відкрити

lac, lactis n – молоко
libĕro, āre, āvi, ātum – звільняти
magister, tri m – вчитель
mare, maris n – море
mel, mellis n – мед
novus, a, um – новий
opus, ěris n – діло, справа
peccātum, i n – гріх
porto, āre, āvi, ātum – носити
praedium, i n – земельна власність,
помістя, маєток
quaeenam, quidnam – що ж; що ж
таке
sacrosanctus, a, um – священний
sanguis, ĩnis m – кров
sinister, tra, trum – лівий
spatiōsus, a, um – розлогий,
обширний
stigma, ātis n – знак, клеймо
sumo, ěre, sumpsi, sumptum –
приймати

GRAMMATICA. GRAMMATIKA

Substantiva neutra declinationis tertiae in Nom. Sing. et Gen. Sing. finitur:
Іменники середнього роду третьої відміни закінчуються в Nom. Sing. і Gen. Sing. на:

N. Sing.	G. Sing.	
- e	- is	rete, is – сітка
- al	- ālis	animal, ālis – істота
- ar	- āris	exemplar, āris – приклад, зразок
- en	- ĩnis	nomen, ĩnis – ім'я
- ma	- ātis	stigma, ātis – знак
- ur	- ōris	robur, ōris – сила
	- ūris	fulgur, ūris – блискавка
- us	- ōris	corpus, ōris – тіло
	- ūris	ius, iuris – право
	- ěris	vulnus, ěris – рана
- c	- ctis	lac, lactis – молоко
- l	- llis	mel, mellis – мед
- t	- ĩtis	caput, ĩtis – голова

Exceptiōnes. Винятки:

ren, renis m – нирка; sal, salis m – сіль; sol, solis m – сонце

In Latīna vulgāta **neutra** in **-ma** declinantur per **declinatiōnem primam**.
У народній латині **іменники середнього роду на -ma** відмінюються за **першою відміною**.

PRONŌMEN DEMONSTRATĪVUM HIC, HAEC, HOC istud modo declinātur:

ВКАЗІВНИЙ ЗАЙМЕННИК HIC, HAEC, HOC відмінюється таким чином:

	SINGULĀRIS			PLURĀLIS		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	hic	haec	hoc	hi	hae	haec
G.	huīus	huīus	huīus	hōrum	hārum	hōrum
D.	huic	huic	huic	his	his	his
Acc.	hunc	hanc	hoc	hos	has	haec
Abl.	hoc	hac	hoc	his	his	his

In Latīna vulgāri pro *hic, haec, hoc* utuntur pronomīna *iste* et *ille*.
У народній латині замість *hic, haec, hoc* вживаються займенники *iste* та *ille*.

Phraseologia. Фразеологія:

Hunc in modum – у такий спосіб
Hoc est (h.e.) – тобто
Hoc loco – тут, на цьому місці

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. Declina. Провідміняй:

hoc carmen pulchrum – ця гарна пісня

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

haec lex dura – цей суворий закон

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

hic frater doctus – цей вчений брат

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

II. *Forma Nom. Plur. nomīnum neutrōrum declinatiōnis tertiāe. Утвори називний відмінок множини від іменників середнього роду третьої відміни:*

- nomīnis
- semīnis
- corpōris
- tempōris
- maris
- retis
- exemplāris

III. *Describe casum et numērum. Визнач відмінок та число:*

- infīdum mare
- nomīna odiōsa
- corpōre sano
- munērum honestōrum
- nomīnibus claris
- nomīne claro
- hoc ore
- huīus aquae

IV. *Transforma num̄rum. Перетвори число:*

hoc bonum animal
cum plenis retibus
in his torcularibus
o mare nostrum
ex hac voluntate
ad hanc civitatem
in hoc monte
huius beati nominis
op̄era horum

V. *Scribe litt̄eras, quae lacūnis conveniunt. Напиши пропущені літери:*

1. Audit Dom̄nus voces mar... et flum̄num.

.....

2. Morbos corp̄or... curāmus, animārum languōr... negligimus.

.....

3. Dom̄nus est in cord... me... et in labiis meis.

.....

VI. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Я бачу величезні істоти, які стоять перед тронem Агнца.

.....

2. Бачу землю нову і небо нове і моря вже немає.

.....

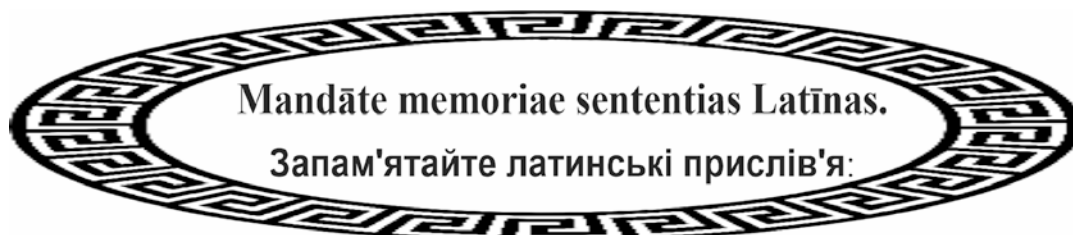
3. Освіти, Господи, серця наші, ласкою.

.....

VOCABULARIUM:

Агнець – Agnus, i m
 бачити – video, ēre, vidi, visum
 вже – etiam
 величезний – grandis, e
 Господь – Domīnus, i m
 земля – terra, ae f
 істота – ańmal, ālis n
 ласка – gratia, ae f
 море – mare, maris n

наш – noster, nostra, nostrum
 небо – caelum, i n
 новий – novus, a, um
 освітити – luceo, ēre, luxi
 перед – ante (acc.)
 серце – cor, cordis n
 стояти – sto, āre, steti, statum
 трон – thronus, i m

Mens sana in corpore sano bonum magnum est.	В здоровому тілі здоровий дух – це велике благо.
Caelum, non animum mutant, qui trans mare currunt.	Ті, хто тікають за моря, змінюють небо, а не душу.
Carmen famōsum.	Ганебна пісня (вірш).
Nomen est omen.	Ім'я – це знамення.
Signum tempōris.	Знамення часу.
Nomen gloriōsum.	Славне ім'я.
Quot capita, tot sententiae.	Скільки голів, стільки й думок.
Amīci – fures tempōris.	Друзі – викрадачі часу.
Non libērat diadēma capitis dolōre.	Корона не позбавляє від головного болю.
Ab imo pectore.	Від щирого серця.
In corpore.	У повному складі.
Ver ex anno tollere.	Забрати весну з року.
Fervet opus.	Робота кипить.
Nihil novi sub sole.	Нічого нового під сонцем.
Ius est ars boni et aequi.	Право – це наука добра й справедливості.

Iustitia omnium est domīna et regīna virtūtum.

LECTIO TERTIA DECĪMA

THEMA: ADIECTĪVA DECLINATIŌNIS TERTIAE ПРИКМЕТНИКИ ТРЕТЬОЇ ВІДМІНИ

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. *Pauper non semper malus est; malus non semper pauper est.*

2. *Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinēte hic, et vigilāte.*

3. *Iesu, mitis et humĭlis corde, fac cor meum simĭle tuo.*

4. *Beāti paupĕres: quia vestrum est regnum Dei.*

5. *Nihil tam volūcre est, quam mala fama.*

6. *Iugum enim meum suāve est, et onus meum leve.*

7. *Apud homĭnes hoc impossĭbile est: apud Deum autem omnia possĭbilia sunt.*

8. *Venĭte ad me omnes, qui laborātis.*

9. *Verumtāmen vae vobis divitĭbus, quia habētis consolatiōnem vestram.*

10. *Estōte ergo misericordes sicut et pater vester misericors est.*

11. *Cor Mariae clemens est.*

12. *Omnes* homīnes boni in corde Dei sunt.

13. Pro *innumerabilibus* peccātis et offensionibus et pro omnibus *fidelibus* christiānis orāmus.

14. Qui timet Deum, *omnia* timent eum, qui vero non timet Deum, timet *omnia*.

15. Non in solo pane vivit homo, sed in *omni* verbo, quod procēdit de ore Dei.

16. Gustāte et vidēte quoniam *suavis* est Domīnus: beātus vir qui sperat in eo.

17. Quare *tristis* es, ańima mea, et quare conturbas me?

18. Erit enim hic magnus, hic Deus virtūtum, hic rex *omnium* saeculōrum, hic factor *omnium* rerum.

VOCABULARIUM:

apud (acc.) – біля, коло, при, у
clemens, ntis – м'якосердний,
лагідний, ласкавий
consolatio, ōnis f – утіха,
полегшення
conturbo, āre, āvi, ātum –
хвилювати
cor, cordis n – серце
dives, ĩtis – багатий
factor, ōris m – творець
fama, ae f – слава, погослос, чутка
fidelis, e – вірний
humīlis, e – низький, покірний
impossibīlis, e – неможливий
innumerābilis, e – незліченний
iugum, i n – ярмо

labōro, āre, āvi, ātum – працювати,
страждати, хворіти
levis, e – легкий
miserīcors, rdis – милосердний,
співчутливий
mitis, e – м'який
mors, mortis f – смерть
nihil – ніщо
offensio, ōnis f – образа
omnis, e – весь, всякий
opus, ěris n – тягар
pauper, ěris – бідний
possibīlis, e – можливий
procēdo, ěre, cessi, cessum –
виступати, йти
quam – ніж

sicut – наче, як
 simīlis, e – подібний
 suavis, e – приємний, люб’язний
 sustineo, ēre, tinui, tentum –
 підтримувати, тримати, охороняти
 tristis, e – сумний
 usque – аж до

vae! – горе!
 verumtāmen – однак, все ж, хоча
 vigīlo, āre, āvi, ātum – чатувати,
 стежити, звертати увагу
 volūcer, volūcris, volūcre –
 літаючий, стрімкий, швидкий

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

Adiectīva declinatiōnis tertiāe exeunt in:

Прикметники третьої відміни закінчуються на:

- **er** (m), - **is** (f), - **e** (n); - **is** (m, f), - **e** (n); - **r**, - **s**, - **x** (m, f, n).

Adiectīva declinatiōnis tertiāe declinātur ut substantīvum *mare, is n*, i.e. ut typus vocālis, e.g.:

Прикметники третьої відміни відмінюються, як іменник *mare, is n*, тобто як голосний тип, напр.:

volūcer, volūcris, volūcre – крилатий, крилата, крилате

SINGULĀRIS			
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	volūcer	volūcr- is	volūcr- e
G.	volūcr- is	volūcr- is	volūcr- is
D.	volūcr- i	volūcr- i	volūcr- i
Acc.	volūcr- em	volūcr- em	volūcr- e
Abl.	volūcr- i	volūcr- i	volūcr- i
V.	= N.	= N.	= N.
PLURĀLIS			
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	volūcr- es	volūcr- es	volūcr- ia
G.	volūcr- ium	volūcr- ium	volūcr- ium
D.	volūcr- ibus	volūcr- ibus	volūcr- ibus
Acc.	volūcr- es	volūcr- es	volūcr- ia
Abl.	volūcr- ibus	volūcr- ibus	volūcr- ibus
V.	= N.	= N.	= N.

Ut **volūcer** duodēcim adiectīva declinātur:

Як **volūcer** відмінюються дванадцять (12) прикметників:

acer, acris, acre – гострий	pedester, tris, tre – піший
alācer, cris, ere – бадьорий, жвавий	puter, putris, putre – гнилий
campester, tris, tre – польовий	salūber, bris, bre – цілющий, здоровий
celēber, bris, bre – знаменитий	silvester, tris, tre – лісовий
celer, ěris, ěre – швидкий	terrester, tris, tre – земний
equester, tris, tre – кінний	
paluster, tris, tre – болотяний	

Aequalīter declinātur adiectīva duōrum et unīus flexiōnis.

Так само відмінюються прикметники двох і одного закінчення.

NB. Adiectīva *vetus, ěris* – старий, *dives, ĩtis* – багатий, *pauper, ěris* – бідний, *princeps, ĩpis* – перший, *particeps, ĩpis* – причетний, *sospes, sospĭtis* – добре збережений, неушкоджений, *habent* in **Abl. Sing.** *-e* pro *-i*; **Gen. Pl.** *-um* pro *-ium*.

Зверни увагу! Прикметники *vetus, ěris* – старий, *dives, ĩtis* – багатий, *pauper, ěris* – бідний, *princeps, ĩpis* – перший, *particeps, ĩpis* – причетний, *sospes, sospĭtis* – добре збережений, неушкоджений, мають у **Abl. Sing.** *-e* замість *-i*; **Gen. Pl.** *-um* замість *-ium*.

In Latīna mediaevāli adiectīva declinatiōnis tertiāe transformantur in declinatiōne secunda (masculīna et neutra) et in declinatiōne prima (feminīna).

У середньовічній латині прикметники третьої відміни перетворюються у другу відміну (чоловічого і середнього роду) і у першу відміну (жіночого роду).

NONNULLA SANCTŌRUM NOMĪNUM MARIAE.

ДЕЯКІ ЗІ СВЯТИХ ІМЕН МАРІЇ

Mater amabīlis

Mater admirabīlis

Virgo potens

Virgo clemens

Virgo fidēlis

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Forma Abl. Sing. et Gen. Pl. adiectivōrum.* Утвори *Abl. Sing. i Gen. Pl. від прикметників*:

Adiectīva. Прикметники	<i>Abl. sing.</i> (<i>m, f, n</i>)	<i>Gen. pl.</i> (<i>m, f, n</i>)
pauper, ěris		
omnis, e		
miserīcors, rdis		
possibīlis, e		
dives, ĩtis		
tristis, e		
simplex, ĩcis		

II. *Forma Nom. Sing. et Acc. Sing. neutri; Nom. Pl. et Acc. Pl. omnium genĕrum ab adiectīvis.* Утвори *Nom. Sing. i Acc. Sing. середнього роду; Nom. Pl. i Acc. Pl. усіх родів від прикметників*:

Adiectīva. Прикметники	<i>Nom. sing.</i> (<i>n</i>)	<i>Acc. sing.</i> (<i>n</i>)	<i>Nom. pl.</i> (<i>m, f, n</i>)	<i>Acc. pl.</i> (<i>m, f, n</i>)
omnis, e				
innumerabīlis, e				
fidĕlis, e				
miserīcors, rdis				
impossibīlis, e				
dives, ĩtis				
clemens, ntis				
princeps, ĩpis				
brevis, e				
silvester, tris, tre				
celer, ěris, ěre				
acer, acris, acre				

III. Declina. Провідміння:

omne initium difficīle – всякий початок важкий (initium, ii n; difficīlis, e; omnis, e)

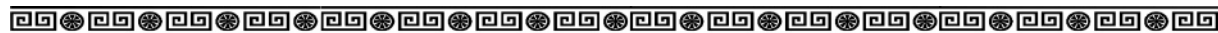
	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

is dulcis amor – ця солодка любов (amor, ōris m; dulcis, e)

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

haec virgo miserīcors – ця милосердна дівчина (virgo, ūnis f; miserīcors, rdis)

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

IV. Transforma substantivum “dictio” – “вислів” in sententiā “*haec dictio parva, brevis, facilis, efficax*” – цей маленький, короткий, легкий, ефектний вислів – in substantivo “verbum, i n” (“слово”).

Заміни іменник “dictio” (“вислів”) у реченні “*haec dictio parva, brevis, facilis, efficax*” – цей маленький, короткий, легкий, ефектний вислів – на іменник “verbum, i n” (“слово”).

.....

V. Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:

1. Багатий той, хто розумний.

.....

2. Всякий початок є важкий.

.....

3. Кожна людина бідна і нещасна.

.....

4. Раби мої бідні, не багаті.

.....

5. Кожен, хто вірить в мене.

.....

6. Святі апостоли ведуть нещасних поган до миру, світла і правди.

.....

VOCABULARIUM:

апостол – apostolus, i m

багатий – dives, itis

бідний – pauper, ěris

важкий – difficilis, e

вести – ducō, ěre, duxi, ductum

вірити – credo, ěre, dīdi, dītum

всякий, кожний – omnis, e

до – ad (acc.)

людина – homo, ĩnis m

мир – pax, pacis f

нещасний – miser, ěra, ěrum

поганин (язичник) – pagānus, i m

початок – initium, i n

правда – veritas, ātis f

раб – servus, i m

розумний – prudens, prudentis

світло – lux, lucis f

святий – sanctus, a, um

VI. *Verte in linguam Ucrainīcam. Переклади українською мовою:*

- Patrem omnipotentem
- Visibilium omnium et invisibilium
- Per omnia saecūla saeculōrum
- Sanctificātor omnipōtens

**Mandāte memoriae et verte.
Запам'ятайте і перекладіть:**

Tintinnabŭla

Tinc, tinc, tonc, tinc, tinc, tonc	Per nivem currīmus
Tintinabŭla!	In raeda faestīva
Quam iucundum vehēre in raeda	Per montes exīmus
festīva!	In equis sonōra
Tinc, tinc, tonc, tinc, tinc, tonc	In anīmis soles
Tintinabŭla!	In mundo omnia rident
Quam iucundum vehēre, Io	Pro tintinabŭlis! Euge!
Saturnalia!	

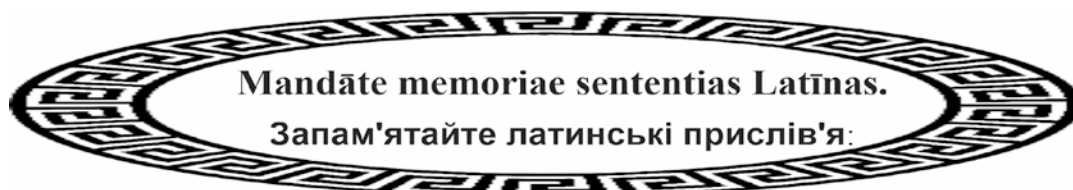
Verte e “De imitatiōne Christi” (Thoma a Cempis). Переклади з «Про наслідування Христа» (Фома Кемпійський):

I, X Quis est ita sapiens, quia omnia plene scire potest?

.....

I, XI, 1 Beati simplices, quoniam multam pacem habēbunt.

.....

Vita brevis, ars longa.	Життя коротке, мистецтво вічне.
Fortes fortūna adiūvat.	Сміливим допомагає доля.
Labor omnia vincit (Vergilius).	Праця все перемагає.
Omnia mea mecum porto.	Все своє ношу з собою.
Sapienti sat (Terentius).	Мудрому досить.
Non omnia possunt omnes.	Не все всі можуть.
Et fumes patriae est dulcis.	І дим батьківщини солодкий.
Sociāle anīmal est homo.	Людина – це соціальна істота.

Sero venientibus ossa.

LECTIO QUARTA DECIMA

THEMA: PARTICIPIUM PRAESENTIS ACTIVI ДІЄПРИКМЕТНИК ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ АКТИВНОГО СТАНУ

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Venit enim Ioannes Baptista, neque *manducans* panem, neque *bibens* vinum et dicitis: Daemonium habet.

.....
.....

2. Ioannes baptizat, et accedit Iesus, *sanctificans* quidem et ipsum, qui baptizat.

.....
.....

3. Vos ergo audite *parabolam seminantis*.

.....
.....

4. Videte Ecclesiae *surgentis* exordium.

.....
.....

5. *Vox clamantis* in deserto.

.....
.....

6. Iterum simile est regnum caelorum homini negotiatori, *quaerenti* bonas margaritas.

.....
.....

7. Credo in unum Deum, Patrem *omnipotentem*, factorem caeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium.

.....
.....

8. Et vidit Iesum *stantem*...

.....
.....

9. Et erant (були) semper in templo, *laudantes*, et *benedicentes* Deum.

.....
.....

10. Eos in monte *stantes* videmus.

.....
.....

11. Et videt duos angēlos in albis, *sedentes*, unum ad caput, et unum ad pedes...

12. Nolite timēre ora impiōrum mala *nuntiantia*.

13. Lumen ignis oculos omnium *circumstantium* illuminat.

14. Et pro omnibus *circumstantibus*...

15. *Sitientes*, venite ad aquas, dicit Dominus, et qui habētis pretium, venite, bibite cum laetitia.

16. Haec nobis praecepta *servantibus* tu, Deus omnipotens, tu benignus aspira.

17. *Gaudens gaudenti, flens flenti, pauper egenti, prudens prudenti, stultus placet insipienti.*

18. Dic nobis Maria quid vidisti in via? Sepulchrum Christi *viventis*: et gloriam vidi *resurgentis*.

VOCABULARIUM:

accēdo, ēre, cessi, cessum –
підходити

albus, a, um – білий

aspīro, āre, āvi, ātum – надихати,
навівати

baptīzo, āre –, –, – хрестити, купати

benignus, a, um – добрий,
добросердний

bibo, ēre, bibi, –, – пити

caput, ītis n – голова

circumsto, āre, stēti, –, – стояти
довкіл або з обох сторін

clamo, āre, āvi, ātum – кричати

credo, ēre, dīdi, dītum – вірити

daemonium, i n – дух, злий дух

desertum, i n – пустеля

duo, duae, duo – два

egeo, ēre, uī, –, – потребувати, не
мати, бути позбавленим

exordium, i n – початок

factor, ōris m – творець

gaudeo, ēre, gavīsus sum – радіти,
тішитися

ignis, is m – вогонь

illumīno, āre, āvi, ātum –
освітлювати

impius, a, um – нечестивий, безбожний

insipiens, entis – нерозумний

invisibilis, e – невидимий
 Ioannes/Iohannes Baptista –
 Іван Хреститель
 ipse, ipsa, ipsum – сам, особисто
 iterum – знову, ще раз
 laetitia, ae f – радість
 lumen, inis n – світло
 manduco, are, avi, atum – їсти,
 жувати
 margarita, ae f – перлина
 negotiator, oris m – купець
 nuntio, are, avi, atum – повідомляти
 omnipotens, ntis – всемогутній
 parabola, ae f – притча
 pretium, i n – нагорода
 prudens, prudentis – розумний, мудрий

quaero, ere, sivi, situm – шукати,
 питати
 quidem – напевно, справді, в
 кожному разі
 sanctifico, are –, –, – освячувати
 similis, e – подібний
 sitio, ire, ivi, itum – бути спраглим
 sto, are, steti, statum – стояти
 stultus, a, um – дурний
 surgo, ere, surrexi, surrectum –
 піднімати
 templum, i n – храм
 vinum, i n – вино
 visibilis, e – видимий
 vox, vocis f – голос

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

Participium praesentis notat actionem quae fit tempore eodem quo actio verbi.

Дієприкметник теперішнього часу означає дію, яка є одночасною з дією дієслова.

Participia praesentis activi flectuntur in **Nom. Sing. -ns, -ens, Gen. Sing. -ntis, -entis**. Declinantur ut adiectiva declinationis tertiae cum una flexione **-ns** (I-II) et **-ens** (III-IV), quae additur radicem verbi.

Дієприкметники теперішнього часу активного стану закінчуються у **Nom. Sing.** на **-ns, -ens, Gen. Sing. -ntis, -entis**. Відмінюються, як прикметники третьої відміни з одним закінченням **-ns** (I-II) і **-ens** (III-IV), які додаються до кореня дієслова.

SINGULARIS		
N.	ora - ns (m, f, n) <i>той, який молиться</i>	audi - ens (m, f, n) <i>той, який слухає</i>
G.	orant - is	audient - is
D.	orant - i	audient - i
Acc.	orant - em (m, f) ora - ns (n)	audient - em (m, f), audi - ens (n)
Abl.	orant - i (e ²)	audient - i (e)
V.	= N.	= N.

² Flexura *-e* ad constructionem ablativi absoluti adhibetur. Закінчення *-e* вживається у конструкції Орудний незалежний (ablativus absolutus).

PLURĀLIS		
N.	orant - es (m, f), orant - ia (n)	audient - es (m, f), audient - ia (n)
G.	orant - ium	audient - ium
D.	orant - ibus	audient - ibus
Acc.	orant - es (m, f), orant - ia (n)	audient - es (m, f), audient - ia (n)
Abl.	orant - ibus	audient - ibus
V.	= N.	= N.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Forma participium praesentis actīvi.* Утвори дієприкметник теперішнього часу активного стану:

monstro 1

dormio 4

scribo 3

do 1

scio 4

moveo 2

II. *Describe formam participii et verte.* Визнач форму дієприкметника і переклади:

<i>Participia.</i> Дієприкменики	<i>Descriptio formarum.</i> Визначення форм	<i>Translatio.</i> Переклад
laudantis		
benedicentes		
laboranti		
circumstantibus		
vigilantium		
sustinentibus		
congregantes omnes		
mittens hos		
videntes stellam		

prophētam dicentem		
clamantes et dicentes		
Rachel plorans filios suos		
credentes		
Patrem omnipotentem		
sitienti da aquae pocūlum		
tuōrum laetantium		
in monte stans		
audiens rex		

III. *Verte et declina. Переклади і провідміння:*

ця людина, що благословляє (homo, ĩnis m; benedĭco, ěre)

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

ця жінка, що молиться (mulier, ěris f; oro, āre)

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

цей храм, що будується (templum, i n; aedifico, āre)

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

IV. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

Людину, яка не говорить правду, ми називаємо брехуном.

.....

VOCABULARIUM:

брехун – mendax, ācis m

називати – nomīno, āre, āvi, ātum

говорити – dico, ěre, dixi, dictum

правда – veritas, ātis f

людина – homo, ĩnis m

V. *Transforma enuntiatiōnes subordinātas apta forma participii praesentis actīvi.* Перетвори підрядні речення у відповідну форму дієприкметника теперішнього часу активного стану:

1. Beāti, qui audiunt vocem Domīni =

.....

2. Homo, qui paenitentiam pro peccātis suis agit, anīmam suam salvat =

.....

3. Exaudi, Domīne, voces eōrum, qui clamant ad te =

.....

4. Amīcus sum omnium, qui timent te et custodiunt praecepta tua, Domīne =

.....

5. Cum iis, qui gaudent, gaude; cum iis, qui plorant, plora =

.....

Verte e “De imitatiōne Christi” (Thoma a Cempis). Переклади з «Про наслідування Христа» (Фома Кемпійський):

II, II, 2 Pulchriter dicunt; sed te tacente, cor non accedunt.

.....

Verte e “De libro Ecclesiasticī”, cap.44:

Переклади з «Книги проповідника (Екклезіастової)», cap.44:

... Dominantes in potestatibus suis, homines magni virtute, et prudentia sua praediti, nuntiantes in Prophetis dignitatem Prophetarum, et imperantes in praesenti populo, et virtute prudentiae populis sanctissima (найсвятіші) verba. In peritia sua requirentes modos musicos, et narrantes carmina scripturarum.

Homines divites in virtute, pulchritudinis studium habentes, pacificantes in domibus suis.

.....

.....

.....

.....

.....

Luna latrantem canem non timet.	Місяць не боїться собаки, яка гавкає.
Dei facientes adiuvant.	Боги сприяють тим, хто працює.
Audentes fortuna adiuvat.	Сміливим допомагає доля.
Non reddit unda fluens; non reddit hora ruens.	Не повертається назад хвиля, яка тече; не повертається назад година, яка минає.
Nil agenti dies longus est (Seneca).	Тому, хто нічого не робить, день довгий.

LECTIO QUINTA DECIMA

THEMA: INDICATIVUS IMPERFECTI ACTIVI.

PRONOMINA DEMONSTRATIVA ipse, ipsa, ipsum; ille, illa, illud; iste, ista, istud; idem, eadem, idem

МИНУЛИЙ ЧАС НЕДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ.

ВКАЗІВНІ ЗАЙМЕННИКИ ipse, ipsa, ipsum; ille, illa, illud; iste, ista, istud; idem, eadem, idem

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. In principio *erat* verbum, et verbum *erat* apud deum, et Deus *erat* verbum.

2. Et *stupēbant* omnes turbae, et *dicēbant*: Numquid hic est filius David.

3. Et mater eius *conservābat* omnia verba haec in corde suo.

4. *Ipsa* autem *secedēbat* in desertum et *orābat*.

5. *Audiēbant* haec Pharisei, qui *erant* avāri: et *deridēbant illum*.

6. At *illi* *succlamābant*: Crucifige, crucifige eum.

7. Quis est autem *iste*, de quo ego talia audio? Et *quaerēbat* vidēre eum.

8. Oculi omnium in te sperant, Domine, et tu das *illis* escam tempore suo.

9. Cognosco quia antiqui philosophi *illud* *credēbant*.

crucifigo, ěre, fixi, fixum – розпинати на хресті
 derideo, ěre, rīsi, rīsum – насміхатися, знущатися
 desertum, i n – пустеля
 doctrīna, ae f – вчення
 eiicio, ěre, iēci, iectum – викидати; виганяти
 esca, ae f – їда
 fidus, a, um – вірний, надійний
 frater, fratris m – брат
 grex, gregis m – стадо
 hinc – звідси
 humilio, āre, āvi, ātum – бути покірним, смиренним, принижувати
 idem, eādem, idem – той самий, та сама, те саме
 ille, ilia, illud – той, та, те; цей, ця, це
 illic – там
 impleo, ěre, ēvi, ētum – наповнювати
 invoco, āre, āvi, ātum – закликати
 ipse, ipsa, ipsum – сам, сама, саме

iste, ista, istud – цей, ця, це
 numquid – чи ж? хіба ж?
 obedientia, ae f – послух, покора
 porcus, i m – свиня
 potestas, ātis f – сила, могутність
 praesceptum, i n – настанова
 proprium, i n – власність
 quaero, ěre, sīvi, sītum – шукати, питати
 regūla, ae f – правило, припис, устав
 scilicet – а саме, тобто
 scriba, ae m – книжник
 secēdo, ěre, cessi, cessum – віддалятися, відходити
 sermo, ōnis m – розмова, мова, слово
 sine (acc.) – без
 stupeo, ěre, ui, –, – дивуватися
 succlāmo, āre, āvi, ātum – кричати у відповідь
 talis, e – такий
 turba, ae f – юрба, натовп

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

Indicativus imperfecti activi sic modo formatur:

Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного стану утворюється таким чином:

Pro coniugatiōne primae et secundae ad *radicem infinitivi praesentis* additur suffixum **-ba-** + *flexurae personales vocis activae*:

До *кореня інфінітива теперішнього часу* дієслів першої і другої дієвідміни додається суфікс **-ba-** + *особові закінчення активного стану*.

INDICATIVUS IMPERFECTI ACTIVI

SINGULARIS			PLURALIS		
1.	amā - ba - m	movē - ba - m	1.	ama - bā - mus	move - bā - mus
2.	amā - ba - s	movē - ba - s	2.	ama - bā - tis	move - bā - tis
3.	amā - ba - t	movē - ba - t	3.	amā - ba - nt	movē - ba - nt

Pro coniugatione tertiā et quartā ad radīcem infinitīvi praesentis additur suffixum **-eba-** + flexūrae personāles vocis actīvae:

До кореня інфінітива теперішнього часу дієслів третьої та четвертої дієвідміни додається суфікс **-eba-** + особові закінчення активного стану:

SINGULĀRIS			PLURĀLIS		
1.	mitt - ēba - m	audi - ēba - m	1.	mitt - ebā - mus	audi - ebā - mus
2.	mitt - ēba - s	audi - ēba - s	2.	mitt - ebā - tis	audi - ebā - tis
3.	mitt - ēba - t	audi - ēba - t	3.	mitt - ēba - nt	audi - ēba - nt

SUM, ESSE (бути)	
IMPERFECTUM INDICATĪVI	
Singulāris	Plurālis
1. eram (я був)	erāmus (ми були)
2. eras (ти був)	erātis (ви були)
3. erat (він був)	erant (вони були)

Pronomīna demonstratīva. Вказівні займенники

Pronomīna demonstratīva *ille, ilia, illud; ipse, ipsa, ipsum; iste, ista, istud* vocatīvo carent.

Вказівні займенники *ille, ilia, illud; ipse, ipsa, ipsum; iste, ista, istud* не мають кличного відмінка.

Pronomīna *ille, ilia, illud; iste, ista, istud; ipse, ipsa, ipsum* eodem pacto declināntur:

Займенники *ille, ilia, illud; iste, ista, istud (мої, та, ме); ipse, ipsa, ipsum (сам, сама, саме)* таким чином відмінюються:

	SINGULĀRIS			PLURĀLIS		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	ille	illa	illud	illi	illae	illa
G.	illīus	illīus	illīus	illōrum	illārum	illōrum
D.	illi	illi	illi	illis	illis	illis
Acc.	illum	illam	illud	illos	illas	illa
Abl.	illo	ilia	illo	illis	illis	illis

Pro *iste, ille* raro occurrunt *istic, istaec, istoc* (frequentius *istuc*), *illic, illaec, illoc* seu *illuc*, quae in **Nom.**, **Acc.** et **Abl.** declinantur ut *hic, haec, hoc*. In plurāli usurpantur *istaec* et *illaec*.

Замість *iste, ille* рідко з'являються *istic, istaec, istoc* (частіше *istuc*), *illic, illaec, illoc* або *illuc*, які у **Nom.**, **Acc.** і **Abl.** відмінюються, як *hic, haec, hoc*. У множині вживаються *istaec* і *illaec*.

Apud priscos reperitur *olli* pro *illi*. **Gen. Sing. f. illae** pro *illius*.

У древніх авторів бувають форми *olli* замість *illi*. **Gen. Sing. f. illae** замість *illius*.

Pronomen *idem, eadem, idem* declinatur ut *is, ea, id*, addito *-dem*.

Займенник *idem, eadem, idem* відмінюється, як *is, ea, id*, додавши *-dem*.

	SINGULĀRIS			PLURĀLIS		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	idem	eādem	idem	eidem (iidem)	eaedem	eādem
G.	eiusdem			eorundem	earundem	eorundem
D.	eīdem			eisdem (iisdem, isdem)		
Acc.	eundem	eandem	idem	eosdem	easdem	eadem
Abl.	eōdem	eādem	eōdem	eisdem (iisdem, isdem)		

In Latīna vulgāri tales formae pronomini *idem, eadem, idem* acciduntur:

У народній латині з'являються такі форми займенників *idem, eādem, idem*:

N. Sing. f. idem замість *eadem*

D. Sing. m. idem, eōdem замість *eīdem*

Acc. Sing. m. idem замість *eundem*

Abl. Sing. m. idem замість *eōdem*

G. Pl. f. earundārum замість *earundem*

In Latīna mediaevāli interdum formae sunt, quae vocālis thematīca ante suffixum *-ba* non habent: *audības, condībat*.

У середньовічній латині іноді трапляються форми, які не мають тематичної голосної перед суфіксом *-ba-*: *audības, condībat*.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Da tempus vocis activae imperfectum verbōrum. Подайте імперфект активного стану від дієслів:*

1. Gaudium vestrum non (est) plenum.
2. Puēri et puellae in ecclesia et basilīca semper (tacent)
3. Omnes apostōli Christum (praedīcant)
4. Ea me (tenent) longe a te.
5. Ibi te (quaero)
6. Verba patris saepe (sunt) testimonium bonum.

II. *Transforma numērum. Перетвори число:*

- ipso reti
- locus iste
- illi prophētae
- per ista sacrificia
- ad ista verba
- ab ipsis oris
- ipsīus dolōris
- illud ipsum spectacŭlum
- idem lepus
- iste accusātor tuus
- ipsi plagae
- eādem vulpes

III. Declīna. Провідміняй:

ille homo liber – та вільна людина

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

ista oratio Christiāna – ця християнська молитва

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

illud ver breve – та коротка весна

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

IV. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Щасливі, які чують слово Боже, і зберігають його.

.....

2. Господь показував йому царство Боже і давав йому науку святих.

.....

VOCABULARIUM:

Бог – Deus, i m

Господь – Domīnus, i m

давати – do, dāre, dedi, datum

зберігати – servo, āre, āvi, ātum

наука – doctrīna, ae f

показувати – monstro, āre, āvi, ātum

святий – sanctus, a, um

слово – verbum, i n

царство – regnum, i n

чути – audio, ĩre, ĩvi, ĩtum

щасливий – beātus, a, um

Cum duo faciunt idem, non est idem.	Коли двоє роблять одне і те ж саме, не є те ж саме.
Ipsē dixit.	Сам сказав.
Tempōra mutantur et nos mutāmur in illis.	Часи змінюються і ми змінюємося в них.
Eo ipso.	Тим самим; за визначенням.
Semper idem.	Завжди один і той самий (одне і те ж саме).
Ille dolet vere, qui sine teste dolet.	Той страждає щиро, хто страждає без свідка.

In hoc signo vinces.

LECTIO SEXTA DECIMA

THEMA: INDICATIVUS FUTURI I (PRIMI) ACTIVI МАЙБУТНІЙ ЧАС (ПЕРШИЙ) НЕДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. *Multiplicābo* aerumnas tuas; in dolore *paries* filios et sub viri potestāte *eris*.
.....

2. Ego autem *sperābo* in Te, Domīne.
.....

3. Tu es Petrus, et super hanc petram *aedificābo* ecclesiam meam.
.....

4. Adiuva me et salvus *ero*, et *attendam* ad statūta tua semper.
.....

5. Spinas et tribūlos *germinābit* tibi, et *comēdes* herbam terrae.
.....

6. Et ex cunctis animantibus universae carnis bina *indūces* in arcam.
.....

7. Esto humilis et pacificus et *erit* tecum Iesus.
.....

8. Quamobrem *relinquet* homo patrem suum, et matrem, et *adhaerēbit* uxōri
suae: et *erunt* duo in carne una.
.....
.....

9. Ecce *veniet* Domīnus.
.....

10. Et aperiens os suum docēbat eos dicens: Beāti mites, quoniam ipsi
possidēbunt terram.
.....
.....

aperio, īre, aperui, apertum – відкривати	patientia, ae f – терпіння
arca, ae f – ковчег	petra, ae f – скеля
attendo, ěre, tendi, tentum – берегти	possideo, ěre, sēdi, sessum – володіти, мати
bini, binae, bina – по два	potestas, ātis f – могутність, сила, влада
caro, carnis f – м'ясо, плоть	procīdo, ěre, cīdi, –, – падати
comēdo, ěre, ēdi, ēsum – з'їдати, перен. харчуватися	quamobrem – з такої причини, ось чому
cunctus, a, um – цілий, весь	quoniam – тому що
curo, āre, āvi, ātum – лікувати, оздоровлювати, зцілювати	quotie(n)s – як часто, скільки разів
dimitto, ěre, mīsi, missum – розпускати, відпускати, звільняти, прощати	recumbo, ěre, cubui, –, – лежати, покоїтися
dolor, ōris m – біль	reddo, ěre, reddīdi, reddītum – віддавати
duo, duae, duo – два	relinquo, ěre, relīqui, lictum – залишати
germīno, āre, āvi, ātum – проростати	salvus, a, um – недоторканий, здоровий
herba, ae f – трава	servus, i m – раб
indūco, ěre, duxi, ductum – впровадити	spina, ae f – колючка
intro, āre, āvi, ātum – входити	statūtum, i n – настанова
iustus, a, um – справедливий, праведний	tento, āre, āvi, ātum – торкатися, чіпати, спокушати
labium, i n – уста	tribūlus, i m – терен
mitis, e – м'який, лагідний	tunc – тоді, в той час, колись
multiplīco, āre, āvi, ātum – примножувати, збільшувати	universus, a, um – цілий, загальний
occidens, entis m – захід	uxor, ōris f – жінка, дружина
oriens, entis m – схід	voluntas, ātis f – воля, бажання
os, oris n – рот	
pacificus, a, um – мирний	
pario, ěre, perēri, par(ī)tum – родити	

ГРАММАТІСА. ГРАМАТИКА

Futūrum I (primum) ducitur e radīce praesentis. Pro coniugatiōne primā et secundā ad *radicem infinitivi praesentis* additur suffixum **-b-** + *vocālis conexīva* + *flexūra personālis vocis actīvae*.

Майбітній час недоконаного виду I (перший) утворюється від кореня інфінітива теперішнього часу. У першій і другій дієвідміні до кореня *інфінітива теперішнього часу* додається суфікс **-b-** + *з'єднувальна голосна* + *особові закінчення активного стану*.

FUTŪRUM I (PRIMUM) INDICATĪVI ACTĪVI

SINGULĀRIS			PLURĀLIS		
1.	amā - b - o	movē - b - o	1	ama - b - ī - mus	move - b - ī - mus
2.	amā - b - i - s	movē - b - i - s	2	ama - b - ī - tis	move - b - ī - tis
3.	amā - b - i - t	movē - b - i - t	3	amā - b - u - nt	movē - b - u - nt

Pro coniugatiōne tertiā et quartā ad *radīcem infinitīvi praesentis* additur suffixum **-a-** ad *persōnam primam*, sed *persōna secunda* et *tertia* habet suffixum **-e-** + *flexūrae personāles vocis actīvae*. Futūrum I tertiae et quartae coniugatiōnis huiusmōdi coniugātur:

У третій і четвертій дієвідміні до *кореня інфінітива теперішнього часу* додається суфікс **-a-** для першої особи, а друга і третя особи мають суфікс **-e-** + *особові закінчення активного стану*. Майбутній час недоконаного виду третьої і четвертої дієвідміні таким чином відмінюється:

SINGULĀRIS			PLURĀLIS		
1.	mitt - a - m	audi - a - m	1	mitt - ē - mus	audi - ē - mus
2.	mitt - e - s	audi - e - s	2	mitt - ē - tis	audi - ē - tis
3.	mitt - e - t	audi - e - t	3	mitt - e - nt	audi - e - nt

SUM, ESSE (бути)	
FUTŪRUM I INDICATĪVI	
Singulāris	Plurālis
1. <i>ero</i> (я буду)	<i>erīmus</i> (ми будемо)
2. <i>eris</i> (ти будеш)	<i>erītis</i> (ви будете)
3. <i>erit</i> (він буде)	<i>erunt</i> (вони будуть)

In Latīna vulgāri et mediaevāli verba coniugatiōnis primae et secundae coniugātur interdum ut verba coniugatiōnis tertiae et quartae.

У народній і середньовічній латині дієслова першої і другої дієвідміні відмінюються інколи, як дієслова третьої і четвертої дієвідміні.

Raro acciduntur formae futūri sine vocāli conexīvo post suffixum **-b-**.

Рідко з'являються форми майбутнього часу без з'єднувального голосного після суфікса **-b-**.

In Latīna vulgāri pro *futūro* adhibētur *praesens*, ad certitudīnem significandam actiōnis quae iam quodammōdo incēpit aut parātur. Pro *futūro*

adhibēntur quoque verba *habeo* et *volo* cum *infinitivo*: *ornāre volo* et *ornāre habeo* = *ornābo*.

У народній латині замість майбутнього часу використовується *теперішній час*, для точності визначення дії, яка вже певним чином почалася або триває. Замість *майбутнього часу* використовуються також дієслова *habeo* (я маю) і *volo* (я бажаю) з інфінітивом: *ornāre volo* і *ornāre habeo* = *ornābo*.

In Latīna posteriōre futūrum in *-ibo* ad verba coniugatiōnis quartae et in *-ebo* ad verba coniugatiōnis tertiae acciditur.

У латинській мові пізнішого періоду з'являється майбутній час на *-ibo* у дієслів четвертої дієвідміни і на *-ebo* у дієслів третьої дієвідміни.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Verte in linguam Ucrainīcam. Перекладіть українською мовою:*

1. Quam diu stabit Colyseus³, stabit et Roma.

.....

2. Quando cadet Colyseus, cadet et Roma.

.....

3. Quando cadet Roma, cadet et mundus.

.....

II. *Transforma tempus praesens in futūrum. Перетвори теперішній час на майбутній:*

1. Furem fur cognoscit.

2. In vino est veritas.

3. Pecunia non olet.

III. *Adde verbum apto tempore. Додай дієслово у відповідному часі:*

1. Homo Deum hodie amat.

Homo Deum cras.....

Homo Deum heri.....

³ Recte. Правильно: Colosseus.

2. Ego hodie ad ecclesiam venio.

Tu heri ad ecclesiam

Is cras ad ecclesiam

IV. *Da tempus futūrum vocis actīvae verbōrum. Подай майбутній час активного стану для дієслів:*

1. (Vivo) ego, iam non ego, (vivit) vero in me Christus.
2. Domīnus (ostendit) nobis misericordiam suam.
3. (Agīmus) tibi gratias, Deus, pro universis beneficiis.
4. Inimīci mei (vivunt) et (quaerunt) anīmam meam.
5. Bene dormīte, socii; ego non (dormio); bestias (figo), vos a pericūlis (custodio)
6. Quis (custodio) ipsos custodes?

V. *Descrībe formam verbi et da has formas in praesente et imperfecto, non mutantēs persōnas et numērū. Визнач форму дієслова і подай їх у теперішньому часі (praesens) і минулому недоконаному (imperfectum), не змінюючи особу і число.*

<i>Verba.</i> Дієслова	<i>Descriptio formārum.</i> Визначення форм	<i>Praesens.</i> Теперішній час	<i>Imperfectum.</i> Минулий недоконаний час
favēbunt			
parābis			
habēbo			
exspectābit			
custodiēmus			
serviet			
terrebītis			
aspīcent			
tenebīmus			
flebis			

vidēbo			
inveniētis			
praedicābit			
occīdam			
amābis			
dormiam			

Aut inveniam viam aut faciam.	Або знайду дорогу, або прокладу.
In lumine tuo videbimus lumen.	У світлі твоєму ми будемо бачити світло.
Tristis eris si solus eris.	Сумний ти будеш, якщо самотній ти будеш.
Hoc erat, est et erit: similis simili sibi gaudet.	Те було, є і буде: подібний подібному собі радіє.

Noscitur ex sociis.

LECTIO SEPTIMA DECIMA

THEMA: INDICATIVUS PRAESENTIS, IMPERFECTI, FUTURI PASSIVI ТЕПЕРІШНІЙ, МИНУЛИЙ НЕДОКОНАНОГО ВИДУ, МАЙБУТНІЙ ЧАС ДІЙСНОГО СПОСОБУ ПАСИВНОГО СТАНУ

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Et omne, quod *movetur* et vivit, erit vobis in cibum.

.....

2. Duodecim autem apostolorum nomina sunt haec: primus Simon, qui *dicitur* Petrus et Andreas frater eius...

.....

.....

3. Sic *deducitur* episcopus a Gethsemani usque ad portam et inde per totam civitatem usque ad Crucem.

.....

.....

4. Neque mittunt vinum novum in utres veteres, alioquin *rumpuntur* utres, et vinum *effunditur*, et utres pereunt. Sed vinum novum in utres novos mittunt et ambo *conservantur*.

.....

.....

5. *Tradetur* enim gentibus, et *illudetur*, et *flagellabitur*, occident eum.

.....

6. Quaerite ergo primum regnum Dei, et iustitiam eius: et haec omnia *adiicientur* vobis.

.....

.....

7. Et ego dico vobis: Petite, et *dabitur* vobis, quaerite, et inveniētis: pulsate, et *aperietur* vobis.

.....

.....

8. Domīne, puer meus iacet in domo paralytīcus, et male *torquētur*.

.....

9. Thomas autem unus ex duodēcim, qui *dicitur* Didymus, non erat cum eis quando venit Iesus.

.....

.....

10. Qui cum Patre et Filio simul *adorātur*.

.....

11. Beāti, qui lugent: quoniam ipsi *consolabuntur*.

.....

12. Beāti, qui esuriunt et sitiunt iustitiam: quoniam ipsi *saturabuntur*.

.....

13. Beāti pacifici: quoniam filii Dei *vocabuntur*.

.....

14. Et ipse docēbat in synagōgis eōrum, et *magnificabātur* ab omnibus.

.....

15. Et *divulgabātur* fama de illo in omnem locum regiōnis.

.....

16. Caritas patiens est, benīgna est: caritas non *aemulātur*, non agit perpēram, non *inflātur*.

.....

.....

17. Caritas numquam excīdit, sive prophetiae, *evacuabuntur*, sive linguae, cessābunt, sive scientia, *destruētur*.

.....

.....

VOCABULARIUM:

adiicio, ěre, iěci, iectum – додавати
aemūlo, āre, –, –, – змагатися,
ревнувати, заздрити
alioquin – зрештою, все ж
ambo, ae, o – обидва
aperio, ĩre, uī, rtum – відкривати
benignus, a, um – добрий, щедрий
caritas, ātis f – любов, повага
cesso, āre, āvi, ātum – припиняти,
поступатися
cibus, i m – їжа
civitas, ātis f – держава, місто
conservo, āre, āvi, ātum – зберігати
consōlo, āre, –, –, – втішатися,
тішитися
cruх, crucis f – хрест
destruo, ěre, struxi, structum –
руйнувати, шкодити, псувати
Didymus – Дідим
divulgo, āre, āvi, ātum –
поширювати, робити відомим
duodĕcim – дванадцять
edūco, ěre, duxi, ductum – спускати
вниз, приводити
effundo, ěre, fūdi, fūsum –
випити, пролити
esurio, ĩre, ĩvi, ĩtum – бути
голодним, голодувати
evacuо, āre, āvi, ātum –
спорожнювати, відкидати,
послаблювати, знищувати,
відмінити
excīdo, ěre, cīdi, –, – випадати,
падати, забувати, зникати,
пропадати
flagello, āre, āvi, ātum – бичувати
iaceo, ěre, uī, cītum – лежати

illūdo, ěre, lūsi, lūsum – знущатися,
насміхатися
inde – звідти
inflo, āre, āvi, ātum – дутти,
промовляти, бути гордим,
пихатим
lugeo, ěre, luxi, luctum –
оплакувати, тужити
magnifico, āre, –, –, –
возвеличувати, прославляти
male – погано, сильно
moveo, ěre, movi, motum – рухати
patiens, entis – терплячий
pereo, ĩre, ĩi, ĩtum – гинути
perpĕram (adv.) – помилково;
фальшиво; легковажно
peto, ěre, ĩvi/ii, itum – прагнути,
просити
porta, ae f – ворота, вхід
pulso, āre, āvi, ātum – вдаряти,
стукати
quando – коли
quoniam – тому що
rumpo, ěre, rupi, ruptum – дерти,
розривати
satūro, āre, āvi, ātum – насичувати,
годувати
Simon – Симон
simul – одночасно
sitio, ĩre, ĩvi(ii), ĩtum – хотіти пити,
відчувати спрагу
sive... sive – або... або
torqueo, ěre, torsi, tortum – мучити
trado, ěre, dīdi, dītum – передавати,
повіряти, розповідати, видавати
uter, utris m – шкіряний мішок
vetus, ěris – старий

GRAMMATICA. GRAMATIKA

**INDICATIVUS PRAESENTIS, IMPERFECTI, FUTURI PASSIVI.
ТЕПЕРІШНІЙ, МИНУЛИЙ НЕДОКОНАНОГО ВИДУ, МАЙБУТНІЙ
ЧАС ДІЙСНОГО СПОСОБУ ПАСИВНОГО СТАНУ**

**FLEXIONES PERSONALES VOCIS PASSIVAE.
ОСОБОВІ ЗАКІНЧЕННЯ ПАСИВНОГО СТАНУ**

SINGULĀRIS	PLURĀLIS
1. - or	1. - mur
2. - ris	2. - mini
3. - tur	3. - ntur

**INDICATIVUS PRAESENTIS PASSIVI.
ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС ДІЙСНОГО СПОСОБУ ПАСИВНОГО СТАНУ**

SINGULĀRIS				
1.	am - or	move - or	mitt - or	audi - or
2.	amā - ris	movē - ris	mitt - ě - ris	audī - ris
3.	amā - tur	movē - tur	mitt - ĭ - tur	audī - tur
PLURĀLIS				
1.	amā - mur	movē - mur	mitt - ĭ - mur	audī - mur
2.	ama - mīni	move - mīni	mitt - i - mīni	audi - mīni
3.	amā - ntur	movē - ntur	mitt - u - ntur	audi - u - ntur

**INDICATIVUS IMPERFECTI PASSIVI.
МИНУЛИЙ ЧАС НЕДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ
ПАСИВНОГО СТАНУ**

SINGULĀRIS				
1.	amā - ba - r	movē - ba - r	leg - ēba - r	audi - ēba - r
2.	ama - bā - ris	move - bā - ris	leg - ebā - ris	audi - ebā - ris
3.	ama - bā - tur	move - bā - tur	leg - ebā - tur	audi - ebā - tur
PLURĀLIS				
1.	ama - bā - mur	move - bā - mur	leg - ebā - mur	audi - ebā - mur
2.	ama - ba - mīni	move - ba - mīni	leg - eba - mīni	audi - eba - mīni
3.	ama - bā - ntur	move - bā - ntur	leg - ebā - ntur	audi - ebā - ntur

**INDICATĪVUS FUTŪRI I (PRIMI) PASSĪVI.
МАЙБУТНІЙ ЧАС НЕДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ
ПАСИВНОГО СТАНУ**

SINGULĀRIS				
1.	amā - b - or	movē - b - or	leg - a - r	audi - a - r
2.	ama - b - ě - ris	move - b - ě - ris	leg - ē - ris	audi - ē - ris
3.	ama - b - ĭ - tur	move - b - ĭ - tur	leg - ē - tur	audi - ē - ris
PLURĀLIS				
1.	ama - b - ĭ - mur	move - b - ĭ - mur	leg - ē - mur	audi - ē - mur
2.	ama - b - i - mīni	move - b - i - mīni	leg - e - mīni	audi - e - mīni
3.	ama - b - u - ntur	move - b - u - ntur	leg - ē - ntur	audi - ē - ntur

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Responde ad quaestiōnes utentes imperfectum passīvi. Дай відповідь на питання, використовуючи минулий час недоконаного виду пасивного стану:*

Quis saepe lacrimis pascitur? (pascō, ěre – пастися, харчуватися)

Nos

Vos.....

Ego.....

Tu.....

Avārus.....

Crudēles.....

II. *Responde ad quaestiōnes utentes futurum passīvi. Дай відповідь на питання, використовуючи майбутній час недоконаного виду пасивного стану:*

1. Quis tempore felīci numerabitur?

Multi amīci

Tu.....

Ego.....

Nos

Vos.....

Femīna

2. Quis in antiqua veste vestiētur?

Nos... ..

Vos... ..

Tu... ..

Ego

Pauper

Iusti

III. *Forma praesentem et imperfectum et futūrum indicatīvi passīvi, non mutantēs persōnas et numērum. Утвори форму теперішнього, минулого і майбутнього часів недоконаного виду дійсного способу пасивного стану, не змінюючи особу і число:*

<i>Verba. Дієслова</i>	<i>Praesens indicatīvi passīvi</i>	<i>Imperfectum indicatīvi passīvi</i>	<i>Futūrum indicatīvi passīvi</i>
numēras			
habētis			
rumpunt			
effundit			
mittītis			
conservo			
dicit			
moves			
crescis			
confortātis			
induit			
epulāmus			
aperīmus			
tradit			
occīdunt			
occīdis			

tradunt			
iacētis			
invenio			
flagellas			
illūdit			
illūdo			
illudīmus			
quaerītis			

IV. *Forma tres enuntiatiōnes cum imperfecto et futūro passīvi.* Утвори три речення з минулим і майбутнім часом недоконаного виду пасивного стану.

1.
2.
3.

V. *Transforma actīvum in passīvum et passīvum in actīvum.* Перетвори активний стан на пасивний і пасивний на активний:

- videor
- invēnis
- tradītur
- habent
- exaltābam
- intellēgent
- custodiēbas
- dantur

VI. *Verte in linguam Latīnam.* Переклади латинською мовою:

1. Юдеї не розуміли слів пророків.

.....

2. Слова твої я чув та зберігав.

.....

3. Хто любитиме мене, того і я любитиму.

.....

4. Дайте і дасться вам.

5. Вода мудрості напоює їх і зміцнюється в них.

6. Стучайте і відкриється вам.

VOCABULARIUM:

відкривати – aperio, ĩre, ui, rtum
вода – aqua, ae f
давати – do, dāre, dedi, datum
зберігати – servo, āre, āvi, ātum
зміцнювати – firmo, āre, āvi, ātum
любити – amo, āre, āvi, ātum
мудрість – sapientia, ae f
напоювати – imbuo, ěre, ui, ūtum

пророк – prophēta, ae m
розуміти – intelligo, ěre, lexi,
lectum
слово – verbum, i n
стукати – pulso, āre, āvi, ātum
чути – audio, ĩre, ĩvi, ĩtum
Юдеї – Iudae, ōrum m/pl.

Verte e “*De libro Ecclesiastici*”, cap. 39, lec. II:

Переклади з «Книги Екклесіастової», гл. 39, лек. II:

Ipse palam faciet disciplinam doctrīnae suae, et in lege testamenti Domīni gloriabitur. Collaudābunt multi sapientiam eius, et usque in saecūlum non delectabitur. Non recedet memoria eius, et nomen eius requieretur a generatiōne in generatiōnem. Sapientiam eius enarrābunt Gentes, et laudem eius enuntiabit Ecclesia.

Frangar non flectar.

Зламаюся, але не зігнуся.

Ut salūtas, ita salutabēris.

Як ти вітаєшся, так і тебе привітають.

Nil admirāri!

LECTIO DUODEVICESĪMA

**THEMA: INFINITĪVUS PRAESENTIS PASSĪVI. MUTATIO ACTĪVA
PASSĪVIS. ABLATĪVUS AUCTŌRIS
ИНФІНІТИВ ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ ПАСИВНОГО СТАНУ. ЗАМІНА
АКТИВНОГО СТАНУ НА ПАСИВНИЙ. ОРУДНИЙ ДІЮЧОЇ ОСОБИ**

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. Nemo debet bis *punĭri* pro uno delicto.

.....

2. Tempus diligenter *servāri* debet.

.....

3. Sacrosanctum Missae sacrificium *offerri* debet ex pane et vino...

.....

4. Ego ab iis *amābar*.

.....

5. Discipŭli non intellegēbant, quae *dicebantur* a Domīno in parabolis.

.....

6. *Educabāmur* a parentĭbus piis ad timōrem Dei solĭus.

.....

7. Omnes qui habēbant infirmos, ducēbant illos ad Iesum et *sanabantur*.

.....

8. Iudas Iscariōtes fur erat et locŭlos habens ea, quae *mittebantur*, portābat.

.....

9. O Agnus sine macŭla, *afficiebāris* conviciis propter peccāta nostra.

.....

10. Amant omnes, sed non ab omnĭbus *amantur*.

.....

.....

11. A me deis vestris neque *immolātur* neque *immolabitur*; nam a Christiānis falsi dei non *adorantur*. *Adorātur* a nobis Christus, deus verus, creātor caeli et terrae.

.....

.....

.....

12. Суріанус, епископ Христіанорум ад глadius *damnātur*.

.....

VOCABULARIUM:

absurde – невміло, безглуздо
afficio, ěre, fĕci, fectum –
заподіяти, наділяти
alĭquis (alĭqui), alĭqua, alĭquod –
хтось, щось
bis – двічі
concĕdo, ěre, cessi, cessum –
дозволяти, віддавати
confirmo, āre, āvi, ātum –
утвердити, оголосити дійсним
convĭcium, ĭ n – докори, сварка
creātor, oris m – творець
damno, āre, āvi, ātum –
засуджувати
delictum, ĭ n – помилка, проступок
diligenter – пильно, старанно,
дбайливо
edŭco, āre, āvi, ātum – виховувати,
годувати
falsus, a, um – фальшивий,
брехливий
fur, furis m – злодій
gladius, ĭ m – меч
immŏlo, āre, āvi, ātum –
жертвувати

infirmus, a, um – слабий
locŭlus, ĭ m – скринька на гроші,
мішечок
macŭla, ae f – пляма
missa, ae f – месса
nemo – ніхто
nihil – ніщо
offerro, ěre, obtŭli, oblātum –
представляти, пропонувати,
причиняти
peto, ěre, ĩvi(ii), ĩtum – просити
pius, a, um – побожний
possum, posse, potui, –, – могли
punio, ĩre, ĩvi, ĩtum – карати,
мститися
sacrificium, ĭ n –
жертвоприношення
sacrosanctus, a, um – священний
sano, āre, āvi, ātum – лікувати,
оздоровлювати
solus, a, um (G. solŭs, D. soli) –
єдиний
tam – так, до такої міри
verus, a, um – істинний, правдивий

GRAMMATICA. ГРАМАТИКА

Infinitivus praesentis passivi finitur in *-ri* (I, II, IV coniugationes) et in *-i* (III coniugatio). Flexura infinitivi additur radicem verbi:

Інфінітив теперішнього часу пасивного стану закінчується на *-ri* (у I, II, IV дієвідмінах) і на *-i* (III дієвідміна). Закінчення інфінітива додаються до кореня дієслова:

ACTIVA	PASSIVA
I amā - re – любити	amā - ri – бути любленим
II movē - re – рухати	movē - ri – бути руханим (рухатися)
III leg - ěre – читати	leg - i – бути читаним
IV audī - re – слухати	audī - ri – бути слуханим

Cum activa vox passivā permutatur, accusativus in nominativum migrat; nominativus in ablativum cum praepositione *a (ab)* migrat, si nominativo res animata nominatur; in ablativum sine *a (ab)*, si nominativo res inanima nominatur.

Коли активний стан замінюється на пасивний, знахідний відмінок переходить у називний; називний відмінок переходить у орудний відмінок з прийменником *a (ab)*, якщо він називає живі істоти; у орудний відмінок без *a (ab)*, якщо неживі істоти позначаються називним відмінком.

Domīnus homīnes amat. // Homīnes *a Domīno* amantur.

Stellae terram illustrant. // Terra *stellis* illustratur.

Ablativus cum praepositione *a (ab)* *Ablativus auctōris*, sine praepositione *Ablativus instrumenti* nominatur.

Орудний з прийменником *a (ab)* називається Орудний діючої особи, без прийменника – **Орудний знаряддя**.

EXERCITIA. ВПРАВИ

I. *Describe formas verbōrum et eōrum coniugationem, forma persōnam primam singularis et infinitivus activi et passivi. Винач форми дієслів і їх відмін, утвори першу особу однини та інфінітив активного і пасивного стану:*

Verba. Дієслова	Descriptio formas verbōrum. Визначення форм дієслів	Persōna prima singularis. Перша особа однини	Infinitivus activi et passivi. Інфінітив активного і пасивного стану
intellegitur			

intellegēris			
appellāris			
appellāmur			
punītur			
adorātur			
puniuntur			
nutrimīni			
nutriuntur			
movētur			
habemīni			

II. *Adde formas aptas infinitīvi actīvi sive passīvi. Додай відповідні форми інфінітива активного або пасивного стану:*

<i>Actīvum.</i> <i>Активний стан</i>	<i>Translatio.</i> <i>Переклад</i>	<i>Passīvum.</i> <i>Пасивний стан</i>	<i>Translatio.</i> <i>Переклад</i>
illustrāre			
ducēre			
movēre			
scīre			
		defendi	
		custodīri	
		vidēri	

III. *Permuta actīva passīvis. Перетвори активний стан на пасивний:*

1. Colebāmus iustitiam.
2. Laudāmus vos, patroni nostri.
3. Sacerdotes remittunt nobis peccāta.
4. Non intellēgo ea, quae legis.

5. Angĕlus non semper videt et custōdit.

6. Deus caelum terramque gubernat in saecūla saeculōrum.

7. Pia puella Mariam amat.

8. Amīci nos amant et laudant.

Docēre omnes ambiunt, docēri pene nulli.	Повчати прагнуть всі, навчатися – ніхто.
Ubi vinci necesse est, expēdit cedēre (Līvius).	Де необхідно бути переможеним, краще поступитися.
Saepe malum petitur, saepe bonum fugitur.	Хто часто добивається поганого, від того часто віддаляється добре.
Et monēre et monēri proprium est verae amicitiae (Cicēro).	Давати пораду, як і приймати її, є властиво справжній дружбі.

Divīna natūra dedit agros; ars humāna aedificāvit urbes.

LECTIO UNDEVICESĪMA

THEMA: INDICATĪVUS PERFECTI ACTĪVI МИНУЛИЙ ЧАС ДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

Recīta et verte. Прочитай і переклади:

1. Sero te *amāvi*, pulchritūdo tam antīqua et tam nova, sero te *amāvi*! Et ecce intus eras et ego foris et ibi te quaerēbam et in ista formōsa quae *fecisti*, deformis inruēbam.

.....
.....
.....

2. *Esurīvi* enim et *dedistis* manducāre; *sitīvi* et *dedistis* mihi bibere; hospes eram et *collegistis* me; nudus et *cooperuistis* me; infirmus et *visitavistis* me; in carcēre eram et *venistis* ad me.

.....
.....
.....

3. Pater, *manifestāvi* nomen tuum hominībus, quos *dedisti* mihi: nunc autem pro eis rogo, non pro mundo, quia ad te venio.

.....
.....
.....

4. *Venērunt* autem ad eum omnes fratres sui, et universae sorōres suae, et *comedērunt* cum eo panem in domo eius; et *movērunt* super eum caput.

.....
.....
.....

5. Simōnem, quem *cognomināvit* Petrum, et Andream, fratrem eius, Iacōbum et Iohannem, Philippum et Bartholomaeum, Matthaeum et Thomam, Iacobum Alphaei et Simōnem, qui vocātur Zelōtes et Iudam Iacōbi et Iudam Iscariōtem, qui *fuit* proditor.

.....
.....
.....

6. Gaudēte cum laetitia, qui in tristitia *fulistis*.

.....

7. Emitte lucem tuam, et veritātem tuam; ipsam me *deduxērunt*, et *adduxērunt* in montem sanctum tuum, et in tabernacūla tua.

.....

.....

8. Et ecce vox de caelis, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi *complacui*.

.....

.....

9. Quoniam tu, Domīnus meus, *exaudisti* oratiōnem meam: *dedisti* hereditātem timentībus nomen tuum.

.....

.....

10. *Lusisti* satis, *edisti* satis atque *bibisti*, tempus abīre tibi est.

.....

11. *Dixitque* Salomon Deo: Tu *fecisti* cum David, patre meo, misericordiam magnam, et *constituisti* me regem pro eo.

.....

.....

12. *Decrēvit* autem Salomon aedificāre domum nomīni Domīni, et palatium sibi.

.....

.....

13. *Numerāvit* igītur Salomon omnes viros proselytos, qui erant in terra Israel, post dinumeratiōnem, quam *dinumerāvit* David pater eius.

.....

.....

14. Et veniens *habitāvit* in civitatē, quae vocātur Nazareth.

.....

15. Qui *surrexit* a mortuis?

.....

16. *Vidimus enim stellam eius in oriente, et venimus adorare eum.*

17. *Adora, quod incendisti, incende quod adorasti...*

18. *Dixit ei Iesus: Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati qui non viderunt et crediderunt.*

19. *Quem quaeritis? Respondērunt ei: Iesus Nazarenus. Dicit eis Iesus: ego sum.*

20. *Christus resurrexit! Alleluia!*

VOCABULARIUM:

abeo, ire, ii, itum – відходити
aedifico, are, avi, atum – будувати
antiquus, a, um – давній
carcer, eris m – в'язниця
cognomino, are, avi, atum – давати
прізвисько
colligo, ere, colligi, collectum –
збирати
complaceo, ere, ui – також
подобатися
constituo, ere, constitui, constitutum
– ставити, вміщувати,
постановляти, призначати,
наважуватися
coopero, ire, cooperui, coopertum –
закривати з усіх сторін
decerno, ere, crevi, cretum –
вирішувати, дозволяти,
наважуватися
deformis, e – гідкий, мерзенний,
ганебний
dilectus, a, um – дорогий,
люб'язний

dinumeratio, onis f –
перерахування, рахунок, перепис
domus, us f – дім
edo, ere, edi, esum – їсти
facio, ere, feci, factum – робити
foris – зовні, поза
formosus, a, um – гарний, чарівний
incendo, ere, cendi, censum –
запалювати; прикрашати
inruo, ere, rui, –, – кидатися,
вломлюватися
intus – всередині
ludo, ere, lusi, lusum – бавитися,
веселитися
manduco, are, avi, atum – їсти
maneo, ere, mansi, mansum –
залишатися
nudus, a, um – голий
numero, are, avi, atum –
перераховувати, лічити,
виплачувати
oriens, ntis m – схід
palatium, i n – палац, чертог

post (acc.) – після

proditor, ōris m – зрадник

proselūtus, ī m – новонавернений

pulchritūdo, īnis f – краса

satis – досить

sero – пізно

sibi – собі

GRAMMATICA. ГРАМАТИКА

PERFECTUM INDICATIVI ACTIVI. МИНУЛИЙ ЧАС ДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

FLEXIONES PERSONALES PERFECTI INDICATIVI ACTIVI. ОСОБОВІ ЗАКІНЧЕННЯ МИНУЛОГО ДОКОНАНОГО ЧАСУ ДІЙНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

SINGULĀRIS	PLURĀLIS
1. - i	- ĭmus
2. - isti	- istis
3. - it	- ěrunt

Isti flexūrae ad radīcem perfecti adduntur. Radix perfecti est tertia forma principālis verbi praeter exceptiōnem flexūrae **-i**:

*video, ěre, **vidi**, visum* (radix perfecti *vid-*).

Ці закінчення додаються до основи перфекта. Основа перфекта це третя основна форма дієслова без закінчення **-i**:

*video, ěre, **vidi**, visum* (основа перфекта *vid-*).

CONIUGATIO VERBŌRUM. ВІДМІНЮВАННЯ ДІЄСЛІВ

SINGULĀRIS				
1.	amav - ī	mov - ī	mis - ī	audiv - ī
2.	amav - īsti	mov - īsti	mis - īsti	audiv - īsti
3.	amav - īt	mov - īt	mis - īt	audiv - īt
PLURĀLIS				
1.	amav - īmus	mov - īmus	mis - īmus	audiv - īmus
2.	amav - īstis	mov - īstis	mis - īstis	audiv - īstis
3.	amav - ěrunt	mov - ěrunt	mis - ěrunt	audiv - ěrunt

SUM, ESSE, FUI (БУТИ)	
INDICATĪVUS PERFECTI	
Singulāris	Plurālis
1. <i>fui</i> (я був)	<i>fuimus</i> (ми були)
2. <i>fuisti</i> (ти був)	<i>fuistis</i> (ви були)
3. <i>fuit</i> (він був)	<i>fuērunt</i> (вони були)

Adnotatio: Persōna tertia plurālis indicatīvi perfecti actīvi pro *-ērunt* potest habēre terminatiōnem *-ēre*: *amavēre* pro *amavērunt*; syllāba *-ve* interdum fallit: *amarunt* pro *amavērunt*.

Perfectum, quod finitur in *-vi* syllāba, *-vi* interdum fallit: *amasti* pro *amavisti*.

Примітка: Третя особа множини минулого часу доконаного виду дійсного способу активного стану замість *-ērunt* може мати закінчення *-ēre*: *amavēre* замість *amavērunt*; склад *-ve* іноді випадає: *amarunt* замість *amavērunt*.

Перфект, який закінчується на *-vi*, склад *-vi* іноді втрачає: *amasti* замість *amavisti*.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Transforma tempus verbi mutans quondam pro nunc. Перетвори час дієслова, замінюючи nunc (тепер) на quondam (колись):*

1. *Nunc finis corōnat opus.*

.....

2. *Nunc non in solo pane vivit homo.*

.....

3. *Nunc littērae non dant panem.*

.....

4. *Nunc sub omni lapīde scorpio dormit.*

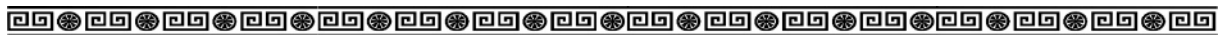
.....

5. *Nunc solitūdo placet Musis.*

.....

6. *Nunc homīnes oculis credunt.*

.....

7. *Nunc ingrātus misēris nocet.*

.....

II. *Da variantes formae perfecti indicatīvi actīvi. Надай варіанти форми минулого часу доконаного виду дійсного способу активного стану:*

Stulti fortūnam tulērunt =

Ocūli fuērunt in amōre duces =

Littērae panem non dedērunt =

Omnia eum timuērunt =

Homīnes ocūlis credidērunt =

Caelum, non anīmum, mutavērunt =

Lacrīmae insidias indicavērunt =

Tu corpōri tuo servivisti =

III. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Як післав мене Отець, і я посилаю вас.

.....

2. Візьми вінець, який Тобі Господь дав на віки.

.....

3. Побачили зірку на небі і прийшли до Тебе.

.....

4. Бог післав Сина свого на світ до нас, грішників.

.....

5. Ми відвідали хворих братів.

.....

6. Отець наш, який на небесах, приготував нам царство вічне.

.....

VOCABULARIUM:

бачити – video, ēre, vidi, visum

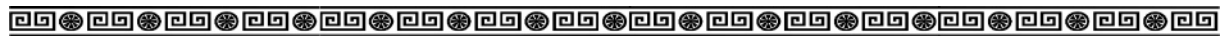
брат – frater, tris m

брати – capio, ěre, cepi, captum

відвідувати – visito, āre, āvi, ātum

вік – aetas, aetātis f

вінець – diadēma, ātis n

вічний – aeternus, a, um
 Господь – Domīnus, i m
 готувати – paro, āre, āvi, ātum
 грішник – peccātor, ōris m
 давати – do, dāre, dedi, datum
 до – ad (acc.)
 зірка – stella, ae f
 небеса, небо – caelum, i n
 Отець – Pater, patris m

посилати – mitto, ěre, misi, missum
 приходить – advenio, ĩre, veni,
 ventum
 світ – mundus, i m
 син – filius, ii m
 хворий – aeger, gra, grum
 царство – regnum, i n
 як – quomōdo

IV. Coniuga in perfecto indicatīvi actīvi. Провідміняй у минулому часі доконаного виду дійсного способу активного стану:

Singulāris	Plurālis
1. Simplīcem vitam egi.	
2.	
3.	

Singulāris	Plurālis
1. Laudāvi Deum.	
2.	
3.	

Verte lectiōnes e. Переклади фрагменти з:

“De ieiunio Kalendārum Ianuariārum” (S. Isidorus). “Про голодування (пїст) під час січневих календ” (Св. Ісїдор):

Ieiunium Kalendārum Ianuariārum propter errōrem gentilitātis instituit Ecclesia. Ianus enim quidam princeps paganōrum fuit, a quo nomen mensis Ianuarii nuncupātur, quem imperīti homīnes velūti Deum colentes, in religiōne honōris postēris tradidērunt, diemque ipsum scenis et luxuriae sacravērunt.

.....

.....

.....

.....

“Coena” (Pseudo-Cyprianus). “Бенкет” (Псевдо-Кипріан):

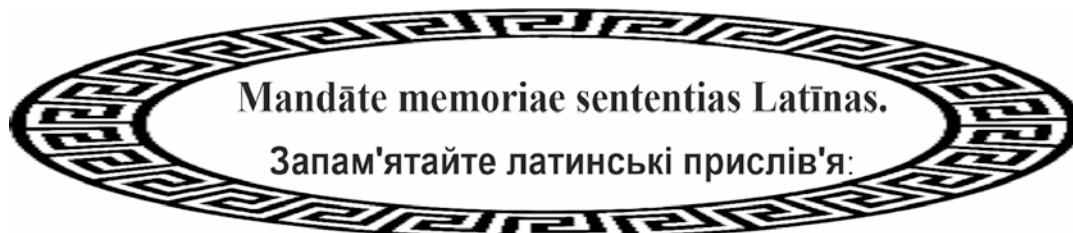
Explicitque omnībus omnes locis suis resedērunt.
 Tunc intūlit panes Saul, fregit Iesus,
 Tradīdit omnībus Petrus, intulit lentem Iacob,
 Solus manducāvit Esau, intūlit intrītam Abacus,
 Totum comēdit Daniel, fabam intūlit Amelsad.

.....
.....
.....
.....
.....

“*Psalmus 85*”. “*Псалом 85*”:
Benedixisti, Domīne, terram tuam;
avertisti captivitātem Iacob.
Remisisti iniquitātem plebis tuae;
operuisti omnia peccāta eōrum.
Mitigasti omnem iram tuam,
avertisti ab ira indignatiōnis tuae.

.....
.....
.....
.....
.....

Veni, vidi, vici.	Прийшов, побачив, переміг.
Quod scripsi – scripsi.	Те, що я написав, – написав.
Dixi et anīmam levāvi.	Я сказав і полегшив душу.
Pater, peccāvi.	Отче, я згрішив.
Nil sine magno vita labōre dedit mortalībūs.	Життя нічого не дало смертним без важкої праці.
Quod non dedit Fortūna, non erīpit.	Те, чого не дала Доля, не забирає (Фортуна нічого не забирає, крім того, що дала).
Invēnit et perfēcit.	Винайшов і удосконалив.
Exēgi monumentum.	Я звів пам'ятник.
Fuimus Troes, fuit Ilium.	Ми були троянці, була й Троя.
Magister dixit...	Учитель сказав...

LECTIO VICESIMA

THEMA: INDICATIVUS PLUSQUAMPERFECTI ET FUTURI II
ACTIVI
ДАВНОМИНУЛИЙ ЧАС І МАЙБУТНІЙ ДОКОНАНОГО ВИДУ
ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. *Plantaverat* autem Dominus Deus Paradisum voluptatis a principio, in quo posuit hominem, quem *formaverat*.

2. *Dederat* illi togam textam e filis varii coloris.

3. Piscatores autem *descenderant* et lavabant retia. Stupor enim *circumdederat* et omnes qui cum illo erant in captura piscium, quam *ceperant*.

4. Si oculus tuus *fuert* simplex: totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus *fuert* nequam totum corpus tuum tenebrorum erit.

5. Qui *vicert*, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut et ego vici, et sedi cum patre meo in throno eius.

6. Nam qui me *eruberit*, et meos sermones: hunc filius hominis erubescet, cum *venert* in maiestate sua, et Patris et sanctorum angelorum.

7. Tunc fratres Iosephi tinxerunt togam eius in sanguine haedi, quem *occiderant*, et miserunt eam ad patrem cum his verbis: Invenimus hanc togam.

8. Qui ergo *solvērit* unum de mandātis istis minīmis et *docuērit* sic homīnes, minīmus vocabītur in regno caelōrum: qui autem *fecērit* et *docuērit*, hic magnus vocabītur in regno caelōrum.

.....

.....

.....

9. Omnis, qui *reliquērit* patrem et matrem, fratres aut sorōres, uxōrem aut filios, domos et agros propter me, centuplum accipiet et vitam aeternam possidēbit.

.....

.....

.....

10. Tu ergo si *adoravēris* coram me, erunt tua omnia.

.....

11. Pastōres autem fugērunt: et venientes in civitātem, nuntiavērunt omnia, et de quibus daemonia habuērunt.

.....

.....

.....

12. Dico enim vobis, quia nisi *abundavērit* iustitia vestra plus quam scribārum et Phariseōrum, non intrabītis in regnum caelōrum.

.....

.....

.....

VOCABULARIUM:

abundo, āre, āvi, ātum – бути повним, переповнюватися, перевищувати
capio, ěre, serī, captum – брати, ловити
captūra, ae f – ловля
centuplum – стократ
circumdo, āre, dēdi, dātum – огортати
descendo, ěre, ndi, nsum – віддалятися
doceo, ěre, docui, doctum – навчати
ergo – отже
erubesco, ěre, rubui, –, – червоніти, соромитися, шанувати

filum, i n – нитка
formo, āre, āvi, ātum – утворювати, створювати
haedus, i m – козеня
lavo, āre, āvi, ātum – мити
lucidus, a, um – світлий
maiestas, ātis f – велич, слава
mandātum, i n – заповідь
minīmus, a, um – найменший
nequam – негідний
paradīsus, i m – рай
piscator, ōris m – рибалка
piscis, is m – риба
planto, āre, āvi, ātum – садити, засаджувати

possideo, ēre, sēdi, sessum –
 володіти, мати
 relinquo, ěre, relīqui, relictum –
 залишати, покидати
 rete, is n – невід
 sanguis, ĩnis m – кров
 sermo, ōnis m – розмова
 si – якщо
 simplex, ĩcis – простий, чистий
 solvo, ěre, solvi/solui, solūtum –
 порушувати, руйнувати
 stupor, ōris m – остовпіння, подив

tenebrōsus, a, um – темний
 textus, a, um – витканий
 tingo, ěre, tinxi, tinctum –
 змочувати, просякати
 toga, ae f – тога, верхній одяг
 римлян
 totus, a, um – цілий
 varius, a, um – різноманітний,
 різний
 vinco, ěre, vici, victum –
 перемагати
 voluptas, ātis f – розкіш

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

PLUSQUAMPERFECTUM ET FUTURUM II INDICATIVI ACTIVI. ДАВНОМИНУЛИЙ ЧАС І МАЙБУТНІЙ ДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ АКТИВНОГО СТАНУ

Plusquamperfectum hoc modo fit: radīcem *perfecti* adiungitur *suffixum* *-era-* + *terminatiōnes temporis imperfecti*, e.g.:

Давноминулий час таким способом утворюється: до кореня **перфекта** додається суфікс **-era-** + закінчення **імперфекта**, напр.:

SINGULĀRIS				
1.	amav - <i>ěram</i>	mov - <i>ěram</i>	mis - <i>ěram</i>	audiv - <i>ěram</i>
2.	amav - <i>ěras</i>	mov - <i>ěras</i>	mis - <i>ěras</i>	audiv - <i>ěras</i>
3.	amav - <i>ěrat</i>	mov - <i>ěrat</i>	mis - <i>ěrat</i>	audiv - <i>ěrat</i>
PLURĀLIS				
1.	amav - <i>erāmus</i>	mov - <i>erāmus</i>	mis - <i>erāmus</i>	audiv - <i>erāmus</i>
2.	amav - <i>erātis</i>	mov - <i>erātis</i>	mis - <i>erātis</i>	audiv - <i>erātis</i>
3.	amav - <i>ěrant</i>	mov - <i>ěrant</i>	mis - <i>ěrant</i>	audiv - <i>ěrant</i>

SUM, ESSE, FUI (бути)	
PLUSQUAMPERFECTUM INDICATĪVI	
Singulāris	Plurālis
1. <i>fu - ěram</i>	<i>fu - erāmus</i>
2. <i>fu - ěras</i>	<i>fu - erātis</i>
3. <i>fu - ěrat</i>	<i>fu - ěrant</i>

Indicativus Futūri II (secundi) seu **exacti** hoc modo fit: *radicem perfecti* adiungitur *suffixum -er-* (pers. I), *-eri-* + *terminatiōnes praesentis* e.g.:

Дійсний спосіб Майбутнього часу (другого) dokonаного виду таким способом утворюється: до кореня **перфекта** додається суфікс **-er-** (I особа), **-eri-** (в інших особах) + закінчення **теперішнього часу**, напр.:

FUTŪRUM II INDICATĪVI ACTĪVI

SINGULĀRIS				
1.	<i>amav - ěro</i>	<i>mov - ěro</i>	<i>mis - ěro</i>	<i>audiv - ěro</i>
2.	<i>amav - ěris</i>	<i>mov - ěris</i>	<i>mis - ěris</i>	<i>audiv - ěris</i>
3.	<i>amav - ěrit</i>	<i>mov - ěrit</i>	<i>mis - ěrit</i>	<i>audiv - ěrit</i>
PLURĀLIS				
1.	<i>amav - erīmus</i>	<i>mov - erīmus</i>	<i>mis - erīmus</i>	<i>audiv - erīmus</i>
2.	<i>amav - erītis</i>	<i>mov - erītis</i>	<i>mis - erītis</i>	<i>audiv - erītis</i>
3.	<i>amav - ěrint</i>	<i>mov - ěrint</i>	<i>mis - ěrint</i>	<i>audiv - ěrint</i>

SUM, ESSE, FUI (бути)	
FUTŪRUM II INDICATĪVI	
Singulāris	Plurālis
1. <i>fu - ěro</i>	<i>fu - erīmus</i>
2. <i>fu - ěris</i>	<i>fu - erītis</i>
3. <i>fu - ěrit</i>	<i>fu - ěrint</i>

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Coniuga sententiam. Провідміняй речення:*

<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. Omnia, quae vidēram, narrāvi.	
2.	
3.	

II. *Forma perfectum, plusquamperfectum et futūrum II a verbis. Утвори перфект, плюсквамперфект і майбутній другий час від дієслів:*

<i>Verba. Дієслова</i>	<i>Perfectum</i>	<i>Plusquamperfectum</i>	<i>Futūrum II</i>
plantant			
es			
invenio			
sedet			
occidunt			
prubescitis			
sedeo			
formas			
dat			

III. *Sta verbum in omnia tempora discentia. Постаб дієслово у всіх вивчених часах:*

Divīna natūra **dedit** agros.

<i>Praesens</i>	<i>Imperfectum</i>	<i>Futūrum I</i>	<i>Plusquamperfectum</i>	<i>Futūrum II</i>

Ars humāna **aedificat** urbes.

<i>Imperfectum</i>	<i>Futūrum I</i>	<i>Perfectum</i>	<i>Plusquamperfectum</i>	<i>Futūrum II</i>

Actio recta non *erit*.

<i>Praesens</i>	<i>Imperfectum</i>	<i>Perfectum</i>	<i>Plusquamperfectum</i>	<i>Futūrum II</i>

In lumīne tuo *videbimus* lumen.

<i>Praesens</i>	<i>Imperfectum</i>	<i>Perfectum</i>	<i>Plusquamperfectum</i>	<i>Futūrum II</i>

IV. *Transforma tempus verbi utentes adverbia – quondam; hoc tempore; mox.* Перетвори час дієслова, використовуючи прислівники – **quondam** – колись; **hoc tempore** – в цей час; **mox** – невдовзі:

Animum debes mutare.

Mox... ..

Quondam... ..

Hoc tempore... ..

Inveniam viam.

Quondam... ..

Hoc tempore... ..

Mox... ..

Primus deos fecit timor.

Hoc tempore... ..

Quondam... ..

Mox... ..

Horas non numero.

Mox... ..

Quondam... ..

Hoc tempore... ..

V. *Verte in linguam Latīnam.* Переклади латинською мовою:

Хто буде зберігати мою проповідь, каже Господь, буде жити вічно.

.....

VOCABULARIUM:

вічно – sempiterno

Господь – Domīnus, i m

жити – vivo, ěre, vixi, victum

зберігати – servo, āre, āvi, ātum

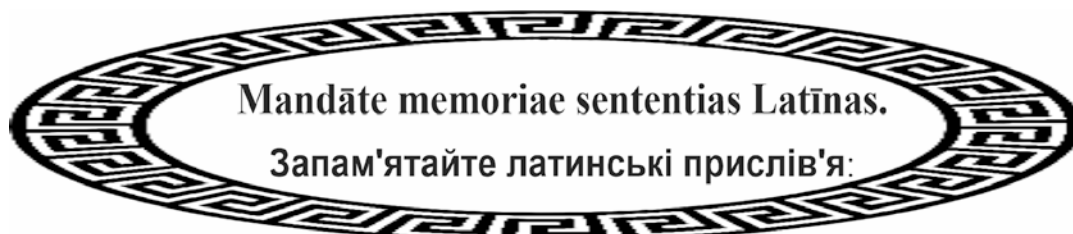
каже – ait

мій – meus, a, um

проповідь – praedicatio, ōnis f

який (хто), яка, яке – qui, quae,

quod

Actio recta non erit, nisi recta fuĕrit voluntas.	Дія не буде правильною, якщо не буде правильним намір.
Donec eris felix, multos numerābis amīcos, tempōra si fuĕrint nubīla, solus eris <i>(Ovidius).</i>	Доки будеш щасливим, матимеш багато друзів, якщо настануть похмурі часи, ти залишишся один.
Qui prior strinxĕrit ferrum, eius victoria erit.	Хто перший витягне меч, того буде й перемога.
Medīcus curavĕrat, natūra sanāvīt.	Лікар вилікував, природа оздоровила.
In omnībus domībus versaverītis, in una habitabītis.	У всі домівки ви повертатимете, в одній будете жити.

In omnia parātus.

LECTIO UNA ET VICESĪMA

**THEMA: PARTICIPIUM PERFECTI PASSĪVI. INDICATĪVUS
PERFECTI, PLUSQUAMPERFECTI, FUTŪRI II PASSĪVI
ДІЄПРИКМЕТНИК МИНУЛОГО ЧАСУ
ДОКОНАНОГО ВИДУ ПАСИВНОГО СТАНУ.
МИНУЛИЙ ДОКОНАНИЙ, ДАВНОМИНУЛИЙ, МАЙБУТНІЙ ДРУГИЙ
ЧАС ДІЙСНОГО СПОСОБУ ПАСИВНОГО СТАНУ**

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. Assumpsit autem Iesus duodĕcim et ait illis: Ecce ascendĭmus Hierosolŷmam, et consummabuntur omnia, quae *scripta sunt* per prophĕtas de Filio homĭnis.

.....
.....

2. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua *coopertus est* sicut unum ex istis.

.....
.....

3. Quoniam in illis *consummata est* ira Dei.

.....

4. Et in laterĭbus scalae omne genus ferramentōrum *infixum erat* ibi: gladii, lanceae, hami, machaerae, veruta.

.....
.....

5. Quodcumque ligavĕris super terram, *erit ligatum* et in caelis.

.....

6. Paulus invĕnit in Graeciā aram, in qua *scriptum erat*: Ignōto Deo.

.....

7. ... et alius Liber *apertus est*, qui est vitae: et *iudicati sunt* mortui ex his, quae *scripta erant* in libris secundum opĕra ipsōrum.

.....
.....

8. Audistis quia *dictum est* antiquis: Non occīdes.

9. Tunc *adimplētum est* quod *dictum est* per Ieremiam prophētam dicentem:
Vox in Rama *audīta est*, *plorātus* et *ululātus* multus: Rachel plorans filios
suos...

10. Iustus si morte *praeoccupātus fuērit*, in refrigerio erit.

VOCABULARIUM:

adimpleo, ēre, ēvi, ētum –
наповнювати, здійснювати
ara, ae f – вівтар
assūmo, ěre, sumpsī, sumptum –
приймати, брати
consummo, āre, āvi, ātum –
здійснювати, закінчувати,
завершувати
coopero, ĩre, ui, itum – закривати
ferramentum, i n – залізне або
оббите залізом знаряддя
genus, ěris n – рід, дім, вид
gladius, i m – меч
hamus, i m – гачок
ignōtus, a, um – незнаний
infigo, ěre, fixi, fictum –
встромляти
ira, ae f – гнів
iudico, āre, āvi, ātum – судити
lancea, ae f – легкий спис

latus, ěris n – бік, сторона
ligo, āre, āvi, ātum – в'язати,
зв'язувати
machaera, ae f – кинджал,
короткий меч
mortuus, a, um – мертвий
ploro, āre, āvi, ātum – кричати,
оплакувати
quicumque, quaecumque,
quodcumque – кожен, який би не,
хто б не, що б не
quoniam – тому що, що
refrigerium, i n – пояснення, втіха
scalae, ārum f – сходи
secundum (acc.) – відповідно до,
згідно з
ululo, āre, āvi, ātum – вити, ридати
verutum, i n – короткий спис,
дротик

PARTICIPIUM PERFECTI PASSIVI. INDICATIVUS PERFECTI, PLUSQUAMPERFECTI, FUTURI II PASSIVI. ДІЄПРИКМЕТНИК МИНУЛОГО ЧАСУ ДОКОНАНОГО ВИДУ ПАСИВНОГО СТАНУ. МИНУЛИЙ ДОКОНАНИЙ, ДАВНОМИНУЛИЙ, МАЙБУТНІЙ ДРУГИЙ ЧАС ДІЙСНОГО СПОСОБУ ПАСИВНОГО СТАНУ

Participium perfecti passivi hoc modo fit: *radix Supīni* + *flexiōnes -us, -a, -um*:

Дієприкметник минулого доконаного часу пасивного стану таким способом утворюється: **корінь Супіна** + **закінчення -us, -a, -um**:
amat-us, a, um; tacitus, a, um; miss-us, a, um; audīt-us, a, um.

Radix supīni hoc modo designātur: quarta forma principālis verbi praeter exceptiōnem flexūrae **-um**.

Основа супіна визначається таким чином: четверта основна форма дієслова без закінчення **-um**.

Indicativus perfecti passivi formātur: *participium perfecti passivi* + *sum* (*in praesenti indicatīvi*), e.g.:

Дійсний спосіб минулого часу доконаного виду пасивного стану утворюється таким чином: **дієприкметник минулого часу доконаного виду пасивного стану** + **sum** (у теперішньому часі дійсного способу), напр.:

SINGULĀRIS				
1.	amātus, a, um	sum	motus, a, um	sum
2.	- « -	es	- « -	es
3.	- « -	est	- « -	est
PLURĀLIS				
1.	amāti, ae, a	sumus	moti, ae, a	sumus
2.	- « -	estis	- « -	estis
3.	- « -	sunt	- « -	sunt

SINGULĀRIS				
1.	missus, a, um	sum	audītus, a, um	sum
2.	- « -	es	- « -	es
3.	- « -	est	- « -	est

PLURĀLIS			
1.	missi, ae, a	sumus	audīti, ae, a sumus
2.	- « -	estis	- « - estis
3.	- « -	sunt	- « - sunt

Indicativus plusquamperfecti passīvi hoc modo fit: *participium perfecti passīvi* + *eram* (in *imperfecto indicatīvi actīvi*), e.g.:

Дійсний спосіб давноминулого часу пасивного стану утворюється таким способом: **дієприкметник минулого часу доконаного виду пасивного стану + eram** (у минулому часі недоконаного виду дійсного способу), напр.:

SINGULĀRIS			
1.	amātus, a, um	eram	motus, a, um eram
2.	- « -	eras	- « - eras
3.	- « -	erat	- « - erat
PLURĀLIS			
1.	amāti, ae, a	erāmus	moti, ae, a erāmus
2.	- « -	erātis	- « - erātis
3.	- « -	erant	- « - erant

SINGULĀRIS			
1.	missus, a, um	eram	audītus, a, um eram
2.	- « -	eras	- « - eras
3.	- « -	erat	- « - erat
PLURĀLIS			
1.	missi, ae, a	erāmus	audīti, ae, a erāmus
2.	- « -	erātis	- « - erātis
3.	- « -	erant	- « - erant

Indicativus futūri II (secundi) seu exacti passīvi ita formātur: *participium perfecti passīvi* + *ero* (in *futūri I indicatīvi*), e.g.:

Дійсний спосіб майбутнього часу доконаного виду пасивного стану утворюється таким чином: **дієприкметник минулого часу доконаного виду пасивного стану + ero** (у майбутньому I (першому) часі недоконаного виду дійсного способу), напр.:

SINGULĀRIS				
1.	amātus, a, um	ero	motus, a, um	ero
2.	- « -	eris	- « -	eris
3.	- « -	erit	- « -	erit
PLURĀLIS				
1.	amāti, ae, a	erīmus	moti, ae, a	erīmus
2.	- « -	erītis	- « -	erītis
3.	- « -	erunt	- « -	erunt

SINGULĀRIS				
1.	missus, a, um	ero	audītus, a, um	ero
2.	- « -	eris	- « -	eris
3.	- « -	erit	- « -	erit
PLURĀLIS				
1.	missi, ae, a	erīmus	audīti, ae, a	erīmus
2.	- « -	erītis	- « -	erītis
3.	- « -	erunt	- « -	erunt

In Latīna mediaevāli saepe adhibētur in *indicatīvo perfecti passīvi fui* pro *sum*: *amātus, a, um fui* pro *amātus, a, um sum*; in *indicatīvo plusquamperfecti passīvi fuëram* pro *eram*: *amātus, a, um fuëram* pro *amātus, a, um eram*.

У середньовічній латині часто використовується у минулому часі *доконаного виду пасивного стану fui* замість *sum*: *amātus, a, um fui* замість *amātus, a, um sum*; у давноминулому часі пасивного стану *fuëram* замість *eram*: *amātus, a, um fuëram* замість *amātus, a, um eram*.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Responde ad quaestiōnes. Дай відповідь на питання:*

1. A quo mundus creātus est?

.....

2. A quo Ecclesia catholīca fundata est?

.....

3. A quo Apostōli electi erant?

.....

II. *Permuta vocem verbōrum (act. > pass.; pass. > act.). Зміни стан дієслів:*

- habitus eras
invenerāmus
vidēras
invēnit
audierātis
factum est
amātus ero
iudicāti sunt
infixum erat
ligavēris
consummata est
ascendīmus
consummabuntur
scripta sunt
coopertus est
dico
scriptum erat

III. *Forma persōnam 3 sing. et pl. omnium tempōrum systemātis perfecti ind. pass. a verbis. Утвори 3 ос. одн. і мн. усіх часів системи перфекта дійсного способу пасивного стану від дієслів:*

<i>Verba. Дієслова</i>	<i>Perfectum indicatīvi passīvi</i>	<i>Plusquamperfectum indicatīvi passīvi</i>	<i>Futūrum II indicatīvi passīvi</i>
consummo, consummāre, consummāvi, consummātum	3 sing.		
	3 pl.		
coopero, coopere, coopere, coopervi, coopertum	3 sing.		
	3 pl.		

ago, agēre, egi, actum	3 sing.		
	3 pl.		
moneo, monēre, monui, monitum	3 sing.		
	3 pl.		

IV. *Verte in linguam Latīnam. Перекладіть латинською мовою:*

1. Серце моє надіялося на Бога і було почуте.

.....

2. Душа наша наче птах була вихоплена із петлі мисливця.

.....

3. Тоді наповнилося серце наше радістю.

.....

VOCABULARIUM:

Бог – Deus, i m

вихоплювати – sumo, ěre, sumpsī,
sumptum

душа – аніма, ae f

з, із – e, ex (*abl.*)

мисливець – venātor, ōris m

надіятися – spero, āre, āvi, ātum

наче – sicut

наш – noster, nostra, nostrum

петля – langeus, i m

птах – avis, is f

радість – laetitia, ae f

серце – cor, cordis n

тоді – tunc

чути – audio, ĩre, ĩvi, ĩtum

Verte textum “Colloseus”. Переклади текст “Колізей”:

Quis amphitheatrum maxĭmum Romae antiquae aedificāvit? Primo p. Chr. n. saecūlo a T. Flavio Vespasiāno aedificatum est; inde amphitheatrum Flavium appellātum est. Nunc Collosseus vocātur.

Quot saecūla iam durāvit! Plurĭma aedificia Romae antiquae medio aevo delēta sunt; at Colosseum ideo conservātum est, quod memoriae Christianōrum sacrātum erat; nam quondam hie plurĭmi Christiāni a bestiis feris lacerabantur, quia deos Romanōrum adorāre recusavērant.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

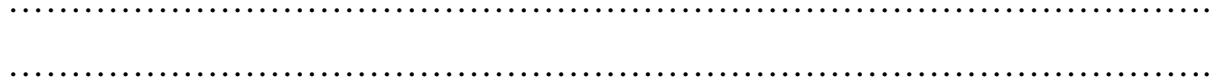
.....

**Verte lectiōnem e “De imitatiōne Christi” (Thoma a Kempis).
Переклади вибране з «Про наслідування Христа» (Фоми
Кемпійського):**

Ubi est ergo latēbra gloriae?

Ubi confidentia de virtūte concepta.

Acta est fabūla.	Виставу завершено.
Alea iacta est (Caesar).	Жереб кинуто.
Dictum – factum.	Сказано – зроблено.
Post factum.	Після зробленого.
Lex non scripta.	Неписаний закон.
Probatum est.	Перевірено. Схвалено. Досліджено.
Finīta est comoedia.	Комедія завершена.
Experto credīte.	Вірте досвідченому.

Imago animi vultus est.

LECTIO VICESIMA SECUNDA

**THEMA: DECLINATIO QUARTA
ЧЕТВЕРТА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ**

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Aeternus Pater, aeternus Filius, aeternus *Spiritus* Sanctus. Qualis Pater, talis Filius, talis *Spiritus* Sanctus.

.....
.....

2. In nomine Patris, et Filii, et *Spiritus* Sancti.

.....

3. Recede, immunde *spiritus*, et da locum *Spiritui* Sancto Paraclito.

.....

4. Te Deum Patrem ingenitum, te Filium unigenitum, te *Spiritum* Sanctum Paraclitum, sanctam et individuum Trinitatem, toto corde et ore laudamus et benedicimus: Tibi gloria in saecula.

.....
.....
.....

5. Credo in deum, Patrem omnipotentem, Creatorem coeli et terrae. Et in *Iesum* Christum, Filium eius unicum, Dominum nostrum: qui *conceptus* est de *Spiritu* Sancto.

.....
.....
.....

6. Omnes sancti beatorum *spirituum* ordines orant pro vobis.

.....

7. Sic omnis arbor bona *fructus* bonos facit: mala autem arbor malos *fructus* facit. Non potest arbor bona malos *fructus* facere: neque arbor mala bonos *fructus* facere: Omnis arbor, quae non facit bonum, excidetur et in ignem mittetur. Igitur ex *fructibus* eorum cognoscetis eos.

.....

.....
.....
.....
8. His tam bonis et tarn piis *actibus* supervēnit exilium.

.....
9. *Iesus* autem dixit eis: Non est prophēta sine honōre nisi in patria sua, et in *domo* sua.

.....
10. Benedictus Deus et Pater Domīni nostri *Iesu* Christi.

.....
11. Dixērunt *Iesu* pharisaei: Tu de ipso testimonium perhībes.

.....
12. Et duxērunt illum ad *Iesum*.

.....
13. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domīno *Iesu* Christo.

.....
14. Domīne *Iesu* Christe.

.....
15. Illis extra civitātem suam vivēre gravis poena est: christiāno totus hic mundus una *damus* est.

.....
16. In *manus* tuas, Domīne, commendo *spiritum* meum.

VOCABULARIUM:

actus, us m – дія, справа, мотив,
рух, робота, діяльність
arbor, ōris f – дерево
commendo, āre, āvi, ātum –
доручати
conspīrio, ěre, cēpi, septum –
походити

cornu, us n – ріг
domus, us f – дім
excīdo, ěre, cīdi, cīsum –
вирубувати, нищити
exilium, i n – вигнання
fructus, us m – плід
gravis, e – важкий

immundus, a, um – нечистий,
 брудний
 individuus, a, um – нероздільний
 ingenitus, a, um – ненароджений
 manus, us f – рука
 omnipotens, ntis – всемогутній
 ordo, ĩnis m – порядок, відділ, чин
 os, oris n – рот, уста
 Paraclitus, i m – утішитель
 perhibeo, ěre, hibui, hibitum –
 надавати
 poena, ae f – кара, покарання
 pono, ěre, posui, positum – кидати

quālis, e – який
 recēdo, ěre, cessi, cessum –
 відходити
 spiritus, us m – дух
 supervenio, ĩre, vēni, ventum –
 надходити, перевищувати
 talis, e – такий
 tribus, us f – покоління (Ізраїля)
 trinitas, ātis f – трійця
 unicus, a, um – єдиний
 unigenitus, a, um – єдинокордоний
 vespĕra, ae f – вечір

GRAMMATICA. ГРАМАТИКА

DECLINATIO QUARTA. ЧЕТВЕРТА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

Quarta declinatio continet nomina masculina in **-us**, neutra in **-u**, cum genitivo in **-us**.

Четверта відміна містить іменники чоловічого роду на **-us**, середнього роду на **-u**, з родовим відмінком на **-us**.

Exempli gratia. Наприклад: *sensus, us m* – відчуття; *genu, us n* – коліно.

	SINGULARIS		PLURALIS	
N.	sens - us	gen - u	sens - us	gen - ua
G.	sens - us	gen - us	sens - uum	gen - uum
D.	sens - ui	gen - u	sens - ibus	gen - ibus
Acc.	sens - um	gen - u	sens - us	gen - ua
Abl.	sens - u	gen - u	sens - ibus	gen - ibus
V.	= N.	= N.	= N.	= N.

NB. 1. Substantiva *acus, us f* – голка, *quercus, us f* – дуб, *manus, us f* – рука, *tribus, us f* – покоління, *domus, us f* – дім – feminina sunt.

2. Substantiva *acus, partus, tribus, artus, lacus, quercus* faciunt dativum et ablativum pluralis in **-ibus**, ut *artibus, partibus*.

ЗВЕРНИ УВАГУ!

1. Іменники *acus, us f* – голка, *quercus, us f* – дуб, *manus, us f* – рука, *tribus, us f* – покоління, *domus, us f* – дім – жіночого роду.

2. Іменники *acus, partus, tribus, artus, lacus, quercus* утворюють давальний і аблатив множини на **-ūbus**, як *artūbus, partūbus*.

Domus et per quartam et per secundam declinatiōnem declinātur:
Domus відмінюється за четвертою і за другою відміною:

	SINGULĀRIS	PLURĀLIS
N.	<i>domus</i>	<i>domus</i>
G.	<i>domus</i>	<i>domuum / domōrum</i>
D.	<i>domui / domo</i>	<i>domībus</i>
Acc.	<i>domum</i>	<i>domos / domus</i>
Abl.	<i>domo / domu</i>	<i>domībus</i>
V.	= N.	= N.

NB. *domi* – вдома, *domum* – додому, *domo* – з дому.

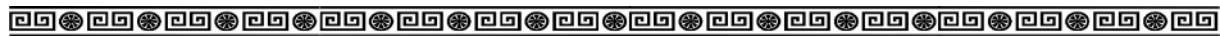
Declinatio substantīvi *Iesus, u m.*
Відмінювання іменника ***Iesus, u m (Ісус)***:

SINGULĀRIS

N.	<i>Iesus</i>
G.	<i>Iesu</i>
D.	<i>Iesu</i>
Acc.	<i>Iesum</i>
Abl.	<i>Iesu</i>
V.	<i>Iesu</i>

NONNULLA SANCTA NOMĪNA IESU. ДЕЯКІ СВЯТІ ІМЕНА ІСУСА:

<i>Iesu Fili Dei Vivi</i>	<i>Iesu mitis et humīlis corde</i>
<i>Iesu splendor Patris</i>	<i>Iesu amator castitātis</i>
<i>Iesu candor Lucis aeternae</i>	<i>Iesu amator noster</i>
<i>Iesu rex gloriae</i>	<i>Iesu Deus pacis</i>
<i>Iesu sol iustitiae</i>	<i>Iesu Auctor vitae</i>
<i>Iesu Fili Mariae Virgīnis</i>	<i>Iesu exemplar virtūtum</i>
<i>Iesu amabilis</i>	<i>Iesu zelator animārum</i>
<i>Iesu admirabilis</i>	<i>Iesu Deus noster</i>
<i>Iesu Deus fortis</i>	<i>Iesu refugium nostrum</i>
<i>Iesu Pater futūri saecūli</i>	<i>Iesu Pater paup̄rum</i>
<i>Iesu magni consilii Angēle</i>	<i>Iesu bone pastor</i>
<i>Iesu potentissīme</i>	<i>Iesu bone vera</i>
<i>Iesu patientissīme</i>	<i>Iesu sapientia aeterna</i>
<i>Iesu obedientissīme</i>	<i>Iesu bonitas infinīta</i>

Iesu via et vita nostra
Iesu gaudium Angelōrum
Iesu Rex Patriarchārum
Iesu Magister Apostolōrum

Iesu Doctor Evangelistārum
Iesu fortitūdo Martŷrum
Iesu puritas virgīnum
Iesu corōna Sanctōrum omnium

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Quorum casuum sunt substantiva. Яких відмінків є іменники:*

genu	spiritibus
genibus	cornua
manus	fructuum
manui	spiritum

II. *Transforma numerum. Перетвори число:*

immundus spiritus

dextrae manus

novae domus

cornus sancti

in manus tuas

III. *Scribe litteras, quae lacūnis conveniunt. Впиши літери, які пропущені:*

1. De man..... tuis.
2. Meam man.....
3. E fruct..... dulci.
4. Magnis corn.....
5. Sanctum Spirit...
6. Ea ad matris dom..... fuit.
7. Lavābo man..... meas.
8. Elevatio man..... meārum.
9. In unitate Spirit..... sancti.

10. Vultus hominis conturbatus est, quoniam spiritus eius miser est.

11. Domus nostrae ab manibus hominum malorum liberatae sunt.

IV. *Fac enuntiatiōnem simplicissimam e his vocabulis. Утвори найпростіше речення з цих слів:*

Latīnus, lingua, in, usus, magnus, esse (imperf.), Eurōpa, populus, apud.

.....

V. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Ти ж мене створив і поклав на мене руку свою.

.....

2. Згинаю коліно при імені (на ім'я) Ісус.

.....

VOCABULARIUM:

згинати коліна – genuflecto, ēre,
flexi, flectum

ім'я – nomen, īnis n

Ісус – Iesus, u m

класти – pono, ēre, posui, positum

рука – manus, us f

створювати – creo, āre, āvi, ātum

VI. *Declīna et verte. Провідмінняй і переклади:*

is fructus dulcis –

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

id cornu sanctum –

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		

<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

Verte textum. Переклади текст:

Iudaea regio Palaestinae est ex nomine Iudae appellata, ex cuius tribu reges habuit. Haec prius Chanaan nominata erat. Eius longitudo a vico Arfa usque ad vicum Iuliam porrigitur, in quo Iudaeorum ac Tyriorum communis habitatio est. Latitudo autem eius a Hierosolyma est, quasi umbilicus regionis totius. Terra variarum opum dives, frugibus fertilis, aqua illustris, optima balsamis.

Samaria regio Palaestinae ab oppido quodam nomen accipit quod vocabatur Samaria, civitas quondam regalis in Israel, quae nunc Sebastia nuncupatur. Haec regio inter Iudaeam et Galilaeam media iacet.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Verte lectionem e “De bono et vano religioso” (S. Franciscus). Переклади фрагмент з “Про справжнього і уявного монаха” (Св. Франциск):

Beatus ille religiosus, qui non habet iucunditatem et laetitiam nisi in sanctissimis (найсвятіших) eloquiis et operibus Domini et cum producit homines ad amorem Dei cum gaudio et laetitia. Vae illi religioso, qui delectat se in verbis otiosis et vanis et cum producit homines ad risum.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Lapsus linguae.	Помилка мови.
Manus manum lavat.	Рука руку миє.
Lapsus calami.	Помилка пера. Описка.
Nihil semper suo statu manet.	Ніщо не залишається назавжди в тому ж стані.
E fructu arbor cognoscitur.	Дерево пізнається з плоду.
Eventus in manu fortunae est.	Результат (справи) – завжди в руці долі.
Status quo ante.	Попередній стан.
Causa belli.	Причина війни.
Radices litterarum amarae, fructus dulces sunt.	Корені наук гіркі, а плоди солодкі.
Consensu omnium.	За згодою усіх.
Altēra manu fert lapīdem, panem ostendat altēra.	В одній руці він несе камінь, а іншою показує хліб.
Pax huic domui.	Мир цьому дому.
Eventus stultōrum magister.	Випадок – учитель дурнів.

Fallāces sunt rerum species.

LECTIO VICESĪMA TERTIA

THEMA: DECLINATIO V (QUINTA)

П'ЯТА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. Et *facies* eĭus sicut sol lucet in virtūte sua.

.....

2. Ea *res* ei non minus nota erat quam mihi.

.....

3. Appelavitque lucem *Diem* et tenebras Noctem; factumque est vespere et mane, *dies* unus.

.....

4. Corpus sumus de conscientia religionis et disciplinae unitate et *spei* foedere.

.....

5. Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt *faciem* eĭus tamquam *faciem* Angeli.

.....

.....

6. Erit vobis ea *dies* memorialis et *diem* festum celebrabitis solemnem *diem* Domino in progenies vestras: legitimum, sempiternum *diem*.

.....

.....

7. Hic est liber generationis Adam. In *die*, qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum.

.....

.....

8. Inopia omnium *rerum*.

.....

9. Orāmus etiam pro imperatoribus, pro ministris eorum et potestatibus pro statu saeculi, pro *rerum* quiete, pro mora finis.

.....

.....

10. Apud Romānos *diērum* erant nomīna talia: Solis *dies*, Lunae *dies*, Martis *dies*, Mercurii *dies*, Iovis *dies*, Venēris *dies*, Saturni *dies*.

Dialōgus:

M. Quid petis ab Ecclesia Dei?

Q. Fidem.

M. Fides quid tibi praestat?

Q. Vitam aeternam.

VOCABULARIUM:

appello, āre, āvi, ātum – називати, оголошувати
celebro, āre, āvi, ātum – вихваляти, прославляти
concilium, i n – збори, синадріон
conscientia, ae f – свідомість, совість, сумління, переконання
creo, āre, āvi, ātum – створювати
dies, ēi m, f – день
disciplīna, ae f – наука, знання, віросповідання, обряд
facies, ei f – обличчя
festus, a, um – святковий
fides, ei f – віра, вірність
foedus, ēris n – союз, договір
generatio, ōnis f – народження, походження, покоління
imperator, ōris m – володар
inopia, ae f – бідність, нужда, нестача, відсутність
intueor, ēri, tuītus sum – уважно дивитися, дивуватися
legitīmus, a, um – належний, правильний, законний
luceo, ēre, luxi – світити(ся)

mane (adv.) – вранці
mane n – ранок
memoriālis, e – пам'ятний
minister, tri m – слуга, священник
minus – менше
mora, ae f – затримка, зволікання
notus, a, um – відомий
potestas, ātis f – сила, могутність, влада
praesto, āre, stīti, stītum – давати
progenies, ēi f – покоління, нащадки
quies, ētis f – спокій, мир
religio, ōnis f – сумлінність, релігійність, віра, релігія
res, rei f – річ, справа
similitudo, īnis f – схожість, подоба
solemnis, e – святковий, священний
spes, spei f – надія, очікування
status, us m – стан; добробут
tamquam – наче
tenebrae, ārum f – темрява, морок
unītas, ātis f – єдність, рівність
vespēre (adv.) – ввечері

DECLINATIO V (QUINTA). П'ЯТА ВІДМІНА ІМЕННИКІВ

Declinatio quinta continet nomina feminina in *-es* cum genitivo in *-ei*.

П'ята відміна містить іменники жіночого роду на **-es** з родовим відмінком на **-ei**.

Substantivum *dies, ei* potest esse masculinum et femininum: quando tempus certum indicatur, feminini est generis, e.g.: *dies constituta, dies illa*.

Іменник **dies, ei** може бути чоловічого і жіночого роду: коли час визначається, як точний, тоді є жіночого роду, напр.: *dies constituta* (встановлений день), *dies illa* (той день).

Adnotatio. Примітка:

I. *Fides, spes, res* habent in **genitivo** et **dativo singularis** *-ei* pro *-ei*.

I. **Fides, spes, res** мають у **родовому і давальному відмінку однини** **-ei** замість **-ei**.

II. Apud poetas et antiquos scriptores **genetivus** et **dativus singularis** interdum exeunt in *-e*: *die somnique horas...*

II. У поетів і античних письменників **родовий і давальний відмінок однини** іноді закінчуються на **-e**: *die somnique horas...*

III. Substantiva *res, dies* declinantur in **plurali** et **singulari**, cetera tantum in **singulari**.

III. Іменники **res, dies** відмінюються у **множині і однині**, інші – тільки в **однині**.

IV. **Nominativum** et **accusativum pluralem** habent quoque substantiva *facies, species, spes, acies*.

IV. **Називний і знахідний відмінок множини** мають також іменники *facies, species, spes, acies*.

Substantiva declinationis quintae huiusmodi declinantur. Іменники п'ятої відміни відмінюються таким чином:

SINGULARIS			PLURALIS		
N.	r - es	di - es	N.	r - es	di - es
G.	r - ei	di - ei	G.	r - erum	di - erum
D.	r - ei	di - ei	D.	r - ebus	di - ebus

Acc.	r - em	di - em	Acc.	r - es	di - es
Abl.	r - ē	di - ē	Abl.	r - ēbus	di - ēbus
V.=N.			V.=N.		

Adnotatio. Примітка:

In lingua Latīna «багато речей» est *multa* et nunquam *multae res*.

Substantivum *res* variis contextis varias habet significatiōnes, e.g.:
in singulāri: *подія, факт, справа, діло, заняття, майно, вигода, користь*;
in plurāli: *всесвіт, обставини, подвиги, дії*.

У латинській мові «багато речей» – виражається через *multa* і ніколи через *multae res*.

Іменник *res* у різних контекстах має різні значення, напр.:

- в однині: *подія, факт, справа, діло, заняття, майно, вигода, користь*;
- у множині: *всесвіт, обставини, подвиги, дії*.

res, ei f + adiectiva format idiomata, e.g.

res, ei f + прикметники утворює ідіоми, напр.:

res publica – держава

res rustica – сільське господарство

res familiaris – маєток

res secundae – щастя

res adversae – нещастя

multae res – багато що

res gestae – подвиги

res novae – нововведення, зміни

res divina – релігійний обряд

rerum scriptor – письменник, історик

Phraseologia. Фразеологія:

implorāre fidem – звертатися з молінням до чиєїсь совісті

in specie – у даному випадку

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. Declīna. Провідміняй:

is bonus dies

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

ea facies bona

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

II. Describē formas. Визнач форми:

diēbus –

spe –

progenies –

fidēi –

speciem –

III. *Responde ad quaestiōnes. Дай відповідь на запитання:*

1. Quis erit nobiscum omnibus diēbus?
2. A quo fidem accepimus?
3. Quando Ecclesia nobis fidem praestitit?

IV. *Scribe littēras, quae lacūnis conveniunt. Випиши літери, які пропущені:*

1. Fortis sum, quoniam sp..... et fid..... in corde habeo.

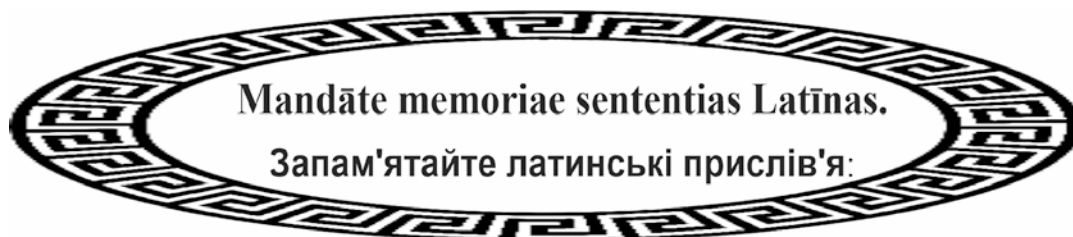
.....

2. Verba sua nobis ostendērunt fid..... suam in causam suam.

.....

3. Nox est pars di.....

.....

Dies irae.	День гніву.
In diem de die.	З дня на день.
Dies dolōrem minuit.	День (тобто час) зменшує біль.
Dies diem docet (Syrus).	День навчає день.
Carpe diem.	Лови момент!
Thesaurus omnium rerum est memoria.	Скарбниця усіх речей – це пам'ять.
Est rerum omnium magister usus.	Учителем всіх справ є досвід.
Est modus in rebus.	Є міра в речах.
Nulla dies sine linea (Plinius Maior).	Жодного дня без рядка.
De die in diem.	Із дня на день.
Res est magna tacēre.	Мовчати – це велика справа.
Unus dies gradus est vitae.	Один день – це крок життя.
Felix, qui potuit rerum cognoscere causas (Vergilius).	Щасливий той, хто зміг пізнати причини речей.

LECTIO VICESĪMA QUARTA

THEMA: PRONOMĪNA INDEFINĪTA ET NEGATĪVA
НЕОЗНАЧЕНІ І ЗАПЕРЕЧНІ ЗАЙМЕННИКИ

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. *Nihil* enim est opertum, quod non revelabĭtur: et occultum, quod non sciĕtur.

2. Fuit in diĕbus Herodis regis Iudaeae, sacerdos *quidam* nomĭne Zacharias de vice Abia, et uxor illĭus de filiĭbus Aaron, et nomen eĭus Elisabeth.

3. Praemia dedit *cuicui* venit.

4. Ingrediens in domum dixit: «Salve!» *cuicumque* qui ibi venit.

5. *Quendam* vidĭmus eiicientem spirĭtus malos.

6. Da nobis *quemquam* panem.

7. Quomodo possūmus *unicuique* credĕre?

8. Timĕbant propter *quorundam* vitas.

9. Exprĭme *quasvis* notiōnes.

10. Quaestiōnes vero *quasdam* de sua superstitiōne habĕbant adversus eum, et de *quodam* Iesu defuncto, quem affirmābat Paulus vivĕre.

11. Levantes autem oculos suos *neminem* viderunt, nisi solum Iesum.

.....

12. Athenienses autem omnes, et adventae hospites, ad *nihil* aliud vacabant, nisi autem dicere, aut audire *aliquid* novi.

.....

.....

13. Et nunc suadeo vobis bono animo esse, amissio enim *nullius* animae erit ex vobis praeterquam navis.

.....

.....

11. Invenit autem ibi hominem *quendam*, nomine Aeneam, ab annis octo iacentem in grabato, qui erat paralyticus.

.....

.....

14. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat.

.....

15. Neque enim *quisquam* egens erat inter illos.

.....

16. Vincit Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem *aliquid* dicere tibi.

.....

.....

17. Quid novi? *Nihil* novi.

.....

18.... dicit ei: Vide *nemini* dixeris: sed vade, ostende te principi sacerdotum...

.....

19. Ego sum via, et veritas, et vita. *Nemo* venit ad Patrem, nisi per me.

.....

20. Dixerunt ergo ei Iudaei: Nobis non licet interficere *quemquam*.

.....

VOCABULARIUM:

advēna, ae m/f – subst. прибулець,
іноземець; adi. прибулий,
іноземний
affirmo, āre, āvi, ātum – твердити,
запевняти
amissio, ōnis f – втрата
anīmus, i m – дух, настрій
defunctus, a, um – померлий,
мертвий, покійний
egeo, ēre, egui, –, – мати потребу,
бути позбавленим, не мати
filia, ae f – дочка
grabātus, i m (graec.) – ліжко
hospes, itis m/f – чужинець
interficio, ěre, fēcī, fectum –
вбивати
levo, āre, āvi, ātum – піднімати
nisi – якщо не, окрім
notio, ōnis f – дослідження,
поняття, ідея
occultus, a, um – скритий, таємний
octo – вісім
opertus, a, um – скритий, таємний
opus (indecl.) – потреба
poenitentia, ae f – покаєння
praemium, i n – нагорода, перевага

praeterquam – крім, за винятком
princeps, ĩpis (adi.) – перший;
головний (subst.) – глава; творець
prout – зважаючи на, в залежності
від
quaestio, ōnis f – розслідування,
допит, питання
quomōdo – яким чином, як
remissio, ōnis f – відпущення
revēlo, āre, āvi, ātum – відкривати,
розкривати
scio, ĩre, ĩvi, ĩtum – дізнаватися,
помічати, бачити
singūli, ae, a – по одному,
поодинці, окремо
suadeo, ēre, suāsi, suāsum – радити,
переконувати, вмовляти
superstitio, ōnis f – забобон,
святість
vaso, āre, āvi, ātum – бути вільним,
незайнятим; присвячувати себе;
займатися
vicis (gen.) – зміна, черга
vincio, ĩre, vinxi, vinctum – в'язати,
заковувати

GRAMMATICA. ГРАМАТИКА

PRONOMINA INDEFINITA. НЕОЗНАЧЕНІ ЗАЙМЕННИКИ

QUIS vel QUI, QUAE vel QUA, QUOD vel QUID
QUIS або QUI, QUAE або QUA, QUOD або QUID

SINGULĀRIS			
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	<i>quis</i> або <i>qui</i>	<i>quae</i> або <i>qua</i>	<i>quod</i> або <i>quid</i>
G.	<i>cuius</i>	<i>cuius</i>	<i>cuius</i>
D.	<i>cui</i>	<i>cui</i>	<i>cui</i>
Acc.	<i>quem</i>	<i>quam</i>	<i>quod</i> або <i>quid</i>
Abl.	<i>quo</i>	<i>qua</i>	<i>quo</i>

PLURĀLIS			
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	<i>qui</i>	<i>quae</i>	<i>quae</i> , рідше <i>qua</i>
G.	<i>quōrum</i>	<i>quārum</i>	<i>quōrum</i>
D.	<i>quībus</i>	<i>quībus</i>	<i>quībus</i>
Acc.	<i>quos</i>	<i>quas</i>	<i>quae</i> , рідше <i>qua</i>
Abl.	<i>quībus</i>	<i>quībus</i>	<i>quībus</i>

Quis et *qui*, *quae* et *qua* adhibēntur sive substantīve sive adiectīve, *quid* substantīve, *quod* adiectīve et post particūlas *si*, *nisi*, *ne*, *num* utuntur,

Quis і *qui*, *quae* і *qua* додаються або до іменника, або до прикметника, *quid* до іменника, *quod* до прикметника і після сполучників *si*, *nisi*, *ne*, *num* вживаються,

e.g., напр., *si* – якщо, *nisi* – якщо не, *si quis* – якщо хто-небудь, *nisi quid* – якщо ніщо, *ne quis* – щоб ніхто, *num quis* – невже хто-небудь.

Pronomīna indefīnīta composīta ex *quis*, *qui* + particūla:

Неозначені займенники, складені з *quis*, *qui* + частки:

alīquis, *alīqua*, *illīquid* – хтось, щось

alīqui, *alīqua*, *alīquod* – хтось, щось, хто-небудь, якийсь

quidam, *quaedam*, *quoddam* – який-небудь, якийсь

quīlibet, *quaelībet*, *quodlībet* – якийсь, якась, якась

quispiam, *quaerpiam*, *quodpiam* – який-небудь

quisquam, *quidquam* – хтось, щось

quisque, *quaeque*, *quodque* (*quidque*) – кожен, кожна, кожне

quīvis, *quaevis*, *quodvis* – будь-який

quīcunque, *quaecunque*, *quodcunque* – який би не

quisquis, *quidquid* – хто б не, всякий хто

unusquisque, *unaquaeque*, *unumquodque* – кожний

Particūlae *ali-*, sive *-dam*, *-libet*, *-piam*, *-quam*, *-que*, *-vis*, *-cunque* indeclinabilia sunt, e.g.:

Частки *ali-*, або *-dam*, *-libet*, *-piam*, *-quam*, *-que*, *-vis*, *-cunque* є невідмінювані, напр.:

SINGULĀRIS			
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	alī- quis	alī- qua	alī- quid
G.	ali- cuīus	ali- cuīus	ali- cuīus
D.	ali- cui	ali- cui	ali- cui

Acc.	alī-quem	alī- quam	alī- quid
Abl.	alī-quo	alī- qua	alī- quo

Exemplum declinatiōnis pronomīnis. Приклад відмінювання займенника *quisque, quaeque, quodque*:

	SINGULĀRIS			PLURĀLIS		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	quisque	quaeque	quodque	quique	quaeque	quaeque
G.	cuiusque			quorumque	quarumque	quorumque
D.	cuique			quibusque		
Acc.	quemque	quamque	quodque	quosque	quasque	quaeque
Abl.	quoque	quaque	quodque	quibusque		

PRONOMĪNA NEGATĪVA *NEMO* et *NIHIL* ЗАПЕРЕЧНІ ЗАЙМЕННИКИ *NEMO* і *NIHIL*

Nemo (< ne + hemo – архаїчна форма homo; досл. «ні людини», пор. англ. nobody, нім. niemand – ніхто), *nihil* (ne + hilum: ні дрібниці) – ніщо.

Pronōmen *nemo* ut «homo» declinātur, pronōmen *nihil* in nominatīvo et accusatīvo sing. adhibētur, in reliquis casibus transformantur “*nulla res*” – жодна річ. Declinātur in singulāri.

Займенник *nemo* відмінюється як «homo», займенник *nihil* у називному і знахідному відмінку однини вживається, у інших відмінках перетворюється на “*nulla res*” – жодна річ. Відмінюється в однині.

Exemplum declinatiōnis. Приклад відмінювання:

N.	nemo	nihil (nil)
G.	nemīnis	nullīus rei
D.	nemīni (nulli)	nulli rei
Acc.	nemīnem	nihil (nil)
Abl.	nemīne (nullo)	nulla re (nihīlo)

Pronomīna negatīva + *non* hoc modo vertitur. **Заперечні займенники** + **non** перекладаються таким чином: *non nemo* – хтось, *nemo non* – всякий, *non nihil* – щось, децо, *nihil non* – все.

Phraseologia. Фразеологія: *pro nihilo habere* – мати за ніщо.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Describe formas. Визнач форми:*

aliquid	nulli rei
quosdam	aliquem
quaeque	quibusque
quibusdam	cuiuspiam
neminem	cuivis
quorum	nemo

II. *Congrue pronomen indefinitum cum substantivo. Узгодь неозначений займенник з іменником:*

(quidam) vias –
hominibus (quidam) –
(aliqui) panem –
(aliqui) libros –
(quidam) nomine –
(cuivis) auxilium –
sanctum (quidam) –
(quaeque) matre –
(quisquis) domus –
(quaedam) bestiarum –

III. *Da aptam formam. Подай відповідну форму:*

1. (Nemo)credo.
2. (Nemo) praeter te, Domine amabimus.
3. In (quidam) basilica imaginem Mariae vidisti.
4. Omnia (quicumque) dicis, stulta sunt.

IV. *Transforma numerum. Перетвори число:*

quovis honore –
quamdam tentationem –

alīqui sacerdōtes –

alīqui terror –

quidquid id –

homo quidam –

quacumque ratiōne –

cuiuscunq̄ue philosōphi –

quocumque habītu –

V. Declīna. Провідміняй:

quidam sacerdos honestus

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

alīqua ecclesia

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

quodlibet auxilium

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

Recita et verte lectiōnem e “Epist.58,22” (Seneca). Прочитай і переклади фрагмент з “Листа, 58,22” (Сенека):

Nemo nostrum idem est in senectute, qui erat iuvenis. Corpōra nostra rapiuntur flumīnis more: quidquid vides, currit cum tempore, nihil ex his, quae vidēmus, manet. Hoc est quod ait Heraclītus: «In idem flumen bis non descendimus». Manet idem flumīnis nomen, aqua transmissa est.

.....
.....
.....
.....

Verte. Переклади:

1. Quisquis amat, valeat: pereat, qui nescit amāre.
Bis tanto pereat quisquis amāre vetat.

2. Accipe! Sume! Cape! – sunt verba placentia cuique.

.....
.....
.....

Verte lectiōnem J. Buchanan (1506-1582). Переклади фрагмент Дж. Б'юкенен (1506-1582):

Frustra ego te laudo, frustra me Zoile, laedis:
Nemo mihi credit, Zoile; nemo tibi.

.....
.....

Mandāte memoriae sententias Latīnas.

Запам'ятайте латинські прислів'я:

Nemo potest omnia scire.	Ніхто не може знати все.
Nil sine magno vita labōre dedit mortalibus.	Життя нічого не дало смертним без великої праці.
Suum cuique pulchrum est.	Кожному своє видається гарним.
Suum cuique placet.	Кожному своє подобається.
Nemo malus est beātus.	Ніхто поганий не є щасливим.
Quisque fortunae suae faber <i>(Sallustius).</i>	Кожен творець своєї долі.
Aut Caesar aut nihil.	Або Цезар, або ніщо.
Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes.	Що б там не було, я боюся Данайців, які приносять дари.
Cuivis dolōri remedium est patientia <i>(Publius Syrus).</i>	Від усякого болю засобом є – терпіння.

Risu inepto nulla res ineptior est.

LECTIO VICESĪMA QUINTA

THEMA: GRADUS COMPARATIŌNIS ADIECTIVŌRUM СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. Quis vivit me *honestior*? Nemo homĭnum.

.....

2. Nihil est *celerius* quam mens humāna.

.....

3. Ave Maria, gratia plena, sanctis *sanctior* et caelis *excelsior* et Cherubim *gloriosior* et Seraphim *honorabilior* et super omnem creatūram *venerabilior*.

.....

.....

4. Sed et serpens erat *callidior* cunctis animantĭbus terrae, quae fecerat Domĭnus Deus.

.....

5. Exempla verbis sunt *utiliora*.

.....

6. Et ipso ideo dicit: *Facilius* est camēlum intrāre per foramen acus, quam divĭtem in regnum caelōrum.

.....

.....

7. *Potentior* voce aquārum multārum, *potentior* aestĭbus maris: potens in excelsis est Domĭnus.

.....

.....

8. Ave, *amoenissĭmus* et rationālis Dei paradĭsus.

.....

9. Beātus ille religiōsus, qui non habet iucunditātem et laetitiam nisi in *sanctissĭmis* eloquiis et operĭbus Domĭni et cum his prodūcit homĭnes ad amōrem Dei cum gaudia et laetitia.

.....

18. Dicēbam haec et flebam, *amarissīma* contritiōne cordis mei.

.....

19. Omnes fragīles sumus, sed tu nemīnem *fragiliōrem* te ipso tenēbis.

.....

20. Quid hac revelatiōne *manifestius*? Quid hac dignatiōne *felicius*?

.....

VOCABULARIUM:

abdītus, a, um – таємний,
таємничий, замаскований,
недоступний
acus, us f – голка
adrēto, ēre, īvi, ītum – хапати,
домагатися, нападати,
наближатися
aestus, us m – 1. кипіння,
хвилювання; 2. поет. хвилі, вали
aetas, aetātis f – вік
amoenus, a, um – милий, приємний
anīmans, antis m/f/n – жива істота;
тварина, звір
aveo, ēre, –, –, – тішитися
callīdus, a, um – хитрий, спритний
camēlus, i m – верблюд
celer, celēris, celēre – швидкий
civis, is m/f – громадянин
contritio, ōnis f – тертя,
руйнування, печаль
creatūra, ae f – творіння
cripta, ae f – підземелля, грот
cultus, us m – піклування,
почитання, культ
cunctus, a, um – весь, цілий,
сукупний
dignatio, ōnis f – повага, визнання
dignitas, ātis f – достоїнство,
заслуга
elōquens, entis – красномовний
eloquium, i n – розмова
fere – майже

forāmen, īnis n – отвір
fragīlis, e – слабкий
gloriōsus, a, um – славний
grandaevus, a, um – старезний,
перестарілий
honestus, a, um – почесний
honorabīlis, e – шанований
ideo – тому, з тої причини
idoneus, a, um – зручний,
придатний
illustis, e – відомий, знаменитий,
світлий
infēlix, īcis – нещасливий,
нещасний
iucunditas, ātis f – приємність
laetitia, ae f – радість
marmor, ōris m – мармур
mens, mentis f – розум
minister, tri m – слуга
miser, ēra, ērum – нещасний,
бідний
nisi – крім, хіба що
opus, ēris n – заняття, праця,
справа
paradīsus, i m – рай
prodūco, ēre, xi, ctum – виводити
quamquam – хоча
rationālis, e – духовний, розумний
religiōsus, i m – монах, чернець
retineo, ēre, tinui, tentum –
затримувати, тримати
revelatio, ōnis f – відкриття

sepulchrum, i n – могила, гробниця
 serpens, entis m – змія
 spina, ae f – колючка

totus, a, um – цілий
 utilis, e – корисний
 venerabilis, e – гідний пошани

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

GRADUS COMPARATIŌNIS ADIECTIVŌRUM. СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Adiectīva tres gradus comparatiōnis habent:

Прикметники мають три ступені порівняння:

Gradus positīvus (звичайний ступінь) e. g. *certus, a, um* – певний, вірний

Gradus comparatīvus (вищий ступінь) e.g. *certior* (m, f), *certius* (n)
 – певніший, вірніший

Gradus superlatīvus (найвищий ступінь) e.g. *certissimus, a, um* – найвірніший, найпевніший

Gradus comparatīvus fit addīta radicāli positīvi terminatiōne *-ior* pro masculīno et feminīno *-ius* pro neutro, ut *brevis, e* – *brevior* (m, f), *brevius* (n).

Вищий ступінь утворюється додаванням до *основи звичайного ступеня прикметника закінчення -ior* для чоловічого і жіночого роду, *-ius* для середнього роду, як *brevis, e* – *brevior* (m, f), *brevius* (n).

Adiectīva in comparatīvo declinantur ut substantīva declinatiōnis tertiāe *labor, ōris m* et *corpus, ōris n*.

Прикметники у вищому ступені порівняння відмінюються, як іменники третьої відміни *labor, ōris m* і *corpus, ōris n*.

	SINGULĀRIS	PLURĀLIS
N.	brev - ior (m, f) brev - ius (n)	breviōr - es (m, f) breviōr - a (n)
G.	breviōr - is (m, f, n)	breviōr - um (m, f, n)
D.	breviōr - i (m, f, n)	brevior - ibus (m, f, n)
Acc.	breviōr - em (m, f) brev - ius (n)	breviōr - es (m, f) breviōr - a (n)
Abl.	breviōr - e (m, f, n)	brevior - ibus (m, f, n)
V.	= N.	= N.

Superlatīvus fit addīta radicāli positīvi suffīxu *-issim-* + terminatiōne *-us, -a, -um*, e.g.: *brevis, e* – *brevissimus, a, um*.

Найвищий ступінь порівняння утворюється додаванням до *основи звичайного ступеня прикметника суфікса -issim-* + *закінчення -us, -a, -um*, напр.: *brevis, e* – *brevissimus, a, um*.

Exceptiōnes: Adiectīva in *-er* finīta, quōrum superlatīva fiunt adiecta nominatīvo suffixu *-rim-* + *terminatiōne -us, -a, -um*, e.g.: *miser, era, erum – miserrīmus, a, um*.

Винятки: Прикметники, що закінчуються на *-er*, утворюють найвищий ступінь приєднанням до називаного відмінка суфікса *-rim-* + *закінчення -us, -a, -um*, напр.: *miser, era, erum – miserrīmus, a, um*.

Adiectīva *facīlis, e, difficīlis, e, simīlis, e, dissimīlis, e, gracīlis, e, humīlis, e* et composita formant superlatīvus additiōne suffixum *-līm-* ad radicem adiectīvi + *-us, -a, -um*, e.g.:

Прикметники *facīlis, e, difficīlis, e, simīlis, e, dissimīlis, e, gracīlis, e, humīlis, e* і складені з ними утворюють найвищий ступінь додаванням до основи прикметника суфікса *-līm-* + *-us, -a, -um*, напр.:

<i>facīlis, e</i> (легкий)	– <i>facil – līm – us, a, um</i>
<i>difficīlis, e</i> (важкий)	– <i>difficil – līm – us, a, um</i>
<i>simīlis, e</i> (подібний)	– <i>simil – līm – us, a, um</i>
<i>dissimīlis, e</i> (неподібний)	– <i>dissimil – līm – us, a, um</i>
<i>gracīlis, e</i> (стрункий)	– <i>gracil – līm – us, a, um</i>
<i>humīlis, e</i> (низький)	– <i>humil – līm – us, a, um</i>

In lingua Latīna multis adiectīvis vim superlatīvi addunt praepositīōnes *prae-* et *per-* e.g., *praecclarus, a, um* – дуже славний, найславніший; *periuscundus, a, um* – дуже приємний, найприємніший; *percommōdus* – дуже вигідний, найвигідніший.

У латинській мові у багатьох прикметників для значення найвищого ступені додають прийменники *prae-* і *per-* напр., *praecclarus, a, um* – дуже славний, найславніший; *periuscundus, a, um* – дуже приємний, найприємніший; *percommōdus* – дуже вигідний, найвигідніший.

Adiectīva in gradu superlatīvo declinantur ut substantīva declinatiōnum I-II.

Прикметники у найвищому ступені порівняння відмінюються, як іменники I-II відміни.

Usus casuum apud gradus comparatiōnis:

Вживання відмінків при вищому ступені порівняння:

1. Cum coniunctiōne *quam*; subiectum aut obiectum quibus comparamus in Nominatīvo ponitur, e.g.:

Зі сполучником *quam*; суб'єкт або об'єкт, з яким ми порівнюємо, ставиться у називному відмінку, e.g.:

Verba tua dulciōra quam mel sunt. – Слова твої солодші, ніж мед.

NB: In Latīna Christiāna saepe pro *quam* + *Nom.*, ponitur *quod* + *Nom.* et *super* + *Acc.*

Зверни увагу! У християнській латині часто замість **quam + Nom.**, ставиться **quod + Nom.** і **super + Acc.**

2. Sine coniunctiōne; subiectum aut obiectum quibus comparāmus in ablatīvo (*ablatīvus comparatiōnis* nominātur) ponitur, e.g.:

Без сполучника; суб'єкт або об'єкт, з яким ми порівнюємо, ставиться у аблативі (називається **ablatīvus comparatiōnis – аблатив порівняння**), напр.:

Verba tua dulciōra melle sunt. – Слова твої солодші меду.

In Latīna vulgāri pro Ablatīvo comparatiōnis praepositio «*de*» utitur: ...aliquid *de mutatiōne felicius*.

У народній латині замість аблатива порівняння вживається прийменник «*de*»: ...aliquid *de mutatiōne felicius*.

Apud gradum superlativum totum e quo partem eligimus *genetivus partitivus* designat, e.g.:

При найвищому ступені порівняння ціле, з якого беремо частину, позначає **genetivus partitivus – родовий частковий**, напр.:

Omnium matrum felicissima es tu. – З усіх матерів ти найщасливіша.

NB. In Latīna vulgāri constructio cum praepositionibus *ex* et *de* saepe acciduntur, e.g. *fortissimus de ceteris*.

Зверни увагу! У народній латині часто з'являються конструкції з прийменниками **ex** і **de** замість *genetivus partitivus*, напр., *fortissimus de ceteris*.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Declina et verte. Провідмняй і переклади:*

ille homo doctior –

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

ilia gens clarior –

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

id eloquium sanctissimum –

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

II. *Forma gradus comparatiōnis, qui absunt. Утвори ступені порівняння, відсутні у прикметників:*

- felicium verbōrum –
- honestiōrum homīnum –
- mens celēris –
- purioribus aquis –
- doctum episcōpum –
- pulcherrīma virgīne –
- fructus dulcior –
- pulchra puella –
- opus difficilius –
- statua simillīma –

III. *Da apto casu. Подай відповідний відмінок:*

1. Gratia Dei faciet anīmam tuam(nix) candidiōrem.
2. (Virgīnes)purissīma Maria est.
3. Hic mons altior est(ille).

IV. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Приклади корисніші, ніж повчання.

.....

2. Марія – найщасливіша з поміж усіх жінок.

.....

3. З усіх ченців святий Франциск був найсмиренніший.

.....

4. Проста їжа є для людини (Dat.) найкорисніша.

.....

VOCABULARIUM:

жінка – mulier, ēris f

їжа – cibus, i m

корисний – utilis, e

людина – homo, īnis m

повчання – praeceptum, i n

приклад – exemplum, i n

простий – simplex, īcis

смирений – submissus, a, um

ченець – monachus, i m

щасливий – felix, īcis

Verte et manda memoriae ex “Amatoria, Potatoria, Lusoria”. Переклади і запам’ятай з “Про любов, Винопиття, Ігри”:

Pulchra tibi facies

Oculōrum acies

Capillōrum series

O quam clara species!

Rosa rabricundior

lilio candidior

omnībus formosior

semper in te glorior!

Verte textum. Переклади текст:

Tib. et C. Gracchi filii Corneliae erant.

Alter altēri simillimus erat.

Neuter ignāvus erat.

Uter Gracchōrum *maior* natu erat?

Verte lectiōnes e. Переклади фрагмент з:

“*Can. 802*”. “*Пісня 802*”:

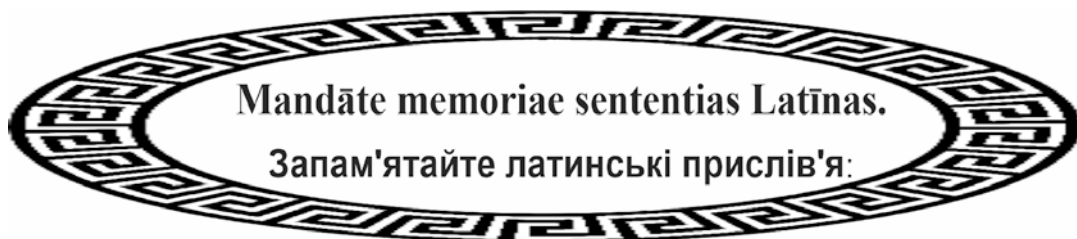
In sanctissīma Eucharistia sub speciēbus panis et vini ipsemet Christus Domīnus continētur, offertur, sumitur.

.....
.....

“*Passio*”, XXI (SS. Perpetua et Felicitas). “*Мучеництво*”, XXI (Святі Перпетуа і Феліцітас):

O fortissīmi ac beatissīmi martýres! O vere vocāti et electi in gloriam Domīni nostri Iesu Christi! Quam qui magnificat et honorificat et adorat, utique et haec non minora veterībus exempla in aedificatiōnem ecclesiae legere debet.

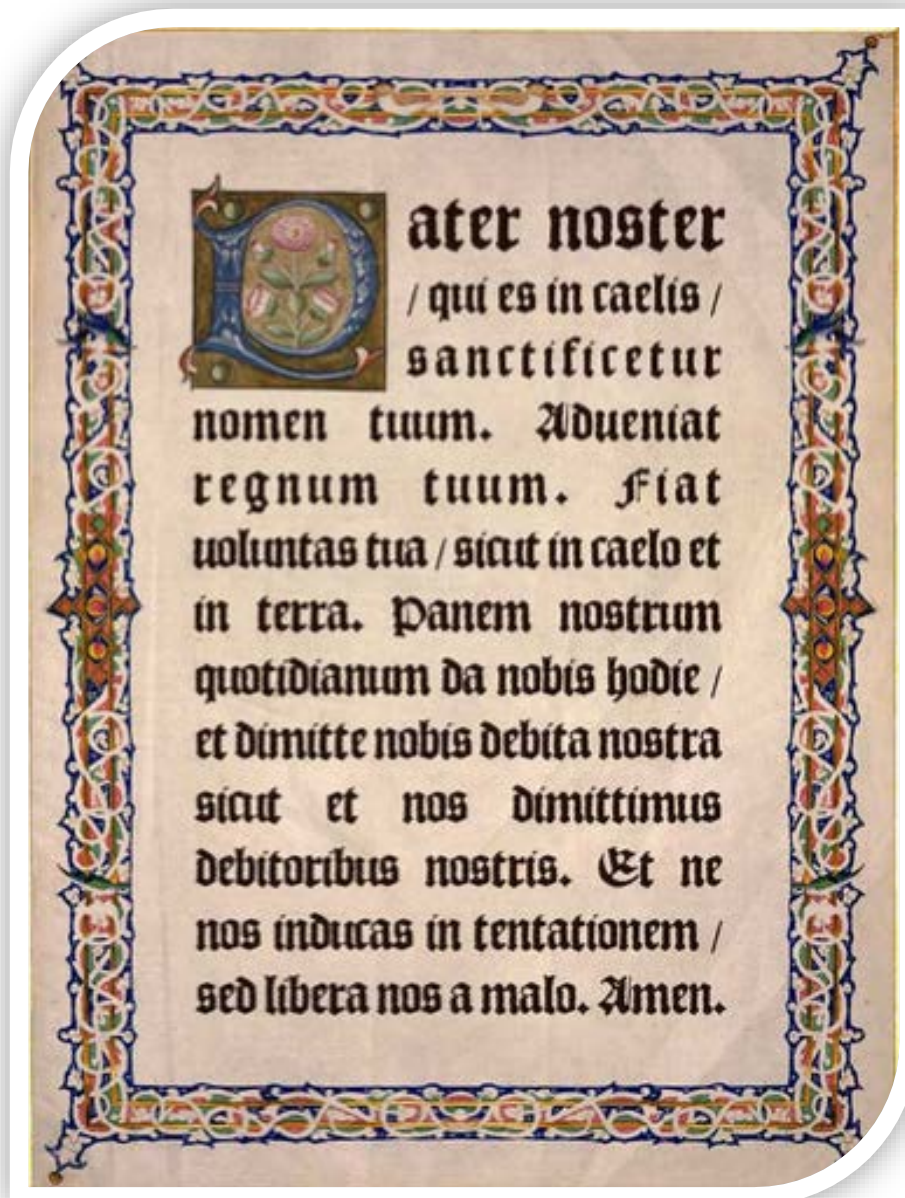
.....
.....
.....
.....

Fama nihil est celerius.	Нічого немає швидшого за чутку.
Citius, altius, fortius.	Швидше, вище, сильніше (<i>олімпійське гасло</i>).
Omne initium difficillimum est.	Кожний початок – найважчий.
Opulentissīmi non semper felicissīmi.	Найбагатші не завжди найщасливіші.
Doctior magis eris, si quod nescis quaeris.	Будеш більше вченим, якщо запитуватимеш те, чого не знаєш.
Simulans amīcum, inimicus inimicissīmus.	Найнебезпечніший ворог той, який вдає з себе друга.

Vel sapientissimus errare potest.	Навіть найрозумніший може помилятися.
Pares cum paribus facillime congregantur.	Рівні з рівними найлегше сходяться.
In lympa tacita truciōra latent aconīta.	У тихій воді таїться грізніша отрута.
Amor matris carissimus omnium rerum.	Любов матері – найдорожча з усіх речей.

LECTIO VICESĪMA SEXTA

THEMA: GRADUS SUPPLETĪVUS ET PERIPHRASTĪCUS
COMPARATIŌNIS ADIECTIVŌRUM (II)
СУПЛЕТИВНИЙ І ОПИСОВИЙ СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ
ПРИКМЕТНИКІВ (II)

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. *Maxĭme ardua et arctissĭma* via est, quae ducit ad vitam, et pauci sunt, qui inveniunt eam.

2. *Magnificentissĭma* dona dedi tibi, o rex, et tu perdidisti popŭlum meum.

3. Non semper homĭnes *optĭmos* viros *maxĭmis* laudĭbus celebrant.

4. Tristis sum quoniam *optĭmum* inter meos amĭcos non vidi.

5. Amĭce, *pessĭmum* librum legis; nam numquam librum *peiŏrem* vidi.

6. *Plurĭmas* urbes in mea longa vita vidi.

7. Saepe doctrĭna et sapientia *plures* honŏres quam divitias donant.

8. Nihil *magis contrarium* est quiĕti *vehementissĭmis* cupiditatĭbus.

9. Senĕca in *maledicentissĭmo* libello Claudium imperatŏrem acerbis facetiis irrĭdet.

10. Romāni consulātum, *honorificentissimum* et *altissimum* magistrātum, appetēbant.

11. *Maior* est vis animi quam corpōris.

12. Diliges Domīnum Deum tuum ex toto corde tuo et in tota animā tua, et in tota mente tua. Hoc est *maximum* et primum mandātum.

13. Sic erit et generatiōni huic *pessimae*.

14. Nunc autem manet fides, spes, caritas, tria haec; *maior* autem ex his est caritas.

15. Qui fidēlis est in *minimo* et in *maiōri* fidēlis est: et qui in modico inīquus est, et in *maiōri* inīquus est.

16. Non est servus *maior* Domīno suo: neque apostōlus *maior* est eo, qui misit illum.

17. Homīnes, quo *plura* habent, eo ampliōra cupiunt.

18. Esto igitur gratus pro *minimo*, et eris dignus *maiōra* accipere.

VOCABULARIUM:

acerbus, a, um – гострий, гіркий,
дозрілий, похмурий, болючий
altus, a, um – високий
amplus, a, um – обширний, великий
appeto, ēre, īvi, itum – прагнути,
домагатися
arctus, a, um – вузький, тісний

arduus, a, um – високий, стрімкий,
крутий, важкий
caritas, ātis f – любов
celebro, āre, āvi, ātum – славити,
прославляти
consulātus, us m – консулат,
консульське звання

contrarius, a, um – протилежний,
 ворожий
 cupiditas, atis f – бажання,
 прагнення, жадоба
 cupio, ěre, ĩvi, ĩtum – прагнути,
 жадати
 desursum – зверху вниз
 diligo, ěre, exi, ectum – любити
 divitiae, arum f – багатство
 dono, are, avi, atum – дарувати
 facetia, ae f – жарт, гумор,
 глумління, насмішка
 generatio, onis f – покоління
 honorificus, a, um – почесний
 iniquus, a, um – ворожий,
 недоброзичливий
 irrideo, ěre, ĩsi, ĩsum –
 насміхатися, сміятися
 laus, laudis f – похвала, слава
 libellus, i m – книжечка
 magis – більше
 magistratum, i n – службове

становище, посада перен.
 службовець, магістрат
 magnificus, a, um – великодушний,
 благородний, величний
 maledicus, a, um – лихомовний
 malevolus, a, um –
 недоброзичливий
 maxime – найбільше
 modicus, a, um – поміркований,
 середній
 paucus, a, um – малий, незначний,
 нечисленний
 perdo, ěre, perdidi, ditum – нищити
 perfectus, a, um – досконалий
 populus, i m – народ
 promitto, ěre, mĩsi, missum –
 обіцяти
 quies, ětis f – спокій
 urbs, urbis f – місто
 vehementis, entis – сильний, палкий
 vis f – сила

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

Adiectiva in -dĭcus, -fĭcus, -vŏlus sic comparantur:

Adiectiva in -dĭcus, -fĭcus, -vŏlus утворюють ступені порівняння
 ТАКИМ ЧИНОМ:

maledicus, a, um (лихослівний) // maledic – **ent** – ior, ius
 // maledic – **ent** – issĭmus, a, um
 magnificus, a, um (великодушний) // magnific – **ent** – ior, ius
 // magnific – **ent** – issĭmus, a, um
 benevolus, a, um (доброзичливий) // benevol – **ent** – ior, ius
 // benevol – **ent** – issĭmus, a, um

Нос modo *beneficus, munificus, honorificus* fiunt.

Таким способом *beneficus, munificus, honorificus* утворюють
 ступені порівняння.

N.B. *Malevolus* facit solum *malevolentissĭmus* sine comparatĭvo. Apud
 Terentium *mirificus* > *mirificissĭmus*. *Mirificentissĭmus* est infĭmae Latinitatis.

Зверни увагу! *Malevōlus* утворює тільки форму *malevolentissīmus* без вищого ступеня порівняння. У Теренція *mirificus* > *mirificissīmus*. Форма *mirificentissīmus* використовується у низькій (пізній) латині.

Egēnus (бідний) et *providus* (передбачуваний) non comparantur: pro illis participia egens et providens comparantur, e.g. :

Egēnus (бідний) і *providus* (передбачуваний) не утворюють ступені порівняння: замість них дієприкметники *egens* і *providens* їх утворюють, напр. :

egens – *egentiōr, ius* – *egentissīmus, a, um*

providens – *providentiōr, ius* – *providentissīmus, a, um*

GRADUS SUPPLETIVUS COMPARATIŌNIS ADIECTIVŌRUM СУПЛЕТИВНІ СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

<i>bonus, a, um</i> (добрий)	<i>melior, melius</i>	<i>optīmus, a, um</i>
<i>malus, a, um</i> (поганий)	<i>peior, peius</i>	<i>pessīmus, a, um</i>
<i>magnus, a, um</i> (великий)	<i>maior, maius</i>	<i>maxīmus, a, um</i>
<i>parvus, a, um</i> (малий)	<i>minor, minus</i>	<i>minīmus, a, um</i>
<i>multi, ae, a</i> (численні)	– , <i>plus</i> <i>plures, plura</i>	<i>plurīmi, ae, a</i>

NB. In Latīna vulgāri pro forma *peior* acciduntur *magis malus* et *pessior*; pro *optīmus* acciduntur *bonissīmus* vel *multum optīmus*; *minīmus* = *parvissīmus*; *multior, plurior, magis plures* = *plures*.

Зверни увагу! У народній латині замість форми *peior* з'являються *magis malus* і *pessior*; замість *optīmus* з'являються *bonissīmus* або *multum optīmus*; *minīmus* = *parvissīmus*; *multior, plurior, magis plures* = *plures*.

In Latīna posteriōre ad formatiōnem saepe pro *maxīme* adverbia *minus* et *valīdus* utuntur.

У пізнішій латині для утворення замість *maxīme* прислівники *minus* і *valīdus* використовуються.

In Latīna mediaevāli comparatīvus cum *plus*, superlatīvus cum *multum, plurīmum, summe* potest adhibēre, e.g.:

У середньовічній латині вищий ступінь порівняння з *plus*, найвищий з *multum, plurīmum, summe* можуть застосовуватися, напр.:

plus amābilis

plurīmum dolorōsus, plurīmum laudābilis

summe opportunus

GRADUS PERIPHRASTĪCUS COMPARATIŌNIS ADIECTIVŌRUM ОПИСОВИЙ СТУПІНЬ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

Adiectīva, quae ante syllābam *-us* vocālem *i, e, u* habent, ut *necessarius, arduus, dubius, idoneus* etc. pro comparatīvo *magis* praeponitur, ut *magis necessarius, a, um, magis arduus, a, um; magis dubius, a, um; magis idoneus, a, um* et pro superlatīvo *maxīme*: *maxīme necessarius, a, um; maxīme arduus, a, um; maxīme dubius, a, um; maxīme idoneus, a, um*.

Прикметники, які перед складом *-us* мають голосну *i, e, u*, такі як *necessarius, arduus, dubius, idoneus* та ін., замість вищого ступеня додається *magis*: *magis necessarius, a, um, magis arduus, a, um; magis dubius, a, um; magis idoneus, a, um* і замість найвищого ступеня порівняння *maxīme*: *maxīme necessarius, a, um; maxīme arduus, a, um; maxīme dubius, a, um; maxīme idoneus, a, um*.

NB. Adiectīva tamen in *-uus* nonnunquam comparatīvum et superlatīvum gignunt, ut *assiduus* (наполегливий) – *assiduior, ius* – *assiduissimus, a, um*; *congruus* (узгоджений) – *congruior, ius* – *congruissimus, a, um*.

Зверни увагу! Однак прикметники на *-uus* ніколи не утворюють вищій і найвищій ступінь порівняння таким способом, як *assiduus* (наполегливий) – *assiduior, ius* – *assiduissimus, a, um*; *congruus* (узгоджений) – *congruior, ius* – *congruissimus, a, um*.

Pro *maxīme* utuntur adverbia *summe* et *admōdum*.

Замість *maxīme* вживаються прислівники *summe* і *admōdum*.

In Latīna vulgāri comparatīvus potest vertēre ut comparatīvus et ut superlatīvus, e.g.: *magis formōsa* – гарніша та дуже гарна, найгарніша.

У народній латині вищій ступінь порівняння може перекладатися, як вищій так і як найвищій ступінь, напр.: *magis formōsa* – гарніша та дуже гарна, найгарніша.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. Declīna. Провідміняй:

ille discipūlus optīmus

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		

<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

haec soror minor

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

hoc exemplum maius

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

II. *Forma gradus comparatiōnis. Утвори ступені порівняння:*

maxīme ardui montes –

diabōlus malevolentissīmus –

magnificentius donum –

magis idoneum tempus –

maxīme ardua via –

plurīma turba –
hostis magnus –
maledīcum libellum –
victoria dubia –
parva formīca –
flumen magnum –
liber malus –
urbs magna –

III. *Forma sententias utentes verba.* Утвори речення,
використовуючи слова:

melior
minor
peior
maxīmus
magis idoneus, a, um
malevolentissīmus, a, um

IV. *Transforma num̄rum.* Перетвори число:

peiōrem peccatōrem –
minimārum laudum –
melior fama –
magnificentius templum –
donis meliorībus –
optīmos amīcos –
homīnem meliōrem –
maledicentissīmo libello –
anīmal providentissīmum –
meliōre ministro –
plurīmis turbis –

vita peior –
magis idoneus labor –
plures statuas –
flumīnis maxīmi –
maxīmis laudībus –
malevolentīōre anīmo –
plurīmas urbes –

V. *Scribe littēris quae lacūnis conveniunt. Допиши літери, які пропущені:*

- 1) ad melior..... patrem
- 2) optim..... femīnae
- 3) pessīm..... rem
- 4) maiōr..... corde
- 5) min..... frater

VI. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Багатство, почесі, рід не роблять ані щасливішим, ані кращим.

.....

2. Хто найкращий з людей?

.....

VOCABULARIUM:

ані... ані – neque... neque
багатство – divitiae, ārum f/pl.
людина – homo, īnis m
почесі – honor, ōris m

рід – genus, ėris n
хороший – bonus, a, um
щасливий – felix, īcis

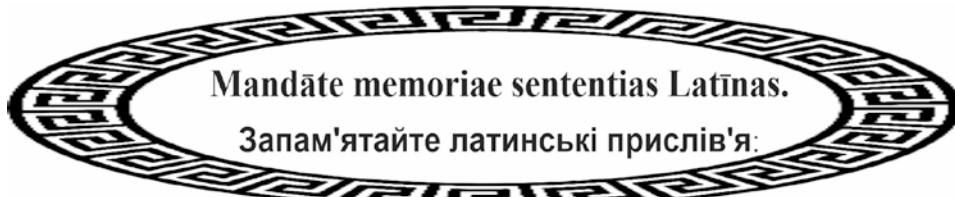
Verte lectiōnem ex “*Exhortatoria ad fratres*” (S. Franciscus). **Переклади фрагмент з “Заклик до братів” (Св. Франциск):**

O dilectissimi fratres et in aeternum benedicti filii, audīte me, audīte vocem Patris vestri:

Magna promisimus:

Maiōra promissa sunt nobis...

.....

A maxīmis ad minīma.	Від найбільшого до найменшого.
Melior est canis vivus leōne mortuo.	Жива собака краща від мертвого лева.
Fontibus ex modicis concrescit maxīmus amnis.	Із невеликих джерел виникає велика річка.
Perdit maiora qui spernit dona minora.	Втратить більше той, хто нехтує менші дари.
Res mala vir malus est; mala femīna pessīma res est.	Поганий чоловік – це погана річ; погана жінка – найгірша річ.
Fames est optīmus coquus.	Голод – найкращий кухар.
Qui multum habet, plus cupit.	Хто багато має, ще більше бажає.
De minīmis non curat lex.	Про найменших не піклується закон.
Clementia contra minus valīdos.	Милосердя до тих, хто слабший.
Melius est prudenter tacēre, quam inanīter loqui.	Краще мудро мовчати, ніж марно говорити.
Corruptio optīmi pessīma.	Псування найкращого – найгірше.
Honōres mutant mores, sed raro in meliōres.	Почесті змінюють звичаї, але рідко на кращі.
Ex malis minīma eligēre oportet.	Із лих потрібно вибирати найменші.
Maxīmus in minīmis.	Найбільший у найменшому.
Intra bonus exi melior.	Увійди хорошим, вийди кращим (з храму).
Ad maiōrem Dei gloriam.	Для більшої слави Божої.
In optīma forma.	У найкращій формі.
Adde parvum parvo et ex minīmo magnus acervus erit.	Додай мале до малого і з найменшого безліч велика буде.
Ambo meliores.	Обидва кращі.

Summum ius, summa iniuria.

LECTIO VICESIMA SEPTIMA

THEMA: GRADUS COMPARATIONIS ADIECTIVORUM (III) СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ (III)

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Erat in deserto spelunca vasto recessu patens; ibi David cum suis comitibus in *interiōre* parte latēbat.

.....
.....

2. In illa enim Trinitate *summa* orīgo est omnium rerum et perfectissīma pulchritudo et beatissīma delectatio. *Summa* autem orīgo, ut Augustīnus ostendit in libro «De vera religiōne», intelligitur Deus Pater, a quo sunt omnia, a quo Filius et Spirītus Sanctus.

.....
.....
.....
.....

3. Nomen enim ambōrum unum est unaque gloria et entis *suprēmi* et Dei: essentia, quae non habet initium, substantia, quae *prior* est et *senior* omnibus.

.....
.....

4. Verbum tuum, Domīne, descendit in *inferiōra* terrae.

.....

5. Qui diligit *proximum*, legem implēvit.

.....

6. In sententiis homīnum prudentium, *posterius* verbum cum *priōre* cohaeret.

.....

7. Tristissīma *suprēma* oscūla parentum est.

.....

8. *Extrēmus* anni mensis est December.

.....

9. Pone te semper ad *infimum*, et dabitur tibi *summum*: nam *summum* non stat sine *infimo*.

.....

.....

10. *Summi* Sancti apud Deum, *minimi* sunt apud se: et quanto gloriosiores, tanto in se humiliiores.

.....

.....

11. *Annaeus* quoque *Seneca*, qui ex *Romanis* vel *acerrimus Stoicus* fuit, quam saepe *summum* Deum *merita laude* prosequitur.

.....

.....

VOCABULARIUM:

ambo, ae, o – обидва
cohaereo, ēre, haesi, haesum – бути зв'язаним
comes, itis m/f – товариш, супутник
delectatio, ōnis f – забава, задоволення
desertum, i n – пустеля
diligo, ěre, lexi, lectum – любити
ens, entis n – суцє
essentia, ae f – суцє, буття
extrēmus, a, um – останній
intelligo, ěre, lexi, lectum – розуміти
lateo, ēre, ui, –, – бути схованим, ховатися, бути невідомим

origo, inis f – походження, джерело, початок
osculum, i n – поцілунок
parentes, um m/f pl. – батьки, родичі
pateo, ēre, ui – бути відкритим, доступним
perfectus, a, um – досконалий
proximus, a, um – ближній
prudens, entis – знаючий, розсудливий, обачний
recessus, us m – відступ, повернення, заглибина
spelunca, ae f – грот, печера
substantia, ae f – субстанція, природа, існування
vastus, a, um – великий, розлогий

GRAMMATICA. GRAMMATIKA

**GRADUS COMPARATIONIS ADIECTIVORUM (III).
СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ (III)**

Nonnulla adiectiva positivo carent, cui praepositio vel adverbium respondet:

У деяких прикметників відсутній звичайний ступінь порівняння, якому відповідає прийменник або прислівник:

prae – перед	prior, ius – перший з двох	primus, a, um – перший серед усіх
prope – близько	propior, ius – ближчий	proximus, a, um – найближчий
post – після	posterior, ius – пізніший	postrēmus, a, um – останній
extra – зовні	exterior, ius – зовнішній	extrēmus, a, um – крайній, останній
intra – всередині	interior, ius – внутрішній	intimus, a, um – найглибший
supra – вгорі	superior, ius – вищий	suprēmus, a, um; summus, a, um – найвищий
infra – внизу	inferior, ius – нижчий	infimus, a, um; imus, a, um – найнижчий, а, е
ultra – по той бік	ulterior, ius – дальший	ultimus, a, um – найдальший
senex, senis – старий	senior, ius	
iuvenis, e – молодий	iunior, ius	

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. Declina. Провідміняй:

id propius oppidum

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

illa summa orīgo

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

hic extrēmus mensis

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

II. *Forma sententias cum vocabūlis. Утвори речення зі словами:*

infīmus

prior

posterior

III. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

Людина немає нікого, ближчого за матір (досл. ніхто не є ближчий за матір).

.....

VOCABULARIUM:

ближчий – propior, ius

людина – homo, ĩnis m

мати – mater, matris f

ніхто – nemo

Verte textum “*De S. Perpetua Vivia Cypriani*”, cap. XII.
Переклади текст “*Про Св. Вівію Перпетую Кіпріана*”, гл. XII:

Et venimus prope locum, cuius loci parietes tales erant quasi de luce aedificati; et ante ostium loci illius angeli quattuor stabant, qui introeuntes vestiērunt nos stolas candidas. Et introivimus, et audivimus vocem unitam dicentem: Agios, agios, agios, sine cessatiōne. Et vidimus in eodem loco sedentem quasi hominem canum, niveos habentem capillos et vultu iuvenili, cuius pedes non vidimus. Et in dextera et in sinistra eius seniōres quattuor, et post illos cetēri seniōres complūres stabant... Et stetimus et pacem fecimus. Et dixērunt nobis seniōres: Ite et ludite. Et dixi Perpetuae: Habes quod vis. Et dixit mihi: Deo gratias, ut, quomodo in carne hilāris fui...

.....

.....

.....

.....

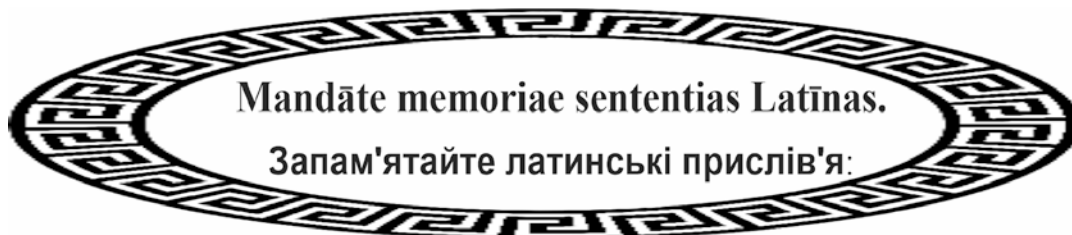
.....

.....

.....

.....

.....

Prior tempore, prior iure.	Перший за часом, перший за правом.
A priori.	Заздалегідь (незалежно від досвіду).
A posteriori.	Із наступного (на підставі досвіду).
Tunica propior est pallio.	Туніка ближча до тіла, ніж паллій.
Cogitationes posteriores saepe sunt meliores.	Наступні думки часто кращі (від попередніх).
Munerum animus optimus est.	Доброта – найкраща з дарів.
Urticae proxima saepe rosa est.	Троянда часто росте поряд з кропивою.

8. Expectātis autem ultra *septem* diēbus aliis, rursus demīsit columbam ex arca.

.....

9. Et post dies *octo*, itērum erant discipūli eīus intus: et Thomas cum eis. Venit Iesus et stetit in medio, et dixit: Pax vobiscum.

.....

.....

10. Est puer *unus* hic, qui habet *quinque* panes hordeaceos, et *duos* pisces: Sed haec quid sunt inter tantos?

.....

.....

11. *Undēcim* discipūli in Galilaea videntes Domīnum adoravērunt.

.....

12. Et *viginti quattuor* seniōres cecidērunt in facies suas; et adoravērunt viventem in saecūla saeculōrum.

.....

.....

13. *Quadraginta et sex* annis aedificātum est templum hoc et tu in *tribus* diēbus excitābis illud?

.....

14. Erat autem quidam homo ibi *triginta et octo* annos habens in infirmitāte sua.

.....

15. *Quindēcim* cubītis altior fuit aqua super montes, quos operuērat.

.....

16. Adhuc enim et post dies *septem* ego pluam super terram *quadraginta* diēbus et *quadraginta* noctībus et delēbo omnem substantiam, quam feci, de superficie terrae.

.....

.....

17. Stans autem Petrus cum *undēcim* levāvit vocem suam...

.....

18. Et erat in deserto *quadraginta* diēbus, et *quadraginta* noctībus: et tentabātur a satāna eratque cum bestiis, et angēli ministrābant illi.

.....

.....

19. Domine, *quinque* talenta mihi dedisti ecce alia *quinque* super lucratus sum. Dixit Balaam ad Balac: Aedifica mihi hic *septem* aras, et para totidem vitulos, eiusdemque numeri arietes.

.....

.....

.....

20. Aedificamini hic *septem* aras, et para totidem vitulos, eiusdemque numeri arietis.

.....

21. Diebus *quadraginta* et tentabatur a diabolo. Et nihil manducavit in diebus illis: et consummatis.

.....

.....

22. Quia *unus* fuit semper spiritus in eis, et *una* fides.

.....

VOCABULARIUM:

abeo, ire, i (ivi), itum – відходити
adhuc – ще
alius, alia, aliud – інший, несхожий
aries, etis m – баран
cado, ere, cecidi, –, – падати
columba, ae f – голуб
cubitus, i m – лікоть (міра довжини 444 мм)
curro, ere, cucurri, cursum – бігти
deleo, ere, evi, etum – руйнувати, нищити
dimidius, a, um – половинний
excito, are, avi, atum – споруджувати
expecto, are, avi, atum – очікувати
hordaceus, a, um – ячмінний
infans, ntis – дитина, дитя
infirmitas, atis f – недуга, хвороба
inquit – говорить, каже
intus – всередині

involutus, a, um – запеленаний, закутаний
iterum – ще раз, вдруге, знову
iuxta (acc.) – біля
lapis, idis m – камінь
lintheamen, inis n – полотно, хустка
lucror, ari, atus sum – наживати
mane – вранці
monumentum, i n – пам'ятник, склеп
operio, ire, operui, opertum – покривати
pluo, ere, plui, –, – дощ падає, посилати дощ
rursum – назад, знову
senior, oris m – старець, стара людина
separatim – окремо, порізно
sudarium, i n – хустинка (для витирання поту)
superficies, ei f – поверхня

tollo, ěre, sustŭli, sublātum – забирати,
усувати
totīdem – стільки ж

ultra – більше
vitŭlus, i m – телятко

GRAMMATĪCA. ГРАМАТИКА

NUMERALIA CARDINALIA (1-100). КІЛЬКІСНІ ЧИСЛІВНИКИ (1-100)

Numĕri cardināles interrogatiōni *quot?* respondent.

Кількісні числівники відповідають на питання *скільки?*

Cardināles

I	unus, a, um	XI	undĕcim	XXX	triginta
II	duo, duae, duo	XII	duodĕcim	XL	quadraginta
III	tres, tria	XIII	tredĕcim	L	quinguinta
IV	quattuor	XIV	quattuordĕcim	LX	sexaginta
V	quinque	XV	quindĕcim	LXX	septuaginta
VI	sex	XVI	sedĕcim	LXX	octoginta
VII	septem	XVII	septendĕcim	XC	nonaginta
VIII	octo	XVIII	duodeviginti	C	centum
IX	novem	XIX	undeviginti		
X	decem	XX	viginti		

Unus, duo, tres declinantur, cetĕra cardinalia usque *ad centum* non declinantur.

Unus, duo, tres відмінюються, інші кількісні числівники аж *до ста* не відмінюються.

a) *Unus, una, unum* hoc modo declinātur:

a) *Unus, una, unum* відмінюється таким чином:

	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	unus	una	unum
G.	unīus	unīus	unīus
D.	uni	uni	uni
Acc.	unum	unam	unum
Abl.	uno	una	uno

NB: *unus* in plurāli adhibĕri posse, quando substantĭvum «*pluralia tantum*» est, e.g.: *una arma, unae nuptiae*.

Зверни увагу! *unus* може вживатися у множині, коли іменник є «*pluralia tantum*» («множинний»), напр.: *una arma, unae nuptiae*.

b) *Duo, duae, duo* – два

	PLURĀLIS		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	duo	duae	duo
G.	duōru	duārum	duōru
D.	duōbus	duābus	duōbus
Acc.	duos	duas	duo
Abl.	duōbus	duabus	duōbus

c) *Tres, tres, tria* – три

	PLURĀLIS		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
N.	tres	tres	tria
G.	trium	trium	trium
D.	tribus	tribus	tribus
Acc.	tres	tres	tria
Abl.	tribus	tribus	tribus

ЕХЕРСІТІА. ВПРАВИ:

I. *Declīna. Провідміняй:*

quidam unus sacerdos – якийсь один священник

	<i>singulāris</i>
<i>Nom.</i>	
<i>Gen.</i>	
<i>Dat.</i>	
<i>Acc.</i>	
<i>Abl.</i>	
<i>Voc.</i>	

illae duae femīnae – ті дві жінки

	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>	
<i>Gen.</i>	
<i>Dat.</i>	
<i>Acc.</i>	
<i>Abl.</i>	
<i>Voc.</i>	

ipsa tria genēra – самі три роди

	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>	
<i>Gen.</i>	
<i>Dat.</i>	
<i>Acc.</i>	
<i>Abl.</i>	
<i>Voc.</i>	

II. *Da aptam formam numerālis. Подай відповідні форми числівника:*

1. Vidi (2) animalia et (3) ariētes.
2. Maria Magdalēna vidit in monumento (2) angēlos sedentes: (1) ad caput et ad pedes.
3. (1) hebdomāda habet (7) dies.
4. Quae sunt nomīna (12) apostolōrum?

III. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Античні називали Муз: «Дев'ять вчених сестер».
.....
2. У римському війську було 10 когорт, у когорті три маніпули, у маніпули дві центурії.
.....

3. І я почув голос одного орла, що летів через середину неба.

4. Сім голів – (це) сім гір, на яких сидить жінка. І сім дарів.

VOCABULARIUM:

античний – antiquus, a, um

військо – exercitus, us m

вчений – doctus, a, um

голос – vox, vocis f

гора – mons, montis m

дар – donum, i n

жінка – mulier, ěris f

когорта – cohors, hortis f

літати – volo, āre, āvi, ātum

маніпула (загін вояків) –

manipulus, i m

Муза – Musa, ae f

називати – nominō, āre, āvi, ātum

небо – caelum, i n

орел – aquila, ae f

римський – Romanus, a, um

середина – medium, i n

сестра – soror, ōris f

сидіти – sedeo, ěre, sedī, sessum

центурія – centuria, ae f

через – per (acc.)

чути – audio, ĩre, ĩvi, ĩtum

який, а, е – qui, quae, quod

IV. Scribe vocabulis. Напиши словами:

25

34

47

59

66

79

99

V. Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:

2 scriptōres

2 ex scriptoribus

100 homīnes

100 ex hominibus

56 oratōres

Verte lectiōnem (Isidorus). Переклади фрагмент (Ісідор):

De linguis gentium humānam dividēret (3 pers. coniunct. imperfecti actīvi) societātem, in sermonibus suis, verum etiam in littēris sacris. Initio autem quot gentes, tot linguae fuērunt, deinde plures gentes quam linguae; quia ex una

lingua multae sunt gentes exortae. Tres sunt autem linguae sacrae una omnium natiōnum lingua fuit, quae Hebraea vocātur; quam Patriarchae et Prophētae adhibuērunt non solum: Hebraea, Graeca, Latīna, quae toto orbe maxīme excellunt. His enim tribus linguis super crucem Domīni a Pilāto fuit causa eīus mortis scripta. Graeca autem lingua inter cetēras gentium clarissīma habētur. Est enim et Latinā de omnībus linguis sonantior.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Verte (Martialis 3.8). Переклади (Марціал 3.8):

Thaida Quintus amat. Quam Thaida? Thaida luscam.
Unum ocūlum Thais non habet; ille duos.

.....

.....

Unus testis nullus testis.	Один свідок – не свідок.
Tres faciunt collegium.	Троє утворюють товариство (раду).
Unus dies gradus est vitae.	Один день – це крок життя.
Unus pro omnibus, et omnes pro uno.	Один за всіх, і всі за одного.
Duo si faciunt idem, non est idem.	Якщо двоє роблять одне і те саме, це не є те ж саме.
Duābus sellis sedēre.	Сидіти на двох стільцях.
Tribus verbis.	Трьома словами.
Unus multōrum.	Один з багатьох.

LECTIO UNDETRICESĪMA

THEMA: NUMERALIA CARDINALIA (100-1000)

КІЛЬКІСНІ ЧИСЛІВНИКИ (100-1000)

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Post cenam stabis aut *mille* passus meābis.

.....

2. Qui habet intellectum compūtat numērum bestiae. Numērus enim homīnis est: et numērus eīus *sescenti sexaginta sex*.

.....

.....

3. Erāmus vero universae anīmae in navi *ducentae septuaginta sex*.

.....

4. Eratque Noe *sescentōrum* annōrum, quando diluvia aquae inundavērunt super terram.

.....

5. Et vidi: et ecce Agnus stabat supra montem Sion, et cum eo *centum quadraginta quattuor milia* habentes nomen eīus et nomen Patris eius scriptum in frontibus suis.

.....

.....

.....

6. Manducantium autem fuit numērus *quinque milia* virōrum, exceptis mulieribus et parvūlis.

.....

7. *Trecentōrum* cubitōrum erit longitūdo arcae, *quingenta* cubitōrum latitūdo et *triginta* cubitōrum altitūdo illius.

.....

.....

8. Numeratique sunt in deserto Sinai: de Ruben *quadraginta sex milia quingenti*; de filiis Simeon *quingenta novem milia trecenti*; de filiis Gad *quadraginta quinque milia sescenti quingenta*, de filiis Iuda

VOCABULARIUM:

altitūdo, ĩnis f – висота	inundo, āre, āvi, ātum – затопляти, переповнювати
annus, i m – рік	latitūdo, ĩnis f – ширина
bellum, i n – війна	longitūdo, ĩnis f – довжина
cena, ae f – обід	meo, āre, āvi, ātum – ходити, йти
computo, āre, āvi, ātum – підраховувати	navis, is f – корабель
sophĭnus, i m – кошик	parvŭlus, i m – дитина
diluvium, i n – розлив води, повінь, потоп	porro – далі
exceptio, ōnis f – виняток	procedo, ěre, cessi, cessum – відходити, виступати
fragmentum, i n – шматок	satio, āre, āvi, ātum – годувати досита
frango, ěre, fregi, fractum – ламати	sporta, ae f – кошик
frons, ntis f – чоло	traho, ěre, xi, ctum – тягнути
intellectus, us m – розум	

GRAMMATĪCA. ГРАМАТИКА

NUMERALIA CARDINALIA (100-1000). КІЛЬКІСНІ ЧИСЛІВНИКИ (100-1000)

CI	centum unus vel centum et unus	DCC	septingenti, ae, a
CC	ducenti, ae, a	DCCC	octingenti, ae, a
CCC	trecenti, ae, a	DCCCC vel CM	nongenti, ae, a
CCCC	quadringenti, ae, a	M	mille
D	quingenti, ae, a	MM	duo milia vel milia duo
DC	sexcenti vel sescenti, ae, a		

Numeralia cardinalia 200-900 declinantur ut adiectīva declinatiōnis I-II plurālis.

Milia declinantur ut adiectīva declinatiōnis III plurālis. Substantivum post milia genetīvo adhibētur: *decem milia pasuum* – десять тисяч кроків.

Кількісні числівники 200-900 відмінюються, як прикметники I-II відміни у множині.

Milia відмінюються, як прикметники III відміни у множині. Іменник після milia вживається у родовому відмінку: *decem milia pasuum* – десять тисяч кроків.

ЕХЕРСІТІА. ВПРАВИ:

I. Declīna. Провідміняй:

trecenti viri – триста чоловіків

	<i>Plurālis</i>
<i>Nom.</i>	
<i>Gen.</i>	
<i>Dat.</i>	
<i>Acc.</i>	
<i>Abl.</i>	
<i>Voc.</i>	

ducentae femīnae – двісті жінок

	<i>Plurālis</i>
<i>Nom.</i>	
<i>Gen.</i>	
<i>Dat.</i>	
<i>Acc.</i>	
<i>Abl.</i>	
<i>Voc.</i>	

sescenta oppīda – шістсот міст

	<i>Plurālis</i>
<i>Nom.</i>	
<i>Gen.</i>	
<i>Dat.</i>	
<i>Acc.</i>	
<i>Abl.</i>	
<i>Voc.</i>	

II. *Scribe vocabŭlis numeralia. Напиши числівники словами:*

126
247
356
468
579
823
1644
2351

III. *Scribe vocabŭlis. Напиши словами:*

1000 milĭtes
2000 milĭtum
55 milĭtes
cum 3000 civium
cum 1000 civĭbus

IV. *Verte in linguam Latĭnam. Переклади латинською мовою:*

1. Мойсей помер, маючи 120 років.

.....

2. Я відважив їм 650 талантів срібла.

.....

VOCABULARIUM:

важити – *pendo, ěre, perendi,*

pensum

мати – *habeo, ěre, habui, habĭtum*

Мойсей – *Moyses, is (i) m*

помирати – *morior, mori, mortuus sum*

рік – *annus, i m*

срібло – *argentum, i n*

талант (грошова одиниця) –

talentum, i n

Verte textum (Iob XLII, 12-16). Переклади текст (Йов XLII, 12-16):

Domīnus autem benedixit novissimis Iob magis quam principio eius; et facta sunt ei quattuordēcim milia ovium, et sex milia camelōrum, et mille iuga boum, et mille asīnae. Et fuērunt ei septem filii, et tres filiae. Et vocāvit nomen unīus Diem, et nomen secundae Cassiam, et nomen tertiae Cornu stibii. Non sunt autem inventae muliēres speciōsae sicut filiae Iob in universa terra; deditque eis pater suus hereditātem inter fratres eārum. Vixit autem Iob post haec centum quadraginta annis, et vidit filios suos, et filios filiōrum suōrum usque ad quartam generatiōnem; et mortuus est senex et plenus diērum.

.....

.....

.....

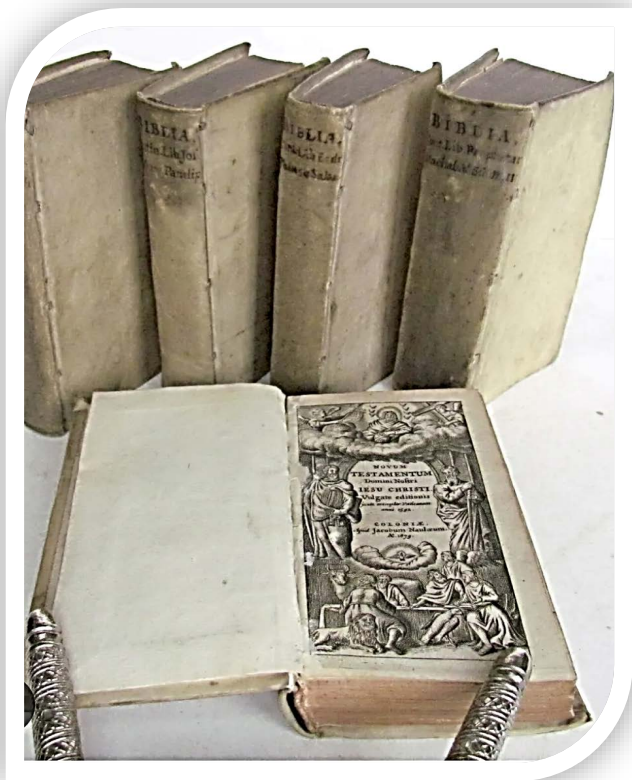
.....

.....

.....

.....

.....

Primus inter pares.

**LECTIO TRICESIMA
THEMA: NUMERALIA ORDINALIA
ПОРЯДКОВІ ЧИСЛІВНИКИ**

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Et *sextus* Angēlus tuba cecinit; et audīvi vocem unam ex quattuor cornibus altāris aurei, quod est ante oculos Dei, dicentem *sexto* Angēlo, qui habēbat tubam: solve quattuor Angēlos, qui alligāti sunt in flumīne Euphrāte.

.....
.....
.....
.....

2. *Quinta* via sumitur ex gubernatiōne rerum.

.....

3. Complevitque Deus die *septimo* opus suum, quod fecerat, et requiēvit die *septimo* ab universo opere, quod patrābat.

.....
.....

4. Multi autem erunt *primi* novissimi et novissimi primi.

.....

5. Et bestia, quae erat, et non est: et ipsa *octava* est: et de septem est, et in interitum vadit.

.....

6. Et occident eum et tertia die resurget.

.....

7. Anno *sescentesimo* vitae Noe, mense *secundo*, *septimo decimo* die rupti sunt omnes fontes abyssi magnae et cataractae caeli apertae sunt; et facta est pluvia super terram *quadraginta* diēbus et *quadraginta* noctibus.

.....
.....
.....

8. Hic *primo* dedit hostiario, *secundo* camerario, *tertio* cardinalibus.

9. *Quarta* enim vigilia noctis venit ad eos ambulans super mare.

10. Nomen vero fluminis *tertii* Tigris: ipse vadit ad orientem Assyriae.
Fluvius autem *quartus* ipse est Euphrates.

11. Erat autem parascève Paschae, hora quasi *sexta*, et dicit Iudaeis: Ecce rex vester.

12. Ad *undecimam* vero Gentiles vocantur, quibus et dicitur: Quid hic statis tota die otiose?

VOCABULARIUM:

abyssus, us m – безодня
alligo, āre, āvi, ātum – зв'язувати,
прив'язувати
ambulo, āre, āvi, ātum – ходити
aureus, a, um – золотий
camerarius, i m – камерарій
cataracta, ae f – поріг, водопад;
cataractae caeli – загати небесні
compleo, ēre, ēvi, ētum –
закінчувати
cano, ěre, cesīni, cantum – співати,
грати
flumen, ĩnis n – ріка
fons, ntis m – джерело
gubernatio, ōnis f – управління,
керівництво
hostiarius = ostiarius, i m – воротар,
ключник

interitus, us m – загибель
mensis, is m – місяць
novissimus, a, um – останній
oriens, entis m – схід
Parasceve, es f – переддень суботи
Pascha, ae f – свято Пасхи
patro, āre, āvi, ātum – здійснювати,
виконувати, завершувати
pluvia, ae f – дощ
requiesco, ěre, ēvi, ētum –
відпочивати
resurgo, ěre, surrexi, surrectum –
воскресати
rumpro, ěre, ruri, ruptum – рвати,
розривати
tuba, ae f – труба, сурма
vigilia, ae f – варта, сторожа

NUMERALIA ORDINALIA. ПОРЯДКОВІ ЧИСЛІВНИКИ

Numēri ordināles quaestiōni “*quotus?*” respondet et declinantur ut adiectīva I-II declinatiōnis.

Порядкові числівники відповідають на питання “*який?*” і вдімінюються, як прикметники I-II відміни.

I	primus, a, um	XXX	tricesīmus, a, um
II	secundus, a, um; alter, ěra, ěrum	XL	quadragesīmus, a, um
III	tertius, a, um	L	quingagesīmus, a, um
IV	quartus, a, um	LX	sexagesīmus, a, um
V	quintus, a, um	LXX	septuagesīmus, a, um
VI	sextus, a, um	LXXX	octogesīmus, a, um
VII	septīmus, a, um	XC	nonagesīmus, a, um
VIII	octāvus, a, um	C	centesīmus, a, um
IX	nonus, a, um	CC	ducentesīmus, a, um
X	decīmus, a, um	CCC	trecentesīmus, a, um
XI	undecīmus, a, um	CD	quadragesīmus, a, um
XII	duodecīmus, a, um	D	quingentesīmus, a, um
XIII	tertius, a, um decīmus, a, um	DC	sescentesīmus, a, um
XIV	quartus, a, um decīmus, a, um	DCC	septingentesīmus, a, um
XV	quintus, a, um decīmus, a, um	DCCC	octingentesīmus, a, um
XVI	sextus, a, um decīmus, a, um	CM	nongentesīmus, a, um
XVII	septīmus, a, um decīmus, a, um	M	millesīmus, a, um
XVIII	duodevicesīmus, a, um	MM	bis millesīmus, a, um
XIX	undevicesīmus, a, um	MMM	ter millesīmus, a, um
XX	vicesīmus, a, um		

Phraseologia. Фразеологія: *quintum annum agit* – він має п'ять років.

ЕХЕРСІТІА. ВПРАВИ:

I. Declīna. Провідміняй:

ille primus mensis – той перший місяць

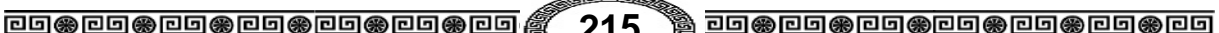
	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

ea pars septīma – ця сьома частина

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

hoc tertium donum – цей третій дар

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>		
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

II. *Scribe vocabūlis utentes numeralia ordinalia. Напиши словами, вживаючи порядкові числівники:*

XXIII

XXXIV

XLVIII

XLI

LXXVIII

CCXXXVI

MDCCXCIX

Fur IV currit

Die XVII sacerdos venit

Gladiator leōnem X necat

III. *Descrībe casum et num̄erum. Визнач відмінок і число:*

ducentisimo anno

sexagesimis diēbus

sextum librum

tricesima pars

millesimo homīne

bis millesimo quintodecimo

sexta aetate

quinto die

IV. *Scribe in linguam Latinam, “Quando natus est?”. Напиши латинською мовою, «Коли він народився?»*

e.g., напр.: Anno millesimo nongentesimo septuagesimo tertio natus (nata) sum – я народився (народилася) 1973 року.

.....

V. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. І заграв на сурмі третій ангел; і впала з неба велика зірка, палаючи як смолоскип.

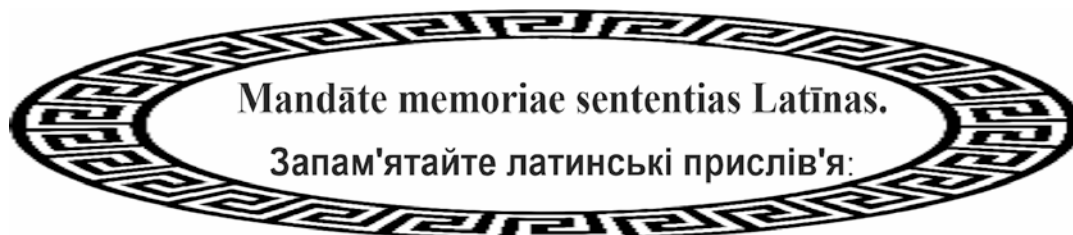
.....

Verte lectiōnem e “Homilia”, lib. 5. lec. VIII (S. Ambrosius Episcopus).
Переклади фрагмент з “Проповіди”, кн. 5. фрагм. VIII (Св. Амвросій Єпископ):

Beāti paupĕres, quia vestrum est regnum Dei. Quattuor tantum beatitudīnes sanctus Lucas Dominīcas posuit, octo vero sanctus Matthaeus: sed in illis octo istae quattuor sunt, et in quattuor istis illae octo. Hic enim quattuor velut virtūtes amplexus est cardināles: ille in illis octo mysticum numĕrum reseravit. Pro octava enim multi inseribuntur Psalmi: et mandātum accīpis octo illis partiem dāre, fortasse benedictionībus. Sicut enim spei nostrae octāva summa virtūtum est.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tertium non dātur.	Третього не дається (дано).
Duōbus litigantībus tertius gaudet.	Коли двоє сперечаються, третій радіє.
Diligere parentes prima natūrae lex est.	Поважати (любити) батьків – перший закон природи.

Bis dat, qui cito dat.

LECTIO UNA ET TRICESIMA

THEMA: NUMERALIA DISTRIBUTIVA ET ADVERBIALIA РОЗДІЛОВІ І ПРИСЛІВНИКОВІ ЧИСЛІВНИКИ

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Qui stat solemniter, quia, ut dicit Daniel VII, milia milium ministrabant ei, et decies millies centena milia assistebant ei.

.....
.....

2. Dixit illi Iesus: non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.

.....

3. «Kyrie eleison» dicitur novies post Introitum, alternatim cum ministro, id est ter «Kyrie eleison», ter «Christe eleison», ter «Kyrie eleison».

.....
.....

4. “De temporibus novissimis”

Presbyteri meminērunt, qui Ioannem discipulum Domini vidērunt, audivisse (inf. perf. act. > *audio*) se ab eo, quemadmodum de temporibus illis docēbat Dominus, et dicēbat: Veniunt dies, in quibus vineae nascentur *singulae* decem milia palmītum habentes, et in uno vero bracchio *dena* milia flagellōrum, et in unoquoque flagello *dena* milia botruum, et in unoquoque botro *dena* milia acinōrum, et unumquodque acinum expressum dabit viginti quinque metrētas vini (*S. Irenaei adversus haereses*, 5, 33, 3).

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. T.O.M. – Ter Optimus Maximus.

.....

6. Adcep̄erunt autem et ipsi *singūlos* dinarios et adcipientes murmurav̄erunt adversum patrem familiae.

.....

.....

7. *Ter terna* sunt novem.

.....

8. Inopi beneficium *bis* dat qui cito dat.

.....

VOCABULARIUM:

accipio, ěre, cēpi, ceptum – отримувати

acīnus, ī m – ягода винограду

adversus / adversum (acc.) – проти

alternātīm – поперемінно

assistō, ere, stiti, –, – стояти поруч

botrus, ī m – виноград

bracchium, ī n – плече, лікоть, гілка

expr̄imo, ěre, pressi, pressum – витискати

flagellum, ī n – бич, батіг,

виноградний вусик

haer̄esis, is f – ересь

inops, ōpis – бідний, неімущий

introītus, us m – вступ, вхід

Irenaeus, ī m – св.Іринеї, мученик

memīni, meminisse – пригадувати, пам'ятати

metr̄ēta, ae f – афінська міра рідин = 39, 29 л

ministro, āre, āvi, ātum – служити

murmūro, āre, āvi, ātum – бурмотіти, шептати щось

nascor, nasci, natus sum –

народжуватися

palmes, ītis, m – гілка, виноградна лоза

presb̄yter, ěri m – священик

quemadmōdum – як, наче

solemnīter – урочисто

unusquisque, unumquidque – кожен зокрема

vinea, ae f – виноградник

DISTRIBUTIVA ET ADVERBIALIA NUMERALIA
РОЗДІЛОВІ І ПРИСЛІВНИКОВІ ЧИСЛІВНИКИ

DISTRIBUTIVA		ADVERBIALIA	
singūli, ae, a	по одному	semel	раз
bini, ae, a	по два	bis	два рази, двічі
terni, ae, a	по три	ter	тричі
quaterni, ae, a	по чотири	quater	чотири рази
quini, ae, a	по п'ять	quinq̄ies	п'ять разів
seni, ae, a	по шість	sexies	шість разів
septēni, ae, a	по сім	septies	сім разів
octōni, ae, a	по вісім	octies	вісім разів
novēni, ae, a	по дев'ять	novies	дев'ять разів
deni, ae, a	по десять	decies	десять разів
undēni, ae, a	по одинадцять	undecies	одинадцять разів
vicēni, ae, a	по двадцять	vicies	двадцять разів
centēni, ae, a	по сто	centies	сто разів
singūla milia	по одній тисячі	milies	тисяча разів

Numeralia distributiva ut adiectiva declinationis I-II declinantur. Numeralia adverbialia non declinantur.

Розділові числівники відмінюються, як прикметники I-II відміни. Прислівникові числівники не відмінюються.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. Responde ad quaestiones. Дай відповідь на запитання:

Quot sunt quater quaterna?

Quot sunt vicies bis sena?

Quot sunt trecenties dena?

II. Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:

1. Я дам дітям по одному подарунку.

.....

2. Після смерті Ромула в Римі по п'ять днів керували сенатори.

3. У другому або третьому столітті після народження Христа у Римі жило майже по сто двадцять тисяч людей.

VOCABULARIUM:

давати – do, dāre, dedi, datum
діти – libēri, ōrum m/pl.
жити – vivo, ěre, vixi, victum
керувати – guberno, āre, āvi, ātum
людина – homo, ĩnis m
майже – fere
народження – natus, us m
після – post (acc.)

подарунок – donum, i n
Рим – Roma, ae f
Ромул – Romŭlus, i m
сенатор – senātor, ōris m
смерть – mors, mortis f
століття – saecŭlum, i n
Христос – Christus, i, m

III. Declīna. Провідміняй:

bini libri – по дві книги

	<i>Plurālis</i>
<i>Nom.</i>	
<i>Gen.</i>	
<i>Dat.</i>	
<i>Acc.</i>	
<i>Abl.</i>	
<i>Voc.</i>	

terna exempla – по три приклади

	<i>Plurālis</i>
<i>Nom.</i>	
<i>Gen.</i>	
<i>Dat.</i>	
<i>Acc.</i>	
<i>Abl.</i>	
<i>Voc.</i>	

quaternae calices – по чотири келихи

	<i>Plurālis</i>
<i>Nom.</i>	
<i>Gen.</i>	
<i>Dat.</i>	
<i>Acc.</i>	
<i>Abl.</i>	
<i>Voc.</i>	

IV. *Adde numeralia, quae absunt. Додай числівники, які відсутні:*

e.g. viginti quinque – vicesimus quintus – vicēni quini – vicies quinquies
octo milia
ducenti quadraginta quater
quingenti octo
octoginta septem
decem milia

Verte lectiōnem (Egeria). **Переклади фрагмент** (Егерія):

Nam singulis diēbus ante pullōrum cantum aperiuntur omnia hostia Anastāsis et descendent omnes monazontes et parthēne, ut hic dicunt, et non solum hii, sed et laici preter, viri aut muliēres, qui tamen volunt maturius vigilāre. Et ex ea hora usque in luce dicuntur ymni et psalmi responduntur, similiter et antiphōnae: et cata singulos ymnos fit oratio. Nam presbytēri bini vel terni, similiter et diacones, singulis diēbus vices habent simul cum monazontes, qui cata singulos ymnos vel antiphōnas oratiōnes dicunt.

Pullōrum i.e. gallōrum

Hostia i.e. ostia

Anastasis: gen.sing. graec. «воскресіння»

Descendent = descendunt

Parthene = virgīnis

Hii = hi

Usque in luce = usque in lucem

Dicuntur ymni = cantant hymni

.....
.....

LECTIO ALTĒRA ET TRICESĪMA

THEMA: KALENDARIUM ROMĀNUM РИМСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Romāni annos ab anno Urbis condītae numerābant. Primus annus urbis Romae fuit ante Christum natum septingentesīmus quinquagesīmus tertius. Saepe tempus consūlum nominībus indicabātur.

Antiquissīmis temporībus apud Romānos annus fuit decem mensium. Primo mensi nomen fuit Martius, decīmo December. Rex Numa numērum mensium duōbus auxit et ordinem eōrum mutāvit. Primo mensi nunc nomen fuit Ianuarius, duodecīmo December. Postea Romāni Quintīlem (a quinto) mensem Iulium, Sextīlem (sexto) Augustum nominavērunt.

Quisque mensis quot dies habēbat his versicūlis explicātur:
Iunius, Aprīlis, September, November tricēnos;
Adde unum reliquis. Viginti Februarius octo:
Quod si bis sextus fuērit, superaddītur unus.

Menses autem Romāni in partes tres dividēbant. Primo mensis diēi nomen fuit Kalendae (kal.), quinto Nonae, tertio decīmo Idus, mensībus autem Martio, Maio, Iulio, Octobri, die septīmo fuit Nonae, Idus decīmo quinto. Nomīna eōrum diērum et mensium in casu Ablatīvo adhibebantur, e.g. Kalendis Ianuariis, Idibus Februariis, Nonis Iuniis.

Dies ante Kalendas, Nonas, Idus exprīmītur per adverbium «pridie» cum accusatīvo; sic pridie Kalendas, pridie Nonas, pridie Idus: dies vero subsequens ita exprīmi potest: postridie Kalendas, postridie Nonas, postridie Idus.

Dies intra hos termīnos contenti, i.e. inter Kal. et Non., inter Non. et Id., inter Id. et Kal., Romāni numerābant, indicans, quot dies ad proxīmum diem principālem reliquuntur (i.e. ad Kalendas, Nonas, Idus), utrōque inclūso numērum diēi dicītur cum praepositione ante + accusatīvus, e.g.: ante diem tertium Nonas Ianuarias, quod scribi solet a.d. III Non. Ian., ante diem sextum Kalendas Novembres, sive sexto Kalendas Novembres, quod brevīter scribi solet a.d. VI Kal. Novembres.

Dies vicesīmus Martii erit a.d. XIII Kal. Apr., quia dies tredēcim intercēdunt inter vicesīmum Martii et Kalendas Aprīles.

Etiam ratio adhibēri potest, quam vidēre in his exemplis licet:

3 Ianuar. = 5 + 1 = 6 – 3 = III ante Non. Ian. Vel melius: ante diem tertium Non. Ian.

8 Ianuar. = 13 + 1 = 14 – 8 = VI ante Id. Ian. Vel melius: ante diem VI Id. Ian.

23 Ianuar. = 31+2 = 33 – 23 = X a Kal. Febr. Vel melius: ante diem X Kal. Febr.

VOCABULARIUM:

addo, ěre, dĩdi, dĩtum – додавати

adhibeo, ěre, hibui, hibĩtum – вживати

annus, i m – рік

ante (*acc.*) – перед

augeo, ěre, auxi, auctum –

збільшувати, примножувати,
розширяти

consul, ũlis m – консул

contineo, ěre, ui, tentum – містити

divido, ěre, vĩsi, vĩsum – розділяти

explico, āre, āvi, ātum – розгортати;

пояснювати

exprimo, ěre, pressi, pressum –

витискати, висловлювати

Idus, uum f – іди

indico, āre, āvi, ātum – називати,

визначати

intercedo, ěre, cessi, cessum –

входити, траплятися

intra (*adv.*) – всередині

Kalendae, ārum f /*pl.* – календи,
перший день кожного місяця К.

Ianuariae – перше січня

muto, āre, āvi, ātum – змінювати,

відсувати, усувати

natus, us m – народження

nomen, ĩnis n – ім'я, назва

nomino, āre, āvi, ātum – називати

Nonae, ārum f – нони, у березні,

травні, липні, жовтні – сьоме

число, а в інших місяцях – п'яте

nonus, a, um – дев'ятий

ordo, ĩnis m – порядок, відділ, чин

pridie (*adv.*) – напередодні

principālis, e – перший, первісний,
головний

ratio, ōnis f – рахунок, підрахунок

relinquo, ěre, lĩqui, lictum –

залишати, надавати, кидати, не

згадувати

soleo, ěre, solitus sum – мати

звичай

superaddo, ěre, –, additum –

додавати

terminus, i m – кінець

urbs, urbis f – місто

utroque – в обох випадках

versiculus, i m – віршик

video, ěre, vidi, visum – бачити

TABELLA KALENDARUM, NONARUM, IDUUM
ТАБЛИЦЯ КАЛЕНД, НОН, ІД

Martius, Maius, Iulius, Octōber 31 d	Ianuarius, Augustus, December 31 d	Aprilis, Iunius, September, November 30 d	Februarius 28 d	
1		1		<i>Kalendis</i>
2				a.d.VI Nonas
3				a.d.V Nonas
4		2		a.d.IV Nonas
5		3		a.d.III Nonas
6		4		pridie Nonas
7		5		<i>Nonis</i>
8		6		a.d. VIII Idus
9		7		a.d. VII Idus
10		8		a.d. VI Idus
11		9		a.d. V Idus
12		10		a.d. IV Idus
13		11		a.d. III Idus
14		12		pridie Idus
15		13		<i>Idibus</i>
	14			a.d. XIX Kalendas
	15	14		a.d. XVIII Kalendas
16	16	15		a.d. XVII Kalendas
17	17	16	14	a.d. XVI Kalendas
18	18	17	15	a.d. XV Kalendas
19	19	18	16	a.d. XIV Kalendas
20	20	19	17	a.d. XIII Kalendas
21	21	20	18	a.d. XII Kalendas
22	22	21	19	a.d. XI Kalendas
23	23	22	20	a.d. X Kalendas
24	24	23	21	a.d. IX Kalendas
25	25	24	22	a.d. VIII Kalendas
26	26	25	23	a.d. VII Kalendas
27	27	26	24	a.d. VI Kalendas
28	28	27	25	a.d. V Kalendas
29	29	28	26	a.d. IV Kalendas
30	30	29	27	a.d. III Kalendas
31	31	30	28	pridie Kalendas

Nomīna diērum hebdomādis (septimānae). Назви днів тижня

apud Ucrainicos	apud Romānos	apud Christiānos
неділя	dies Solis	Dominīca
понеділок	dies Lunae	feria secunda
вівторок	dies Martis	feria tertia
середа	dies Mercurii	feria quarta
четвер	dies Iovis	feria quinta
п'ятниця	dies Venēris	feria sexta
субота	dies Saturni	sabbātum

NB. a. Chr. n. = ante Christum natum – до Різдва Христового
p. Chr. n. = post Christum natum – після Різдва Христового
a. u. c. = ab urbe condita – від заснування Риму
A.U.C. = anno Urbis conditae – у рік заснування Риму

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Римляни рахували роки від року заснування Риму.

.....

2. Місяць має тридцять або тридцять один день, лише лютий двадцять вісім або двадцять дев'ять днів.

.....

.....

3. У стародавні часи рік у римлян мав десять місяців.

.....

VOCABULARIUM:

або – vel

від – a, ab (*abl.*)

день – dies, ēi m, f

засновувати – condo, ēre, dīdi, dītum

лише – demum

лютий – Februarius, i m

мати – habeo, ēre, habui, habītum

місяць – mensis, is m

рахувати – numēro, āre, āvi, ātum

Рим – Roma, ae f

римлянин – Romānus, i m

рік – annus, i m

стародавній – antīquus, a, um

II. **Verte textum** “De anno et eius partibus”. **Переклади текст** “Про рік і його частину”:

Annus menses habet duodēcim, hebdomādas duas et quinquaginta, et diem imum: dies vero trecentos sexaginta quinque, et fere sex horas: tanto enim tempōris intervallo Sol Zodiācum perlustrat. Quater autem sex horae singūlis quaternis annis diem constituunt hinc annus ille intercalāris, Bissextus, vel Bissextilis dicītur.

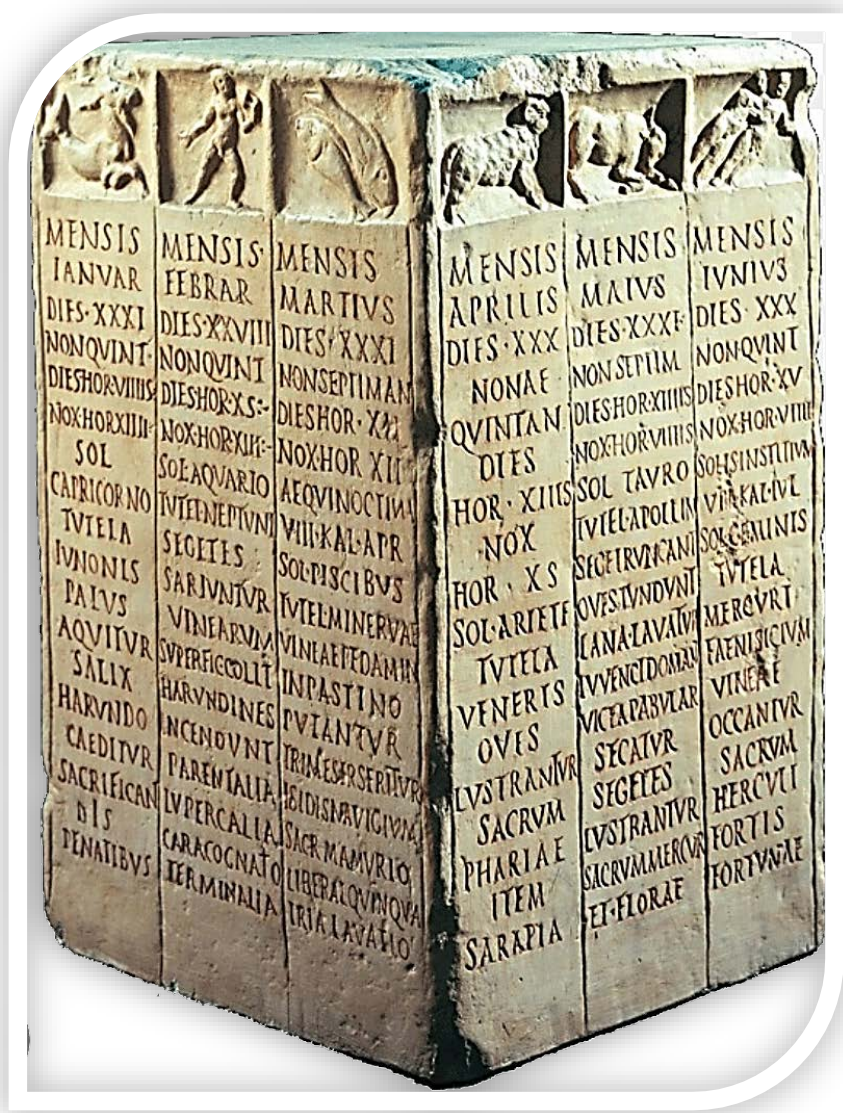
.....

.....

.....

.....

.....

10. Beātus servus, qui quando *loquitur* sub specie mercēdis omnia sua non manifestat.

.....
.....

11. Audiens autem Iesus mirātus est, et *sequentibus* se dixit: Amen dico vobis, non invēni tantam fidem in Israel.

.....
.....

12. Iesus autem ait illi: *Sequere* me, dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

.....

13. Et palam verbum *loquebatur*. Et apprehendens eum Petrus, coepit increpare eum.

.....

14. Et ascendente eo (*abl absol.*) in naviculam, *secuti sunt* eum discipuli eius.

.....

15. Iesus autem plenus Spiritu Sancto *regressus est* a Iordane: et agebatur a Spiritu in desertum.

.....
.....

16. Et factus est pavor in omnibus, et *colloquebantur* ad invicem...

.....

17. Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Iudaeis. Quia expedit, unum hominem *mori* pro populo.

.....
.....

18. *Sequebatur* autem Iesum Simon Petrus, et alius discipulus.

.....

19. Videns autem Petrus respondit ad populum: Viri Israelitae quid *miramini* in hoc, aut nos quid *intuemini*, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare?

.....
.....

.....

egredior, egrēdi, egressus sum –
виходити, вирушати
eloquium, i n – мова, вимова,
слово, Святе Письмо
exrēdit – корисно, вигідно,
потрібно
germen, īnis n – пагін, паросток,
нащадок
humiliter – смиренно
incrēro, āre, uī, itum – заскрипіти,
голосно кричати
infirmitas, ātis f – безсилля, неміч
intueor, ēri, tuītus sum – уважно
дивитися, мати на увазі
invicem – навзаєм
laetor, āri, ātus sum – радіти,
веселитися
libenter – охоче
loquor, loqui, locūtus sum –
говорити
meditor, āri, ātus sum –
обдумувати, розмірковувати
merces, ēdis f – плата, винагорода
miror, āri, ātus sum – дивуватися
mori, mori, mortuus sum –
вмирати

mortuus, a, um – мертвий
navicūla, ae f – маленьке судно
parvulus, a, um – маленький
patefacio, ěre, fēcī, factum –
відкривати, оголошувати
paupertas, ātis f – бідність
pavor, pavōris m – страх
persevero, āre, āvi, ātum – вперто
триматися
praescriptum, i n – настанова
radix, icis f – корінь
regredior, grēdi, gressus sum – йти
назад, повертатися
regulus, i m – василіск, гадюка
satisfacio, ěre, feci, factum –
задовольняти, вибачатися
sequor, sequi, secūtus sum –
слідувати
sub specie – під виглядом, для
годиться
ultra – надалі, потім
valeo, ěre, uī, itum – бути сильним,
здоровим
vereor, ēri, itus sum – боятися
volo, velle, volui – хотіти
vulva, ae f – утроба

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

Verbum depōnens dicitur verbum quod per *formas passivas vim activam exprimit*.

Verbum depōnens praeter formas passivas habet quattuor activas: *gerundium, supinum, participium praesentis et futuri*.

Відкладним називається **дієслово**, яке через *пасивні форми виражає активне значення*.

Відкладне дієслово крім пасивних форм має чотири активні: *герундій, супін, дієприкметник теперішнього часу і майбутнього часу*.

SCHEMA CONIUGATIŌNIS VERBŌRUM DEPONENTIUM
СХЕМА ВІДМІНЮВАННЯ ВІДКЛАДНИХ ДІЄСЛІВ

I	II	III	IV
arbitror, āri, ātus sum	vereor, ēri, ĭtus sum	utor, uti, usus sum	orior, ĭri, ortus sum
<i>спостерігати</i>	<i>боятися</i>	<i>користуватися</i>	<i>сходити</i>

INDICATĪVUS PRAESENTIS.
ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС ДІЙСНОГО СПОСОБУ

SINGULĀRIS				
1.	arbitror	vereor	utor	orior
2.	arbitrāris	verēris	utēris	orīris
3.	arbitrātur	verētur	utītur	orītur
PLURĀLIS				
1.	arbitrāmur	verēmur	utimur	orīmur
2.	arbitramīni	veremīni	utimīni	orimīni
3.	arbitrantur	verentur	utuntur	oriuntur

INDICATĪVUS IMPERFECTI.
МИНУЛИЙ ЧАС ДІЙСНОГО СПОСОБУ

SINGULĀRIS				
1.	arbitrābar	verēbar	utēbar	oriēbar
2.	arbitrabāris	verebāris	utebāris	oriebāris
3.	arbitrabātur	verebātur	utebātur	oriebātur
PLURĀLIS				
1.	arbitrabāmur	verebāmur	utebāmur	oriebāmur
2.	arbitrabamīni	verebamīni	utebamīni	oriebamīni
3.	arbitrabantur	verebantur	utebantur	oriebantur

INDICATĪVUS FUTŪRI PRIMI.
МАЙБУТНІЙ ЧАС НЕДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ

SINGULĀRIS				
1.	arbitrābor	verēbor	utar	oriar
2.	arbitrabēris	verebēris	utēris	oriēris
3.	arbitrabītur	verebītur	utētur	oriētur

PLURĀLIS				
1.	arbitrabīmur	verebīmur	utēmur	oriēmur
2.	arbitrabimīni	verebimīni	utemīni	oriemīni
3.	arbitrabuntur	verebuntur	utentur	orientur

**INDICATĪVUS PERFECTI.
МИНУЛИЙ ЧАС ДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ**

SINGULĀRIS				
1.	arbitrātus, a, um	sum	verītus, a, um	sum
2.	- « -	es	- « -	es
3.	- « -	est	- « -	est
PLURĀLIS				
1.	arbitrāti, ae, a	sumus	verīti, ae, a	sumus
2.	- « -	estis	- « -	estis
3.	- « -	sunt	- « -	sunt

SINGULĀRIS				
1.	usus, a, um	sum	ortus, a, um	sum
2.	- « -	es	- « -	es
3.	- « -	est	- « -	est
PLURĀLIS				
1.	usi, ae, a	sumus	orti, ae, a	sumus
2.	- « -	estis	- « -	estis
3.	- « -	sunt	- « -	sunt

**INDICATĪVUS PLUSQUAMPERFECTI.
ДАВНОМИНУЛИЙ ЧАС ДІЙСНОГО СПОСОБУ**

SINGULĀRIS				
1.	arbitrātus, a, um	eram	verītus, a, um	eram
2.	- « -	eras	- « -	eras
3.	- « -	erat	- « -	erat
PLURĀLIS				
1.	arbitrāti, ae, a	erāmus	verīti, ae, a	erāmus
2.	- « -	erātis	- « -	erātis
3.	- « -	erant	- « -	erant

SINGULĀRIS			
1.	usus, a, um	eram	ortus, a, um eram
2.	- « -	eras	- « - eras
3.	- « -	erat	- « - erat
PLURĀLIS			
1.	usi, ae, a	erāmus	orti, ae, a erāmus
2.	- « -	erātis	- « - erātis
3.	- « -	erant	- « - erant

**INDICATĪVUS FUTŪRI II.
МАЙБУТНІЙ ЧАС ДОКОНАНОГО ВИДУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ**

SINGULĀRIS			
1.	arbitrātus, a, um	ero	verītus, a, um ero
2.	- « -	eris	- « - eris
3.	- « -	erit	- « - erit
PLURĀLIS			
1.	arbitrāti, ae, a	erīmus	verīti, ae, a erīmus
2.	- « -	erītis	- « - erītis
3.	- « -	erunt	- « - erunt

SINGULĀRIS			
1.	usus, a, um	ero	ortus, a, um ero
2.	- « -	eris	- « - eris
3.	- « -	erit	- « - erit
PLURĀLIS			
1.	usi, ae, a	erīmus	orti, ae, a erīmus
2.	- « -	erītis	- « - erītis
3.	- « -	erunt	- « - erunt

PARTICIPIUM PRAESENTIS.

ДІЄПРИКМЕТНИК ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ:

arbitrans, antis	verens, entis	utens, entis	oriens, entis
------------------	---------------	--------------	---------------

PARTICIPIUM PERFECTI.

ДІЄПРИКМЕТНИК МИНУЛОГО ЧАСУ ДОКОНАНОГО ВИДУ:

arbitrātus, a, um	verītus, a, um	usus, a, um	ortus, a, um
-------------------	----------------	-------------	--------------

IMPERATĪVUS PRAESENTIS.**НАКАЗОВИЙ СПОСІБ ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ:**

<i>Sing. 2</i>	arbitrāre	verēre	utēre	orīre
<i>Plur. 2</i>	arbitramīni	veremīni	utimīni	orimīni

**USITATISSĪMA VERBA DEPONENTIA.
НАЙУЖИВАНІШІ ВІДКЛАДНІ ДІЄСЛОВА:****CONIUGATIO I:**

conor, conāri, conātus sum – пробувати
gratūlor, gratulāri, gratulātus sum – вітати
hortor, hortāri, hortātus sum – закликати, заохочувати
imītor, imitāri, imitātus sum – наслідувати
laetor, laetāri, laetātus sum – радіти, тішитися
miror, mirāri, mirātus sum – дивуватися
praestōlor, āri, –, – очікувати

CONIUGATIO II:

fateor, fatēri, fassus sum – признавати(ся), погоджуватися
medeor, medēri, –, – лікувати
polliceor, pollicēri, pollicītus sum – обіцяти
profiteor, profitēri, professus sum – проголошувати

CONIUGATIO III:

fungor, fungi, functus sum – виконувати
irascor, irasci, irātus sum – гніватися
loquor, loqui, locūtus sum – говорити
mori, mori, mortuus sum – вмирати
nascor, nasci, natus sum – народжуватися
obliviscor, oblivisci, oblītus sum – забувати
patior, pati, passus sum – терпіти
queror, queri, questus sum – скаржитися, нарікати

CONIUGATIO IV:

blandior, blandīri, blandītus sum – підлещуватися
experior, experīri, expertus sum – досліджувати
largior, largīri, largītus sum – щедро обдаровувати
mentior, mentīri, mentītus sum – говорити неправду
metior, metīri, mensus sum – міряти
orior, orīri, ortus sum – вставати, сходити
partior, partīri, partītus sum – розділяти
potior, potīri, potītus sum – володіти, опановувати

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. Describe formas verbi. Визнач форми дієслова:

- pati –
- moriens –
- mortui –
- pariētur –
- patēris –
- pari –
- hortāri –
- hortāti –
- hortanti –
- querēre –
- partiebantur –
- sequētur –
- verīti erāmus –
- verebuntur –
- hortātus ero –
- partīre –
- sequimīni –
- sequentia –
- natum est –
- moriar –
- pollicīti erunt –

II. Declīna. Провідміняй:

<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. medeor vulnēri gravi	
2.	
3.	

<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. praestōlor auxilium tuum	
2.	
3.	

<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. statūta tua non oblītus sum	
2.	
3.	

III. *Describe radīcem commūnem. Визнач спільний корінь:*

- morior, mors, mortālis, immortalis, mortuus;
- loquor, eloquentia, colloquium;
- nascor, natio, natūra, natālis;
- patior, patientia, passivum.

IV. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Бездіяльна людина завжди скаржиться (queror de...) на долю.

.....

2. Ніколи не забувайте настанови Бога.

.....

3. Роздумуватиму та приглядатимуся до доріг твоїх.

.....

4. Хто із святих найбільше наслідує Христа?

.....

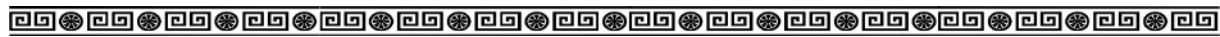
VOCABULARIUM:

Бог – Deus, i m

до – ad (*acc.*)

бездіяльний – iners, inertis

доля – fortūna, ae f

дорога – via, ae f
 забувати – obliviscor, oblivisci,
 oblītus sum
 завжди – semper
 людина – homo, ĩnis m
 на, про – de (*abl.*)
 найбільше – maxĭme
 наслідувати – imĭtor, āri, ātus sum
 настанова – praesertum, i n

ніколи – numquam
 приглядатися – considĕro, āre, āvi,
 ātum
 роздумувати – recōlo, ĕre, lui,
 ultum
 святий – sanctus, a, um
 скаржитися – queror, queri, questus
 sum
 Христос – Christus, i, m

V. *Compōne formas participii et infinitīvi a verbis. Утвори форми дієприкметника і інфінітива від дієслів:*

<i>Verba. Дієслова</i>	<i>Participium. Дієприкметник</i>	<i>Infinitīvus. Інфінітив</i>
polliceor 2 – обіцяти		
experior 4 – досліджувати		
patior 3 – терпіти		
sonor 1 – пробувати		

VI. *Scribe formas principāles verbōrum. Напиши основні форми дієслів:*

progredior, regredior

aggredior

congregior

egredior

ingredior

Verte “Psalmus 14”. Переклади “Псалом 14”:

Domīnus, quis habitabit in tabemacūlo tuo?
 Aut quis requiescat in monte sancto tuo?
 Qui ingreditur sine macūla, et operātur iustitiam.
 Qui loquĭtur veritātem in corde suo,
 Qui non egit dolum in lingua sua.

.....

.....

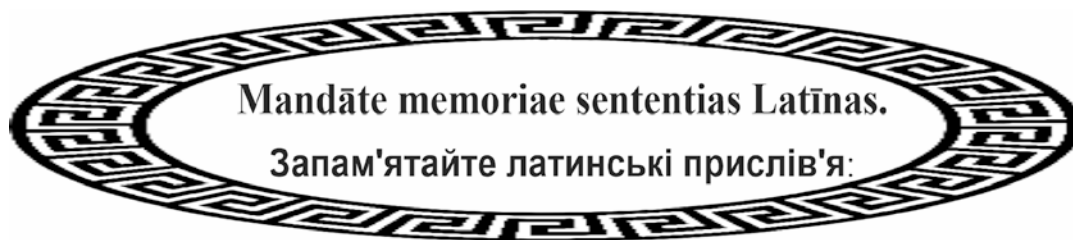

.....
.....
.....

Verte lectiōnem (Ioan. 1.0.). Переклади фрагмент (Ioan 1.0.):

In illo tempore: Stabat Ioannes, et ex discipulis eius duo. Et respiciens Iesum ambulans, dixit: Ecce Agnus Dei. Et audierunt eum duo discipuli loquentem et secuti sunt Iesum. Convertens autem Iesus et videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quaeritis?

.....
.....
.....
.....

Nil admirari! (<i>Cicero</i>)	Нічому не дивуйся!
Aut vincere, aut mori.	Або перемогти, або померти.
Vincere scis, Hannibal, victoria uti nescis.	Ганнібал, ти умієш перемагати, але користуватися перемогою не вмієш.
Rem tene, verba sequuntur.	Опануй справу, а слова підуть слідом.
Hic mortui vivunt et muti loquuntur.	Тут мертві живуть і живі розмовляють.
Non omnes eadem mirantur amanti.	Не всі захоплюються і люблять одне і те ж саме.
Gloria virtutem tamquam umbra sequitur.	Слава слідує за чеснотою, як тінь.
Homo extra corpus est suum cum irascitur.	Людина, коли гнівається, є в нестямі (є поза своїм тілом).
Aliud ex alio malum nascitur.	Одне зло породжується від іншого.

LECTIO TRICESĪMA QUARTA
THEMA: VERBA SEMIDEPONENTIA
НАПІВВІДКЛАДНІ ДІЄСЛОВА

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. *Gaudēte* et exultāte, quoniam merces vestra copiōsa est in caelis. Sic enim persecūti sunt prophētas, qui fuērunt ante nos.

2. Tremefactus autem Moyses, non *audēbat* considerāre.

3. Dixit ergo Domīnus ad Moysen in Madian: Vade et *reverte* in Aegyptum, mortui sunt enim omnes, qui quaerēbant anĭmam tuam.

4. Et nemo potērat ei respondēre verbum: neque *ausus fuit* quisquam ex illa die eum amplius interrogāre.

5. Duos popūlos video ante me: unum flentem et alium *gaudentem*.

6. Inīqui in auro *confidēre solent*.

7. Princĭpes sacerdotum non *sunt ausi* palam die festo tenēre Iesum.

8. *Reverte*, o homo, unde egressus es. *Confide* Deum et non confundēris.

9. Lucius Papirius, quoniam currēre *solĭtus erat*, Cursor est appellātus.

10. Paulus Apostolus in epistula ad Philippenses missa haec scripsit: *Gaudete* in Domino semper, iterum dico, *gaudete*.

11. *Gavisi sunt* discipuli viso Domino (*Abl. abs.*).

12. Erat etiam *gaudens* cum *gaudentibus* et flens cum flentibus ...

13. Qui me *confessus fuerit* coram hominibus, *confitebor* et ego eum coram Patre meo.

VOCABULARIUM:

amplius – більше	несправедливий
audeo, ēre, ausus sum – наважуватися	palam – відкрито
confido, ěre, fīsus sum – довіряти	persēquor, sēqui, secūsus sum – переслідувати
confundor, confundi, fūsus sum – соромитися	revertor, reverti, reversus sum – повертатися
considero, āre, āvi, ātum – оглядати	soleo, ēre, solītus sum – мати звичай
copiosus, a, um – багатий	teneo, ēre, tenui, tentum – тримати, затримувати
curro, ěre, cucurri, cursum – бігти	tremefacio, ěre, fēcī, factum – потрясати, <i>pass.</i> здригатися
cursor, ōris m – бігун	unde – звідки
exulto, āre, āvi, ātum – прославляти	vado, ěre, –, – йти, відправлятися
festus, a, um – святковий	
gaudeo, ēre, gavīsus sum – радіти	
iniquus, a, um – нерівний,	

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

VERBA SEMIDEPONENTIA. НАПІВВІДКЛАДНІ ДІЄСЛОВА

Nonnulla verba Latīna in temporibus formātis a radīce infinitīvi actīvae formae habent, sed in temporibus formātis a radīce perfecti passīvae et vice versa. Ista verba semper vim actīvam habent. Idcirco istos verbos **semideponentia** nomīnant.

Usitatīssīma verbōrum semideponentium sunt ea:

Деякі латинські дієслова у часах, що утворюються від основи інфінітива, мають активні форми, але у часах, що утворюються від

основи перфекта, навпаки, пасивні. Такі дієслова завжди мають активне значення. Тому вони називаються **напіввідкладні**.

Найуживаніші з напіввідкладних дієслів такі:

soleo, ēre, solītus sum – звикнути, мати звичку

audeo, ēre, ausus sum – наважуватися

gaudeo, ēre, gavīsus sum – радіти

fido, ěre, fīsus sum – вірити, довіряти

diffido, ěre, fīsus sum – не довіряти

cum composītis: confīdo, ěre, fīsus sum – мати надію, надіятися etc.

NB. Pro *placuit* saepe utitur *placītus est*.

Зверни увагу! Замість *placuit* часто вживається *placītus est*.

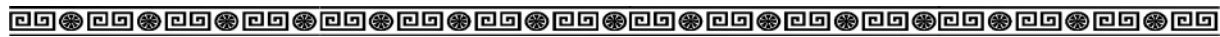
ЕХЕРСІТІА. ВПРАВИ:

I. *Coniuga. Провідміняй:*

gaudeo, ēre, gavīsus sum (радіти)

Persōna	Praesens	Futūrum I
Singulāris		
1.		
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

Persōna	Imperfectum
Singulāris	
1.	
2.	
3.	
Plurālis	
1.	
2.	
3.	

fido, ěre, fisis sum (вїрити)

Persōna	Perfectum	Futūrum II
Singulāris		
1.		
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

Persōna	Plusquamperfectum
Singulāris	
1.	
2.	
3.	
Plurālis	
1.	
2.	
3.	

II. *Compōne formas part. praes. act. et part. perf. pass. a verbis. Утвори форми дієприкметника теперішнього часу активного стану і дієприкметника минулого часу доконаного виду пасивного стану від дієслів:*

confīdo, ěre, fisis sum

audeo, ěre, ausus sum

III. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Ми повинні сумувати через помилки та радіти виправленню.

.....

2. Всі радіємо Різду.

3. Маємо звичай відвідувати хворих.

VOCABULARIUM:

весь – omnis, e
виправлення – correctūra, ae f
відвідувати – visito, āre, āvi, ātum
мати звичай – soleo, ēre, solitus
sum
повинним бути, мусити – debeo,
ēre, debui, debitum

помилка – error, ōris m
радіти – gaudeo, ēre, gavīsus sum
Різдво – Nativitas Dominīca
сумувати – doleo, ēre, ui, –
хворий – aeger, gra, grum
через – propter (acc.)

Verte (Лус. X, 20-23). Переклади (Від Луки, X, 20-23):

Verumtāmen in hoc nolīte gaudēre quia spirītus vobis subiiciuntur: gaudēte autem, quod nomīna vestra scripta sunt in caelis. In ipsa hora exultāvit Spirītu Sancto, et dixit: Confiteor tibi pater, Domīne caeli et terrae, quod abscondisti haec a sapientībus, et prudentībus, et revelasti ea parvūlis. Etiam Pater: quoniam sic placuit ante te.

Verte lectiōnes e. Переклади фрагменти з:

Ps. 44. Псалом 44: Constitues eos princīpes super omnem terram: memōres erunt nomīnis tui, Domīne. Pro patrībus tuis nati sunt tibi filii: propterea popūli confitebuntur tibi.

Ps. 110. Псалом 110: Confitēbor tibi, Domīne, in toto corde meo, in consilio iustōrum et congregatiōne.

Verte e “*De libro Ecclesiastici*”, cap. 51. Переклади з “*Книги Екклезіастової*”, гл. 51:

Confiteor tibi, Domīne Rex, et collaudābo te Deum Salvatorem meum. Confitebor nomīni tuo, quoniam adiutor, et protector factus es mihi, et liberasti corpus meum a perditōne, a laqueo linguae iniquae, et a labiis operantium mendacium, et in conspectu astantium factus es mihi adiutor.

.....

.....

.....

.....

Fide, sed cui vide.	Довіряй, але дивись кому.
Duōbus litigantibus tertius gaudet.	Коли двоє сперечаються, третій радіє.
Sapere aude.	Наважся бути мудрим.
Similis simili gaudet.	Подібний подібному радіє.

Si quid agis, prudenter agas et respice finem.

LECTIO TRICESIMA QUINTA

**THEMA: CONIUNCTIVUS PRAESENTIS ACTIVI ET PASSIVI.
CONIUNCTIVUS IN SENTENTIIS PRIMARIIS
(optativus, hortativus, imperativus sive iussivus, prohibitivus)
УМОВНИЙ СПОСІБ ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ АКТИВНОГО
І ПАСИВНОГО СТАНІВ.
УМОВНИЙ СПОСІБ У ПРОСТИХ РЕЧЕННЯХ
(побажання, заохочення, наказу, заборони)**

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. *Ne occidas.*

.....

2. *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo.*

.....

3. *Dominus conservet eum et vivificet eum, et beatum faciat eum, in terra, et non tradat eum in animam inimicorum eius.*

.....

.....

4. *Sit voluntas tua.*

.....

5. *Pater noster, qui es in caelis: sanctificetur nomen tuum; adveniat regnum tuum.*

.....

.....

6. *Mitissime Deus, illuminetur facies tua super servos tuos.*

.....

7. *Suscipiatur magna pietate a Christi fidelibus sanctissimae Eucharistiae sacramentum, quo nihil dignius, nihil sanctius et admirabilius habet Ecclesia Dei.*

.....

.....

.....

19. Faciāmus homīnem ad imaginem et similitudinem nostram, et praesit piscibus maris, et volatilibus coeli, et bestiis, universaeque terrae, omnique reptili, quod movetur in terra.

.....

.....

.....

VOCABULARIUM:

admirabilis, e – чудовий,
дивовижний, прегарний
communicatio, ōnis f –
повідомлення
epiphania, ae f – богоявлення
illumino, āre, āvi, ātum –
освітлювати, осяювати
iubilo, āre, āvi, ātum – кричати,
радіти, тріумфувати
misereor, ēri, er(i)tus sum – жаліти,
співчувати
miseria, ae f – горе, біда, лихо,
нещастя, поневіряння
occido, ěre, cīdi, cīsum – вбивати
pietas, ātis f – побожність,
благочестя, святобливість

praecurso, āre, āvi, ātum –
наперед займати, захоплювати,
попереджувати
sacramentum, i n – тайна
salutaris, e – цілющий
suscipio, ěre, cēpi, ceptum –
підтримувати, випробовувати,
терпіти
tantus, a, um – такий, такий
великий
tentatio, ōnis f – спокуса
trado, ěre, dīdi, dītum – довіряти,
доручати, ввіряти, передавати
utinam – о якби, о коли б
vivifico, āre, āvi, ātum – оживляти,
животворити

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

CONIUNCTIVUS PRAESENTIS ACTIVI ET PASSIVI. УМОВНИЙ СПОСІБ ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ АКТИВНОГО І ПАСИВНОГО СТАНІВ

Modus coniunctivus coniugationis primae fit hoc modo: radicalis **a** in **e** transformatur + *terminatiōnes personāles vocis activae vel passivae*.

Modus coniunctivus coniugationum II-IV radicalem suffixum **-a-** additur + *terminatiōnes personāles vocis activae vel passivae*.

Modus coniunctivus in sententiis independentibus, dependentibus, in quaestionibus obliquis etc. adhibetur.

Умовний спосіб для першої дієвідміни утворюється таким чином: коренева голосна **а** перетворюється у **е** + *особові закінчення активного або пасивного стану*.

Умовний спосіб для II-IV дієвідмін утворюється додаванням до кореня дієслова суфікса **-a-** + особові закінчення **активного або пасивного стану**.

Умовний спосіб вживається у незалежних, підрядних реченнях, у непрямих питаннях тощо.

VOX ACTĪVA. АКТИВНИЙ СТАН

SINGULĀRIS					
	I	II	III	IV	
1.	ame- m	move- a - m	mitt- a - m	minu- a - m	audi- a - m
2.	ame- s	move- a - s	mitt- a - s	minu- a - s	audi- a - s
3.	ame- t	move- a - t	mitt- a - t	minu- a - t	audi- a - t
PLURĀLIS					
1.	amē- mus	move- ā - mus	mitt- ā - mus	minu- ā - mus	audi- ā - mus
2.	amē- tis	move- ā - tis	mitt- ā - tis	minu- ā - tis	audi- ā - tis
3.	ame- nt	move- a - nt	mitt- a - nt	minu- a - nt	audi- a - nt

VOX PASSĪVA. ПАСИВНИЙ СТАН

SINGULĀRIS					
	I	II	III	IV	
1.	ame- r	move- a - r	mitt- a - r	minu- a - r	audi- a - r
2.	amē- ris	move- ā - ris	mitt- ā - ris	minu- ā - ris	audi- ā - ris
3.	amē- tur	move- ā - tur	mitt- ā - tur	minu- ā - tur	audi- ā - tur
PLURĀLIS					
1.	amē- mur	move- ā - mur	mitt- ā - mur	minu- ā - mur	audi- ā - mur
2.	ame- mīni	move- a - mīni	mitt- a - mīni	minu- a - mīni	audi- a - mīni
3.	ame- ntur	move- a - ntur	mitt- a - ntur	minu- a - ntur	audi- a - ntur

SUM, ESSE, FUI (бути)		
CONIUNCTIVUS PRAESENTIS		
	Singulāris	Plurālis
1.	<i>sim</i>	<i>simus</i>
2.	<i>sis</i>	<i>sitis</i>
3.	<i>sit</i>	<i>sint</i>

CONIUNCTIVUS IN SENTENTIIS PRIMARIIS (optativus, hortativus, imperativus sive iussivus, prohibitivus).

УМОВНИЙ СПОСІБ У ПРОСТИХ РЕЧЕННЯХ (побажання, заохочення, наказу, заборони)

Coniunctivus in sententiis independentibus voluntatem optativumque, prohibitivum et in prima persōna plurāli hortatiōnem exprimit.

Умовний спосіб у незалежних реченнях виражає волю, бажання, заборону і в першій особі множини заохочення.

CONIUNCTIVUS OPTATIVUS.

УМОВНИЙ СПОСІБ ІЗ ЗНАЧЕННЯМ ПОБАЖАННЯ

Coniunctivus optativus voluntatem exprimit. Tempora praesentis et perfecti votum rei significant, quae fieri posse existimatur, contra imperfectum et plusquamperfectum. Coniunctivus optativus cum persōna tertia singularis et pluralis adhibetur. In negatio *ne* adhibetur.

Ad vim augendam additur optativo *utīnam*. Praeter *utīnam* sunt optandi particulae apud scriptores christianos *o utīnam*, *o si*, raro *si*, *sic*.

Умовний спосіб (кон'юнктив) із значенням побажання виражає волю (бажання). Теперішній час і минулий час доконаного виду вживаються для позначення бажання, яке може здійснитися, а минулий час недоконаного виду і давноминулий час – бажання, яке не може здійснитися. Умовний спосіб із значенням побажання вживається у третій особі однини і множини. При запереченні використовується частка *ne*.

Для посилення бажання додається слово *utīnam* (о щоб, о якби). Крім *utīnam* є такі бажальні частки у текстах християнських письменників, як *o utīnam*, *o si*, рідко *si*, *sic*.

E.g. Напр.: *Valeant cives mei, sint incolūmes, sint florentes, sint beāti*. – Хай будуть здорові мої громадяни, хай будуть бездоганні, хай процвітають, хай будуть щасливі.

Utīnam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. – О якби служниця знайшла подяку в твоїх очах.

CONIUNCTIVUS HORTATIVUS.

УМОВНИЙ СПОСІБ ІЗ ЗНАЧЕННЯМ ЗАОХОЧЕННЯ

Coniunctivus hortativus incitamentam vocem ad actiōnem cum participatiōne dicentis exprimit. Coniunctivus hortativus invenitur cum persōna prima singularis et pluralis, solum praesens adhibetur, e.g.

Умовний спосіб із значенням заохочення виражає спонукання до дії за участю мовця. Кон'юнктив із значенням

заохочення вживається у першій особі однини і множини тільки у теперішньому часі, напр.:

Amētus patriam. – Любімо батьківщину!

Coniunctīvus hortatīvus invenītur in stilo familiāri (epistolari) etiam cum secunda persōna, e.g.

Кон'юнктив із значенням заохочення фіксується також у фамільярному (епістолярному) стилі у другій особі, напр.:

Cautus sis, mi Tiro. – Будь обережний, мій Тіроні!

CONIUNCTĪVUS IMPERATĪVUS. УМОВНИЙ СПОСІБ ІЗ ЗНАЧЕННЯМ НАКАЗУ

Coniunctīvus imperatīvus (iussīvus) praesceptum, postulatiōnem aut minus firmissimam optatiōnem ad futūrum pertinens exprimit. Coniunctīvus imperatīvus invenītur cum persōna secunda et tertia singularis et pluralis. Tempus praesens adhibētur, e.g.

Умовний спосіб із значенням наказу виражає наказ, вимогу або категоричне прохання, що відноситься до майбутнього. Кон'юнктив із значенням наказу вживається у другій і третій особі однини і множини у теперішньому часі, напр.:

Legas! – Прочитай би ти! Читай!

Legātis! – Прочитали б ви! Читайте!

Improbos sevēre puniātis! – Безчесних карайте суворо!

CONIUNCTĪVUS PROHIBITĪVUS. УМОВНИЙ СПОСІБ ІЗ ЗНАЧЕННЯМ ЗАБОРОНИ

Coniunctīvus prohibitīvus prohibitiōnem exprimit. Coniunctīvus prohibitīvus semper post negatiōnem *ne* cum persōna secunda singularis et pluralis invenītur. Tempus praesens sive perfectum adhibētur. Prohibitio ad praesentem sive futūrum pertinet, e.g.

Умовний спосіб із значенням заборони виражає заперечення (заборону). Кон'юнктив із значенням заборони вживається завжди після заперечення *ne* у другій особі однини і множини. Використовується теперішній час або минулий час доконаного виду. Заборона відноситься до теперішнього або майбутнього часу, напр.:

Ne cantes! – Не співав би ти! Не співай!

Ne accusavēris (coniunct. perf.) *innocentes!* – Не обвинувачуй безневинних!

Ne timuerītis (coniunct. perf.) *iudices!* – Не бійтеся суддів!

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. Coniuga in coniunct. praes. act. et fut. I act. verba *tradere, vivificare*; in coniunct. praes. pass. et fut. I pass. – *misereri, audire*. Провідьміняй у теперішньому і майбутньому часі недоконаного виду умовного способу активного стану дієслова *tradere, vivificare*; у теперішньому і майбутньому часі недоконаного виду умовного способу пасивного стану дієслова *misereri, audire*:

tradere (передавати)

Persōna	Praesens coniunctivi activi	Futurum I coniunctivi activi
Singulāris		
1.		
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

vivificare (оживляти, животворити)

Persōna	Praesens coniunctivi activi	Futurum I coniunctivi activi
Singulāris		
1.		
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

misereri (жаліти, співчувати)

Persōna	Praesens coniunctivi passivi	Futurum I coniunctivi passivi
Singulāris		
1.		
2.		
3.		

Plurālis		
1.		
2.		
3.		

audīre (слухати)

Persōna	Praesens coniunctīvi passīvi	Futūrum I coniunctīvi passīvi
Singularis		
1.		
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

II. *Transforma formas imperatīvi formis coniunctīvi et retrorsus. Перетвори форми наказового способу на форми умовного способу та навпаки:*

Animum, non caelum muta =

In lumine meo videas lumen =

In hoc signo vince =

Pro patris moriāri =

III. *Defīni formas verbi. Визнач форми дієслова:*

habeātis

inveniantur

legis

suscipiunt

ornes

agas

audiant

custodiam

IV. *Transforma verbum Ucrainicum formis imperatīvi et coniunctīvi.*
 Постав українське дієслово у форми наказового і умовного способу:

(Мовчіть)/..... de ea re!

(Спали)/..... igne Sancti Spiritus renes nostros et cor nostrum!

V. *Verte in linguam Latīnam.* Переклади латинською мовою:

1. Живімо і надіймося!
2. Не копай іншому яму!
3. Допоможім бідним!
4. Хай живе наша держава!

VOCABULARIUM:

бідний – pauper, ěris
 держава – civĭtas, ātis f
 допомагати – adiuvo, āre, iŭvi,
 iŭtum
 жити – vivo, ěre, vixi, victum

інший – alius, a, ud
 копати – fodio, ěre, fodi, fossum
 надіятися – spero, āre, āvi, ātum
 наш – noster, nostra, nostrum
 яма – fossa, ae f

VI. *Forma enuntiatiōnes cum coniunctīvo.* Утвори речення з кон'юнктивом:

1) coniunctīvo hortatīvo

.....

2) coniunctīvo prohibitīvo

.....

3) coniunctīvo imperatīvo

.....

4) coniunctīvo optatīvo

.....

Verte textum “De codicĭbus” (S. Isidorus). Переклади текст “Про кодекси” (Св. Ісидор):

Omnes codĭces custos sacrarii habeat deputātos, a quo singŭlos singŭli fratres accipiant, quos prudenter lectos vel habitos semper post vespĕram

reddant. Prima autem hora codices singulis diebus petantur; qui vero tardius postulat, nequaquam accipiat.

De his autem quaestionibus, quae leguntur, nec forte intelliguntur, unusquisque fratrum aut in collatione aut post vespēram abbātem interrōget, et, recitata in loco lectione, ab eo expositionem suscipiat, ita ut, dum uni exponitur, ceteri audiant.

Gentilium libros vel haeticorum volumina monachus legere caveat; melius est enim eorum pernicioſa dogmata ignorare, quam per experientiam in aliquem laqueum erroris incurrere.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

**Verte lectionem e “Benedictio fratri Leoni data” (S. Franciscus).
Переклади фрагмент з “Благословення, дане братові Леону”
(Св. Франциск):**

Benedicat tibi Dominus et custodiat te; ostendat faciem suam tibi et miseratur tui. Convertat vultum suum ad te et det tibi pacem (Num. 6, 24-26). Dominus benedicat, frater Leo, te (cfr. Num. 6, 27b).

.....

.....

.....

**Verte textum “Oratio Iuliani ad S. Antonium”. Переклади текст
“Звернення Юліана до Св. Антона”:**

Si quaeris miracula,	Petunt et accipiunt
Mors, error, calamitas	Iuvenes et cani.
Daemon, lepra fugiunt,	Pereunt pericula,
Aegri surgunt sani,	Cessat et necessitas,
Caedunt mare, vincula,	Narrent hi sentiunt,
Maembra resque perditas	Dicant Paduani.

Verte “Hymnus”. Переклади “Гімн”:

Fortem virili pectore	Ubique fulget inclita
Laudemus omnem feminam	Haec sancto amore saucia,
Quae sanctitatis Gloria	Dum mundi amorem noxium

Horrescit, ad coelestia
 Inter perēgit arduum.
 Carmen domans ieiuniis,
 Dulcique mentem pabūlo
 Oratiōnis nutriens
 Coeli potitur gaudiis.
 Rex Christe virtus fortius
 Qui magna solus efficis,

Huius precātum, quaesāmus
 Audi benignus supplīces
 Deo Patri sit gloria,
 Eiusque soli Filio,
 Cum Spirītu Paraclīto,
 Nunc, et per omne saecūlum.
 Amen.

Edāmus, bibāmus, gaudeāmus post mortem nulla voluptas.	Їжмо, пиймо і веселімося, бо після смерті немає жодних насолод.
Quod sentīmus, loquāmur; quod loquimur sentiāmus: concordet sermo cum vita (Senēca).	Що думаємо, говоримо; що говоримо, відчуваймо: нехай узгоджується мова із життям.
Dum vivimus, vivāmus.	Живімо, доки ми живемо.
Audiātur et altēra pars.	Нехай буде вислухана і інша сторона!
Feci, quod potui, faciant meliōra potentes.	Я зробив, що зміг, нехай той, хто може, зробить краще.
Qui dedit beneficium, taceat, narret, qui accēpit (Senēca).	Хто вчинив благодіяння, нехай мовчить, нехай говорить той, хто його прийняв.
Sed procul a nobis hic sit timor.	Нехай цей страх буде подалі від нас.

7. Andreas rogābat popŭlum, ut non *impediret* passiōnem ipsius.

8. Horā vero matutinā ad domum fratrum minōrum pergens rogāvit, ut pro sua tribulatiōne Deo gratias *agērent* et «Te Deum laudāmus» *cantārent*.

9. Et nemo apponētur tibi ut *noceat* te: quoniam popŭlus est mihi multus in hac civitatē.

10. Cum *essem* parvŭlus, loquēbar ut parvŭlus, sapiēbam ut parvŭlus, cogitābam ut parvŭlus.

11. Dicit sermo divīnus: Ne laudes homīnem in vita sua: tamquam si *diceret*: Lauda post vitam, magnīfica post consummatiōnem.

VOCABULARIUM:

appōno, ěre, posui, posĭtum –
докладати, додавати, долучати
civitas, ātis f – місто
cruх, crucis f/m – хрест
glorifĭco, āre, āvi, ātum –
прославляти
honōro, āre, āvi, ātum – шанувати,
поважати
impedio, ĩre, ĩvi, ĩtum – заважати,
чинити опір
inde – потім, після цього
lignum, i n – дерево
longaevus, a, um – довговічний
luceo, ěre, luxi – світити
lumen, ĩnis n – світло

matutinus, a, um – ранковий,
ранній
posco, ěre, ui, ĩtum – шкодити
parvŭlus, i m – дитина
passio, ōnis f – терпіння,
страждання
pergo, ěre, perrexi, perrectum – іти
далі, просуватися
perhibeo, ěre, ui, itum –
представляти
sapio, ěre, ii, – , – бути мудрим
tribulatio, ōnis f – терзання,
тортури
utilitas, ātis f – користь

CONIUNCTIVUS IMPERFECTI ACTIVI
УМОВНИЙ СПОСІБ МИНУЛОГО ЧАСУ НЕДОКОНАНОГО ВИДУ
АКТИВНОГО СТАНУ

SINGULĀRIS					
	I	II	III		IV
1.	amā-re- <i>m</i>	movē- re - <i>m</i>	mitt- ěre - <i>m</i>	minu- ěre- <i>m</i>	audī- re - <i>m</i>
2.	amā-re- <i>s</i>	movē- re - <i>s</i>	mitt- ěre - <i>s</i>	minu- ěre- <i>s</i>	audī- re - <i>s</i>
3.	amā-re- <i>t</i>	movē- re - <i>t</i>	mitt- ěre - <i>t</i>	minu- ěre- <i>t</i>	audī- re - <i>t</i>
PLURĀLIS					
1.	ama-rē- <i>mus</i>	move-rē- <i>mus</i>	mitt- erē- <i>mus</i>	minu-erē- <i>mus</i>	audi- rē- <i>mus</i>
2.	ama-rē- <i>tis</i>	move- rē - <i>tis</i>	mitt- erē- <i>tis</i>	minu- erē- <i>tis</i>	audi- rē- <i>tis</i>
3.	amā-re- <i>nt</i>	movē- re - <i>nt</i>	mitt- ěre- <i>nt</i>	minu- ěre- <i>nt</i>	audī- re - <i>nt</i>

CONIUNCTIVUS IMPERFECTI PASSIVI
УМОВНИЙ СПОСІБ МИНУЛОГО ЧАСУ НЕДОКОНАНОГО ВИДУ
ПАСИВНОГО СТАНУ

SINGULĀRIS					
	I	II	III		IV
1.	amā-re- <i>r</i>	movē- re - <i>r</i>	mitt- ěre - <i>r</i>	minu- ěre - <i>r</i>	audī- re- <i>r</i>
2.	ama-rē- <i>ris</i>	move- rē - <i>ris</i>	mitt- erē - <i>ris</i>	minu-erē- <i>ris</i>	audi- rē - <i>ris</i>
3.	ama-rē- <i>tur</i>	move- rē - <i>tur</i>	mitt- erē - <i>tur</i>	minu-erē- <i>tur</i>	audi- rē - <i>tur</i>
PLURĀLIS					
1.	ama-rē- <i>mur</i>	move- rē - <i>mur</i>	mitt- erē - <i>mur</i>	minu-erē- <i>mur</i>	audi- rē- <i>mur</i>
2.	ama-re- <i>mīni</i>	move-re- <i>mīni</i>	mitt- ere - <i>mīni</i>	minu-ere- <i>mīni</i>	audi-re- <i>mīni</i>
3.	ama-rē- <i>ntur</i>	move- rē- <i>ntur</i>	mitt- erē - <i>ntur</i>	minu-erē- <i>ntur</i>	audi-rē- <i>ntur</i>

Modus coniunctivus imperfecti fit: *radix verbi* + **-re-** (in coniugatione tertiā – **-ěre-**) + *terminatiōnes personāles actīvi vel passīvi*.

Умовний спосіб минулого часу недоконаного виду утворюється таким чином: *корінь дієслова* + **-re-** (у третій дієвідміні – **-ěre-**) + *особові закінчення активного або пасивного стану*.

SUM, ESSE, FUI (бути)		
CONIUNCTIVUS IMPERFECTI		
	Singulāris	Plurālis
1.	<i>essem</i>	<i>essēmus</i>
2.	<i>esses</i>	<i>essētis</i>
3.	<i>esset</i>	<i>essent</i>

UT FINALE.

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМИ МЕТИ

Ut fināle post particūlas fināles *ut, uti, quo* cum comparatīvo, *ne, ut ne* adhibētur. Praesens tempus et futūrum per coniunctīvum praesentis, praeteritum per coniunctīvum imperfecti significātur.

Ut мети вживається після сполучників із значенням мети *ut, uti, quo* (при вищому ступені порівняння прикметників), *ne, ut ne*. Теперішній час і майбутній виражається через умовний спосіб теперішнього часу, минулий – через умовний спосіб минулого часу недоконаного виду.

Dabimus vobis pecuniam, ut nobis domum ematis. – Ми дамо вам гроші, щоб ви купили нам дім.

Dedi puellae pilam, ne ploraret. – Я дав дівчині м'яч, щоб вона не плакала.

NB. Ne dixeris *ut nemo, ut nullus, ut nihil* sed *ne quis, ne quid*.

Зверни увагу! Не кажи *ut nemo, ut nullus, ut nihil*, але *ne quis, ne quid*.

UT OBIECTIVUM.

СКЛАДНОПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ З ПІДРЯДНИМИ ДОДАТКОВИМИ

Verba *petendi, suadendi, imperandi, curandi, voluntātis, optandi, statuendi* postulant coniunctīvum cum *ut*, in negatiōne *ne, ut ne*. Praesens tempus et futūrum per praesens, praeteritum per imperfectum significātur.

Дієслова із значенням *просити, радити, наказувати, дбати, мати волю, бажати, постановляти* вимагають умовного способу з *ut*, при запереченні *ne, ut ne*. Теперішній час і майбутній позначається через теперішній час кон'юнктива, минула дія – через минулий час недоконаного виду.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Coniuga in praesentem et imperfectum coniunctivi activi et passivi verba.*
Провідміняй у теперішньому і минулому часі недоконаного виду умовного способу активного і пасивного стану дієслова:

amāre (любити)

Persōna	praesens coniunctivi activi	praesens coniunctivi passivi
Singularis		
1.		
2.		
3.		
Pluralis		
1.		
2.		
3.		

Persōna	imperfectum coniunctivi activi	imperfectum coniunctivi passivi
Singularis		
1.		
2.		
3.		
Pluralis		
1.		
2.		
3.		

agere (вести)

Persōna	praesens coniunctivi activi	praesens coniunctivi passivi
Singularis		
1.		
2.		
3.		

Plurālis		
1.		
2.		
3.		

Persōna	imperfectum coniunctīvi actīvi	imperfectum coniunctīvi passīvi
Singularis		
1.		
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

II. *Transforma indicatīvum in coniunctīvum et retrorsum. Перетвори дійсний спосіб на умовний і навпаки:*

venias –

legēres –

mittant –

agērent –

audiāmus –

custodiam –

scriberētis –

III. *Transforma infinitīvum in formam verbi finīti. Перетвори інфінітив на означену форму дієслова:*

1. Ego misi vos, ut (annuntiāre) regnum Dei.

2. Properabīmus in templum, ut (vidēre) antiquam imaginem beātae Mariae.

3. Propĕro ad te, amīce, ut tecum (gaudēre)

4. Properāvi ad te, amīce, ut tecum (gaudēre)

IV. *Forma coniunctivus praesentis et imperfecti (non mutans personam et numerum)*. Утвори умовний спосіб теперішнього і минулого часу недоконаного виду (не змінюючи особу і число):

sunt –
custodimus –
vident –
sumit –
aperiunt –
gaudētis –
dormis –
annuntiātur –

V. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Священики і все зібрання шукали доказу проти Ісуса, щоб його вбити.
.....

2. Іуда шукав зручного випадку, щоб видати Ісуса.
.....

VOCABULARIUM:

вбивати – occīdo, ěre, cīdi, cīsum	зручний – idoneus, a, um
весь – omnis, e	Ісус – Iesus, u m
видавати – do, dāre, dedi, datum	Іуда – Iuda, ae m
випадок – occasio, ōnis f	проти – contra (acc.)
доказ – testimonium, i n	священик – sacerdos, ōtis m
зібрання – concilium, i n	шукати – quaero, ěre, sīvi, sītum

Verte textum “Epist. Alcuini ad Korolum Magnum”. Переклади текст “Лист Алкуїна до Карла Великого”.

Domīne mi dilectissime, et dulcissime, mi David, tristis est Flaccus vester propter infirmitātem vestram. Opto, et toto corde Deum deprēcor, ut cito convaleātis, ut gaudium nostrum sit plenum in vobis, et sanītas vestra sit plena, anīma et corpore.

Domīne mi, memor sit piētas vestra captivōrum, dum est Pippinus tuus tecum, propter gratiārum actiōnes mirabilis beneficii, quod vobiscum de Hunis divīna fecit clementia, et propter prosperitātem imminentium rerum; ut clementissima illius potentia omnes adversarios stii sancti nomīnis vestris

velociter subiciat pedibus: sed et de peccantibus in vos – si fieri possit, et vestrae videatur providentiae – aliqua de aliquibus fiat indulgentia et remissio. Tamen propter incognitas illorum causas cautius de his loquor. Vos enim ipsi optime scitis quod utile est regno gratia vos proficientes vobis a Deo dato, et paci sanctae Dei ecclesiae. Proficuum facientes faciatis in omnibus voluntatem Dei, quatenus illius sanctissima ubique protēgat, regat et custodiat, domine et dulcissime et desiderantissime.

David – звертання до Карла Великого
Flaccus = Alcuinus
anīma et corpore (душею і тілом): «in...»
memor kerue captivorum
pietas vestra – звертання до Карла Великого
Pippinus tuus – син Карла Великого
illius i. e. Бога

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

**Verte lectiōnem ex “Ultima voluntas scripta S. Clarae” (S. Franciscus).
 Переклади фрагмент з “Остання воля, написана до Св. Клари”
 (Св. Франциск):**

Ego frater Franciscus parvulus volo sequi vitam et paupertatem altissimi Domini nostri Iesu Christi et eius sanctissimae matris et perseverare in ea usque in finem; et rogo vos, dominas meas, et consilium do vobis, ut in ista sanctissima vita et paupertate semper vivatis. Et custodite vos multum, ne doctrina vel consilio alicuius ab ipsa in perpetuum ullatenus recedatis.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

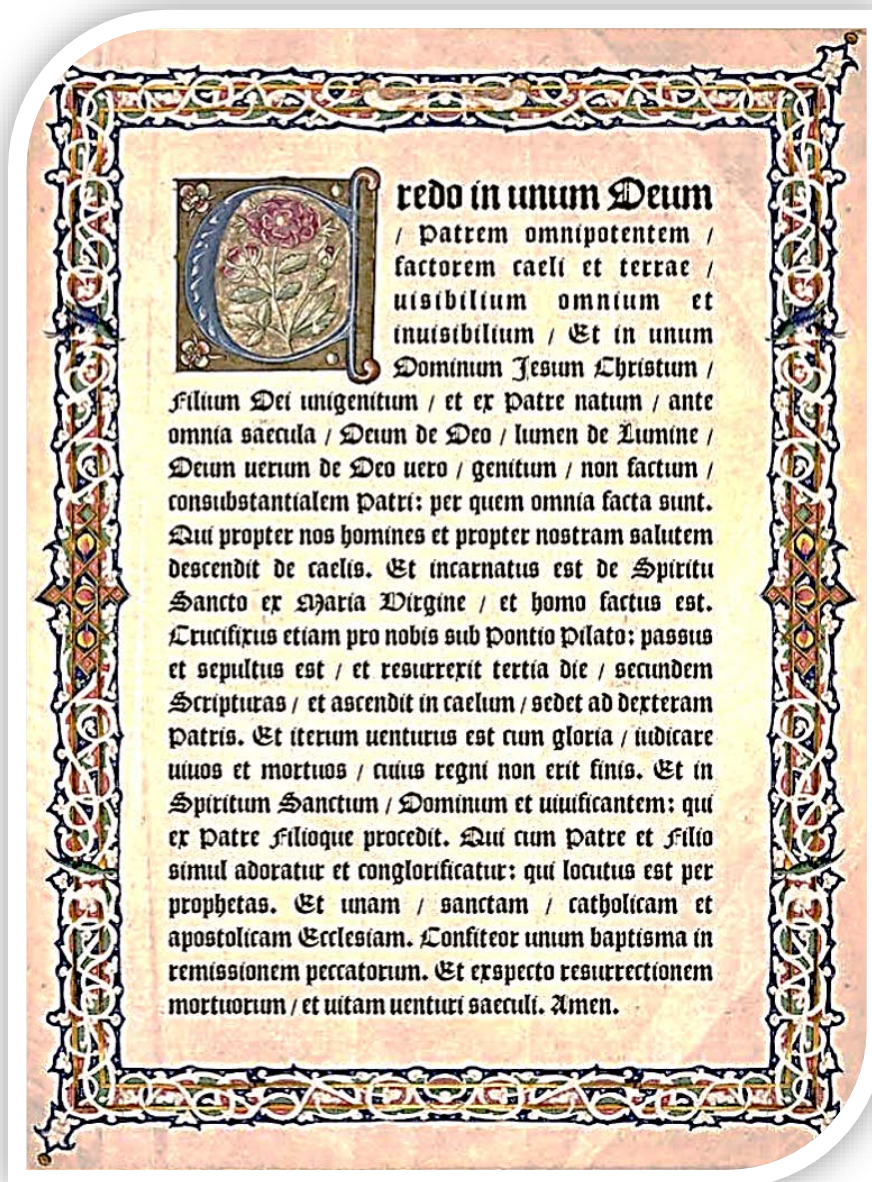
.....

Mandāte memoriae sententias Latīnas.

Запам'ятайте латинські прислів'я:

Non vivimus, ut edāmus, sed edimus, ut vivāmus.	Ми не живемо, щоб їсти, але їмо, щоб жити.
Videant consules, ne quid res publica detrimenti capiat.	Хай потурбуються консули, щоб республіка не зазнала втрат.
Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipsae (Ovidius).	Одні приходять подивитися, інші – щоб на них подивилися.

9. Itaque profecti sunt fratres Iosephi; et cum venissent ad patrem narraverunt ei omnia, quae acciderant.

10. Utinam haec una fuisset discordiae causa!

11. Cum aperuissent saccos, ut effunderent frumenta, mirantes repererunt pecuniam.

12. Et cum hoc fecissent concluserunt piscium multitudinem copiosam; rumpebatur autem rete eorum.

VOCABULARIUM:

accido, ěre, cidi, –, – траплятися,
скоюватися
adiutor, oris m – помічник
cena, ae f – обід
concludo, ěre, clusi, clusum –
закривати
copiosus, a, um – рясний, багатий
discordia, ae f – незгода
doctus, a, um – вчений
effundo, ěre, fudi, fusum – висипати
eligo, ěre, legi, lectum – вибирати
explico, are, avi, atum –
пояснювати
frumentum, i n – збіжжя, пшениця
lepra, ae f – проказа
miror, ari, atus sum – дивуватися
multitudo, inis f – велика кількість

narro, are, avi, atum – розповідати
pecunia, ae f – гроші
praeparo, are, avi, atum –
приготовляти
profecto – справді
proficiscor, sci, fectus sum – йти
вперед, просуватися
prudens, entis – розумний
quantus, a, um – який великий
reperio, ire, repere/repere, repertum
– знаходити, одержувати
rete, is n – сітка
rumpe, ěre, rupi, ruptum – псувати,
рвати
saccus, i m – мішок
utinam – о якби! о коли б!

CONIUNCTIVUS PERFECTI ET PLUSQUAMPERFECTI ACTIVI ET PASSIVI. УМОВНИЙ СПОСІБ МИНУЛОГО ЧАСУ ДОКОНАНОГО ВИДУ І ДАВНОМИНУЛОГО ЧАСУ

Modus coniunctivus perfecti activi hoc modo fit: *radix perfecti + -eri- + terminationes personales.*

Modus coniunctivus perfecti passivi eiusmodi fit: *participium perfecti passivi + coniunctivus praesentis a verbo sum.*

Modus coniunctivus plusquamperfecti activi hoc modo fit: *radix perfecti + -isse- + terminationes personales.*

Modus coniunctivus plusquamperfecti passivi: *participium perfecti passivi + coniunctivus imperfecti a verbo sum.*

Умовний спосіб минулого часу доконаного виду активного стану утворюється таким способом: *корінь перфекта + суфікс -eri- + особові закінчення.*

Умовний спосіб минулого часу доконаного виду пасивного стану утворюється таким способом: *дієприкметник минулого доконаного часу пасивного стану + теперішній час умовного способу від дієслова sum.*

Умовний спосіб давноминулого часу активного стану утворюється таким способом: *корінь перфекта + суфікс -isse- + особові закінчення.*

Умовний спосіб давноминулого часу пасивного стану: *дієприкметник минулого доконаного часу пасивного стану + минулий недоконаний час умовного способу від дієслова sum.*

CONIUNCTIVUS PERFECTI ACTIVI УМОВНИЙ СПОСІБ МИНУЛОГО ЧАСУ ДОКОНАНОГО ВИДУ АКТИВНОГО СТАНУ

SINGULARIS				
1.	amav - <i>eri</i> - m	mov - <i>eri</i> - m	mis - <i>eri</i> - m	audiv - <i>eri</i> - m
2.	amav - <i>eri</i> - s	mov - <i>eri</i> - s	mis - <i>eri</i> - s	audiv - <i>eri</i> - s
3.	amav - <i>eri</i> - t	mov - <i>eri</i> - t	mis - <i>eri</i> - t	audiv - <i>eri</i> - t
PLURALIS				
1.	amav - <i>erī</i> - mus	mov - <i>erī</i> - mus	mis - <i>erī</i> - mus	audiv - <i>erī</i> - mus
2.	amav - <i>erī</i> - tis	mov - <i>erī</i> - tis	mis - <i>erī</i> - tis	audiv - <i>erī</i> - tis
3.	amav - <i>erī</i> - nt	mov - <i>erī</i> - nt	mis - <i>erī</i> - nt	audiv - <i>erī</i> - nt

CONIUNCTIVUS PERFECTI PASSIVI
УМОВНИЙ СПОСІБ МИНУЛОГО ЧАСУ ДОКОНАНОГО ВИДУ
ПАСИВНОГО СТАНУ

SINGULĀRIS				
1.	amātus, a, um	<i>sim</i>	motus, a, um	<i>sim</i>
2.	- « -	<i>sis</i>	- « -	<i>sis</i>
3.	- « -	<i>sit</i>	- « -	<i>sit</i>
PLURĀLIS				
1.	amāti, ae, a	<i>simus</i>	moti, ae, a	<i>simus</i>
2.	- « -	<i>sitis</i>	- « -	<i>sitis</i>
3.	- « -	<i>sint</i>	- « -	<i>sint</i>

SINGULĀRIS				
1.	missus, a, um	<i>sim</i>	auditus, a, um	<i>sim</i>
2.	- « -	<i>sis</i>	- « -	<i>sis</i>
3.	- « -	<i>sit</i>	- « -	<i>sit</i>
PLURĀLIS				
1.	missi, ae, a	<i>simus</i>	auditi, ae, a	<i>simus</i>
2.	- « -	<i>sitis</i>	- « -	<i>sitis</i>
3.	- « -	<i>sint</i>	- « -	<i>sint</i>

CONIUNCTIVUS PLUSQUAMPERFECTI ACTIVI
УМОВНИЙ СПОСІБ ДАВНОМИНУЛОГО ЧАСУ АКТИВНОГО СТАНУ

SINGULĀRIS				
1.	amav - <i>īsse</i> - m	mov - <i>īsse</i> - m	mis - <i>īsse</i> - m	audiv - <i>īsse</i> - m
2.	amav - <i>īsse</i> - s	mov - <i>īsse</i> - s	mis - <i>īsse</i> - s	audiv - <i>īsse</i> - s
3.	amav - <i>īsse</i> - t	mov - <i>īsse</i> - t	mis - <i>īsse</i> - t	audiv - <i>īsse</i> - t
PLURĀLIS				
1.	amav - <i>īsse</i> - mus	mov - <i>īsse</i> - mus	mis - <i>īsse</i> - mus	audiv - <i>īsse</i> - mus
2.	amav - <i>īsse</i> - tis	mov - <i>īsse</i> - tis	mis - <i>īsse</i> - tis	audiv - <i>īsse</i> - tis
3.	amav - <i>īsse</i> - nt	mov - <i>īsse</i> - nt	mis - <i>īsse</i> - nt	audiv - <i>īsse</i> - nt

CONIUNCTIVUS PLUSQUAMPERFECTI PASSIVI
УМОВНИЙ СПОСІБ ДАВНОМИНУЛОГО ЧАСУ
ПАСИВНОГО СТАНУ

SINGULĀRIS				
1.	amātus, a, um	<i>essem</i>	motus, a, um	<i>essem</i>
2.	- « -	<i>esses</i>	- « -	<i>esses</i>
3.	- « -	<i>esset</i>	- « -	<i>esset</i>
PLURĀLIS				
1.	amāti, ae, a	<i>essēmus</i>	moti, ae, a	<i>essēmus</i>
2.	- « -	<i>essētis</i>	- « -	<i>essētis</i>
3.	- « -	<i>essent</i>	- « -	<i>essent</i>

SINGULĀRIS				
1.	missus, a, um	<i>essem</i>	audītus, a, um	<i>essem</i>
2.	- « -	<i>esses</i>	- « -	<i>esses</i>
3.	- « -	<i>esset</i>	- « -	<i>esset</i>
PLURĀLIS				
1.	missi, ae, a	<i>essēmus</i>	audīti, ae, a	<i>essēmus</i>
2.	- « -	<i>essētis</i>	- « -	<i>essētis</i>
3.	- « -	<i>essent</i>	- « -	<i>essent</i>

SUM, ESSE, FUI (бути)
CONIUNCTIVUS PERFECTI.
УМОВНИЙ СПОСІБ МИНУЛОГО ДОКОНАНОГО ЧАСУ

SINGULĀRIS	PLURĀLIS
1. fuërim	fuerĩmus
2. fuëris	fuerĩtis
3. fuërit	fuërint

CONIUNCTIVUS PLUSQUAMPERFECTI
УМОВНИЙ СПОСІБ ДАВНОМИНУЛОГО ЧАСУ

SINGULĀRIS	PLURĀLIS
1. fuisset	fuissēmus
2. fuisset	fuissētis
3. fuisset	fuissent

CONIUNCTIVUS IN SENTENTIIS PRIMARIIS
(*potentiālis, deliberatīvus seu dubitatīvus, concessīvus sive permīssus*).

УМОВНИЙ СПОСІБ У НЕЗАЛЕЖНИХ РЕЧЕННЯХ
(кон'юнктив можливості, сумніву або непевності,
допусту або поступки)

Coniunctīvus potentiālis facultātem exprīmit. Tempōra praesens et perfectum ad futūrum, imperfectum ad praeteritum pertīnent. Negatio *non*, e.g.:

Кон'юнктив можливості виражає можливу дію. Теперішній час і минулий час доконаного виду стосуються майбутнього, минулий час недоконаного виду стосується минулого. Заперечення *non*, напр.:

Aliquis dicat (dixērit) – *Може, дехто каже (скаже).*

Quis putaret? – *Хто міг би думати?*

Coniunctīvus dubitatīvus (deliberatīvus) dubitatiōnem, haesitatiōnem exprīmit. Hic coniunctīvus solum cum prima persōna singularis et pluralis adhibētur. Tempōra – praesens, cum dubitatiōne ad praesentem sive futūrum, imperfectum – ad praeteritum pertīnet.

Умовний сумніву (непевності) виражає сумнів, вагання. Такий кон'юнктив вживається тільки з першою особою однини і множини. Часи – теперішній, з сумнівом стосується теперішнього або майбутнього, минулий час недоконаного виду – минулого.

Quid faciam? – *Що я маю робити?*

Quid faciamus? – *Що ми маємо робити?*

Quid facerem? – *Що мені було робити?*

Quid faceremus? – *Що нам було робити?*

Coniunctīvus concessīvus (permīssus) concessiōnem cuiusdam opiniōnis exprīmit. Tempōra praesens et perfectum adhibētur. Negatio *ne*, e.g.:

Умовний допусту (поступки) виражає припущення якоїсь думки. Вживається теперішній час і минулий час доконаного виду. Заперечення *ne*, напр.:

Sit hoc verum. – *Припустимо, що це правильно.*

Ne sit hoc verum. – *Припустимо, що це неправильно.*

Fuērit hoc verum. – *Припустимо, що це було правильно.*

ЕХЕРСІТІА. ВПРАВИ:

I. *Coniuga. Провідміняй:*

praeparo, āre, avi, atum – підготовляти

Persōna	perfectum coniunctīvi actīvi	perfectum coniunctīvi passīvi
Singulāris		
1.		
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

teneo, ēre, tenui, tentum – тримати

Persōna	plusquamperfectum coniunctīvi actīvi	plusquamperfectum coniunctīvi passīvi
Singulāris		
1.		
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

reperio, īre, reperi, repertum – знаходити

Persōna	plusquamperfectum coniunctīvi actīvi	plusquamperfectum coniunctīvi passīvi
Singulāris		
1.		
2.		
3.		

Plurālis		
1.		
2.		
3.		

II. *Explīca formas verbi. Поясни форми дієслова:*

- occupāti essent –
- occupāti erant –
- occupāti sunt –
- occupāti sitis –
- nomīnent –
- nomīnant –
- nominavissent –
- nominātum sit –
- nominābant –
- nominārent –
- loquebantur –
- loquerentur –
- locūta esset –
- locūtae essēmus –
- loquuntur –
- loquantur –

III. *Verte in linguam Ucrainīcam. Переклади українською мовою:*

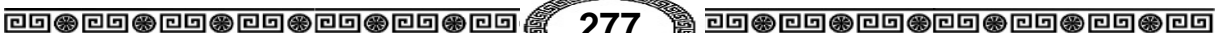
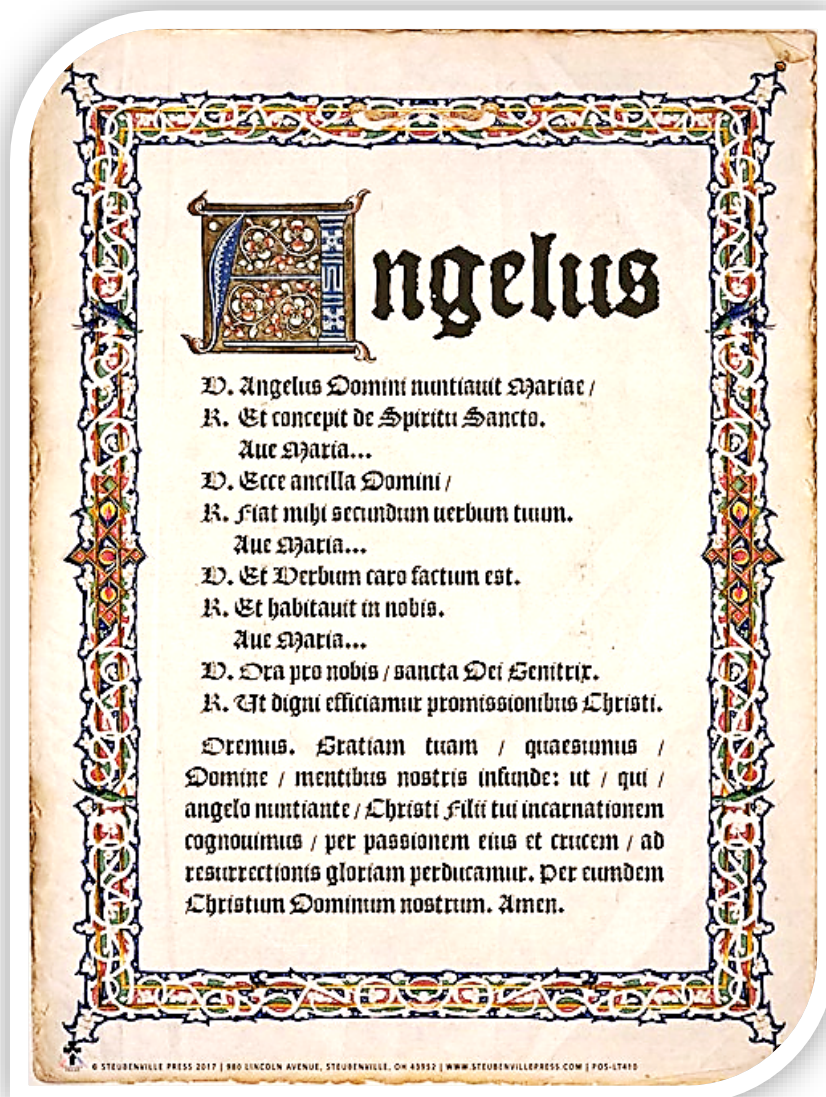
- noli dicere
- ne dicas
- ne dixēris

Mandāte memoriae sententias Latīnas.

Запам'ятайте латинські прислів'я:

Nemīnem cito laudavēris, nemīnem cito accusavēris (<i>Senēca</i>).	Нікого поспішно не хвали, нікого поспішно не обвинувачуй.
Odērint, dum metuant.	Нехай ненавидять, тільки б боялися.
Si tacuisses, philosophus mansisses.	Якщо б ти мовчав, ти залишився б філософом.
Inventa sunt specūla, ut homo ipse se nosset.	Дзеркала були винайдені для того, щоб людина пізнала саму себе.

Cum tacuisses, philosophus mansisses.

LECTIO DUODEQUADRAGESĪMA

THEMA: CUM HISTORICUM SEU NARRATĪVUM
ПІДРЯДНІ РЕЧЕННЯ ЧАСУ З CUM ІСТОРИЧНИМ
АБО РОЗПОВІДНИМ

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. Cum autem *descendisset* de monte, secūtae sunt eum turbae multae.

.....

2. Cum autem *introisset* Capharnaum, accessit ad eum centurio, rogans eum.

.....

3. Et cum *venisset* Iesus in domum Petri, vidit socrum eĭus iacentem et febricitantem.

.....

4. Cum ergo *natus esset* Iesus in Bethlehem Iuda in diēbus Herōdis regis, ecce magi ob Oriente venērunt Ierosolŷmam.

.....

.....

5. Magi cum regem *audivissent*, recessērunt et Christum quaerēbant.

.....

6. Cum vero ilium *invenissent*, aurum, thus et myrrham Ei donavērunt.

.....

7. Cum *negārent* quod inimīcos *consolāti essent* et bona eōrum *custodivissent*, non iam nobis referēbat.

.....

.....

8. Haec cum *dixisset* conversa est retrorsum, et vidit Iesum stantem: et non sciēbat, quia Iesus est.

.....

.....

9. Haec cum *dixisset*, insufflāvit, et dixit eis: Accipĭte Spiritum Sanctum.

.....

VOCABULARIUM:

bimātus, us m – у віці двох років,
дитина у віці до 2-ох років
centurio, ōnis m – сотник
converto, ěre, verti, versum –
повертати
exquīro, ěre, sīvi, sītum –
вишукувати, розшукувати
febricīto, āre, āvi, ātum –
лихоманити
Herōdes, is m – Ірод
illūdo, ěre, lūsi, lūsum – грати,
знущатися, кепкувати, дурити

infra – низько, внизу, нижче, далі
insufflo, āre, āvi, ātum – вдихати,
вдмухувати
introeo, ĩre, ĩi(ĩvi), ĩtum – вступати,
входити
myrrha, ae f – мирра
recēdo, ěre, cēsī, cēssum –
відходити назад
retrosum – назад, навпаки
socrus, i f – теща, свекруха
thus, thuris n – ладан, фіміам
valde – сильно, дуже, вельми

GRAMMATICA. ГРАМАТИКА

Cum historicum seu **narrativum** seriem factōrum in narratiōne conectens, cum imperfecto et plusquamperfecto coniunctīvi iungitur.

Підрядне часове речення з **cum** (коли) **історичним** або **розповідним** має відношення до ряду подій у розповіді, поєднується з умовним способом минулого часу недоконаного виду і давноминулим часом.

Coniunctīvus imperfecti monstrat, ut actio sententiae principālis et dependentis unitemporālis sit. Coniunctīvus plusquamperfecti actiōnem significat, quae actiōnem sententiae principālis praecedēbat.

Умовний спосіб минулого часу недоконаного виду вказує, що дія головного речення і підрядного є одночасною. Умовний спосіб давноминулого часу позначає дію попередню щодо дії головного речення.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Coniuga. Провідмняй:*

illūdo 3 – грати

Persōna	praesens indicatīvi actīvi	praesens coniunctīvi actīvi
Singularis		
1.		
2.		
3.		

Plurālis		
1.		
2.		
3.		

febricīto, 1 – хворіти лихоманкою

Persōna	imperfectum indicatīvi actīvi	imperfectum coniunctīvi actīvi
Singulāris		
1.		
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

dico 3 – говорити

Persōna	perfectum indicatīvi passīvi	perfectum coniunctīvi passīvi
Singulāris		
1.		
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

prohibeo 2 – перешкоджати

Persōna	plusquamperfectum indicatīvi actīvi	plusquamperfectum coniunctīvi actīvi
Singulāris		
1.		
2.		
3.		

Plurālis		
1.		
2.		
3.		

munio 4 – укріплювати

Persōna	perfectum indicatīvi actīvi	perfectum coniunctīvi actīvi
Singularis		
1.		
2.		
3.		
Plurālis		
1.		
2.		
3.		

II. *Describe formas. Визнач форми:*

servias –

servīres –

servīti essētis –

servīti sint –

locūtae sumus –

locūtae simus –

locūtae erāmus –

locūtae essēmus –

sedistis –

sederītis –

sederātis –

sedissētis –

III. *Transforma infinitivum aptā formā verbi finiti.* **Перетвори інфінітив у відповідну форму особового дієслова:**

1. Cum autem(perambulāre) partes illas et exhortātus eos fuisset multo sermōne, venit ad Graeciam.
2. Cum Maria Magdalēna (flēre), inclinavit se et prospexit in monumentum et vidit duos angēlos.
3. Pater, cum(esse) cum eis, ego servābam eos.
4. Cum Domīnus (surgēre), spem nostram roborāvit.
5. Cum Iesus in vico Bethlehem (nasci), ecce Magi ab oriente in urbem Hierosolŷmam venērunt.

Verte textum (Luc. 8, 49-56). **Переклади текст** (Від Луки, 8, 49-56):

Adhuc illo loquente [коли він говорив], venit quidam ad princīpem synagōgae dicens ei: Quia mortua est filia tua, noli vexāre illum. Iesus autem, audīto hoc verbo, respondit patri puellae: Noli timēre, crede tantum, et salva erit. Et cum venisset domum, non permīsit intrāre secum quemquam, nisi Petrum et Iacobum et Iohannem et patrem et matrem puellae. Flebant autem omnes, et plangēbant illam. At ille dixit: Nolite flēre; non est mortua puella, sed dormit. Et deridēbant eum, scientes quod mortua esset. Ipse autem tenens manum eīus clamāvit dicens: Puella, surge. Et reversus est spirītus eīus, et surrexit continuo. Et iussit illi dari manducāre. Et stupuērunt parentes eīus, quibus praecēpit ne alicui dicērent quod factum erat.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. Potestis bibere calicem, quem ego *bibiturus sum*.

.....

10. *Audituri enim estis* praelia, et opinionones praeliorum.

.....

11. Ut sermo Iesu impleretur, quem dixit, significans quam morte *esset moriturus*.

.....

.....

12. Iesus itaque sciens omnia quae *ventura erant* super eum, processit, et dixit eis: Quem quaeritis?

.....

.....

13. Et iterum *venturus est* cum gloria.

.....

14. Hoc autem dixit significans qua morte *clarificaturus esset*.

.....

15. Videns autem multos Phariseorum et Sadducaeorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a *ventura* ira.

.....

.....

.....

16. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui est et qui erat et qui *venturus est*.

.....

.....

17. Non ei ostendebant, ubi *sessurus erat*.

.....

18. Ne dereliqueris me, donec annuntiem brachium tuum navitati universae *venturae*.

.....

19. Cum lassae sint, non *venturae sunt*.

.....

VOCABULARIUM:

accūso, āre, āvi, ātum – звинувачувати	possum, posse, potui – могли
aestīmo, āre, āvi, ātum – вважати	praelium (proelium), i n – битва, війна
ago, ěre, egi, actum – робити, діяти	prodūco, ěre, xi, ctum – виводити
calceamentum, i n – взуття	progenies, ěi f – покоління, рід, нащадок, син
calix, ĳcis m – чаша, кубок	quando – коли
catēna, ae f – ланцюг	quantus, a, um – який великий
civis, is m – громадянин	requiesco, ěre, ěvi, ětum – відпочивати, знаходити
clarifīco, āre, –, – прославляти	заспокоєння
defendo, ěre, ndi, nsum – захищати	sanctificatio, ōnis f – освячення, святість
grandis, e – великий, величезний	sempiternus, a, um – вічний
ignis, is m – вогонь	tremor, ōris m – дрижання, тремтіння
iudex, ĳcis m – суддя	vigīlo, āre, āvi, ātum – бути пильним, не спати
lassus, a, um – втомлений	vincio, ĳre, nxi, nctum – заковувати
miles, ĳtis m – воїн	vipěra, ae f – змія, вуж
munus, ěris n – милість, послуга	
nox, noctis f – ніч	
opinio, ōnis f – чутка	
poenitentia, ae f – покаєння, каяття	
porto, āre, āvi, ātum – носити	

ГРАММАТІСА. ГРАМАТИКА

PARTICIPĪUM FUTŪRI ACTĪVI.

ДІЄПРИКМЕТНИК МАЙБУТНЬОГО ЧАСУ АКТИВНОГО СТАНУ

Participium futūri actīvi fit: *radicāli Supini additur suffixum -ūrus, a, um.*

Дієприкметник майбутнього часу активного стану утворюється додаванням до *основи Супіна* форманта *-ūrus, a, um.*

Radix supīni est quarta forma principālis verbi sine flexūra -um.

Основа супіна – це четверта основна форма дієслова без закінчення *-um.*

E.g., напр.:

amātum – amat - + - ūrus, a, um = *amatūrus, a, um* – який має намір любити;

tacitum – tacit - + - ūrus, a, um = *tacitūrus, a, um* – який має намір мовчати;

missum – miss - + - ūrus, a, um = *missūrus, a, um* – який має намір послати;

minūtum – minut - + - ūrus, a, um = *minutūrus, a, um* – який має намір зменшити;

audītum – audit - + - ūrus, a, um = *auditūrus, a, um* – який бажає слухати.

Participium futūri actīvi ut adiectīva declinatiōnis I-II declinātur.

Дієприкметник майбутнього часу активного стану відмінюється, як прикметники I-II відміни.

Raro ut adiectīvum usurpātur: *anni venturi*.

Рідко використовується, як прикметник: *anni venturi* (прийдешнього року).

Participium futūri actīvi propositum, intentiōnem, cupiditātem potest significāre.

Дієприкметник майбутнього часу активного стану може означати задум, намір, бажання.

CONIUGATIO PERIPHRASTICA ACTIVA. ОПИСОВА ДІЄВІДМІНА АКТИВНОГО СТАНУ

Coniugatio periphrastica activa nominātur ea quae efficitur e *participio futūri actīvi* in *-urus, a, um* et verbo *sum*. Participium futūri actīvi cum verbo *sum* id exprīmit, quod in eo est, ut eveniat, vel animi decretum, voluntātem, propositum, intentiōnem, e.g.:

Описовою дієвідміною активного стану називається та, яка складається з *дієприкметника майбутнього часу активного стану* на *-urus, a, um* і дієслова *sum* (*бути*). Дієприкметник майбутнього часу активного стану з дієсловом *sum* виражає рішення, волю, задум, намір, напр.:

amatūrus, a, um est – він хоче любити;

tacitūrus, a, um sum – я прагну мовчати;

Iniuriam, qui factūrus est, iam facit – Хто має намір вчинити несправедливість, вже вчинив.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Forma participium futūri actīvi a verbis. Утвори дієприкметник майбутнього часу активного стану від дієслів:*

deleo, ēre, ēvi, ētum

lego, ěre, legi, lectum

do, dāre, dedi, datum

punio, ĩre, ĩvi, ĩtum

II. *Verte in linguam Ucrainicam. Переклади українською мовою:*
 explicatūrum est
 narratūri sint
 praeparāta erant
 conclusūrus erit

III. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Маю намір читати книгу, яку мені дав друг.

.....

2. Благослови Господи, нас і ці твої дари, які ми маємо намір одержати від твоєї щедрості.

.....

VOCABULARIUM:

благословляти – benedīco, ěre, dixi, dictum	книга – liber, libri m
Господь – Domīnus, i m	отримувати – accipio, ěre, cēpi, certum
давати – do, dāre, dedi, datum	цей, ця, це – is, ea, id
дар – donum, i n	читати – lego, ěre, legi, lectum
друг – amīcus, i m	щедрість – largītas, ātis f

Verte lectiōnes e laudībus (S. Franciscus). Переклади фрагменти з похвал (Св. Франциск):

Sanctus, Sanctus, Sanctus Domīnus Deus omnipōtens, qui est et qui erat et qui ventūrus est (cfr. Апос. 4, 8):

Et laudēmus et superexaltēmus eum in saecūla.

Dignus es, Domīne Deus noster, accipere laudem, gloriam et honōrem et benedictiōnem (cfr. Апос. 4, 11):

Et laudēmus et superexaltēmus eum in saecūla.

Dignus est agnus, qui occīsus est, accipere virtūtem et divinitātem et sapientiam et fortitudīnem et honōrem et gloriam et benedictiōnem (Апос. 5, 12):

Et laudēmus et superexaltēmus eum in saecūla.

Benedicāmus Patrem et Filium cum Sancto Spirītu:

Et laudēmus et superexaltēmus eum in saecūla.

Benedicīte omnia opēra Domīni Domīno (Dan. 3, 57):

Et laudēmus et superexaltēmus eum in saecūla.

Laudem dicīte Deo nostro omnes servi eius et qui timet: Deum, pusilli et magni (cfr. Апос. 19,5)...

.....

Mandāte memoriae sententias Latīnas.
Запам'ятайте латинські прислів'я:

Irascimur saepe non illis, qui laeserunt, sed iis, qui laesuri sunt.	Ми часто гніваємося не на тих, які пошкодили, а на тих, які мають намір шкодити.
Qui imperaturus est aliis, ipse prius oboedire debet.	Той, хто має намір керувати іншими, спочатку сам повинен вміти підкорятися.
Ave, Caesar, imperator, morituri te salutant.	Радуйся, Цезар, імператор, ті, що йдуть на смерть, тебе вітають.
Iniuriam, qui facturus est, iam facit.	Той, хто має намір здійснювати несправедливість, вже її робить.

LECTIO QUADRAGESĪMA

THEMA: GERUNDIUM. ГЕРУНДІЙ

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. Colligĭte primum zizania et alligāte ea in fascicūlos ad *comburendum*, tritĭcum autem congregāte in horreum meum.

2. Qui habet aures *audiendi*, audiat.

3. Mittens enim unguentum hoc in corpus meum: *ad sepeliendum* me fecit.

4. Factum est autem euntĭbus nobis ad oratiōnem, puellam quandam habentem spirĭtum pythonem obviāre nobis, quae quaestum magnum praestābat domĭnis suis *divinando*.

5. Domĭnus ita dedit mihi fratri Francisco incipĕre *faciendi* poenitentiam.

6. Plus valet unus ordo *poenitendi*: prius describĕre et postea ad confessiōnem ire.

7. *Ars imperandi* optĭme necessitatē *patiendi* parātur.

8. Et respiciens videt eos flentes, movĕtur malo motu: *cogitando* inter se dicit: Ecce anĭmam et corpus meum et omnia mea pono in manĭbus vestribus.

VOCABULARIUM:

aspicio, ěre, pexi, pectum –
оглядатися
caritas, ātis f – любов,
прихильність
combūro, ěre, ussi, ustum –
спалювати
congrĕgo, āre, āvi, ātum – збирати,
з'єднувати
divīno, āre, āvi, ātum –
пророкувати, передбачати,
передчувати
exerceo, ěre, ui, ĭtum – займатися
чим-небудь, управляти(ся)
fascicūlus, i m – пучок, торбина
fleo, ěre, flevi, fletum – плакати
horreum, i n – житниця, склад,
амбар
manifesto, āre, āvi, ātum –
показувати, виявляти
merces, ēdis f – плата, прибуток
obsecro, āre, āvi, ātum – молити,
благати, заклинати
obvio, āre, āvi, ātum – йти
назустріч, противитися,
протидіяти
orĕror, āri, ātus sum – працювати,
служити
optime – найкраще

oscūlor, āri, ātus sum – цілувати
pareo, ěre, ui, ĭtum – являтися,
підкорятися, коритися, слухатися
roeniteo, ěre, tui, –, –
розкаюватися, шкодувати
praescipio, ěre, scĕpi, septum –
рекомендувати, радити, вчити,
наставляти
praelātus, i m – прелат, настоятель
praesto, āre, stīti, stītum – стояти
попереду, перевищувати, бути
кращим, давати, брати на себе
відповідальність
provideo, ěre, vīdi, vīsum –
передбачати, наперед зважувати
python, ōnis m – пророчий дар,
пророк
quaestus, us m – наживання,
надбання, набуток, прибуток,
вигода
respicio, ěre, spexi, spectrum –
оглядатися, озиратися
sepelio, ĩre, ĩvi, pultum – хоронити
tritīcum, i n – пшениця
velox, ōcis – швидкий
zizania, ae f – плевела, кукіль,
турбота

ГРАММАТІСА. ГРАМАТИКА

GERUNDIUM. ГЕРУНДІЙ

Gerundium nomen verbāle est. Gerundium formātur addendo ad *radicem praesentis verbōrum suffixum -nd-* (coniugatiōnes I-II) et *-end-* (coniugatiōnes III-IV) + *flexiōnes declinatiōnis II singularis*:

Герундій – це дієслівний іменник. Герундій утворюється додаванням до *основи дієслів теперішнього часу суфікса -nd-* (I-II дієвідміни) і *-end-* (III-IV дієвідміни) + *закінчення II відміни однини*:

ora – **nd** – *i*

move – **nd** – *i*

leg – **end** – *i*

audi – **end** – *i*

Gerundium ut substantīva declinatiōnis secundae neutri in singulāri declinātur. **Nominatīvus** gerundii abest pro eo **Infinitīvus** utitur. In linguam Ucrainīcam gerundium vertitur, ut:

- a) infinitīvus;
- b) nomen verbāle;
- c) forma verbi.

Герундій відмінюється, як іменники другої відміни середнього роду в однині. **Називний відмінок** герундія відсутній, замість нього вживається **інфінітив**. Українською мовою герундій перекладається, як:

- a) інфінітив;
- b) віддієслівний іменник;
- c) дієприслівник.

Accusatīvus gerundii frequenter praepositione *ad*, raro *inter*, *ob* additur.

Знахідний відмінок герундія часто вживається разом з прийменником *ad*, рідше з *inter*, *ob*.

Breve enim tempus aetātis satis longum est ad bene honesteque vivendum (Cic. С.Н. 19.70). – *Життя коротке та все ж таки достатньо довге, щоб добре і чесно жити.*

Praepositio *ad* cum gerundio finem significat.

Прийменник *ad* з герундієм позначає мету.

Genetīvus gerundii, substantīvis et adiectīvis quae genetīvum petunt, iungitur.

Родовий відмінок герундія поєднується з іменниками і прикметниками, які вимагають родового відмінка.

E.g., напр.: *Sum cupidus te audiendi* (Cic. С. 23,83). – *Я бажуючий тебе слухати.*

Rarum substantīva iuncta cum verbo *est* genetīvum gerundii habere possunt.

Невелика кількість іменників, поєднаних з дієсловом **est** можуть вимагати родовий відмінок герундія.

E.g., напр.: *Appellandi tempus erat* (Cic. Quinc. 12.41). – *Був час для оголошення.*

Datīvus gerundii additur adiectīvis et nonnullis verbis, quae datīvus poscunt.

Давальний відмінок герундія додається до прикметників і деяких слів, які вимагають давального відмінка.

E.g., напр.: *studeo discendo* – *прагну до навчання.*

Ablatīvus gerundii adhibetur:

1. *Sine praepositione*, tamquam *ablatīvus instrumenti et aliquando modi*.
2. Cum praepositionibus *in*, *ab*, *ex*, *de*, *pro*.

Аблатив (орудно-місцевий відмінок) герундія вживається:

1. Без прийменника, подібно до аблатива знаряддя та іноді способу дії.

2. З прийменниками *in, ab, ex, de, pro*.

Е.г., напр.: *Mens discendo alitur et cogitando* (Cic.off. 1,30,105). – Розум живиться вченням і мисленням.

Voluptātem ex discendo capere (Cic.Fin.5,18,48). – Отримати задоволення із навчання.

In Latīna Christiāna ablatīvus gerundii verbum subsequitur aut adiectīvum:
У християнській латині після аблатива герундія слідує дієслово або прикметник:

Continuando abstītit magistrātu – зі стримуванням відійшов від магістрату (від виконання службових обов'язків).

ЕХЕРСІТІА. ВПРАВИ:

I. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

навчаючи вчитися

задоволення від читання

успіхи в навчанні (*succesio, ōnis f*)

для вивчення

для розуміння

читаючи я треную пам'ять

мистецтво читання

мистецтво любові

мистецтво писання

час жити

час спати

час працювати

вода для пиття

II. *Forma gerundium a verbis. Утвори герундій від дієслів:*

oscūlor 1

provideo 2

finio 4
respicio 3

III. *Forma gerundium a verbis in abl. et gen. Утвори герундій від дієслів у аблативі і родовому відмінках:*

puto 1
traho 3

IV. *Forma gerundium a verbis in dat. et acc. Утвори герундій від дієслів у давальному і знахідному відмінках:*

reperio 4
moveo 2

V. *Forma cum cupidus Gen. gerundii. Утвори форми родового відмінка герундія з cupidus:*

legere
videre
audiri
aspicere
placere
loqui
mederi

VI. *Verte in linguam Ucrainīcam. Переклади українською мовою:*

modus vivendi
facultas docendi
venia legendi
ars aedificandi
ars cantandi
cupiditas pugnandi
voluptas laborandi
studium placendi

VII. *Describe formas. Визнач форми:*

vivendi – viventi – vivens – victum

.....

parendo – parentes (2) – parātus

.....

ad audiendum – voces audientium – audītus

.....

Verte “*Oratio Mariae, reginae Scottlandiae*”. **Переклади** “*Молитва Марії, цариці Шотландії*”:

O Domīne Deus, sperāvi in te.

O care mi Iesu, nunc libēra me.

In dura catēna, in misēra poena.

Desidēro te.

Languendo, gemendo, et genuflectendo.

Adōro, implōro ut libēres me.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Verte lectiōnem e “*Forma vivendi S. Clarae*” (S. Franciscus). **Переклади фрагмент з** “*Нарис життя Св. Клари*” (Св. Франциск):

Quia divīna inspiratiōne fecistis vos filias et ancillas altissimi summi Regis Patris caelestis, et Spiritui Sancto vos desponsastis eligendo vivere secundum perfectiōnem sancti Evangelii, volo et promitto per me et fratres meos semper habēre de vobis tamquam de ipsis curam diligentem et sollicitudīnem speciālem.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Mandāte memoriae sententias Latīnas.

Запам'ятайте латинські прислів'я:

Castigāre ridendo mores.	Сміючись виправляти звичаї.
Gutta cavat lapīdem non vi sed saepe cadendo.	Крапля точить камінь не силою, а частим падінням.
Vigilando, agendo, bene consulendo prospēra omnia cedunt.	Спостерігаючи, діючи, добре радячись, все веде до благополуччя.
Homīnis... mens discendo alitur et cogitando.	Людський розум живиться навчанням і мисленням.
Stagnum litus edit; torrens properando recēdit.	Тиха вода підмиває береги, бурхливий потік, швидко промчавши, відступає.

Deliberandum est saepe, statuendum semel.

LECTIO QUADRAGESIMA PRIMA

THEMA: GERUNDIVUM. CONIUGATIO PERIPHRASTICA PASSIVA ГЕРУНДИВ. ОПИСОВА ДІЄВІДМІНА ПАСИВНОГО СТАНУ

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Dixit illis Iesus: Filius hominis *tradendus est* in manum hominum: et occident eum, et tertia die resurget.

.....
.....

2. Semper in orationibus meis obsecrans, si quomodo tandem aliquando prospere iter habeam in voluntate Dei *veniendi* ad vos. Desidero enim videre vos: ut aliquid impertiar vobis gratiae spiritualis ad *confirmandos* vos.

.....
.....
.....

3. Videlicet difficultas omnino *ediscendae* linguae peregrinae quasi felle aspergebat omnes suavitates Graecas fabulosarum narrationum.

.....
.....

4. Hinc verba discuntur, hinc acquiritur eloquentia rebus persuadentis sententiisque *explicandis* maxime necessaria.

.....
.....

5. Altissime, omnipotens, bone Domine, tuae sunt laudes, gloria, honor et omnis benedictio; tibi soli *referendae* sunt, et nullus homo dignus est te nominare.

.....
.....

6. Rex *tremendae* maiestatis, qui *salvandos* salvas gratis, salva me, fons pietatis!

.....
.....

7. Hinc satis elūcet maiōrem habēre vim ad *discenda* ista libĕram curiositātem quam meticulōsam necessitātem.

8. Ad *recolendam* memoriam dolōrum sanctissimae Genetrīcis tuae.

9. Apĕri Domīne os meum ad *benedicendum* nomen sanctum tuum.

10. Christiāno vita recte *agenda est*.

11. Si *danda est* pax, osculātur Altāre, et dans pacem, dicit: Pax tecum.

12. Libĕra me, Domīne, de morte aeterna, in die ilia *tremenda*, quando caeli *movendi sunt* et terra.

13. Benedictio eīus ut tutamentum contra mala *tribuenda est*.

14. Utīnam dirigentur viae meae *ad custodiendas* iustificatiōnes tuas.

VOCABULARIUM:

acquīro, ěre, quisīvi, quisītum –
набувати
aspergo, ěre, spersi, spersum –
скроплювати, окропляти
confirmo, āre, āvi, ātum – кріпити,
укріплювати, підкріплювати
cruciātus, us m – мука
curiositas, ātis f – допитливість
desidĕro, āre, āvi, ātum – бажати
difficultas, ātis f – трудність
dirīgo, ěre, rexi, rectum –
направляти, визначати

edisco, ěre, didīci – вивчати
eluceo, ěre, luxi – ставати
очевидним
exilium, i n – вигнання
explīco, āre, āvi, ātum – розгортати
fabulōsus, a, um – дивовижний,
казковий
fel, fellis n – жовч
gratis – даром
impertior, īri, ītus sum – наділяти,
уділяти
iter, itinĕris n – дорога, шлях

iustificatio, ōnis f – виправдання
 maiestas, ātis f – велич, святість,
 достоїнство
 meticulōsus, a, um – страшний,
 боязливий
 narratio, ōnis f – оповідання
 obsecro, āre, āvi, ātum – просити,
 молити
 omnīno – взагалі, в цілому
 omnipōtens, entis – всемогутній
 peregrīnus, a, um – чужий,
 іноземний
 persuadeo, ēre, suāsi, suāsum –
 переконувати
 prospērus, a, um (prosper) –
 сприятливий, щасливий
 -que – і; а тому; і взагалі

recōlo, ěre, lui, ultum – знову
 обробляти, займатися, шанувати,
 обдумувати, роздумувати
 refĕro, ferre, rettūli/retūli, relātum –
 відносити, приносити
 salvo, āre, āvi, ātum – спасати,
 позбавляти
 salvus, a, um – цілий,
 неушкоджений
 spirituālis, e – духовний
 suavītas, ātis f – приємність,
 насолода
 tremo, ěre, ui, –, – боятися,
 тремтіти
 tribuo, ěre, tribui, tribūtum –
 визнавати, вважати
 tutamentum, i n – захист, охорона
 videlīcet – очевидно, ясно, саме

GRAMMATICA. ГРАМАТИКА

GERUNDIVUM. ГЕРУНДИВ

Gerundivum est adiectivum verbale, quod hoc modo formatur: *radix praesentis + suffixus -nd-* (pro coniugationibus I-II) et *-end-* (pro coniugationibus III-IV) + *flexiones -us, -a, -um*. E.g.:

Герундив – це віддієслівний прикметник, який утворюється таким способом: *основа дієслова теперішнього часу + суфікс -nd-* (для I-II дієвідмін) і *-end-* (для III-IV дієвідмін) + *закінчення -us, -a, -um*. Напр.:

orna – nd – us, a, um
move – nd – us, a, um

leg – end – us, a, um
audi – end – us, a, um

Gerundivum ut adiectiva declinationis primae et secundae declinatur.

Герундив відмінюється, як прикметники першої і другої відміни.

Gerundivum in sententiis ut *praedicativum* vel *attributivum* adhibetur.

Герундив у реченнях вживається, як *предикат* або *означення*.

Gerundivum – *attributivum ad substantiva* in casibus obliquis vertitur nomine verbali sine praepositione vel praepositione “ad” vel infinitivo, e.g.:

Герундив – як означення до іменників у непрямих відмінках перекладається віддієслівним іменником без прийменника або з прийменником “для”, або інфінітивом, напр.:

Ars regendae rei publicae difficilis est. – Мистецтво управління державою важке.

Discimus libris legendis. – Вчимося читанням книг.

Gerundivum – *attributivum ad substantiva in nominativo debitum* exprimere potest:

Герундив – як означення до іменників у називному відмінку може виражати обов’язок:

Discipulus laudandus. – Учень, якого треба хвалити.

CONIUGATIO PERIPHRASTICA PASSIVA. ОПИСОВА ДІЄВІДМІНА ПАСИВНОГО СТАНУ

Gerundivum + *verbum esse* (in variis temporibus et modis) **coniugationem periphrasticam passivam** format, quae necessitatem vel debitum exprimit. Persona agens in coniugatione periphrastica passiva in casu dativo stat, sed in linguam Ucrainicam plerumque casu nominativo vertitur:

Герундив + дієслово **esse** (у різних часах і способах) утворює **описову дієвідміну пасивного стану**, яка виражає необхідність або обов’язок. Діюча особа в описовій дієвідміні пасивного стану ставиться у давальному відмінку, але українською мовою перекладається здебільшого називним відмінком:

Amici nobis amandi sunt. – Ми повинні любити друзів.

Coniugatio periphrastica passiva impersonalia constat e gerundivo neutri singularis et verbo *esse* in persona tertia singularis:

Описова дієвідміна пасивного стану вживається безособово та складається з герундива середнього роду однини і дієслова *esse* у третій особі однини:

Nihil sine ratione faciendum est. – Нічого не слід робити не обміркувавши.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Forma gerundivum a verbis. Утвори герундив від дієслів:*

- doceo 2
- sano 1
- utor 3
- punio 4

II. *Declina gerundivum. Провідміняй герундив:*

legendus, a, um

	<i>singulāris</i>	<i>plurālis</i>
<i>Nom.</i>	<i>legendus, legenda, legendum</i>	
<i>Gen.</i>		
<i>Dat.</i>		
<i>Acc.</i>		
<i>Abl.</i>		
<i>Voc.</i>		

III. *Describe formas. Визнач форми:*

- ornati –
- ornanti –
- ornāri –
- ornanda –
- ornandi –
- dicendis –
- dictis –
- dicentis –
- dicendum –

.....
.....
.....
.....

Verte “*De virtūte effugante vitio*”, cap. XXVII (S. Franciscus).
Переклади “*Про чесноту, що уникає вади*”, гл. XXVII (Св. Франциск):

Ubi caritas est et sapientia, ibi nec timor nee ignorantia.

Ubi est patientia et humilitas, ibi nec ira nec perturbatio.

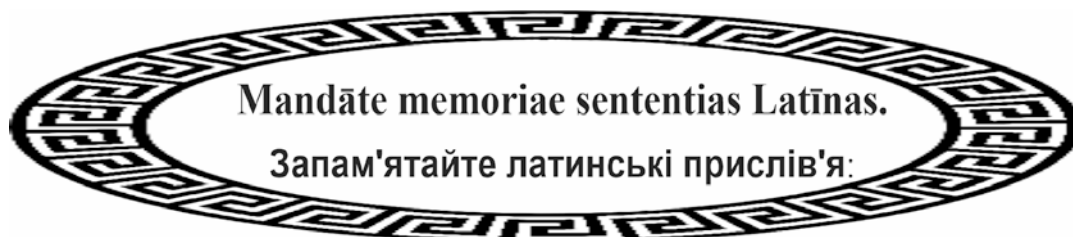
Ubi est paupertas cum laetitia, ibi nec cupiditas nec avaritia.

Ubi est quies et meditatio, ibi neque sollicitudo neque vagatio.

Ubi est timor Domini ad atrium suum custodiendum (cfr. Lc 11, 21), ibi inimicus non potest habere locum ad ingrediendum.

Ubi est misericordia et discretio, ibi nec superfluitas nec induratio.

.....
.....
.....
.....
.....

De gustibus et coloribus non est disputandum.	Про смаки і кольори не сперечаються.
Deliberandum est saepe, statuendum semel.	Розмірковувати треба часто, а приймати рішення один раз.
Ceterum censeo Carthaginem delendam esse.	А крім того, я стверджую, що Карфаген має бути зруйнований.
Equi donati dentes non sunt inscipiendi.	Дарованому коневі в зуби не заглядають.
Quod erat demonstrandum.	Що й треба було довести.
De duobus malis minus est eligendum.	З двох лих слід вибрати менше.
Albo dies notanda lapillo.	День, який слід позначити білим камінцем.
Pacta servanda sunt.	Договорів слід дотримуватися.

7. Multi prophētae et reges *voluērunt* vidēre, quae vos vidētis, et non vidērunt.

.....

8. Et *nolebāmus* plus habēre.

.....

9. *Noluitque* Sehon, rex Hesebon, dare nobis transītum.

.....

10. Si non facio opēra Patris mei, *nolīte* credēre mihi.

.....

11. Cor contrītum *malo* quam holocausta arietum pinguium, dicit Domīnus omnipōtens.

.....

12. Nam quaero ab omnībus, utrum *malint* de veritatē quam de falsitatē gaudēre.

.....

13. Si quis *voluērit* voluntatē eius facēre, cognoscet de doctrīna, utrum ex Deo sit, an ego a me ipso loquītur.

.....

14. Qui enim sanctos Martŷres, in quantum potuērit, intrāre *noluērit*, ad eōrum beatitudīnem non potērit pervenīre.

.....

15. Sed nos *volūmus* gaudēre cum sanctis, et tribulatiōnem mundi *nolumus* sustinēre cum ipsis.

.....

VOCABULARIUM:

aries, ētis m – баран
clausŭla, ae f – висновок,
закінчення, кінець
comitto, ěre, mīsi, missum –
провинитися, завинити, *pass.*
діставатися

contĕro, ěre, trīvi, trītum –
зуживати, знесилювати, топтати
contritio, ōnis f – засмученість,
руйнування, журба
decipio, ěre, cĕpi, cĕptum –
обдурити когось, вводити в оману

dicĭto, āre, āvi, ātum – твердити
 falsĭtas, ātis f – обман
 fraudo, āre, āvi, ātum –
 обманювати, віднімати
 holocaustum, i n – цілеспалення
 malo, malle, malui – більше
 бажати, віддавати перевагу, бути
 прихильнішим
 moralĭter – морально
 necesse est – необхідно
 nolo, nolle, nolui – не бажати,
 відмовлятися
 noto, āre, āvi, ātum – зазначати,
 відзначати
 pinguis, e – грубий, жирний

poenitentia, ae f – покаєння,
 покута, каяття
 poeniteo, ēre, ui – розкаюватися
 propĕro, āre, āvi, ātum – поспішати
 qualĭter – як, немов
 recipio, ěre, cĕpi, ptum – отримати,
 вимолити
 satisfacio, ěre, fĕci, factum –
 задовольняти; просити вибачення
 substantia, ae f – сутність,
 реальність, суть, істотність
 transĭtus, us m – перехід
 uter, utra, utrum – котрий (з двох)
 volo, velle, volui – хотіти, бажати

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

VERBA ANOMĀLA. НЕПРАВИЛЬНІ ДІЄСЛОВА

Ad numĕrum verbōrum anomalium pertinent:

До числа неправильних дієслів належать:

volo, velle, volui – хотіти, **nolo, nolle, nolui** – не хотіти, **malo, malle, malui** – більше бажати.

Ista verba hoc modo coniungantur:

Ці дієслова відмінюються таким способом:

PRAESENS INDICATĪVI		
<i>Singulāris</i>		
1. volo	1. nolo	1. malo
2. vis	2. non vis	2. mavis
3. vult	3. non vult	3. mavult
<i>Plurālis</i>		
1. volūmus	1. nolūmus	1. malūmus
2. vultis	2. non vultis	2. mavultis
3. volunt	3. nolunt	3. malunt
IMPERFECTUM INDICATĪVI		
<i>Singulāris</i>		
1. volēbam	1. nolēbam	1. malēbam
2. volēbas	2. nolēbas	2. malēbas
3. volēbat	3. nolēbat	3. malēbat

<i>Plurālis</i>		
1. volebāmus	1. nolebāmus	1. malebāmus
2. volebātis	2. nolebātis	2. malebātis
3. volēbant	3. nolēbant	3. malēbant
FUTŪRUM I INDICATĪVI		
<i>Singulāris</i>		
1. volam	1. nolam	1. malam
2. voles	2. noles	2. males
3. volet	3. nolet	3. malet
<i>Plurālis</i>		
1. volēmus	1. nolēmus	1. malēmus
2. volētis	2. nolētis	2. malētis
3. volent	3. nolent	3. malent
PERFECTUM INDICATĪVI		
<i>Singulāris</i>		
1. volui	1. nolui	1. malui
2. voluisti	2. noluisti	2. maluisti
3. voluit	3. noluit	3. maluit
<i>Plurālis</i>		
1. voluimus	1. noluimus	1. maluimus
2. voluistis	2. noluistis	2. maluistis
3. voluērunt	3. noluērunt	3. maluērunt
PLUSQUAMPERFECTUM INDICATĪVI		
<i>Singulāris</i>		
1. voluēram	1. nolūēram	1. maluēram
2. voluēras	2. nolūēras	2. maluēras
3. voluērat	3. nolūērat	3. maluērat
<i>Plurālis</i>		
1. voluerāmus	1. noluerāmus	1. maluerāmus
2. voluerātis	2. noluerātis	2. maluerātis
3. voluērant	3. nolūērant	3. maluērant
FUTŪRUM II INDICATĪVI		
<i>Singulāris</i>		
1. voluēro	1. nolūēro	1. maluēro
2. voluēris	2. nolūēris	2. maluēris
3. voluērit	3. nolūērit	3. maluērit
<i>Plurālis</i>		
1. voluerimus	1. noluerimus	1. maluerimus
2. volueritis	2. nolueritis	2. malueritis
3. voluērint	3. nolūērint	3. maluērint

CONIUNCTIVUS PRAESENTIS

Singulāris

1. velim	1. nolim	1. malim
2. velis	2. nolis	2. malis
3. velit	3. nolit	3. malit

Plurālis

1. velimus	1. nolimus	1. malimus
2. velitis	2. nolitis	2. malitis
3. velint	3. nolint	3. malint

CONIUNCTIVUS IMPERFECTI

Singulāris

1. vellem	1. nollem	1. mallem
2. velles	2. nolles	2. malles
3. vellet	3. nollet	3. mallet

Plurālis

1. vellēmus	1. nollēmus	1. mallēmus
2. vellētis	2. nollētis	2. mallētis
3. vellent	3. nollent	3. mallent

CONIUNCTIVUS PERFECTI

Singulāris

1. voluērim	1. noluērim	1. maluērim
2. voluēris	2. noluēris	2. maluēris
3. voluērit	3. noluērit	3. maluērit

Plurālis

1. voluerimus	1. noluerimus	1. maluerimus
2. volueritis	2. nolueritis	2. malueritis
3. voluerint	3. noluerint	3. maluerint

CONIUNCTIVUS PLUSQUAMPERFECTI

Singulāris

1. voluissē	1. noluissem	1. maluissem
2. voluisses	2. noluissets	2. maluissets
3. voluisset	3. noluisset	3. maluisset

Plurālis

1. voluissēm	1. noluissem	1. maluissem
2. voluissētis	2. noluissetis	2. maluissetis
3. voluissent	3. noluisset	3. maluisset

INFINITIVUS PRAESENTIS

velle

nolle

malle

INFINITIVUS PERFECTI

voluisse

noluisse

maluisse

PARTICIPIUM PRAESENTIS		
volens, volentis	nolens, nolentis	---
IMPERATĪVUS PRAESENTIS		
---	<i>Singulāris</i> noli!	---
	<i>Plurālis</i> nolīte!	
IMPERATĪVUS FUTŪRI		
---	<i>Singulāris</i> nolīto!	---
	<i>Plurālis</i> nolitōte!	

NB. Pro *vult, vultis* etiam *volt, voltis* utuntur.

Зверни увагу! Замість *vult, vultis* вживається також *volt, voltis*.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Describe formas verbi et transforma numerum. Визнач форми дієслова і перетвори число:*

nolīte –

vis –

malūmus –

volēmus –

malint –

non vis –

mavis –

nolūmus –

voluerātis –

vult –

velint –

nolens –

voluisses –

volens –

noluisti –

nolam –

maluëro –

volent –

nolles –

mallet –

mallētis –

II. *Transforma modus verbi. Зміни спосіб дієслова:*

indicatīvus > coniunctīvus; coniunctīvus > indicatīvus

nolūmus –

volebāmus –

nollēmus –

velint –

voluērat –

non vult –

voluistis –

maluērint –

nollent –

velles –

maluissēmus –

malui –

voluissēmus –

malis –

III. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Чи бажає Бог смерті грішника?

.....

2. Хто хоче бачити те, що апостоли бачили?

.....

VOCABULARIUM:

апостол – apostōlus, i m

бажати, хотіти – volo, velle, volui

бачити – video, ēre, vidi, visum

Бог – Deus, i m

грішник – peccātor, ōris m

смерть – mors, mortis f

Mandāte memoriae sententias Latīnas.

Запам'ятайте латинські прислів'я:

Haurit aquam cribro, qui discere vult sine libro.	Той воду черпає решетом, хто хоче вчитися без книги.
Durum est debere cui nolis.	Тяжко бути зобов'язаним тому, кому не хочеш (коритися).
Si vis pacem para bellum.	Якщо хочеш миру, готуйся до війни.
Si vis amari, ama (Seneca).	Якщо хочеш, щоб тебе любили, люби.
Qui dicit, quod vult, saepe audit, quod non vult.	Хто каже, що хоче, часто чує те, чого не хоче.
Multa eveniunt homini, quae vult et quae non vult.	Багато що трапляється у людини, чого вона бажає і те, чого не бажає.
Non sibi male vult.	Він не бажає собі поганого.
Quid tibi fieri non vis, alteri ne feceris.	Те, чого не бажаєш собі, не роби іншому.
Velle suum cuique est.	У кожного свої бажання.
Spiritus ubi vult spirat.	Дух віє, де хоче.

Leve est miser iam ferre, perferre est grave.

LECTIO QUADRAGESĪMA TERTIA

THEMA: VERBUM ANOMĀLE.

НЕПРАВИЛЬНЕ ДІЄСЛОВО FERO, FERRE, TULI, LATUM

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. Et *allātum* est caput eius in disco et datum est puellae, et *attūlit* matri suae.

.....

2. Liber scriptus *proferētur* in quo totum continetur unde mundus iudicētur.

.....

3. Et si habuēro prophetiam et novērim mysteria omnia et omnem scientiam et si habuēro omnem fidem, ita ut montes *transfēram*, caritātem autem non habuēro, nihil sum.

.....

.....

4. Et *obtūli* eum discipūlis tuis, et non potuērunt curāre eum.

.....

5. Christus semel pro peccātis nostris mortuus est, ut nos *offerret* Deo.

.....

6. Non enim ad acuendam linguam, quod vidēbar emēre maternis mercedībus, cum agērem annum aetātis undevicesĭmum iam defuncto patre ante biennium non ergo ad acuendam linguam *referebam* illum librum neque mihi locutiōnem, sed, quod loquebātur, persuasērat.

.....

.....

7. Et omnia talenta et potestas et scientia, quam putābat habēre, *auferētur* ab eo.

.....

8. Supplīces te rogāmus, omnipōtens Deus, iube haec *perferri* per manus sancti angēli tui in sublĭme altāre tuum.

.....

.....

9. Et tu laude eīus ita omnībus gentībus annuntiētis praedicētis, ut omni hora et quando pulsantur campānae semper ad universo popūlo omnipotenti Deo laudes et gratiae *referantur* per totam terram.

.....

.....

.....

10. Exsurge Domīne, *fer* opem nobis: et libēra nos propter nomen tuum.

.....

11. Non ait, popūlum Israel, sed popūlum suum: hoc est, in unitātem fidei ex praeputio et circumcisiōne vocātum: quibus ex diversa parte vocātis *fieret* unus pastor et unum ovīle.

.....

.....

.....

12. In principio creāvit Deus caelum et terram, et Spirītus Dei *ferebātur* super aquas.

.....

13. *Tulit* Domīnus homīnem, et posuit eum in paradīso voluptātis.

.....

VOCABULARIUM:

acuō, ěre, uī, ūtum – гострити,
загострювати
affĕro (ad-fero), afferre, attŭli,
allātum – приносити
ago, ěre, egi, actum – проводити
(про час)
biennium, ī n – дволіття
campāna, ae f – вага, дзвін
contineo, ěre, uī, ntum – містити
defungor, fungi, functus sum –
помирати
discus, ī m – миска, тарілка
emo, ěre, emī, emptum – купувати
fero, ferre, tuli, latum – носити,
одержувати, виявляти,
переносити, терпіти
iubeo, ěre, iussi, iussum – наказувати

iudīco, āre, āvi, ātum – судити
locutio, ōnis f – мовний зворот
nosco, ěre, novi, notum – пізнавати
offĕro, ferre, obtŭli, oblātum –
приносити, жертвувати
perfĕro, ferre, tŭli, lātum – приносити
persuadeo, ěre, suāsi, suāsum –
переконувати
praedīco, ěre, dixi, dictum –
проповідувати
profĕro, ferre, tŭli, lātum –
виносити, оголошувати
prophetia, ae f – пророцтво
pulso, āre, āvi, ātum – сильно
стукати, вдаряти
refĕro, ferre, tŭli, lātum – звертати,
цитувати

sublīmis, e – високий
 supplex, ĭcis – благающий
 talentum, i n – талат

transfēro, ferre, tūli, lātum –
 переносити, зміщати у
 unde – звідки

GRAMMATICA. ГРАМАТИКА

INDICATĪVUS PRAESENTIS			
ACTĪVI		PASSĪVI	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. fero	1. ferīmus	1. feror	1. ferīmur
2. fers	2. fertis	2. ferris	2. ferimīni
3. fert	3. ferunt	3. fertur	3. feruntur
INDICATĪVUS IMPERFECTI			
ACTĪVI		PASSĪVI	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. ferēbam	1. ferebāmus	1. ferēbar	1. ferebāmur
2. ferēbas	2. ferebātis	2. ferebāris	2. ferebamīni
3. ferēbat	3. ferēbant	3. ferebātur	3. ferebantur
INDICATĪVUS FUTŪRI I			
ACTĪVI		PASSĪVI	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. feram	1. ferēmus	1. ferar	1. ferēmur
2. feres	2. ferētis	2. ferēris	2. feremīni
3. feret	3. ferent	3. ferētur	3. ferentur
INDICATĪVUS PERFECTI			
ACTĪVI		PASSĪVI	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. tuli	1. tulīmus	1. latus, a, um sum	1. lati, ae, a sumus
2. tulistis	2. tulistis	2. - « - es	2. - « - estis
3. tulit	3. tulērunt	3. - « - est	3. - « - sunt
INDICATĪVUS PLUSQUAMPERFECTI			
ACTĪVI		PASSĪVI	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. tulēram	1. tulerāmus	1. latus, a, um eram	1. lati, ae, a erāmus
2. tulēras	2. tulerātis	2. - « - eras	2. - « - erātis
3. tulērat	3. tulerant	3. - « - erat	3. - « - erant

INDICATĪVUS FUTŪRI II			
ACTĪVI		PASSĪVI	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. tulēro	1. tulerīmus	1. latus, a, um ero	1. lati, ae, a erīmus
2. tulēris	2. tulerītis	2. - « - eris	2. - « - erītis
3. tulērit	3. tulerint	3. - « - erit	3. - « - erunt
CONIUCTĪVUS PRAESENTIS			
ACTĪVI		PASSĪVI	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. feram	1. ferāmus	1. ferar	1. ferāmur
2. feras	2. ferātis	2. ferāris	2. feramīni
3. ferat	3. ferant	3. ferātur	3. ferantur
CONIUNCTĪVUS IMPERFECTI			
ACTĪVI		PASSĪVI	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. ferrem	1. ferrēmus	1. ferrer	1. ferrēmur
2. ferres	2. ferrētis	2. ferrēris	2. ferremīni
3. ferret	3. ferrent	3. ferrētur	3. ferrentur
CONIUNCTĪVUS PERFECTI			
ACTĪVI		PASSĪVI	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. tulērim	1. tulerīmus	1. latus, a, um sim	1. lati, ae, a simus
2. tulēris	2. tulerītis	2. - « - sis	2. - « - sitis
3. tulērit	3. tulerint	3. - « - sit	3. - « - sint
CONIUNCTĪVUS PLUSQUAMPERFECTI			
ACTĪVI		PASSĪVI	
<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>	<i>Singulāris</i>	<i>Plurālis</i>
1. tulissem	1. tulissēmus	1. latus, a, um essem	1. lati, ae, a essēmus
2. tulisses	2. tulissētis	2. - « - esses	2. - « - essētis
3. tulisset	3. tulissent	3. - « - esset	3. - « - essent
IMPERATĪVUS PRAESENTIS ACTĪVI			
2. <i>Sing.</i> fer		2. <i>Pl.</i> ferte	
IMPERATĪVUS FUTŪRI			
2. <i>Sing.</i> fertō		2. <i>Pl.</i> fertote	
3. <i>Sing.</i> fertō		3. <i>Pl.</i> ferunto	
INFINITĪVUS			
<i>praesentis actīvi</i> – ferre		<i>praesentis passīvi</i> – ferri	
<i>perfecti actīvi</i> – tulisse		<i>perfecti passīvi</i> – latus esse	
<i>futūri actīvi</i> – latūrus esse		<i>futūri passīvi</i> – latum iri	

PARTICIPIA

praesentis actīvi – ferens

perfecti passīvi – latus, a, um

futūri actīvi – latūrus, a, um

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Forma participia a verbo affĕro; infinitīvus a – perfĕro. Утвори дієприкметники від дієслова affĕro; інфінітив від – perfĕro.*

affĕro	<i>participium praesentis actīvi</i>	
	<i>participium futūri actīvi</i>	
	<i>participium perfecti passīvi</i>	
perfĕro	<i>infinitīvus praesentis actīvi</i>	
	<i>infinitīvus futūri actīvi</i>	
	<i>infinitīvus perfecti actīvi</i>	

II. *Transforma actīvum > passīvum et passīvum > actīvum. Перетвори активний стан на пасивний і пасивний стан на активний:*

offĕret –

affer –

affertis –

perferri –

aufferĕtur –

offerĭmus –

affert –

ferĕbant –

afferentur fert –

latus sis –

obtūli –

allātum esse –

affĕrunt –

perferrem –

infer –

abstulissĕmus –

III. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Учні Івана віднесли тіло його та поховали.

.....

2. Ми не знаємо, що принесе інший день.

.....

VOCABULARIUM:

день – dies, ēi m, f	поховати – sepelio, īre, īvi, pultum
Іван – Ioannes/Iohannes	приносити – perfēro, ferre, tūli, lātum
інший – alius, a, ud	тіло – corpus, ōris n
не знати – nescio, īre, īvi, ītum	учень – discipūlus, i m
нести – confēro, ferre, tūli, lātum	

Verte textum (Ioan. 15, 1-6). Verte textum (Від Івана, 15, 1-6):

Ego sum vitis vera: et Pater meus agricōla est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: et omnem, qui fert fructum, purgābit eum, ut fructum plus affērat. Iam vos mundi estis propter sermōnem, quem locutus sum vobis. Manēte in me: et ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi mansērit in vite: sic nee vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, et ego in eo, hie fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit: mittētur foras sicut palmes, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes (Vergilius).	Як там не є: данайців боюсь і з дарами прибулих. (Що б це не було, боюся данайців і тих, які несуть подарунки.)
Par pari refertur.	Рівне рівному віддається.
Ille crucem scelēris pretium tulit, hic diadēma anīmus fert.	Одному відплатою за злочин був хрест, а іншому – діадема.
Sic fata ferēbant.	Так визначила доля.

Potest ex casa magnus vir exire.

LECTIO QUADRAGESIMA QUARTA

THEMA: VERBUM ANOMALE. НЕПРАВИЛЬНЕ ДІЄСЛОВО EO, IRE, II(IVI), ITUM

Recita et verte. Прочитай і переклади:

1. Domine, *imus* et colligimus zizania.

.....

2. Caelum et terra *transibunt*, verba autem mea non *praeteribunt*.

.....

3. Et ecce tota civitas *exiit* obviam Iesu et rogabant, ut *transiret* a finibus eorum.

.....

4. O Sapientia, quae ex ore Altissimi *prodisti*, veni ad docendum nos viam prudentiae.

.....

5. Magister, sequar te, quocumque *ieris*.

.....

6. Corpus comedunt vermes; et ita perdit corpus et animam in isto brevi saeculo et *ibit* in inferno, ubi cruciabitur sine fine.

.....

.....

7. *Iturus* es in perditionem, nisi avertas pedes tuos a via peccatorum.

.....

8. Deinde post haec dixit discipulis suis: *Eamus* in Iudaeam iterum.

.....

9. Tunc ergo Iesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est: et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi: sed *eamus* ad eum. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ab condiscipulos: *Eamus* et nos, ut moriamur cum eo.

.....

.....

.....

10. Et cum haec dixisset, *abiit*, et vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, et vocat te.

.....
.....

11. *Abiit* ergo et lavit, et venit videns.

.....

12. *Praeteriens* Iesus, vidit hominem caecum a nativitate: et interrogaverunt eum discipuli eius: Rabbi quis peccavit, hic, aut parentes eius, ut caecum nasceretur.

.....
.....

13. Et surrexit Ionas, et *abiit* in Nivinem iuxta verbum Domini.

.....

14. Dixērunt ergo Iudaei ad semetipsos: Quo hic *itūrus est*, quia non inveniēmus eum?

.....
.....

15. *Transi* hinc, et vade in Iudaeam, ut et discipuli tui videant opēra tua, quae facis.

.....

16. Tollite hostias, et *introite* in atria eius: adorāte Dominum in aula sancta eius.

.....

17. *Euntes* autem discipuli, fecerunt sicut praecipit illis Iesus.

.....

18. Pater mi, si possibile est, *transeat* a me calix iste.

.....

19. Ait illis Pilātus: Habētis custodiam, *ite*, custodite sicut scitis. Illi autem *abeuntes*, muniērunt sepulchrum, signantes lapidem, cum custodibus.

.....
.....

20. Hostias et preces Tibi, Domine, laudis offerimus. Tu suscipe pro animis illis, quarum hodie memoriam facimus: fac eas, Domine, de morte *transiero* ad vitam, quam olim Abrahae promisisti et semini eius.

.....
.....

VOCABULARIUM:

abeo, īre, īi (īvi), ītum – відходити
atrium, ī n – дім, помешкання
aula, ae f – палац, подвір'я,
будинок
averto, ěre, verti, versum –
відвертати, відводити
caecus, a, um – сліпий
condiscipŭlus, ī m – товариш по
школі, співучень
crucio, āre, āvi, ātum – розпинати,
мучити, терзати
custodia, ae f – сторожа
custos, ōdis m – сторож
exeo, īre, īi (īvi), ītum – виходити
fugio, ěre, fugi, fugitŭrus – втікати
hinc – звідси, з того боку, потім
hostia, ae f – жертвна тварина,
жертва
ibi – там
infernum, ī n – пекло
itĕrum – знову, вдруге
manifeste – очевидно, виразно
moror, āri, atus sum – баритися,
гаятися, зволікати, сповільнювати
munio, īre, īvi, ītum – захищати,
прикривати

nativitas, ātis f – народження
obviam – назустріч
perditio, ōnis f – згуба, пекло
perdo, ěre, didi, dītum – губити,
знищувати, вбивати
possibile – можливо
praecipio, ěre, cĕpi, ceptum –
наказувати
praetereo, īre, īi (īvi), ītum – минати
prodeo, īre, īi (īvi), ītum –
виходити, виступати
prudentia, ae f – знання,
передбачення, наука,
розсудливість
quocumque – куди б
signo, āre, āvi, ātum – позначати,
прикладати, запечатувати
silentium, ī n – мовчанка
tollo, ěre, sustŭli, sublātum –
підносити
torrens, entis m – потік, струмок
transeo, īre, īi (īvi), ītum –
переходити, приєднуватися,
минати
vermis, is m – хробак

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

Verbum eo, īre, īi (īvi), ītum hoc modo coniugātur:

Дієслово **eo, īre, īi (īvi), ītum** відмінюється таким способом:

INDICATĪVUS

PRAESENTIS	IMPERFECTI	FUTŪRI I
<i>Singulāris</i>		
1. eo	1. ibam	1. ibo
2. is	2. ibas	2. ibis
3. it	3. ibat	3. ibit

<i>Plurālis</i>		
1. imus	1. ibāmus	1. ibīmus
2. istis	2. ibātis	2. ibītis
3. eunt	3. ibant	3. ibunt
PERFECTI	PLUSQUAMPERFECTI	FUTŪRI II
<i>Singulāris</i>		
1. ii	1. ieram	1. iero (ivēram)
2. isti	2. ieras	2. iēris (ivēris)
3. it	3. ierat	3. iērit (ivērit)
<i>Plurālis</i>		
1. imus	1. ierāmus	1. ierīmus (iverīmus)
2. istis	2. ierātis	2. ierītis (iverītis)
3. iēunt	3. ierant	3. ierint (iverint)

Impersonaliter passivi. Безособово у пасивному стані
ВЖИВАЮТЬСЯ: *itur, ibātur, itum est, eātur, irētur* etc.

INFINITIVUS

Praesentis – <i>ire</i>	Perfecti – <i>isse vel ivisse</i>	Futūri – <i>itūrus, a, um esse</i>
--------------------------------	--	---

IMPERATIVUS PRAESENTIS

2. Sing. – <i>i</i>	2 Pl. – <i>ite</i>
---------------------	--------------------

PARTICIPIUM PRAESENTIS ACTIVI – *iens, euntis*

PARTICIPIUM FUTURI ACTIVI – *itūrus, a, um*

CONIUNCTIVUS

PRAESENTIS	IMPERFECTI	PERFECTI	PLUSQUAMPERFECTI
<i>Singulāris</i>			
1. eam	1. irem	1. ierim (ivērim)	1. issem (ivissem)
2. eas	2. ires	2. iēris (ivēris)	2. isses
3. eat	3. iret	3. iērit	3. isset
<i>Plurālis</i>			
1. eāmus	1. irēmus	1. ierīmus	1. issēmus
2. eātis	2. irētis	2. ierītis	2. issētis
3. eant	3. irent	3. ierint	3. issent

Ноч modo verba quae ex **eo** componuntur, coniugantur: **abeo** etc.

Таким способом відмінюються дієслова, які складаються з **eo**:
abeo та ін.

Verba composita cum eo. Дієслова, складені з eo:

- abeo, abire, abii, abitum – відходити
- circumeo, circumire, circumii, circumitum – обходити довкола
- coeo, coire, coii, coitum – сходитися разом
- transeo, transire, transii, transitum – переходити etc.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Forma participia a verbo transeo et infinitivi a exeo. Утвори дієприкметники від дієслова transeo і інфінітиви від exeo.*

transeo	<i>participium praesentis activi</i>	
	<i>participium futuri activi</i>	
exeo	<i>infinitivus praesentis</i>	
	<i>infinitivus futuri</i>	
	<i>infinitivus perfecti</i>	

II. *Da in formas prohibitive. Подай заперечні форми:*

- transeat
- abite
- prodi

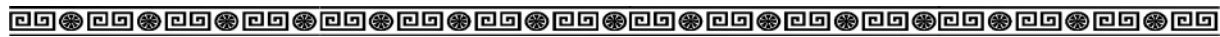
III. *Redige ad rectas formas et verte. Перетвори у правильні форми і переклади:*

1. Domum (ідіть).
2. Da viam(ідучому).

IV. *Forma 3 sing. a verbo transeo. Утвори 3 ос. одн. від дієслова transeo:*

Indicativus

- Praesens.....
- Plusquamperfectum
- Futurum
- Imperfectum

Perfectum

Futūrum II

Coniunctīvus

Praesens

Imperfectum

Perfectum

Plusquamperfectum

V. Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:

1. Брат сказав, що не може з нами піти.

.....

2. Я прошу тебе, щоб ти вернувся додому.

.....

VOCABULARIUM:

брат – frater, tris m

додому – domum

йти – eo, ire, īi (īvi), itum

казати, говорити – dico, ěre, dixi,

dictum

могти – possum, posse, potui, –

повертатися, йти назад –

regredior, grēdi, gressus sum

просити – rogo, āre, āvi, ātum

Verte “De vita Viviae Perpetuae”, cap. XL. Переклади “Про життя Вівії Перпетуї”, гл. XL:

Sed et Saturus benedictus hanc visiōnem suam edīdit, quam ipse conscripsit. Passi, inquit, erāmus, et exivīmus de carne, et coepīmus ferri a quattuor angēlis in orientem, quorum manus nos non tangēbant. Ibāmus autem non supīni sursum versi, sed quasi mollem clivum ascendentes. Et liberati primo mundo vidīmus lucem immensam, et dixi Perpetuae (erat enim haec in latēre meo): Hoc est quod nobis Domīnus promittēbat: percepīmus promissiōnem. Et dum gestamur ab ipsis quattuor angēlis, factum est nobis spatium grande, quod tale fuit quasi viridiarium, arbores habens rosae et omne genus flores. Altitudo arbōrum erat in modus cypressi, quārum folia cadēbant sine cessatiōne. Ibi autem in viridiario alii quattuor angēli fuērunt, clariōres cetēris: qui ubi vidērunt nos, honōrem nobis dedērunt et dixērunt cetēris angēlis: Ecce sunt, ecce sunt, cum admiratiōne. Et expavescentes quattuor illi angēli, qui gestabant nos, deposuērunt nos. Et pedībus nostris transivīmus stadium via lata. Ibi invenīmus Iocundum et Saturninum et Artaxium, qui eadem persecutiōne vivi arsērunt, et

Quod tibi fiēri non vis, altēri ne fecēris.

LECTIO QUADRAGESĪMA QUINTA

**THEMA: VERBA ANOMĀLA. НЕПРАВИЛЬНІ ДІЄСЛОВА
FIO, FIERI, FACTUS SUM;
EDO, ERE/ESSE, EDI, ESUM/ESSUM**

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. Dixit Deus: *Fiat* lux et *facta est* lux.

.....

2. Orāte, fratres, ut meum ac vestrum sacrificium acceptabile *fiat* apud Deum.

.....

.....

3. Qui bibērit aquam, quam ego dabo ei, dicit Domĭnus, *fiet* in eo fons aquae salientis in vitam aeternam.

.....

.....

4. *Fiat* voluntas tua sicut in caelo et in terra.

.....

5. Numquid et vos vultis discipŭli eĭus *fieri*.

.....

6. Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti? Dixit eis Iesus: Amen, amen dico vobis, antequam Abraham *fiēret*, ego sum.

.....

.....

7. Quod ore sumpsĭmus, Domĭne, pro mente capiāmus: et de munēre temporāli, *fiat* nobis remedium sempiternum.

.....

.....

8. In monte Oliveti oravit ad Patrem: Pater, si *fieri* potest, transeat a me calix iste.

.....

9. Quomōdo ergo implebuntur Scriptŭrae, quia sic oportet *fieri*?

.....

GRAMMATICA. ГРАМАТИКА

FIO, FIERI, FACTUS SUM (робитися, ставатися)

INDICATIVUS

PRAESENTIS		IMPERFECTI		FUTURI I	
<i>Singulāris</i>					
1. fio		1. fiēbam		1. fiam	
2. fis		2. fiēbas		2. fies	
3. fit		3. fiēbat		3. fiet	
<i>Plurālis</i>					
1. (fimus)		1. fiebāmus		1. fiēmus	
2. (fistis)		2. fiebātis		2. fiētis	
3. fiunt		3. fiebant		3. fient	
PERFECTI		PLUSQUAMPERFECTI		FUTURI II	
<i>Singulāris</i>					
1. factus, a, um	sum	1. factus, a, um	eram	1. factus, a, um	ero
2. - « -	es	2. - « -	eras	2. - « -	eris
3. - « -	est	3. - « -	erat	3. - « -	erit
<i>Plurālis</i>					
1. facti, ae, a	sumus	1. facti, ae, a	erāmus	1. facti, ae, a	erīmus
2. - « -	estis	2. - « -	erātis	2. - « -	erītis
3. - « -	sunt	3. - « -	erant	3. - « -	erunt

CONIUNCTIVUS

PRAESENTIS		IMPERFECTI		PERFECTI		PLUSQUAMPERFECTI	
<i>Singulāris</i>							
1. fiam		1. fiērem		factus, a, um	sim	factus, a, um	essem
2. fias		2. fiēres		- « -	sis	- « -	esses
3. fiat		3. fiēret		- « -	sit	- « -	esset
<i>Plurālis</i>							
1. fiāmus		1. fierēmus		facti, ae, a	simus	facti, ae, a	essēmus
2. fiātis		2. fierētis		- « -	sitis	- « -	essētis
3. fiant		3. fiērent		- « -	sint	- « -	essent

IMPERATIVUS PRAESENTIS

2 Sing. – <i>fi</i>	2 Pl. – <i>fite</i>
---------------------	---------------------

INFINITIVI

Praesentis – <i>fiēri</i>	Perfecti – <i>factus esse</i>	Futuri – <i>factum iri</i> або <i>fore</i>
----------------------------------	--------------------------------------	---

PARTICIPIUM

Praesentis – <i>deest</i>	Perfecti – <i>factus, a, um</i>
----------------------------------	--

EDO, ERE/ESSE, EDI, ESUM/ESSUM (їсти)

Verbum **edo, edēre, edi, esum** habet aliquot formas, quae verbo *sum* similes sunt.

Дієслово **edo, edēre, edi, esum** має декілька форм, які подібні до дієслова *sum* (бути).

INDICATĪVUS

PRAESENTIS	IMPERFECTI	FUTŪRI I
<i>Singulāris</i>		
1. (com)edo	1. (com)edēbam	1. (com)edam
2. (com)es (com)edis	2. (com)edēbas	2. (com)edes
3. (com)est	3. (com)edēbat	3. (com)edet
<i>Plurālis</i>		
1. (com)edīmus	1. (com)edebāmus	1. (com)edēmus
2. (com)edītis (com)estis	2. (com)edebātis	2. (com)edētis
3. (com)edunt	3. (com)edēbant	3. (com)edent

CONIUNCTĪVUS

PRAESENTIS	IMPERFECTI
<i>Singulāris</i>	
1. (com)edim	(com)edērem sive essem
2. (com)edis	(com)edēres esses
3. (com)edit	(com)edēret esset
<i>Plurālis</i>	
1. (com)edīmus	(com)ederēmus sive essēmus
2. (com)edītis	(com)ederētis essētis
3. (com)edint	(com)edērent essent

IMPERATĪVUS PRAESENTIS

2 Sing. – <i>ede, es</i>	2 Pl. – <i>edīte, este</i>
--------------------------	----------------------------

Passīva utuntur: 3 Sing. *indicativ. praesentis (com)estur* et 3 Sing. *indicativ. futūri (com)edētur*.

Пасивний стан утворюють: 3 ос. дійсного способу теперішнього часу **(com)estur** і 3 ос. дійсного способу майбутнього часу **(com)edētur**.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Transforma modum verbi. Перетвори стан дієслова:*

- facti erant –
- factum esset –
- facti sumus –
- factus sim –
- fiēbat –
- fit –
- edis –
- edīmus –
- edes –
- edēres –
- edebāmus –
- essent –
- est –

II. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Хто розбив горіх, той може з'їсти ядро.

.....

2. Поети розповідають, що Сатурн пожирав своїх дітей.

.....

3. Ораторами (наз. Відм.) стають, поетами народжуються.

.....

VOCABULARIUM:

горіх – nux, nucis f

діти – libēri, ōrum m/pl.

їсти – edo, ěre, edi, esum

могти – possum, posse, potui, –

народжуватися – nascor, nasci,
natus sum

оратор – orator, oris m

поет – poēta, ae m

пожирати – comēdo, ěre, ēdi, ēsum

розбивати – frango, ěre, fregi,
fractum

розповідати – narro, āre, āvi, ātum

Сатурн – Saturnus, i m

ставатися – fio, fiēri, factus sum

ядро – nucleus, i m

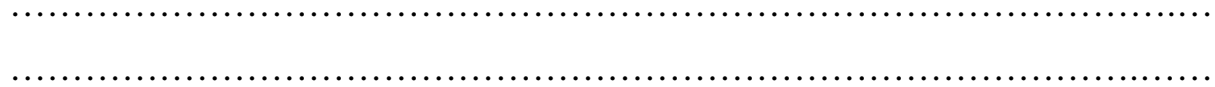

Verte epitaphium. Переклади епітафію:

Non est, quia non est.

Esset, si esset.

Quod cito fit, cito perit.	Що швидко створюється, швидко гине.
Fiat iustitia, ruat caelum.	Нехай буде справедливість, навіть якщо небеса впадуть.
Volenti non fit iniuria.	Згода (потерпілого) усуває протиправність шкоди.
Nihil fit sine voluntāte.	Нічого не виникає без бажання.
Edimus ut vivāmus, non vivimus ut edāmus.	Ми їмо, щоб жити, а не живемо, щоб їсти.

Deo volente.

**LECTIO QUADRAGESIMA SEXTA
THEMA: ABLATĪVUS ABSOLŪTUS
ОРУДНИЙ НЕЗАЛЕЖНИЙ**

Recĭta et verte. Прочитай i перекладу:

1. De monte *Domĭno descendente*, occŭrunt turbae, quia ad altiōra ascendĕre non valuĕrunt.

.....
.....

2. Surrexit Saulus de terra *apertisque ocŭlis* nihil vidĕbat. Gavĭsi sunt discipŭli *viso Domĭno*.

.....
.....

3. At illi *accepta pecunia*, fecĕrunt sicut erant edocti.

.....

4. *Herode rege*, Christus natus est.

.....

5. *Deo adiuvante* peccātum vitāmus.

.....

6. Et *hymno dicto* exiĕrunt in montem Olivārum.

.....

7. Et *accepto calĭce*, gratias agens dedit eis et bibĕrunt ex illo omnes.

.....

.....

8. At illi continuo *relictis retĭbus* secŭti sunt eum.

.....

9. Et *transeunte inde Iesu* secŭti sunt eum duo caeci, clamantes et dicentes: Miserĕre nostri, fili David.

.....

.....

10. *Defuncto* autem *Herode*, ecce angēlus Domīni apparuit in somnis Ioseph in Aegypto, surge, et accīpe puērum et matrem eīus et vade in terram Israel: defuncti sunt enim, qui quaerēbant anīmam puēri.

.....

.....

.....

11. *Et relicto patre suo Zebedaeo* in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.

.....

12. *Quo cognīto*, ait illis Iesus: Quid cogitātis, quia panes non habētis? Nondum cognoscītis nec intellegītis? Adhuc caecatum habetis cor vestrum.

.....

.....

13. *Praesta nobis, quaesīmus, Domīne, intercedentibus sanctis virginibus et martyribus tuis, Ursula et sociābus eīus, ut quoque ore contigimus, pura mente capiāmus. Et manducantibus illis, accēpit Iesus panem benedicens fregit et dedit eis et ait: Sumite hoc est corpus meum.*

.....

.....

.....

.....

14. *Post dies octo venit Iesus ianuis clausis et stetit in medio discipulōrum suōrum et dixit: pax vobis.*

.....

.....

VOCABULARIUM:

appareo, ēre, uī, –, – являтися; бути
відкритим
caeco, āre, āvi, ātum – осліпляти
contingo, ěre, tīgi, tactum –
доторкатися
continuo – негайно, зразу ж
defungor, fungi, defunctus sum –
помирати
ianua, ae f – двері

inde – звідти, потім, після того
intercēdo, ěre, cessi, cessum – ідти,
бути між, приходити
mercen(n)arius, a, um – найманець;
найманий слуга
praesto, āre, āvi, ātum – виявляти,
зберігати, дотримувати,
оголювати
socia, ae f – спільниця

Ablatīvus absolūtus constat e substantīvo, pronomīne, adiectīvo, numerāli in casu ablatīvo et participio praesentis actīvi vel participio perfecti passīvi etiam in ablatīvo.

Орудний незалежний (самостійний) складається з іменника, займенника, прикметника, числівника в орудному відмінку і дієприкметника теперішнього часу активного стану або дієприкметника минулого часу доконаного виду пасивного стану також в аблативі.

Participium praesentis actīvi notat actiōnem, quae fit eōdem tempore quo actio verbi finiti.

Дієприкметник теперішнього часу активного стану позначає дію, яка відбувається одночасно з дією особового дієслова.

Participium perfecti passīvi notat actiōnem, quae verbi finiti actiōnem praecedat.

Дієприкметник минулого часу доконаного виду пасивного стану позначає дію, яка передувє дії особового дієслова.

In linguam Ucrainicam Ablatīvus absolūtus vertitur:

1. Sententiis subordinātis tempōris, causae, conditiōnis, concessiōnis, modi agendi.

2. Nomīne verbāli cum praepositio.

3. Locutiōne adverbīali.

Українською мовою Орудний незалежний перекладається:

1. Підрядними реченнями часу, причини, умови, допусту, способу дії.

2. Віддієслівним іменником з прийменником.

3. Дієприслівниковим зворотом.

Vere appropinquante aves advolant. – Коли наближається весна (= з наближенням весни) птахи прилітають.

Actis laboribus otium iucundum est. – Коли праця завершена (= після завершення праці) відпочинок приємний.

Hostibus victis multa aedifica restituitus. – Перемігши ворогів (= після перемоги над ворогами; коли вороги були переможені), ми відбудували численні споруди.

Possibilis est Ablatīvus absolūtus sine participio. Pro participio adhiberi potest substantivum, adiectivum, aut pronomen.

Можливим є вживання Орудного незалежного без дієприкметника. Замість дієприкметника може вживатися іменник, прикметник або займенник.

Augusto imperatore littērae et artes Romae florēbant. – За імператора Августа (= коли Август був імператором) у Римі процвітали науки та мистецтва.

Te vivo hoc fecērunt. – Вони зробили це за твого життя.

Vobis auctoribus id opus faciēmus. – Ми зробимо цю справу під вашим керівництвом.

Me invīto hoc scripsistis. – Ви написали це, хоча я був проти (= проти моєї волі).

Nonnunquam participia perfecti et raro adiectiva sine substantivo absolute ponuntur: audīto, cognīto, comperto, explorāto, intellecto, nuntiāto, edicto, pacto, permissio, desperāto.

Подекуди дієприкметники минулого часу доконаного виду і рідше прикметники без іменника самотійно вживаються: audīto, cognīto, comperto, explorāto, intellecto, nuntiāto, edicto, pacto, permissio, desperāto.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Verte in linguam Ucrainīcam. Перекладіть українською мовою:*

- virgīne orante
- fonte fluente
- visa ea
- Deo ducente
- puēris lacrimantibus
- adiutorio rogāto
- facie aversa
- muneribus datis
- plebe docta
- viro labōrem fugiente
- dimissis peccātis vestris
- fortūna adiuvante

paupĕre vivente

pane manducāto

multis convocātis

agno perdĭto

tubis audĭtis

viris iussis

II. *Transforma sententias subordinātas ablatīvo absolūto. Перетвори підрядні речення на орудний незалежний:*

1. Licet diabŏlus tenet, non transgrediar praecepta Domĭni.

.....

2. Si Deus adiuvābit, omnes tentatiōnes vincēmus.

.....

3. Cum peccāta nostra remissa erunt, felicissĭmi erĭmus.

.....

Verte textum (Matt. 2, 10-13). **Переклади текст** (Від Матвія, 2, 10-13):

Videntes autem stellam gavĭsi sunt gaudio magno valde. Et intrantes domum, invenērunt puĕrum cum Maria matre eius, et procidentes adoravērunt eum: et apertis thesauris suis obtulērunt ei munĕra, aurum, thus, et myrrham. Et responso accepto in somnis ne redĭrent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regiōnem suam. Qui cum recessissent, ecce angĕlus Domĭni apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge et accĭpe puĕrum, et matrem eius, et fuge in Aegyptum, et esto ibi usque dum dicam tibi.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Mandāte memoriae sententias Latīnas.
Запам'ятайте латинські прислів'я:

Deo iuvante.	З Божою поміччю.
Nemīne contradicente.	Одноголосно; без заперечень.
Duōbus litigantibus tertius gaudet.	Коли двоє сперечаються, третій радіє.
Mutāto nomīne de te fabūla narrātur.	Змінивши ім'я, про тебе байка мовиться.
Accepto damno stulti sapiunt.	Зазнавши шкоди, дурні стають розсудливими.
Manu aedificāta manu destruo.	Споруджене рукою – рукою і зруйную.
Vice verso.	Навпаки.
Ianuis clausis.	За закритими дверима.

Legem brevem esse oportet

LECTIO QUADRAGESĪMA SEPTĪMA

THEMA: ACCUSATĪVUS CUM INFINITĪVO ЗНАХІДНИЙ ВІДМІНОК З ІНФІНІТИВОМ

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. Et interrogābat discipŭlos suos, dicens: *Quem* dicunt homĭnes esse *Filium* homĭnis?

.....

2. Dixit quoque Domĭnus Deus: Non est bonum esse homĭnem solum, faciam et adiutōrem homĭnes simĭlem sui.

.....

.....

3. Dicit illis Iesus: Vos autem *quem me esse* dicĭtis?

.....

4. In illo die accedērunt ad eum Sadducaei, qui dicunt *non esse resurrectiōnem*.

.....

5. Et ut cognōvit vocem Petri, prae gaudio non aperuit ianuam, sed intro currens nuntiavit *stāre Petrum* ante ianuam.

.....

.....

6. Oportet enim *haec fĭeri*, sed nondum est finis.

.....

7. Credo *Filium Dei esse Iesum Christum*.

.....

8. Dixit *hoc delictum* item *inultum futŭrum esse*.

.....

9. Dixērunt *se venisse* ad testimonium perhibendum.

.....

10. Sciēbant *Deum* benedictiōnes supra orbem ut rorem *sparsisse*.

.....

.....
.....
.....
.....

VOCABULARIUM:

adiutor, ōris m – помічник, товариш
benedictio, ōnis f – благословення
comprehendo, ěre, ndi, nsum –
охоплювати, обнімати
delictum, i n – проступок
intro – всередину
inultus, a, um – безкарний,
непокараний

item – також
lassus, a, um – змучений
perhibeo, ěre, ui, itum – показувати,
говорити
ros, roris m – роса
spargo, ěre, sparsi, rsum – кропити
stultus, a, um – дурний

GRAMMATICA. ГРАМАТИКА

Accusativus cum infinitivo constat e *substantivo* vel *pronome in accusativo* et *infinitivo*. Accusativum cum infinitivo adhibetur post verba, quae processus significant:

Знахідний відмінок з інфінітивом складається з *іменника* або *займенника в знахідному відмінку* і *інфінітива*. Знахідний відмінок з інфінітивом вживається після дієслів, які позначають процес:

a) мовлення (**verba dicendi**) – *dicere* (говорити), *narrare* (розповідати), *tradere* (передавати), *respondere* (відповідати), *declarare* (заявляти), *clamare* (кричати), *nuntiare* (повідомляти) etc.

b) мислення (**verba putandi**) – *putare* (думати), *existimare* (вважати), *intelligere* (розуміти), *scire* (знати), *credere* (вірити), *iudicare* (вважати, думати), *censere* (розмірковувати) etc.

c) відчуття, сприймання (**verba sentiendi**) – *sentire* (відчувати), *audire* (чути), *videre* (бачити) etc.

d) волевиявлення (**verba voluntatis**) – *velle* (хотіти), *nolle* (не хотіти), *malle* (надавати перевагу), *cupere* (бажати), *iubere* (наказувати), *vetare* (забороняти), *sinere* (дозволяти) etc.

А також душевний стан (**verba affectuum**) – *gaudere* (радіти), *dolere* (страждати), *indignari* (обурюватися), *mirari* (дивуватися) etc.

Та після безособових дієслів (**verba impersonalia**) – *apparet* (ясно, очевидно, витікає), *constat* (відомо), *decet* (годиться, належить), *notum est* (відомо), *necesse est* (необхідно), *oportet* (слід, треба) etc.

In linguam Ucrainicam Accusatīvus cum infinitīvo vertitur sententiis obiecti vel subiecti cum praepositōne “що”, e.g.:

Українською мовою Знахідний з інфінітивом перекладається додатковими або підметовими реченнями з прийменником “що”, напр.:

Pater dixit filium bene pingēre. – Батько сказав, що син добре малює.

Persōna tertia pronomīnis personālis in accusatīvum cum infinitīvo traditur:

1. Pronomīne reflexīvo se, si subiectum Accusatīvi cum infinitīvo et subiectum sententiae principālis idem est, e.g.: *Pater filio dixit se aegrotum esse.*

2. Pronomīne demonstratīvo, si subiecta in Accusatīvo cum infinitīvo et in sententia principali diversa sunt, e.g.: *Pater filio dixit eum aegrotum esse.*

Третя особа особового займенника у Знахідному з інфінітивом передається:

1. Зворотнім займенником se (себе), якщо підмет Знахідного відмінка з інфінітивом і підмет основного речення один і той самий, напр.: *Pater filio dixit se aegrotum esse.* – Батько сказав синові, що **він (сам) є хворий**.

2. Вказівним займенником, якщо підмети у Знахідного з інфінітивом і в основного речення є різні, напр.: *Pater filio dixit eum aegrotum esse.* – Батько сказав синові, що **він** (тобто син) **є хворий**.

In Accusatīvo cum infinitīvo adhibētur infinitīvus trium tempōrum: *praesentis, perfecti et futūri* actīvi et passīvi. Hi infinitīvi hoc modo formantur:

У Знахідному відмінку з інфінітивом вживається інфінітив трьох часів: *теперішнього часу, минулого часу доконаного виду і майбутнього часу активного і пасивного стану*. Ці інфінітиви таким способом утворюються:

Infinitīvus praesentis actīvi fit: *radix praesentis + terminatio -re* (pro coniugationibus I, II, IV) et *-ēre* (pro coniugatione III):

Інфінітив теперішнього часу активного стану утворюється так: *корінь дієслова теперішнього часу + закінчення -re* (для I, II, IV дієвідмін) і *-ēre* (для III дієвідміни):

ornā + re – прикрашати

delē + re – руйнувати

dic + ēre – говорити

audī + re – слухати, чути

Infinitīvus praesentis passīvi fit: *radix praesentis + terminatio -ri* (pro coniugationibus I, II, IV) et *-i* (pro coniugatione III):

Інфінітив теперішнього часу пасивного стану утворюється так: *корінь дієслова теперішнього часу + закінчення -ri* (для I, II, IV дієвідмін) і *-i* (для III дієвідміни):

- ornā + ri* – бути прикрашеним
- delē + ri* – бути руйнованим
- dīc + i* – бути мовленим
- audī + ri* – бути чути

Infinitīvus praesentis adhibētur, cum huīus actio fit eodem tempore quo actio verbi finiti, e.g.:

Інфінітив теперішнього часу вживається, коли його дія відбувається одночасно з дією особового дієслова, напр.:

Īi (consūles) Bibūli sententiam valēre cupiērunt. – Вони (консули) Бібули хотіли прийняти рішення.

Infinitīvus perfecti actīvi fit: *radix perfecti + -isse* (pro omnibus coniugationibus):

Інфінітив минулого часу доконаного виду активного стану утворюється так: *корінь перфекта + -isse* (для усіх дієвідмін):

- ornav + isse* – прикрасити
- delev + isse* – зруйнувати
- dix + isse* – сказати
- audiv + isse* – почути

Infinitīvus perfecti passīvi fit: *participium perfecti passīvi + esse*:

Інфінітив минулого часу доконаного виду пасивного стану утворюється так: *дієприкметник минулого часу доконаного виду пасивного стану + esse*:

- ornātus, a, um esse* – бути прикрашеним
- delētus, a, um esse* – бути зруйнованим
- dictus, a, um esse* – бути сказаним
- audītus, a, um esse* – бути почутим

Infinitīvus perfecti adhibētur cum huīus actio praecessit actiōnem verbi finiti, e.g.:

Інфінітив минулого доконаного часу вживається, коли його дія передує дії особового дієслова, напр.:

Scio avum tuum littēras amavisse. – Я знаю, що твій дід любив науки.

Infinitīvus futūri actīvi fit: *participium futūri actīvi + esse*:

Інфінітив майбутнього часу активного стану утворюється так:
дієприкметник майбутнього часу активного стану + **esse**:

ornatūrus, a, um esse – прикрасити (у майбутньому)

deletūrus, a, um esse – зруйнувати (у майбутньому)

dictūrus, a, um esse – сказати (у майбутньому)

auditūrus, a, um esse – почути (у майбутньому)

Infinitivus futūri passīvi fit: *supīnum* + *iri*:

Інфінітив майбутнього часу пасивного стану утворюється із
супіна + *iri*:

ornātum iri – бути прикрашеним (у майбутньому)

delētum iri – бути зруйнованим (у майбутньому)

dictum iri – бути сказаним (у майбутньому)

audītum iri – бути почутим (у майбутньому)

Infinitivus futūri adhibētur cum huius actio consequitur actiōnem verbi finīti. “Esse” frequenter omittitur, e.g.:

Інфінітив майбутнього часу вживається, коли його дія слідує за дією особового дієслова. “Esse” (бути) часто опускається, напр.:

Audio te ventūrum esse vel te ventūrum. – Я чую, що ти прибудеш.

ЕХЕРСІТІА. ВПРАВИ:

I. *Forma infinitivos omnium temporum (activi et passivi).* Утвори інфінітиви від усіх часів (активного і пасивного стану):

1. punio, punire, punivi, punitum карати
2. scribo, scribere, scripsi, scriptum писати
3. teneo, ēre, tenui, tentum тримати
4. laudo, laudare, laudavi, laudatum хвалити

	<i>Infinitivus praesentis activi</i>	<i>Infinitivus praesentis passivi</i>	<i>Infinitivus perfecti activi</i>	<i>Infinitivus perfecti passivi</i>	<i>Infinitivus futuri activi</i>	<i>Infinitivus futuri passivi</i>
1.						
2.						
3.						
4.						

II. *Transforma passivum in activo et activum in passivo et verte formam novam. Перетвори активний стан на пасивний і пасивний на активний, та переклади нову форму:*

<i>Activum.</i> Активний стан	<i>Passivum.</i> Пасивний стан	<i>Translatio.</i> Переклад
	expulum iri	
amatūrum esse		
accipere		
premere		
	dictum esse	
patefecisse		
dixisse		
	scriptum esse	

III. *Transforma sententias in accusativo cum infinitivo. Перетвори речення у Знахідний з інфінітивом:*
(Parva puella in ecclesiam intrat) videmus.

.....

(Puellae Mariae cantant) auditis.

.....

(Christus est filius Dei) Petras respondit.

.....

Scimus (Christus a diabolo tentatus est).

.....

(Angeli Dei servi sunt) Scriptura narrat.

.....

IV. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Ангел сказав жінкам, що Христос воскрес.

.....

2. У день суду всі пізнають, що Бог справедливий.

.....

3. Жінки побачили, що камінь був відкочений.

VOCABULARIUM:

ангел – angēlus, i m

бачити – video, ēre, vidi, visum

воскресати – resurgo, ēre, surrexi, surrectum

день – dies, ēi m, f

жінка – mulier, ēris f

казати, говорити – dico, ēre, dixi, dictum

камінь – lapis, ĩdis m

котити – verso, āre, āvi, ātum

пізнавати – cognosco, ēre, nōvi, nītum

справедливий – iustus, a, um

суд – iudicium, i n

Христос – Christus, i, m

V. Verte et explīca. Переклади і поясни:

1. Dico monāchum hoc facēre.

2. Dico oratores hoc fecisse.

3. Dixi sacerdotem hoc fecisse.

4. Dixisti eum hoc facēre.

5. Dicit se hoc factūram esse.

6. Dixit se hoc factūrum esse.

7. Dico hoc mihi faciendum esse.

8. Dixi hoc a te factum esse.

Verte lectiōnem ex actis martŷris Fructuosi. Переклади фрагмент з діянь мученика Св. Фруктуози:

Aemilianus praeses dixit: Fructuōsum episcopum intromittēre milītes iubeo. Ex officio dictum est: Adest. Aemiliānus praeses Fructuōso episcōpo dixit:

Audisti, quid praecepērunt? Fructuōsus episcōpus dixit: Nescio, quid praecepērunt. Ego verus christiānus sum. Aemiliānus praeses dixit: Praecepērunt deos coli. Fructuosus episcōpus dixit: Ego unum deum colo, qui fecit caelum et terram, mare et omnia, quae in eis sunt Aemiliānus dixit: Scis esse deos?

Fructuōsus episcōpus dixit: Nescio. Aemiliānus dixit: Scies postea... Episcōpus es? Fructuosus episcōpus dixit: Sum. Aemiliānus dixit: Fuisti. Et iussit eum sua sententia vivum ardēre.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Verte (Martial.6,17). **Переклади** (Марціал, 6,17):

Cinnam, Cinname, te iubes vocāri,
 Non est hic, rogo, Cinna, barbarismus?
 Tu si Furius ante dictus esses,
 Fur ista ratiōne dicerēris.

Cinna, ae t – Цінна, відоме римське ім 'я
Cinnatus, i t – Ціннам, ім 'я раба, яке означає “кориця”. Римляни часто давали таке ім 'я рабам. Ціннам, тепер вільна людина, хоче змінити це ім 'я на якесь римське.

Furius, i t – Фурій, давнє римське ім 'я
Fur від fur, furis t – злодій

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Mandāte memoriae sententias Latīnas.

Запам'ятайте латинські прислів'я:

Homo sum et nihil humāni a me aliēnum puto (Terentius).	Я є людина і ніщо людське я не вважаю чужим для себе.
Scio me nihil scīre.	Я знаю, що я нічого не знаю.
Mendācem memōrem esse oportet.	У брехуна має бути (добра) пам'ять.
Admīror te, paries, non cecidisse ruinis, Qui tot scriptōrum toedia sustineas.	Я дивуюся тобі, стіно, що ти досі не впала в руїнах, витримуючи на собі дурниці стількох писак.
Legem brevem esse oportet.	Закон повинен бути коротким.
Victōrem a victo superāri saepe vidēmus.	Ми часто бачимо, що переможений перемагає переможця.

LECTIO DUODEQUINQUAGESĪMA

THEMA: NOMINATĪVUS CUM INFINITĪVO НАЗИВНИЙ ВІДМІНОК З ІНФІНІТИВОМ

Recĭta et verte. Прочитай і переклади:

1. Recte dicĭtur virtūtem esse summum bonum.

.....

2. Tradĭtum est apostōlos Petrum et Paulum Romae aliquot annos degisse
ibique martyrii corōnas assecūtos esse.

.....

.....

4. O beāte Paule, o vas electiōnis, tu raptus esse in paradĭsum et audivisse
arcāna verba dicĕris!

.....

.....

5. Domĭnus noster, quia ad virginitātem hortāri grave esse videbātur, a
necessitāte legis de non solvendo matrimonio, eos ad cupiditātem illius
trahĕre studet.

.....

.....

.....

VOCABULARIUM:

adventus, us m – прибуття, прихід,
напад
aliquot – декілька, небагато
arcānum, ī n – таємниця
arcānus, a, um – таємний
assequor, sequi, secūtus sum –
досягати, одержувати
conscrĭbo, ěre, scripsi, scriptum –
записувати, набирати
dego, ěre, degi, – проживати, жити,
нидіти, животіти

electio, ōnis f – вибір
ibi – там, туди, тоді, в цьому
imbuo, ěre, ui, ūtum – насичувати,
напоїти, заражати, навчати,
випробувати, пробувати,
втаємничувати, знайомитися з
чимсь
memōro, āre, āvi, ātum –
нагадувати, називати,
повідомляти, розповідати,
прославляти

notitia, ae f – знайомство,
відомість, слава, пізнання, знання
Pantaenus, i m – св. Пантен, грец.
філософ, навернений у
християнство (II ст.)
penetro, āre, āvi, ātum – вводити,
вставляти, проникати, досягати
praedīco, āre, āvi, ātum –
проповідувати

praevenio, īre, vēni, ventum –
випереджати, попереджати,
переважати
quidem – власне
rapio, ěre, rapui, raptum – хапати,
виривати
relinquo, ěre, līqui, lictum –
залишати, надавати, кидати, не
згадувати
scilīcet – очевидно
vas, vasis n – посуд

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

Nominatīvus cum infinitīvo constat e subiecto in nominatīvo et praedicato in infinitīvo. Saepissīme post haec verba adhibētur:

Називний відмінок з інфінітивом складається з підмета у називному відмінку і присудка в інфінітиві. Найчастіше після цих дієслів вживається:

dicor – говорять про мене, *existīmor*, *iudīcor*, *putor* – думають про мене, *fertur*, *feruntur*, *tradītur*, *traduntur* – розповідають, передають про мене, *videor* – здається, що я etc.

In lingua Ucrainīca vertitur eōdem modo ut Accusatīvus cum Infinitīvo, e.g.:

Українською мовою перекладається тим самим способом, що Знахідний з інфінітивом, напр.:

Fortūna caeca esse dicītur. – Кажуть, що доля сліпа.

Subiectum – pronōmen personāle in nominatīvo cum infinitīvo dimittitur, sed persōna formis verbi passīvi tradītur:

Підмет – особовий займенник у Називному відмінку з інфінітивом упускається, але особова форми дієслова пасивного стану передається:

Videor beātus esse. – Здається, що я щасливий.

Vidēris beātus esse. – Здається, що ти щасливий.

Vidētur beātus esse. – Здається, що він щасливий.

Vidēmur beāti esse. – Здається, що ми щасливі.

Videmīni beāti esse. – Здається, що ви щасливі.

Videntur beāti esse. – Здається, що вони щасливі.

EXERCITIA. ВПРАВИ:

I. *Transforma Accusatīvum cum infinitīvo in Nominatīvo cum infinitīvo.*
Перетвори Знахідний відмінок з інфінітивом у Називний відмінок з інфінітивом:

1. Samsōnem fortissimum fuisse tradunt.

.....

2. Deus vetat nos proxīmis irasci.

.....

3. Christus iubet te humīlem esse.

.....

II. *Verte in linguam Latīnam.* *Переклади латинською мовою:*

1. Фалес вчив, що вода є початком всіх речей.

.....

2. Здавалося, що Ціцерон врятує батьківщину.

.....

VOCABULARIUM:

батьківщина – patria, ae f

весь – omnis, e

вода – aqua, ae f

вчити, навчати – doceo, ēre, docui,

doctum

початок – initium, i n

річ – res, rei f

рятувати – salvo, āre, āvi, ātum

Фалес – Thales, etis m

Ціцерон – Cicero, ōnis m

Verte textum. Переклади текст:

Pantaenus ad Indos usque penetrasse dicītur ibique evangelium Matthaei, quod adventum ipsius iam praevenērat, apud quosdam Christi notitia imbūtos reperisse; quibus scilicet Bartholomaeus, unus ex apostōlis, olim fertur praedicavisse et evangelium Matthaei hebraicis conscriptum littēris reliquisse, quod quidem ad praedicta usque tempōra servatum esse memorātur.

(*Eusebii Caesariensis Praeparatio evangelica 5,10, 3*)

.....

.....

.....

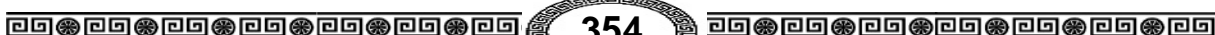
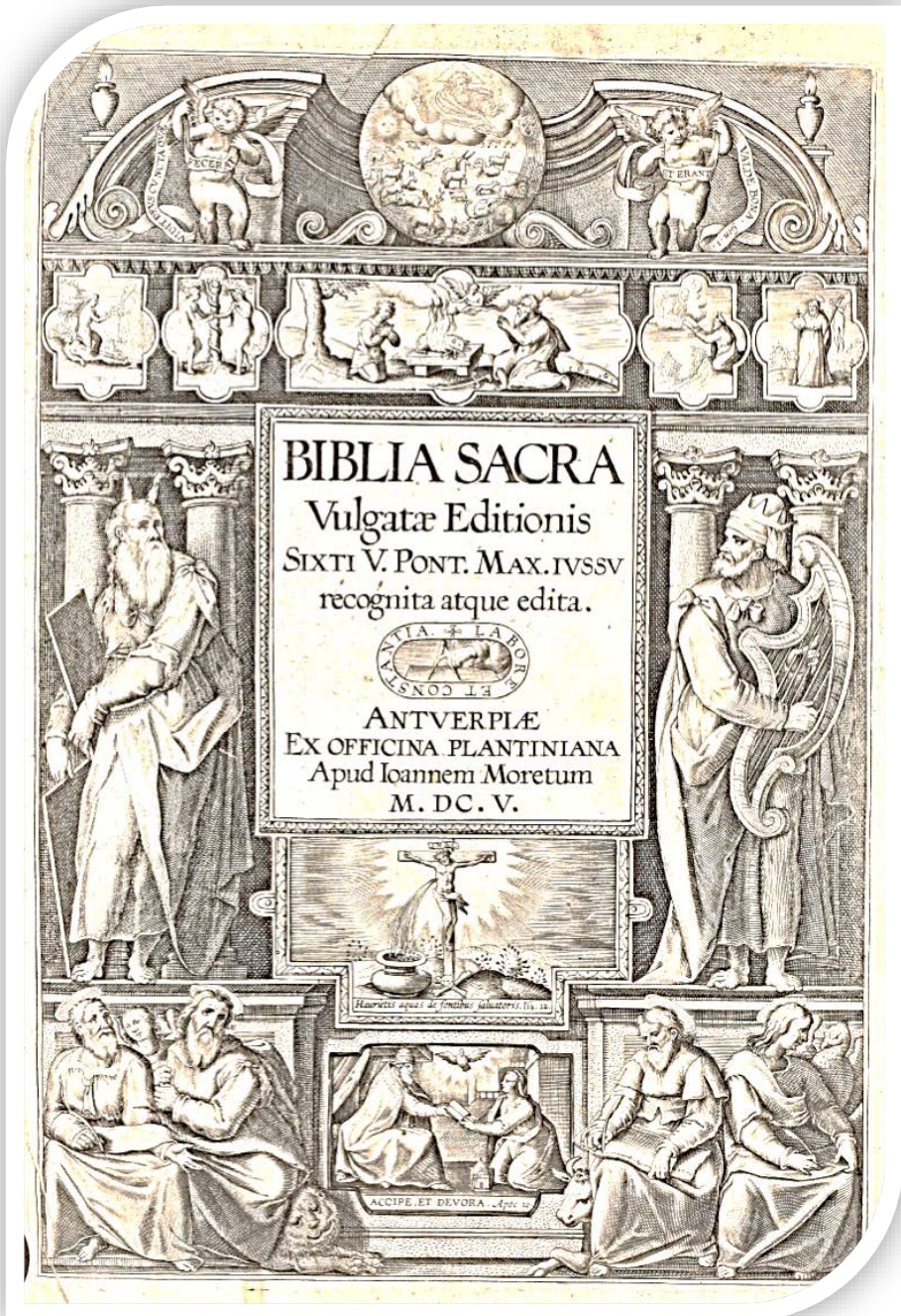
.....

.....

Mandāte memoriae sententias Latīnas.
Запам'ятайте латинські прислів'я:

Qui tacet consentire videtur.	Здається, що той, хто мовчить, погоджується.
-------------------------------	--

10. Ex omnibus Graeciae partibus quinti quoque anno innumerabiles Graeci Olympiam confluēbant ludos *spectatum*.

11. Haec res facilis est cognitu (= haec res facilis est ad cognoscendum, facile est hanc rem cognoscere, haec res facile cognoscitur, huius rei cognitio facilis est).

12. Incredibile dictu est et caecis obscuritatibus involutum.

VOCABULARIUM:

celebro, āre, āvi, ātum – урочисто святкувати, відбуватися публічно
confluo, ěre, xi, –, – стікатися, зливатися
eligo, ěre, lēgi, lectum – вибирати, обирати
innumerabilis, e – незліченний
ludus, i m – гра, забава

pastus, us m – пожива, пасовище, паша, їжа
pie – благочестиво, ніжно
plerusque, plerāque, plerumque – найбільша частина, більшість
precor, āri, ātus sum – просити, молити
proficiscor, sci, fectus sum – відправлятися

ГРАММАТИКА. ГРАМАТИКА

Supīnum substantivum verbale est, quod formam substantivi declinationis quartae habet et demum in Accusativus singularis (flexura **-um**, Supīnum I) et Ablativus singularis (flexura **-u**, Supīnum secundum) adhibetur.

Супін – безособова форма дієслова, що є іменником IV відміни, та вживається тільки в асс. sing. (закінчення **-um**, супін I) і abl. sing. (закінчення **-u**, супін II).

Supīnum in **-um** amant verba motus ad finem indicandum: *rogatum auxilium*.

Poetae aliquando pro supīno in **-um** infinitivo utuntur.

Супін на **-um** полюбляють дієслова на позначення руху до мети: *rogatum auxilium* (щоб просити допомоги).

Іноколи поети замість супіна на **-um** користуються інфінітивом.

Supīna in **-u** saepissīme his adiectīvis iunguntur: *facilis, difficilis, dulcis, gravis, inutilis, terribilis, mirabilis, utilis, dignus, indignus, optimus, pessimus, arduus, asper* etc., e.g.:

Супіни на **-u** найчастіше з такими прикметниками поєднуються: *facilis, difficilis, dulcis, gravis, inutilis, terribilis, mirabilis, utilis, dignus, indignus, optimus, pessimus, arduus, asper* та ін., напр.:

Facile factu – легко здійснити.

EXERCITIUM. ВПРАВА:

I. *Verte in linguam Latīnam. Переклади латинською мовою:*

1. Ми хочемо вчитися, щоб багато розуміти.

.....

2. Ангели послані, щоб нас оберігати.

.....

3. Римляни збиралися на Капітолій, щоб вітати імператора.

.....

VOCABULARIUM:

ангел – *angēlus, i m*
багато – *multum*
вітати – *gratūlor, gratulāri, gratulātus sum*
вчитися – *disco, ěre, didīci, –*
збирати – *congrĕgo, āre, āvi, ātum*
імператор – *imperātor, ōris m*

Капітолій – *Capitolium, i n*
оберігати – *custodio, ĩre, ĩvi, ĩtum*
посилати – *mitto, ěre, misi, missum*
римлянин – *Romānus, i m*
розуміти – *intellĭgo, ěre, lexi, lectum*
хотіти – *volo, velle, volui*

Spectātum veniunt, veniunt, spectentur ut ipsae.

Одні приходять подивитися, інші приходять, щоб на них самих подивилися.

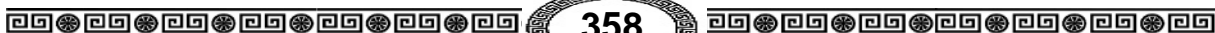
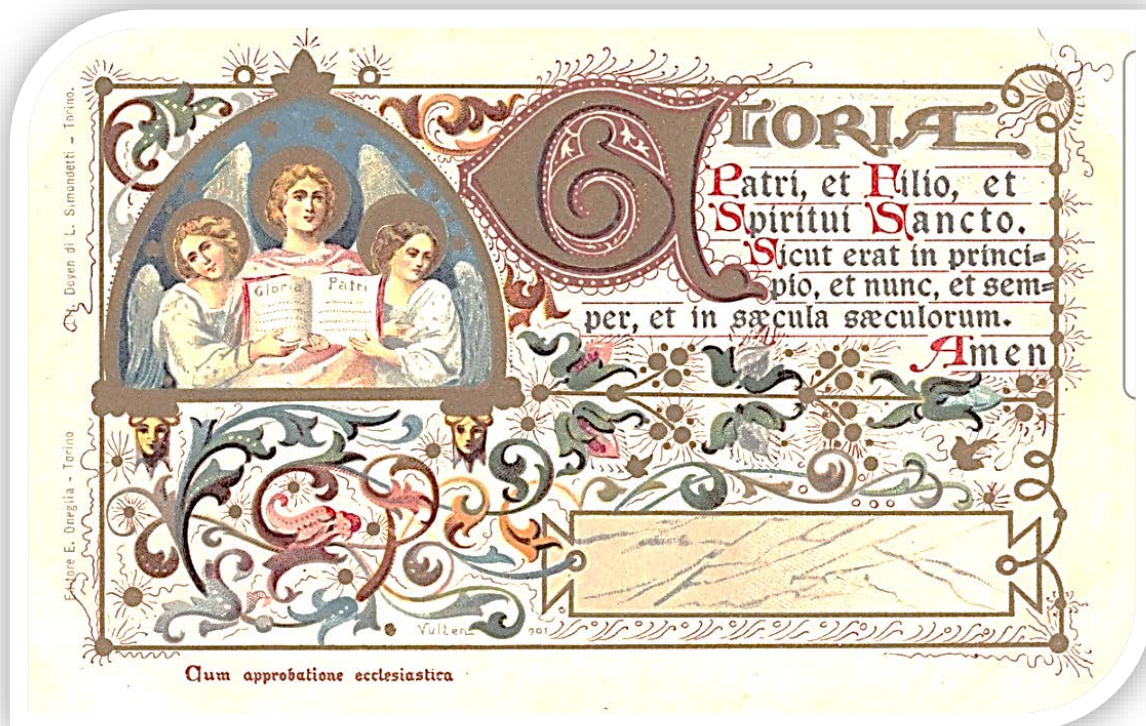
* * *

Nunc vos, discipūli, satis laboravistis. Tempus est ludendi, natandi, migrandi. Ponāmus igītur libros et tabūlas!

Зараз ви, учні, вже достатньо попрацювали. Час є щоб грати, плавати, мандрувати. Отож, відкладімо книги і записи!

*Vobis gratum
et optātum
feriārum
iucundārum
venit tempus, puēri,
quo dolōre
et odōre
scholae estis libēri.*

*Ut autumno recreātis
membris atque renovātis
viribus ingenii
alācres et intēgri
in Academiam redeātis,
aestas cum praeteriit,
auctōres votis expetiunt.*

VOCABULARIUM
LATINO – UCRAINICUM
СЛОВНИК
ЛАТИНСЬКО – УКРАЇНСЬКИЙ

A

a, ab (*abl.*) – від
abbas, ātis m – аббат
abdītus, a, um – таємний,
таємничий, замаскований,
недоступний
abeo, īre, ii, ītum – відходити
ablatīvus, i m – *грам.* аблатив
abscondo, ěre, condi, condītum –
ховати, скривати, покривати
absolūtus, i m – самотійний
absorbeo, ěre, ui, ptum – поглинати,
поїдати
absum, abesse, afui/abfui – бути
відсутнім
absurde – невміло, безглуздо
abundo, āre, āvi, ātum – бути
повним, переповнюватися,
перевищувати
abyssus, us m – безодня
ac – i, a, також, i потім, i притому,
i до того ж, однак, а все ж
Academia, ae f – академія
accēdo, ěre, cessi, cessum –
підходити
accentus, us m – наголос
acceptābilis, e – сприйнятливий,
любий
accīdo, ěre, accīdi, –, – траплятися,
коїтися
accīpio, ěre, cēpi, ceptum –
отримувати
accusatīvus, i m – *грам.* знахідний
відмінок
accūso, āre, āvi, ātum –
звинувачувати
accūsor, ōris m – позивач, обвинувач

acerbus, a, um – гострий, гіркий,
дозрілий, похмурий, болючий
acervus, i m – купа, велика
кількість, вогнище
acies, ēi f – гострота,
проникливість
acīnus, i m – ягода винограду
aconītum, i n – отрута
acquīro, ěre, quisīvi, quisītum –
набувати
actio, ōnis f – дія, виконання,
здійснення
actīvum, i n – активний стан
actum, i n – акт, документ, актові
книги
actus, us m – дія, справа, мотив
acuо, ěre, ui, ūtum – гострити,
загострювати
acus, us m – голка
ad (*acc.*) – до, на, для *ad hoc, ad
haec, ad id* – крім того, до того ж
addo, ěre, dīdi, dītum – додавати
addūco, ěre, xi, ctum – приводити
adeo, īre, ii (īvi), ītum – приходити,
прибувати
adhaereo, ěre, haesi, haesum –
триматися
adhibeo, ěre, hibui, hibītum – вживати
adhuc – ще
adiaceo, ěre – лежати біля,
прилягати, бути сумлінним
adiectīvum, i n – прикметник
adiicio, ěre, iēcī, iectum – додавати
adimpleo, ěre, ēvi, ētum –
наповнювати, переповнювати
adiutor, ōris m – помічник,
товариш

adiuvo, āre, iūvi, iūtum (*acc.*) –
 допомагати
 administro, āre, āvi, ātum –
 подавати, влаштовувати
 admirabilis, e – чудовий,
 дивовижний, прегарний
 admiratio, ōnis f – подив,
 здивування, захоплення
 admiror, āri, ātum sum –
 дивуватися
 admonitio, ōnis f – пригадування
 adolescens, entis m – молода
 людина
 adōro, āre, āvi, ātum – молити,
 благати, молитися
 adp̄eto, ěre, īvi, ītum – хапати,
 домагатися, нападати,
 наближатися
 adsorbeo, ěre, ui, ptum – поглинати,
 поїдати
 adsum/assum, adesse, affui/adfui –
 бути присутнім
 adulter, ěri m – перелюбник,
 коханець
 advēna, ae m/f – *subst.* прибулець,
 іноземець; *adi.* прибулий, іноземний
 advenio, ĩre, vēni, ventum –
 приходити
 adventus, us m – прибуття, прихід,
 напад, наступ
 adverbīālis, e – прислівниковий
 adverbium, i n – прислівник
 adversus (*acc.*) – проти
 adversarius, i m – супротивник,
 противник
 aedificatio, ōnis f – будівля
 aedifico, āre, āvi, ātum – будувати
 aeger, gra, grum – хворий
 aemūlo, āre, –, – змагатися,
 ревнувати, заздрити
 aemūlor, āri, ātus sum – ревнувати,
 заздрити

aequus, a, um – правильний,
 належний, рівний
 aegrumna, ae f – тяжка праця,
 нещастя, біда
 aestīmo, āre, āvi, ātum – оцінювати,
 вважати
 aestas, ātis f – літо
 aestus, usm – 1. кипіння,
 хвилювання; 2. *poem.* хвилі, вали
 aetas, aetātis f – вік, життя
 aeternus, a, um – вічний
 afferro (*ad-fero*), afferre, attūli,
 allātum – приносити, давати,
 додавати, вносити, завдавати
 afficio, ěre, feci, fectum –
 заподіяти, наділяти
 affirmo, āre, āvi, ātum – твердити,
 запевняти
 ager, gri, m – поле
 ago, ěre, egi, actum – робити, діяти,
 проводити (про час), вести
 agnus, i m – ягня
 agricōla, ae m – землероб
 aio, ait – говорити
 ala, ae f – крило
 alācer, cris, cre – бадьорий, живий,
 веселий, радісний
 albus, a, um – білий
 aliēnus, a, um – чужий
 alioquin – зрештою, все ж
 aliquando (*adv.*) – коли-небудь,
 одного разу
 aliquot (*adv.*) – декілька, небагато
 alīquus (*aliqui*), alīqua, alīquod –
 хтось, щось
 alius, alia, aliud – інший, несхожий
 allīgo, āre, āvi, ātum – зв'язувати,
 прив'язувати
 alo, ěre, ui, alītum (*altum*) –
 годувати, вигодовувати
 alphabētum, i n – алфавіт
 altar, āris n – вівтар

alter, a, um – один з двох, другий
alternatim (*adv.*) – поперемінно
altitūdo, ĩnis f – висота
altius (*adv.*) – швидше
altus, a, um – високий, великий,
благородний
amabilis, e – милий, приємний
amārus, a, um – гіркий
amator, ōris m – прихильник
ambio, ĩre, ii(ĭvi), ĩtum – обходити,
оточувати
ambo, ae, o – і той і інший, обоє
ambulo, āre, āvi, ātum – ходити,
йти, прогулюватися
amīca, ae f – товаришка
amicitia, ae f – дружба
amīcus, ĩ m – товариш
amissio, ōnis f – втрата
amnis, is m – ріка
amoenus, a, um – милий, приємний
amo, āre, āvi, ātum – любити
amplius (*adv.*) – більше
amplus, a, um – обширний,
великий, високий, знатний
ancilla, ae f – служниця, рабиня
Andreas m – Андрій
angĕlus, ĩ m – ангел
anīma, ae f – душа
anīmal, ālis n – жива істота;
тварина
anīmans, antis – живий,
одухотворений; жива істота, звір
anīmo, āre, āvi, ātum – оживляти,
вдихати
anīmus, ĩ m – дух, настрій
annuntio, āre, āvi, ātum –
повідомляти
annus, ĩ m – рік
ante (*acc.*) – перед
antequam – раніше ніж
antecēdo, ĕre, cessi, cessum –
передувати

antīquus, a, um – давній
aperio, ĩre, aperui, apertum – відкривати
apostŏlus, ĩ m – апостол
appareo, ĕre, ui, –, – бути
відкритим, очевидним
appello, āre, āvi, ātum – називати,
оголошувати
appĕto, ĕre, ĩvi, ĩtum – прагнути,
домагатися
applaudo, ĕre, plausi, plausum –
плескати
appŏno, ĕre, posui, posĭtum –
докладати, додавати, долучати
apprehendo, ĕre, prehendi,
prehensum – хапати, ловити
approprio, āre, āvi, ātum – набувати
aptus, a, um – відповідний;
влучний; співмірний
apud (*acc.*) – біля, коло, при, у
aqua, ae f – вода
ara, ae f – вівтар
area, ae f – ковчег
arcānum, ĩ n – таємниця
arcānus, a, um – таємний
arbor, ōris f – дерево
archangĕlus, ĩ m – архангел
arctus, a, um – вузький, тісний
ardeo, ĕre, arsi, arsūrus – горіти,
палати, згоріти
arduus, a, um – високий, стрімкий,
крутий, важкий
aresco, ĕre, arui, –, – сохнути,
засихати
Ariānus, ĩ m – аріанин,
послідовник науки Арія
aries, ĕtis m – баран
arma, ōrum n/pl. – зброя
ars, artis f – мистецтво, наука
artĭfex, ĭcis m – майстер,
художник, творець
ascendo, ĕre, ascendi, ascensum –
підніматися

asīna, ae f – ослиця
asper, ěra, ěrum – колючий,
жорстокий, затятий
aspergo, ěre, spersi, spersum –
скроплювати, окропляти
aspicio, ěre, rexi, rectum –
оглядатися
aspirātus, us m – аспірат
(придиховий приголосний)
aspīro, āre, āvi, ātum – надихати,
навівати
assequor, sequi, secūtus sum –
досягати, одержувати
assisto, ěre, stiti, –, – стояти поруч
assūmo, ěre, sumpsī, sumptum –
приймати, брати
astrum, i n – зірка, світило
at – але, однак
atque – і, а також, і потім
atrium, i n – дім, помешкання
atrocitas, ātis f – жорстокість,
грубість, дикість
attendo, ěre, tendi, tentum –
звертати увагу (ad)
attente (*adv.*) – уважно
auctor, ōris m – засновник,
творець, винуватець, благодійник,
покровитель, письменник, автор,
прихильник, опікун, свідок,
керівник, представник
audeo, ěre, ausus sum –
наважуватися
audio, ĩre, ĩvi, ĩtum – слухати
audītus, us m – слухання, поголос,
слух, звук, слово, мова
aufĕro, ferre, abstūli, ablātum –
відносити, забирати
augeo, ěre, auxi, auctum –
збільшувати, примножувати,
розширяти
aula, ae f – палац, подвір'я, будинок
aureus, a, um – золотий

auris, is f – вухо
aurōra, ae f – ранішня зоря
aurum, i n – золото
ausculto, āre, āvi, ātum –
вислуховувати, уважно слухати
aut – або
autem – але, ж
autumnus, i m – осінь
auxilium, i n – допомога
avaritia, ae f – жадібність, скупість
avārus, a, um – жадібний,
користолюбивий
aveo, ěre, –, – – тішитися, радіти
averto, ěre, verti, versum – відвертати,
відводити
avis, is f – птах, птиця

В

balsamum, i n (*грец.*) – бальзамове
дерево, бальзам
baptisma, atis n – хрещення
baptismum, i n – хрещення
baptizo, āre – хрестити, купати
barbarismus, i m – іноземний
зворот, варваризм, погрішність
проти чистоти мови
basilica, ae f – базиліка,
християнський храм
beātus, a, um – блаженний,
щасливий
bellum, i n – війна
bene (*adv.*) – добре
benedico, ěre, dixi, dictum –
хвалити, прославляти
benedictio, ōnis f – благословення,
похвала
benedictus, a, um – благословенний
beneficium, i n – благодіяння,
милість, привілей, знак милості
benignus, a, um – добрий,
добросердний
bestia, ae f – звір

bibo, ěre, bibi, – – пити
biennium, i n – дволіття
bimātus, us m – у віці двох років,
дитина у віці до 2-ох років
bini, binae, bina – по два
bis – двічі
bisextus, a, um – високосний
bisextus, i, m – вставний день
(високосного року)
bisextilis, e – високосний
bissex – v. I. = bisext
blandior, blandīri, blandītus sum –
підлещуватися
blasphemia, ae f – лихослів'я, хула
bonitas, ātis f – доброта
bonum, i n – добро, благо
bonus, a, um – добрий, хороший
bos, bovis m, f – бик, корова
botrus, i m – виноград
bracchium, i n – плече, лікоть, гілка
brevis, e – короткий
breviter (adv.) – коротко

С

cado, ěre, cecidi, casūrus – падати
caeco, āre, āvi, ātum – осліпляти,
паралізувати, притупляти, затемняти
caecus, a, um – сліпий
caedo, ěre, cecidi, caesum – бити,
рубати
caelestis, e – небесний
caelum, i n – небо
Caesar, āris – родинне ім'я gentis
Iuliae; почесний титул імператорів
римських
calamitas, ātis f – біда, нещастя,
поразка
Calāris (Carālis) – місто в Сардинії,
теп. Cagliari
calceamentum, i n – взуття
calco, āre, āvi, ātum – наступати,
топтати

calix, ěcis m – чаша, келих
callidus, a, um – хитрий, спритний
calvitium, i n – лисина
camēlus, i m – верблюд
camerarius, i m – камерарій
campāna, ae f – дзвін
cancerātus, a, um – раковий
candīdus, a, um – сніжнобілий
candor, ōris m – блиск, сіяння
canis, is m/f – собака
cano, ěre, cecini, cantum – співати,
грати
canto, āre, āvi, ātum – співати
canticum, i n – пісня, спів
cantus, us m – спів
canus, a, um – сірий, сивий,
старий, поважний
capillus, i m – волосина, pl. волосся
capio, ěre, cepi, captum – брати,
ловити
capra, ae f – коза
captivitas, ātis f – полон, рабство,
завоювання, захоплення
captivo, āre, āvi, ātum –
захоплювати, заволодівати, брати
в полон
captivus, a, um – полонений
captura, ae f – ловля
caput, ětis n – голова
carcer, ěris m – в'язниця
cardinalis, e – головний, основний,
грам. кількісний
cardinalis, is m – кардинал
caritas, ātis f – любов
carmen, ěnis n – пісня
carnālis, e – тілесний, фізичний
caro, carnis f – м'ясо, плоть
Carthago, ěnis f – Карфаген, місто-
держава на північному узбережжі
Африки, на території сучасного
Тунісу, зруйноване римлянами у
146 р. до н.е.

carus, a, um – дорогий
 casa, ae f – будиночок, хата
 cassia, ae f – дика кориця
 caste (*adv.*) – чисто, непорочно,
 бездоганно, благочестиво
 castīgo, āre, āvi, ātum – ганьбити,
 осуджувати, дорікати, карати
 castitas, ātis f – цнота
 castrensis, e – табірний, який
 відноситься до табору
 casus, us m – випадок, відмінок
 cataracta, ae f – поріг, водопад;
 cataractae caeli – загати небесні
 catēna, ae f – ланцюг
 catholicus, a, um – католицький
 causa, ae f – причина, справа
 causa (*gen.*) – для, заради; *exempli*
 causa наприклад
 caute (*adv.*) – обережно
 cautus, a, um – обережний
 caveo, ēre, cavi, cautum –
 остерігатися, берегтися
 cedo, ěre, cedi, cessum – відходити,
 відступати, поступатися
 celēbro, āre, āvi, ātum – славити,
 прославляти, урочисто святкувати,
 відзначати, відбуватися публічно,
 вихваляти, прославляти
 celer, celēris, celēre – швидкий
 celerīter – швидко
 cena, ae f – обід
 censeo, ēre, ui, censum –
 оцінювати, визначати,
 вирішувати, призначати
 censor, ōris m – цензор; обов'язок
 цезора в Римі: а) оцінка майна
 громадян б) нагляд за
 моральністю громадян та
 громадськими будівлями; суворий
 суддя, критик
 centum – сто
 centuplum – стократ

centurio, ōnis m – сотник
 cessatio, ōnis f – бездіяльність,
 затягування, повільність, перерва
 cesso, āre, āvi, ātum – припиняти;
 втрачати
 cetērum (*adv.*) – а зрештою
 cetērus, a, um – інший
 Chanaan – наймолодший син
 Хама; народ, який походить від
 Хама; місцевість між Йорданією і
 Середземним морем
 Christiāni, ōrum m – християни
 Christus, i, m – Христос (грец.
 „помазанник”)
 cibus, i m – їжа
 circūlus, i m – коло
 circumdo, āre, dēdi, dātum –
 огортати
 circumsto, āre, stēti, –, – стояти
 довкіл *або* з обох сторін
 citius (*adv.*) – швидше
 cito (*adv.*) – швидко
 citus, a, um – швидкий
 civis, is m/f – громадянин/громадянка
 civitas, ātis f – держава; місто
 clamo, āre, āvi, ātum – кричати
 clarifīco, āre, – прославляти
 claritas, ātis f – ясність, блиск,
 слава
 clarus, a, um – славний
 claudio, ěre, clausi, clausum –
 закривати
 claudus, a, um – кульгавий
 clausūla, ae f – висновок,
 закінчення, кінець
 clemens, ntis – м'якосердний,
 лагідний, ласкавий
 clementia, ae f – м'яккість,
 поміркованість, ніжність,
 ласкавість
 clivus, i m – горб
 codex, icis m – книга, кодекс

coepi, coepisse, coeptum – починати	communis, e – спільний
cogito, āre, āvi, ātum – думати, розмірковувати	comparatio, ōnis f – порівняння, співставлення
cogitatio, ōnis f – мислення, роздумування, думка, намір, план	complaceo, ēre, ui – також подобатися
cognitio, ōnis f – пізнавання, ознайомлення, (пі)знання, поняття, уявлення, розслідування	compleo, ēre, ēvi, ētum – закінчувати
cognitus, us m – ознайомлення, знання	complūres, a – численні
cognomīno, āre, āvi, ātum – давати прізвисько	comprehendo, ěre, ndi, nsum – охоплювати, обнімати
cognosco, ěre, novi, nītum – пізнавати, дізнаватися	compunctio, ōnis f – каяття, викиди совісті
cohaereo, ēre, haesi, haesum – бути зв'язаним	compūto, āre, āvi, ātum – підраховувати
collatio, ōnis f – збір, пожертва, з'єднання	concēdo, ěre, cessi, cessum – дозволяти, віддавати
collegium, i n – товариство, спілка	concilium, i n – збори, синедріон
colligo, ěre, collēgi, collectum – збирати	concipio, ěre, cēpi, ceptum – походити, збирати, приймати, уявляти, метикувати, задумувати
colloquor, loqui, locūtus sum – розмовляти, вести бесіду	conciō, āre, āvi, ātum – підбурювати, скликати, запрошувати, викликати
colo, ěre, ui, cultum – шанувати, обробляти	conclūdo, ěre, clūsi, clūsum – закривати, твердити, замерзати
color, ōris m – колір	concordo, āre, āvi, ātum – погоджуватися, примиряти
colūber, bri m = colūbra, ae f – невелика змія	concreasco, ěre, crēvi, ētum – зростатися, згущуватися
Colosseus, i m / Colosseum, i n / Colyseus, i m – Колізей	condelector, āri, ātus sum – знаходити насолоду, насолоджуватися
columba, ae f – голуб	condiscipūlus, i m – товариш по школі, співучень
coma, ae f – волосся	condo, ěre, dīdi, dītum – засновувати
combūro, ěre, ussi, ustum – спалювати	conexivus, a, um – сполучний, з'єднаний
comēdo, ěre, ēdi, ēsum – з'їдати	confēro, ferre, tūli, lātum – зносити, нести
comes, itis m/f – товариш, супутник	confessio, ōnis f – сповідь
comitto, ěre, mīsi, missum – провинитися, завинити, пас. діставатися	confidentia, ae f – довіра, впевненість в собі, відвага, зарозумілість, зухвалість
commendo, āre, āvi, ātum – доручати	
commissum, i n – вина, провина	
communicatio, ōnis f – повідомлення, передача	

confido, ěre, fĭsus sum – довіряти
 confirmo, āre, āvi, ātum –
 утвердити, оголосити дійсним,
 кріпити, укріплювати,
 підкріплювати
 confiteor, ěri, fessus sum –
 усвідомлювати, визнавати,
 сповідувати, сповідатися
 confluo, ěre, xi, –, – зливатися,
 стікатися
 confundor, ndi, fĭsus sum –
 соромитися
 coglorifico, āre, -, - – разом
 прославляти
 congregatio, ōnis f – з'єднання
 congrego, āre, āvi, ātum – збирати,
 з'єднувати
 congruo, ěre, ui, –, –
 узгоджувати(ся)
 coniugatio, ōnis f – дієвідміна
 coniungo, āre, āvi, ātum – відміняти
 coniungo, ěre, iunxi, iunctum –
 приєднувати, поєднувати
 coniunctivus, i m – *грам.*
 з'єднувальний, умовний
 conor, conāri, conātus sum –
 пробувати
 conscientia, ae f – свідомість,
 совість, сумління, переконання
 consentio, ĩre, sensi, sensum –
 погоджуватися, змовлятися
 conscribo, ěre, scripsi, scriptum –
 записувати, набирати, написати
 conservo, āre, āvi, ātum – зберігати,
 охороняти
 considĕro, āre, āvi, ātum – оглядати,
 обдумувати, зважувати
 consilium, i n – нарада,
 обговорення, засідання, рішення,
 план, задум
 consolatio, ōnis f – утіха,
 полегшення

consōlo, āre, –, –, – втішатися,
 тішитися
 consōlor, āri, ātus sum – втішати
 consōnans, ntis – приголосний
 conspicio, ěre, spexi, spectum –
 побачити, помітити, глядіти,
 дивитися
 constituo, ěre, constitui, constitūtum
 – ставити, вміщувати,
 постановляти, призначати,
 наважуватися, поміщати, класти,
 визначати, приводити в порядок
 consubstantiālis, e єдиносущний
 consuetūdo, ĩnis f – звичка, звичай
 consul, ũlis m – консул
 consulātus, us m – консулат,
 консульське звання
 consūlo, ěre, ui, sultum – радитися,
 піклуватися, дбати, обмірковувати
 consummo, āre, āvi, ātum –
 здійснювати, закінчувати,
 завершувати
 contĕro, ěre, trĭvi, trĭtum –
 зуживати, знесилювати, топтати
 contineo, ěre, ui, tentum – містити
 contingo, ěre, tĭgi, tactum –
 доторкатися
 continuo (*adv.*) – відразу, негайно,
 зразу ж
 contra (*acc.*) – проти
 contradĭco, ěre, dixi, dictum –
 суперечити
 contrarius, a, um – протилежний,
 ворожий
 contritio, ōnis f – засмученість,
 руйнування, журба
 contumelia, ae f – образа, приниження,
 безчестя, розтління, біда
 contumeliōsus, a, um – ганебний
 conturbo, āre, āvi, ātum – приводити
 в сум'яття, тривожити хвилювати,
 турбувати

convalesco, ěre, lui, –, –
виздоровлювати, поправлятися
convenio, ĩre, vĕni, ventum –
підходити, відповідати
converto, ěre, verti, versum –
повертати
conviciium, i n – картання, сварка
cooperio, ĩre, cooperui, coopertum –
закривати з усіх сторін
cophĭnus, i m – кошик
copiōsus, a, um – багатий
coquus, i m – кухар
cor, cordis n – серце
coram (*abl.*) – перед, у
присутності, на очах
corōna, ae f – вінок, корона
corōno, āre, āvi, ātum – увінчувати
cornu, us n – ріг
corpus, ōris n – тіло
corrumpo, ěre, rūri, ruptum – псувати,
розладнати, марнувати
corruptio, ōnis f – підкуп, упадок,
псування
cras (*adv.*) – завтра
crastĭnus, a, um – завтрашній
creator, ōris m – творець
creatūra, ae f – творіння
credo, ěre, dĭdi, dĭtum – вірити
creo, āre, āvi, ātum – творити,
створювати
cresco, ěre, crevi, cretum – рости
cribrum, i n – решето
cripta, ae f – підземелля, грот
cruciātus, us m – мука, страждання
crucifigo, ěre, fixi, fixum – розпинати
на хресті
crucio, āre, āvi, ātum – розпинати,
мучити, терзати
crudelĭtas, ātis f – жорстокість
crudĕlis, e – жорстокий
cruх, crucis f – хрест

cubĭtus, i m – лікоть (міра довжини
444 mm)
culpa, ae f – провина
cultus, us m – піклування,
почитання, культ
cum (*abl.*) – з
cum (*coni.*) – коли, тому що
cunctus, a, um – цілий, весь
cupidĭtas, ātis f – сильне бажання,
пристрасть
cupio, ěre, ĩvi, ĩtum – сильно бажати,
прагнути
cur – чому
cura, ae f – турбота
curiosĭtas, ātis f – допитливість
curo, āre, āvi, ātum – лікувати,
оздоровлювати
curricŭlum, i n – біг, шлях
curriculum vitae життєвий шлях,
біографія
curro, ěre, curo, cursum – бігти,
поспішати
cursor, ōris m – бігун
custodia, ae f – сторожа, охорона,
в'язниця
custodio, ĩre, ĩvi, ĩtum – охороняти,
захищати, оберігати
custos, ōdis m – сторож
cypressus, i m – кипарис
Cypriānus, i m – Кипріан

D

daemon, ōnis m = daemonium
daemonium, i n – дух, злий дух
damnum, i n – втрата, шкода
damno, āre, āvi, ātum – засуджувати
Danaĭ, ōrum – *роēt.* греки
de (*abl.*) – з, про
deambŭlo, āre, āvi, ātum – гуляти,
прогулюватися
debeo, ěre, debui, debĭtum – бути
зобов'язаним, бути повинним

debilitas, ātis f – слабкість, кволість
debitor, ōris m – боржник
decerno, ěre, crēvi, crētum –
вирішувати, дозволяти,
наважуватися
decido, ěre, cīdi, –, – падати
decimus, a, um – десятий
deceo, ěre, ui, – личити
decipio, ěre, cēpi, septum – обдурити
когось, вводити в оману
declinatio, ōnis f – відміна
declino, āre, āvi, ātum –
відмінювати
dedūco, ěre, duxi, ductum –
спускати вниз, приводити
defendo, ěre, ndi, nsum – захищати
deficio, ěre, fēcī, factum –
відходити, слабнути
definitio, īre, īvi, ītum – визначати
definitio, ōnis f – визначення,
вимога, припис
deformis, e – гидкий, мерзенний,
ганебний
defunctus, a, um – померлий,
мертвий, покійний
defungor, fungi,
defunctus sum – помирати
dego, ěre, degi, – жити, проживати,
нидіти, животіти
deinde (*adv.*) – потім
delectatio, ōnis f – забава, задоволення
delecto, āre, āvi, ātum – забавляти,
веселити, захоплювати
deleo, ěre, ēvi, ētum – руйнувати,
нищити
delibero, āre, āvi, ātum –
обдумувати, зважувати
delictum, i n – помилка, проступок
deligenter (*adv.*) – пильно,
старанно, дбайливо
delinquo, ěre, līqui, lictum –
провинитися, грішити

demitto, ěre, mīsi, missum –
спускати, опускати
demonstro, āre, āvi, ātum –
показувати, вказувати,
пояснювати
demum – саме, лише, тільки,
нарешті
denarius, i m – денарій (римська
срібна монета)
dens, dentis m – зуб
depōnens, entis – грам. відкладний
depōno, ěre, posui, positum – складати,
відкладати
deprecor, āri, ātus sum – молити,
вмовляти, випрошувати,
вмовляти, молити про відвернення
depūto, āre, āvi, ātum – рахувати,
оцінювати, віддавати,
приписувати, роздавати
derideo, ěre, rīsi, rīsum – насміхатися,
знущатися, кепкувати
descendo, ěre, ndi, nsum – сходити,
спускатись
describo, ěre, scripsi, scriptum –
описувати
desertum, i n – пустеля
desiderans, ntis (тільки в *superl.*) –
найбажаніший, найдорожчий
desiderium, i n – потреба, бажання
desidero, āre, āvi, ātum – бажати
designo, āre, āvi, ātum – позначати,
відзначати
desponso, āre, āvi, ātum – урочисто
обіцяти, засватати, заручитися
destruo, ěre, struxi, structum –
ламати, руйнувати, знищувати,
забирати, позбавляти
desursum (*adv.*) – зверху вниз
detrimentum, i n – шкода, втрата
Deus, i m – Бог
dexter, tra, trum – правий
diacōnus, i m – дякон

diadēma, ātis n – пов'язка на чалмі
перських царів, діадема, царський
вінець
dialōgus, i m – розмова, бесіда,
діалог
diastēma, ātis n – проміжок,
інтервал, віддаль
dicīto, āre, āvi, ātum – твердити
dico, ěre, dixi, dictum – говорити
dictum, i n – вираз, слово
didŷmus, i m – близнюк
dies, ēi m, f – день
dignitas, ātis f – достоїнство, заслуга
dignus, a, um – гідний
difficilis, e – важкий
difficile (adv.) – з трудом, нелегко,
важко
difficultas, ātis f – трудність
dilectus, a, um – дорогий,
люб'язний
diligens, entis – старанний,
акуратний
diligenter (adv.) – пильно,
старанно, дбайливо
diligo, ěre, lexi, lectum – любити
diluvium, i n – розлив води, повінь,
потоп
dimidium, i n – половина
dimitto, ěre, mīsi, missum – відпускати,
розпускати, звільняти, прощати
dinumeratio, ōnis f –
перерахування, рахунок
diphthongus, i m – дифтонг
dirigo, ěre, rexi, rectum – направляти,
посилати, визначати, кидати
disciplīna, ae f – наука, знання,
віросповідання, обряд
discipulus, i m – учень
disco, ěre, didīci, –, – вчитися
discordia, ae f – незгода
discretio, ōnis f – розподіл,
розрізнення

discus, i m – миска, тарілка
discutio, ěre, cussi, cussum –
розбивати, руйнувати
dispūto, āre, āvi, ātum –
досліджувати, міркувати,
сперечатися
distributivus, a, um – розділовий
diurnus, a, um – денний, одноденний;
acta diurna щоденні вісті
diversus, a, um – різний,
протилежний
dives, itis – багатий
divido, ěre, vīsi, vīsum – розділяти
divinitas, ātis f – божественність,
пророчий дар, досконалість
divīno, āre, āvi, ātum –
прококувати, передбачати,
передчувати
divīnus, a, um – божественний,
божеський, божий
divitiae, ārum f – багатство
divulgo, āre, āvi, ātum – робити
спільним, доступним,
поширювати, робити відомим
do, dāre, dedi, datum – давати
doceo, ěre, docui, doctum – навчати
doctrīna, ae f – вчення
doctus, a, um – вчений
dogma, ātis n (грец.) – рішення,
погляд, догмат
doleo, ěre, ui, – – боліти,
страждати, сумувати
dolor, ōris m – біль
dolorōsus, a, um – той, що
спричиняє біль, печальний
domīna, ae f – пані, господиня
domīnor, āri, ātus sum – панувати,
володарювати
Domīnus, i m – Господь, господар
domus, us f – дім
donātus, a, um – дарований
donec – поки

dono, āre, āvi, ātum – дарувати
donum, i n – дар, подарунок
dormio, ĩre, ĩvi, ĩtum – спати
dorsum, i n – спина
ducenti, ae, a – двісті
duco, ěre, duxi, ductum – вести,
проводити
dulcis, e – солодкий, приємний,
ніжний, милий
dum – поки, доки, тим часом, як;
тоді як; до тих пір; поки не
duo, duae, duo – два
duodēcim – дванадцять
duplex, ĩcis – подвійний
duro, are, avi, atum – робити
твердим, міцним
durus, a, um – жорсткий, твердий,
суворий, жорстокий
dux, ducis m – вождь, князь

Е

e, ex (*abl.*) – з, з-поміж
esse – ось
ecclesia, ae f – церква
edisco, ěre, didĭci – вивчати
edo, ěre, edi, esum – їсти
edocēo, ēre, cui, ctum – вивчати,
учити, навчати
edūco, āre, āvi, ātum – виховувати,
годувати
effūgo, āre, āvi, ātum – наvertати
до втечі, проганяти
effundo, ěre, fūdi, fūsum –
виливати, проливати
egeo, ēre, egui, –, – мати потребу,
бути позбавленим, не мати,
обходитися
ego – я
egredior, egredi, egressus sum –
виходити, виїжджати
eiicio, ěre, iēci, iectum – викидати,
виганяти

electio, ōnis f – вибір
elevatio, ōnis f – підняття
elĭgo, ěre, legi, lectum – вибирати,
обирати
elōquens, entis – красномовний
eloquentia, ae f – красномовство
eloquium, i n – мова, вимова,
слово, розмова, Святе Письмо
eluceo, ēre, luxi, –, – ставати
очевидним
emitto, ěre, mĭsi, missum – випускати
emo, ěre, emi, emptum – купувати
enim – бо, адже, очевидно, саме
ens, entis n – суще
enuntiatio, ōnis f – речення
eo, ĩre, ĩi (ĭvi), ĩtum – йти
erĭphania, ae f – богоявлення
erĭscōpus, i m – єпископ
erĭstūla, ae f – лист
equus, i m – кінь
ergo – отже, тому
erro, āre, āvi, ātum – помилятися
error, ōris m – помилка, сумнів,
невпевненість
erubescō, ěre, rubui, –, – червоніти,
соромитися, шанувати
esca, ae f – їжа
essentia, ae f – суть, буття
esurio, ĩre, ĩvi, (ĭtum) – бути
голодним, голодувати
et – і
etiam – також
eucharistia, ae f (*грец.*) –
євхаристія, таїнство причащення
euge – добре!, прекрасно
evacuō, āre, āvi, ātum – опорожнити;
ослабляти, знищувати
evangelium, i n – Євангеліє
evenio, ĩre, veni, ventum –
виходити, з'являтися,
закінчуватися, збуватися,
траплятися

ex див. e
 exalto, āre, āvi, ātum – вивищувати,
 збільшувати, поглиблювати,
 хвалити, підносити, звеличувати
 exaudio, īre, īvi, ītum –
 вислуховувати
 excello, ěre, –, – виділятися,
 перевищувати
 excelsus, a, um – високий
 exsertio, ōnis f – виняток
 excido, ěre, cīdi, –, – падати,
 зникати, пропадати, забувати
 excido, ěre, cīdi, cīsum –
 вирубувати, нищити
 excipio, ěre, cēpi, sertum – робити
 виняток, виключати
 excito, āre, āvi, ātum –
 споруджувати
 exclūdo, ěre, clūsi, clūsum –
 виключати, виганяти, усувати, не
 допускати, закінчувати,
 відокремлювати
 exemplar, āris n – зразок
 exemplum, i n – приклад, зразок
 exeo, īre, īi, (īvi), ītum – виходити,
 від'їжджати
 exerseo, ěre, cui, cītum – займатися,
 вправляти(ся)
 exercitatio, ōnis f – вправа
 exercitium, i n – вправа
 exhortor, āri, ātus sum –
 схвалювати, заохочувати
 exigo, ěre, ēgi, āctum – виганяти,
 відкидати, вимагати
 exilium, i n – вигнання
 exordium, i n – початок
 exorior, īri, ortus sum – виникати,
 походити
 exravesco, ěre, rāvi, – – настрашитися
 exspecto, āre, āvi, ātum – очікувати
 expedit (*adv.*) – корисно, вигідно,
 потрібно

expergiscor, expergisci, perrectus
 sum – пробуджуватися,
 підбадьоритися, напружити сили
 experientia, ae f – спроба, проба,
 досвід, практика
 experior, experīri, expertus sum –
 досліджувати
 experrectus – див. expergiscor
 expeto, ěre, īvi, ītum – добиватися,
 домагатися, продовжувати,
 бажати, прагнути, досягати
 explīco, āre, āvi, ātum – розгортати;
 пояснювати
 expōno, ěre, posui, positum –
 показувати, опубліковувати,
 пояснювати, описувати
 expositio, ōnis f – виклад, опис
 expriimo, ěre, pressi, pressum –
 витискати, висловлювати
 exquiro, ěre, sīvi, sītum –
 вишукувати, розшукувати
 exscribo, ěre, scripsi, scriptum –
 виписувати
 exsulto, āre, āvi, ātum – стрибати,
 підскакувати
 exsurgo, ěre, surrexi, surrectum –
 вставати, підніматися,
 вивищуватися
 extendo, ere, ndi, ntum – розтягати,
 простягати, збільшувати,
 розширяти, продовжувати
 exterior, ius – зовнішній
 extra – зовні
 extra (acc). – поза, крім
 extremus, a, um – останній, крайній
 exulto, āre, āvi, ātum – хвалитися,
 пишатися, звеличувати, прославляти

F

fab a, ae f – біб
 faber, bri m – майстер, ремісник,
 коваль

fabŭla, ae f – байка, легенда
 fabulōsus, a, um – казковий
 facetia, ae f – жарт, гумор,
 глумління, насмішка
 facies, ēi f – обличчя, образ, подоба
 facilis, e – легкий, ніжний,
 зручний, м'який, прихильний
 facile – легко, безсумнівно, охоче,
 приємно
 facio, ěre, feci, factum – робити
 factor, ōris m – творець
 fallax, ācis – оманливий,
 брехливий
 falsitas, ātis f – обман
 falsus, a, um – фальшивий,
 брехливий
 fama, ae f – слава, погослос, чутка
 fames, is f – голод
 familia, ae f – сім'я, рідня
 famōsus, a, um – відомий, славний
 fascicŭlus, i m – пучок, торбина
 fateor, fatēri, fassus sum – боятися,
 признаватися, виявляти,
 погоджуватися
 fatum, i n (*pl. fata, ōrum n/pl.*) –
 доля, фатум
 faveo, ěre, favi, fautum – сприяти
 febricitō, āre, āvi, ātum – лихоманити
 fel, fellis n – жовч
 felix, īcis – щасливий
 femīna, ae f – жінка
 feminīnum, i n – жіночий рід
 fere – майже
 feria, ae f – день буденний
 feriae, ārum f /*pl.* – свята, дні
 відпочинку, перерва, відпочинок,
 спокій
 fero, ferre, tuli, latum – носити,
 одержувати, виявляти,
 переносити, терпіти
 ferramentum, i n – залізне або
 оббите залізом знаряддя

ferrum, i n – залізо, зброя, меч
 fertilis, e – плодоносний,
 плодовитий
 ferus, a, um – дикий
 ferveo, ěre, ferui – кипіти
 festino, āre, āvi, ātum – поспішати
 festivitas, ātis f – веселість, добрий
 настрій, життєрадісність
 festivus, a, um – затишний, святковий
 festus, a, um – святковий
 fidelis, e – вірний
 fides, ēi f – віра
 fido, ěre, fisis sum – вірити,
 довіряти, покладатися
 fidus, a, um – вірний, надійний
 figo, ěre, fixi, fixum – вбивати
 filia, ae f – дочка
 filius, ii m – син; /*pl. filii* – діти
 filum, i n – нитка
 finis, is m – кінець
 fingo, ěre, finxi, finctum – приторкатися,
 гладити, постити, прикидатися,
 вдавати
 fio, fiēri, factus sum – робитися,
 ставатися, утворюватися
 firmus, a, um – міцний, могутній,
 сильний
 flagello, āre, āvi, ātum – бичувати
 flagellum, i n – бич, батіг,
 виноградний вусик
 flecto, ěre, flexi, flexum – гнути, згинати
 fleo, ěre, ēvi, ētum – плакати
 flexūra, ae f – закінчення, флексія
 flos, floris m – квітка
 flumen, mis n – річка
 fluo, ěre, fluxi, fluctum – текти
 foedus, ěris n – союз, договір
 folium, i n – листок
 fans, ntis m – джерело
 forāmen, īnis n – отвір
 foras (*adv.*) – назовні, з дому, геть,
 поза домом

foris (*adv.*) – зовні, поза
 forma, ae f – вид, подоба, форма,
 краса
 formo, āre, āvi, ātum – утворювати,
 створювати, формувати, надавати
 форму
 formōsus, a, um – гарний, чарівний
 forte (*adv.*) – випадково
 fortis, e – хоробрий, відважний
 fortitūdo, īnis f – сила, мужність
 fortius (*adv.*) – мужніше
 fortūna, ae f – доля, випадок, талант;
перен. pl. майно, набуток, добро
 fragmentum, i n – уламок, кусок,
 крихти
 frango, ěre, fregi, fractum – ламати,
 розбивати
 frater, tris m – брат
 fraudo, āre, āvi, ātum –
 обманювати, віднімати
 frenum, i n – вуздечка, вудила
 frons, ntis f – чоло
 fructus, us m – плід
 fruges, um, f / *pl.* – плоди
 frumentum, i n – збіжжя, пшениця
 frustra – даремно, без користі
 fugio, ěre, fugi, fugitūrus – втікати
 fumus, i m – дим
 fungor, fungi, functus sum –
 виконувати, нарікати
 fur, furis m – злодій
 futūrum, i n – майбутній час
 futūrus, a, um – майбутній

G

gallus, i m – півень
 gaudeo, ěre, gavīsus sum – радіти
 gaudium, i n – радість
 gemo, ěre, ui, itum – стогнати,
 зітхати, жаліти, оплакувати
 generatio, ōnis f – народження,
 походження, покоління

genetrix, īcis f – родичка, мати;
 прамати; засновниця
 gens, ntis f – рід, народ
 gentes, ium f / *pl.* – погани
 gentīlis, e – спільний за родом,
 національний, народний,
 іноземний, поганський
 gentilitas, ātis f – спорідненість,
 спільність імені
 genuflecto, ěre, flexi, flectum –
 згинати коліна
 genus, ěris n – рід, дім, вид
 germen, īnis n – пагін, паросток,
 нащадок
 germīno, āre, āvi, ātum –
 проростати
 gesto, āre, āvi, ātum – носити
 gigno, genui, genitum, ěre –
 народжувати
 gladius, i m – меч
 gloria, ae f – слава
 glorifico, āre, āvi, ātum –
 прославляти
 glorior, āri, ātus sum – хвалитися
 gloriōsus, a, um – славний
 grabātus, i m (*грец.*) – ліжко
 gradus, us m – крок, ступінь, ранг
 grandaevus, a, um – старезний,
 перестарілий
 grandis, e – великий, величезний
 gratia, ae f – вдячність, милість,
 благодать
 gratia (*abl.*) – заради, для, через;
exempli gratia наприклад; *mea*
gratia для
 мене; *quae gratia* чому; *ea gratia*
 внаслідок цього/того
 gratiārum actio – вияв вдячності
 gratias ago – дякую
 gratis – даром
 gratūlor, gratulāri, gratulātus sum –
 вітати

gratus, a, um – приємний, милий,
вдячний
gravis, e – важкий
Graecus, a, um – грецький
grex, gregis m – стадо
gubernatio, ōnis f – управління,
керівництво
guberno, āre, āvi, ātum – керувати,
управляти
gusto, āre, āvi, ātum – куштувати
gustus, us m – смак
gutta, ae f – крапля

Н

habeo, ēre, ui, itum – мати,
володіти
habitatio, ōnis f – житло, квартира
habito, āre, āvi, ātum – жити,
мешкати
haedus, i m – козеня
haerēsis, is f – єресь
haereticus, a, um – єретичний
hamus, i m – гачок
haurio, ĩre, hausī, haustum – черпати
hebdomāda, ae f – кількість
(число), сім, сімка, сім днів,
сьомий день
hebraicus, a, um – єврейський
herba, ae f – трава
hereditas, ātis f – спадок
heri – вчора
Herōdes, is m – Ірод
hic – тут
hic, haec, hoc – цей, ця, це; *hoc*
tempore у цей час
hiems, hiemis f – зима
Hierosolyma, ōrum n – Єрусалим,
місто в Палестині
hilāris, e – веселий, радісний
hinc – звідси, з того боку, потім
hirundo, ĩnis f – ластівка
historia, ae f – історія

historicus, a, um – історичний
hodie – сьогодні
holocaustum, i n – цілеспалення
homicidium, i n – вбивство
homo, ĩnis m – людина
honestus, a, um – чесний, гідний,
поважний
honor, ōris m – честь, шана
honorabilis, e – шанований
honorificus, a, um – почесний
honoro, āre, āvi, ātum – шанувати,
поважати
hora, ae f – година
hordaceus, a, um – ячмінний
horreum, i n – житниця, склад, амбар
hortor, hortāri, hortātus sum – закликати
hospes, ĩtis m/f – чужинець
hostia, ae f – жертвна тварина
hostiarius = ostiarius, i m – воротар,
ключник
hostis, is m/f – чужинець, ворог, недруг
huc – сюди
humānus, a, um – людський
humilio, āre, āvi, ātum – принижувати
humiliter – смиренно
humilis, e – низький, покірний
humilitas, ātis f – смиренність,
покірність
hymnus, i m – гімн

І

iaceo, ĩre, ui, citum – лежати
iam – вже
ianua, ae f – двері
Ianuarius, i m – січень
ibi – там
idcirco – тому, з тієї причини
idem, eadem, idem – той самий, та
сама, те саме
ideo – тому, з тої причини
idoneus, a, um – зручний,
придатний

Idus, uum f – іди
 ieiūno, āre, āvi, ātum – постити
 ieiūnium, i n – піст
 Iesus, u m – Ісус
 igitur – отже
 ignāvus, a, um – лінивий, вялий,
 боязливий, некорисний
 ignis, is m – вогонь
 ignorantia, ae f – необізнаність
 ignōro, āre, āvi, ātum – не знати
 ignōtus, a, um – незнаний
 ille, ilia, illud – той, та, те; цей, ця, це
 illic – там
 illūdo, ěre, lūsi, lūsum – знущатися,
 насміхатися грати, кепкувати, дурити
 illumīno, āre, āvi, ātum –
 освітлювати, осяювати
 illustris, e – відомий, знаменитий
 imago, ĩnis f – зображення
 imbuo, ěre, ui, ūtum – насичувати,
 поїти, заражати, навчати,
 випробовувати, втаємничувати,
 ознайомлюватися з чимось
 imītor, imitāri, imitātus sum –
 наслідувати
 immensus, a, um – величезний,
 незвичайний
 immōlo, āre, āvi, ātum – жертвувати
 immundus, a, um – нечистий,
 брудний
 impedio, ĩre, ĩvi, ĩtum – заважати,
 чинити опір
 imperatīvus, i m – наказовий спосіб
 imperātor, ōris m – керівник,
 імператор
 imperfectum, i n – імперфект,
 минулий час недоконаного виду
 imperītus, a, um – недосвічений,
 невмілий
 impĕro, āre, āvi, ātum – наказувати
 impertior, ĩri, ĩtus sum – наділяти,
 уділяти

impius, a, um – нечестивий,
 безбожний
 impleo, ěre, ěvi, ětum –
 наповнювати, насичувати,
 додавати, виконувати
 implōro, āre, āvi, ātum – слізно
 молити, заклинати, благати
 impossibīlis, e – неможливий
 in (acc. – quo?; abl. – ubi?) – в, на
 inanīter – даремно, марно
 incarnor, ari, atum – втілюватися
 incendo, ěre, cendi, censum –
 запалювати, прикрашати
 incipio, ěre, cēpi, ceptum – починати
 inclinatio, ōnis f – нахил,
 схильність, зміна
 inclīno, āre, āvi, ātum – нахиляти
 inclūdo, ěre, clūsi, clūsum –
 закривати, включати
 incognītas, a, um – невідомий
 incrĕpo, āre, ui, ĩtum – заскрипіти,
 голосно кричати
 incurro, ěre, (cu)curri, cursum –
 потрапляти, ставати жертвою
 inde – звідти, потім, після цього
 indefinītus, a, um – неозначений
 indīco, āre, āvi, ātum – називати,
 визначати
 indignatio, ōnis f – обурення,
 невдоволення, роздратування
 individuus, a, um – нероздільний
 indūco, ěre, duxi, ductum –
 впровадити
 indulgentia, ae f – милість,
 великодушність, ніжність,
 прощення, відпущення гріхів
 induratio, ōnis f – закам'яніння
 серця
 ineptus, a, um – нікчемний, глупий
 infans, ntis m – дитя
 infēlix, ĩcis – нещасливий, нещасний
 inferior, ius – нижчий

infernum, i n – пекло
 infēro, ferre, tūli, lātum – вносити
 infidus, a, um – невірний,
 ненадійний, підступний
 infigo, ěre, fixi, fictum –
 встромляти
 infimus, a, um – найнижчий
 infinitivus, i m – інфінітив,
 неозначена форма дієслова
 infinītus, a, um – безмежний
 infirmītas, ātis f – недуга, хвороба,
 безсилля, неміч
 infirmus, a, um – слабкий
 inflo, āre, āvi, ātum – вдувати,
 робити зухвалим, гордим, пихатим
 infra (*adv.*) – низько, внизу, нижче,
 далі
 ingenītus, a, um – ненароджений
 ingenium, i n – вроджені
 особливості; натура, характер;
 здібність, розум, винахідливість,
 талант, освіченість
 ingrātus, a, um – неприємний,
 нецікавий, невдячний
 ingredior, ingrēdi, ingressus sum –
 входити, вступати
 iniicio, ěre, iēcī, iectum – накладати
 inimīcus, a, um – ворожий,
 неприязний
 inimīcus, i m – недруг, ворог
 iniquītas, ātis f – несправедливість,
 нерівність, нерівномірність
 iniquus, a, um – нерівний,
 несправедливий, ворожий,
 недоброзичливий
 initium, ii n – початок
 iniuria, ae f – несправедливість
 iniuriōsus, a, um – протизаконний,
 злочинний, несправедливий,
 зухвалий, нахабний
 iniustus, a, um – неправедний,
 несправедливий

immineo = immineo, ěre – загрожувати
 innumerabīlis, e – незліченний
 inopia, ae f – бідність, нужда,
 відсутність
 inops, īpis – бідний, неімущий
 inquit – говорить, каже
 inruo, ěre, rui, –, – кидатися,
 вломлюватися
 insanio, īre, īvi, ītum – бути
 безумним, божевільним
 inscriptio, ōnis f – напис
 insidiae, ārum *f/pl.* – інтриги,
 підступи
 insipiens, entis – нерозумний
 inspiratio, ōnis f – натхнення,
 богонатхнення
 instituo, ěre, ui, ūtum – встановлювати
 insufflo, āre, āvi, ātum – вдихати,
 вдмухувати
 intēger, gra, grum – незачеплений,
 неужкоджений, цілий, свіжий
 intellectus, us m – розум
 intellĕ(i)go, ěre, lexi, lectum –
 розуміти
 inter (*acc.*) – між
 intercalāris, e – додатковий,
 високосний
 intercēdo, ěre, cessi, cessum –
 входити, траплятися
 interdiu (*adv.*) – вдень
 interficio, ěre, fēcī, fectum –
 вбивати
 interior, ius – внутрішній
 interītus, us m – загибель
 interrōgo, āre, āvi, ātum – питати,
 запитувати
 intervallum, i n – проміжок,
 віддаль, проміжок часу
 intīmus, a, um – найбільш
 внутрішній, найменший,
 найглибший
 intra (*adv.*) – всередині

intro (*adv.*) – всередину
 intro, āre, āvi, ātum – входить
 introdūco, ěre, duxi, ductum – вводити
 introeo, ĩre, iĭ/ĭvi, ĭtum – входить,
 вступати, в'їжджати
 introĭtus, us m – вступ, вхід
 intromitto, ěre, mĭsi, missum –
 посилати; впускати; вводити
 intueor, ěri, tuĭtus sum – уважно
 дивитися, дивуватися
 intus (*adv.*) – всередині
 inultus, a, um – безкарний,
 непокараний
 inundo, āre, āvi, ātum – затопляти,
 переповнювати
 invenio, ĩre, veni, ventum –
 знаходити
 invĭcem (*adv.*) – навзаєм
 invidia, ae f – заздрість,
 недоброзичливість, ненависть
 invisĭbilis, e – невидимий
 invōco, āre, āvi, ātum – закликати
 involūtus, a, um – запеленаний,
 закутаний
 iō – ура!
 Ioannes/Iohannes Baptista – Іван
 Хреститель
 ipse, ipsa, ipsum – сам, особисто
 ira, ae f – гнів
 irascor, irasci, irātus sum –
 гніватися
 Irenaeus, i m – св. Іриней, мученик
 irrideo, ěre, rĭsi, rĭsum –
 насміхатися, сміятися
 is, ea, id – цей, ця, це
 iste, ista, istud – цей, ця, це; той, та, те
 ita – так
 itāque (*adv.*) – таким чином
 item (*adv.*) – так само
 iter, itinĕris n – дорога, шлях
 itĕrum (*adv.*) – ще раз, вдруге,
 знову

iubeo, ěre, iussi, iussum –
 наказувати, приписувати, веліти
 iubĭlo, āre, āvi, ātum – кричати,
 ликувати
 iucundĭtas, ātis f – приємність
 iucundus, a, um – приємний
 Iuda Iscariōtes – Іуда Іскаріот
 Iudea, ae f – південня частина
 Палестини, інколи Палестина
 Iudae, ōrum m/pl. – Юдеї
 iudex, ĭcis m – суддя
 iudĭco, āre, āvi, ātum – судити
 iugum, i n – ярмо, пара волів
 iungo, ěre, nxi, nctum – з'єднувати,
 зв'язувати
 Iuppĭter (Iupĭter), Iovis m – *міф.*
 Юпітер, Йовіс, цар неба, богів і
 людей, римський верховний бог
 iuro, āre, āvi, ātum – клястися,
 прилягати
 ius, iuris n – право
 iustificatio, ōnis f – виправдання
 iustitia, ae f – справедливість
 iustus, a, um – справедливий,
 праведний
 iuvenĭlis, e – молодий, юний
 iuvenis, is m – юнак, молода людина
 iuventus, ūtis f – молодь
 iuvo, āre, iūvi, iūtum – допомагати,
 підтримувати
 iuxta (*acc.*) – біля

К

Kalendae, ārum f/pl. – календи,
 перший день кожного місяця К.
 Ianuariae – перше січня

Л

labium, i n – уста
 labor, ōris m – праця, труд
 labōro, āre, āvi, ātum – працювати,
 страждати, хворіти

lactis n – молоко
lacēro, āre, āvi, ātum – роздирати
lacrīma, ae f – сльоза
lacrīmo, āre, āvi, ātum – плакати,
проливати сльози
lacūna, ae f – пробіл
lacus, us m – озеро
laedo, ěre, laesi, laesum – шкодити,
кривдити
laetifico, āre, āvi, ātum – веселити,
тішити, радувати
laetitia, ae f – радість
laetor, āri, ātus sum – радіти, веселитися
laicus, a, um – мирський
lancea, ae f – легкий спис
languēo, ěre, gui, –, – бути слабим,
втомленим, в'янути, бути в'ялим,
байдужим
languor, ōris m – втома, слабкість,
спокій, байдужість, бездіяльність,
недуга
lapillus, i m – камінець
lapis, idis m – камінь
laqueus, i m – петля, сітка; підступ;
pl., хитрості
largior, largiri, largitus sum – щедро
обдаровувати
lasso, āre, āvi, ātum – втомлювати
lassus, a, um – змучений
latebra, ae f – схов, криївка,
тайник, приховане місце,
вибачення
lateo, ěre, ui – бути схованим,
ховатися, бути невідомим
Latīnus, a, um – латинський
latitūdo, inis f – ширина
latro, āre, āvi, ātum – гавкати, ляяти
latus, ěris n – бік, сторона
laudo, āre, āvi, ātum – хвалити
laus, laudis f – похвала, слава,
хвала, прославлення
lavo, āre, āvi, ātum – мити

lectio, ōnis f – читання, читання
вголос, уривок; *pl.* тексти,
коментарі
legātus, i m – посол,
імператорський намісник у
провінції
legio, ōnis f – легіон, незліченна
кількість
legitimus, a, um – належний,
правильний, законний
lego, ěre, legi, lectum – читати
lenitas, ātis f – ніжність, м'якість,
легкість, спокій
lente – поволі
leo, ōnis m – лев
lepra, ae f – проказа
lepus, ōris m, f – заяць
levis, e – легкий
levo, āre, āvi, ātum – полегшувати,
пом'якшувати, згладжувати,
піднімати
lex, legis f – закон
Libanus, i m – головний гірський
масив стародавньої Сирії, який
відділяє Фінікію від Келесирії
libellus, i m – книжечка
libenter – охоче
liber, ěra, ěrum – вільний
liber, bri m – книжка
libero, āre, āvi, ātum – звільняти
licet, ěre, licuit (licitum est) –
личить, дозволено, можна
lignum, i n – дерево
ligo, āre, āvi, ātum – в'язати,
зв'язувати
lilium, i n – лілія
lingua, ae f – мова, красномовство;
хвалькуватість
lintheāmen, inis n – полотно, хустка
liquidus, a, um – плавний, рідкий
litigo, āre, āvi, ātum – сперечатися,
сваритися

littĕra, ae f – буква; littĕrae, ārum
 f/pl. – наука
 litus, ōris n – морський беріг,
 узбережжя
 locŭlus, i m – скринька на гроші,
 мішечок
 locus, i m – місце
 locusta, ae f – сарана
 locutio, ōnis f – мовний зворот
 longaevus, a, um – довговічний
 longitudo, ĩnis f – довжина
 longus, a, um – довгий
 loquax, ācis – говірливий, який
 багато говорить
 loquor, loquĭ, locŭtus sum – говорити
 luceo, ěre, luxi, –, – світити (ся)
 lucerna, ae f – свічка, світильник,
 лампада
 lucĭdus, a, um – світлий
 Lucĭfer Calatĭnus – єпископ,
 боровся з аріанцями
 lucror, āri, ātus sum – наживати,
 економити
 luctus, us m – стелання, траур,
 тяжкий випадок
 ludo, ěre, lusi, lusum – бавитися
 ludus, i m – гра, забава
 lugeo, ěre, luxi, luctum –
 оплакувати, тужити
 lumbi, ōrum m – попереk
 lumen, ĩnis n – світло
 luna, ae f – місяць
 lupus, i m – вовк
 luscus, a, um – одноокий
 lux, lucis f – світло
 luxuria, ae f – розкіш, пишність,
 розгнузданість
 lympha, ae f = aqua

М

machaera, ae f – меч
 macŭla, ae f – пляма

maedium aevum – середньовіччя
 magis – більше
 magister, tri m – вчитель
 magistra, ae f – вчителька
 magistrātus, us m – службове
 становище, посада *перен.*
 службовець, магістрат
 magnĭfĭco, āre, –, –, – возвеличувати,
 прославляти
 magnĭfĭcus, a, um – великодушний,
 благородний, величний
 magnus, a, um – великий
 magus, i m – чарівник
 maiestas, ātis f – велич, слава,
 святість, достоїнство
 male (*adv.*) – погано
 male obĭre – тяжко вмирати
 maledĭcus, a, um – лихомовний
 malevŏlens, entis – неприхильний,
 недобррозичливий, неприязний
 malo, malle, malui – більше
 бажати, віддавати перевагу, бути
 прихильнішим
 malum, i n – зло, біда, нещастя
 malus, a, um – поганий, нещасний
 mandātum, i n – заповідь,
 доручення, наказ, розпорядження
 mando, āre, āvi, ātum – вручати,
 передавати, довіряти *mandāre*
memoriae – запам'ятовувати
 mandŭco, āre, āvi, ātum – їсти,
 жувати
 mane n (*indecl.*) – ранок
 mane (*adv.*) – вранці
 maneo, ěre, mansi, mansum –
 залишатися
 manifeste (*adv.*) – очевидно,
 виразно
 manifesto, āre, āvi, ātum –
 показувати, виявляти, відкривати
 manus, us f – рука
 mare, is n – море

margarīta, ae f – перлина
 margo, ĩnis m – край
 marītus, i m – чоловік
 marmor, ōris m – мармур
 Mars, Martis m – *міф.* Марс, син
 Юпітера і Юнони, батько Ромула,
 бог війни
 martyr, ŷtis m – мученик
 martyrium, i n – мучеництво (за віру)
 masculīnum, i n – чоловічий рід
 mater, matris f – мати
 maternus, a, um – материнський
 matūrus, a, um – зрілий, швидкий
 matutīnus, a, um – ранковий, ранній
 maxīme (*adv.*) – найбільше
 mecum – зі мною
 medeor, medēri, –, – лікувати
 mediocrītas, ātis f – посередність,
 мізерність, середина,
 поміркованість, незначність
 meditatio, ōnis f – розмірковування,
 обдумування
 meditor, āri, ātus sum –
 обдумувати, розмірковувати
 medium, i n – середина
 medius, a, um – середній
 mel, mellis n – мед
 membrum, i n – член (тіла), тіло,
 частина, розділ, учасник
 meminī, meminisse – пригадувати,
 пам'ятати
 memor, ōris – пам'ятаючий,
 пам'ятливий, нагадуючий
 memoria, ae f – пам'ять
 memoriālis, e – пам'ятний
 memōro, āre, āvi, ātum – нагадувати,
 згадувати, називати, хвалити
 mendax, ācis – брехливий,
 обманливий, видуманий,
 фальшивий
 mens, mentis f – розум
 mensis, is m – місяць

mentior, mentīri, mentītus sum –
 говорити неправду
 meo, āre, āvi, ātum – ходити,
 проходити, йти
 mercennarius, a, um – платний
 слуга, найманець
 merces, ēdis f – плата, прибуток,
 винагорода
 Mercurius, ii m – *міф.* Меркурій,
 син Юпітера і Майї, вісник богів,
 бог торгівлі
 meridies, ēi m – полудень
 merītum, i n – благодіяння,
 заслуга, винагорода, цінність
 meticulōsus, a, um – страшний,
 боязливий
 metior, metīri, mensus sum – міряти
 metrēta, ae f – афінська міра рідин
 = 39, 29 л
 metuo, ěre, ui, ūtum – боятися,
 тривожитися, хвилюватися
 metus, us m – страх
 meus a, um – мій, моя, моє
 migro, āre, āvi, ātum – переходити,
 переселятися, мінятися
 miles, ĩtis m – воїн
 mille – тисяча
 minimus, a, um – найменший
 minister, tri m – слуга, священник
 ministro, āre, āvi, ātum – служити
 minus – менше
 mirabilis, e – дивний, чудовий,
 незвичайний
 miracūlum, i n – чудо, диво
 miror, āri, ātus sum – дивуватися
 misceo, ěre, miscui, mixtum –
 мішати, змішувати
 miser, ěra, ěrum – нещасний, бідний
 misereor, ěri, er(i)tus sum – жаліти,
 співчувати
 miseria, ae f – горе, біда, лихо,
 нещастя, поневіряння

misericordia, ae f – співчуття,
 милосердя
 miserīcors, rdis – милосердний,
 співчутливий
 missa, ae f – меса, відпущення
 mitīgo, āre, āvi, ātum –
 розм'якшувати, робити м'яким,
 пом'якшувати, заспокоювати
 mitis, e – м'який, лагідний
 mitto, ěre, misi, missum – посилати
 modīcus, a, um – поміркований,
 середній, невеликий, слабкий
 modo – тільки
 modus, i m – мірка, ціль, мета,
 правило, спосіб, форма, ритм
 mollis, e – м'який, ніжний, тихий,
 приємний, слабкий
 monāchus, i m – монах, ченець
 monazontes, ōn m (*грец.*) – монахи
 moneo, ěre, ui, ĩtum – нагадувати
 mons, mōntis m – гора
 monumentum, i n – склеп
 mora, ae f – затримка, зволікання
 moralīter (*adv.*) – морально
 mordeo, ěre, momordi, morsum –
 кусати, гризти
 morior, mori, mortuus sum – вмирати
 moror, āri, ātus sum – баритися,
 гаятися, зволікати, сповільнювати
 mors, mortis f – смерть
 mortālis, e – смертний
 mortuus, a, um – мертвий
 motus, us m – рух
 mos, moris m – норов, звичай,
 характер
 moveo, ěre, movi, motum – рухати
 mox (*adv.*) – скоро, незабаром,
 невдовзі, нині, потім, після, пізніше
 mulier, ěris f – жінка
 multitūdo, ĩnis f – велика кількість
 multiplīco, āre, āvi, ātum –
 примножувати, збільшувати

multum – багато, дуже, сильно,
 часто, довго
 multus, a, um – численний
 mundus, a, um – чистий,
 вишуканий,
 справжній, готовий
 mundus, i m – світ
 munio, ĩre, ĩvi, ĩtum – зміцнювати,
 укріпляти, захищати, прикривати
 munus, ěris n – обов'язок, дар,
 жертва, служба, посада, завдання
 murmūro, āre, āvi, ātum –
 бурмотіти, шептати щось
 mus, muris m (*gen.pl. – ium/um*) – миша
 Musae, ārum f / *pl.* – Музи (дев'ять
 богинь-покровительок наук й
 мистецтв)
 mutatio, ōnis f – обмін, зміна,
 переміна, переміщення,
 переворот, позика
 muto, āre, āvi, ātum – змінювати,
 відсувати, усувати
 mutus, a, um – німий
 myrrha, ae f – мирра, африкансько-
 арабійське дерево; бальзамічний сік
 мирри вживався як приправа для
 вина або виготовлення
 косметичних засобів
 mysterium, ĩi n (*грец.*) – таємний
 культ, тайна, містерії, *pl.* таємні
 вчення

N

nam – бо, тому що
 narratio, ōnis f – розповідь
 narro, āre, āvi, ātum – розповідати
 nascor, nasci, natus sum –
 народжуватися
 natāle, is n – місце народження
 natio, ōnis f – народження,
 походження, рід, плем'я, народ,
 нація

nativitas, ātis f – народження
nato, āre, āvi, ātum – плавати
natūra, ae f – природа
natus, us m – народження
navicūla, ae f – маленьке судно
navitas, ātis f – старанність
navis, is f – корабель
neque = neque – і не, також не
necessarius, a, um – необхідний
necesse est – необхідно
necessitas, ātis f – необхідність,
потреба, нужда
nefas n (тільки пом., асс. sing.) –
безаконня, злодіяння, гріх
nefas est – нечесливо, грішно, не
можна
negativus, a, um – заперечуючий,
заперечний
negatio, ōnis f – заперечення
nego, āre, āvi, ātum – заперечувати
negotiātor, oris m – купець
negotium, i n – справа, заняття
nemo – ніхто
nempe (adv.) – звичайно, адже
neque – і не
nequaquam – жодним чином, ніяк,
зовсім ні
nequam – негідний
nescio, īre, īvi, ītum – не знати
neuter, tra, trum – жодний з обох,
ні той, ні другий
neutrum, i n – середній рід
nihil = nil – ніщо
nisi – якщо не, окрім, крім, хіба що
nix, nivis, f – сніг
nocere, ēre, ui, itum – шкодити
noctu – вночі
nolo, nolle, nolui – не бажати,
відмовлятися, не хотіти
nomen, īnis n – ім'я, назва
nominō, āre, āvi, ātum – називати
non – не

nondum – ще не
nonne – чи не, хіба не
nonnullus, a, um – деякий
Nonae, ārum f – нони, у березні,
травні, липні, жовтні – сьоме
число, а в інших місяцях – п'яте
ponus, a, um – дев'ятий
pos – ми
posco, ēre, novi, notum – пізнавати
noster, nostra, nostrum – наш, наша,
наше
notio, ōnis f – дослідження,
поняття, ідея
notitia, ae f – знайомство,
відомість, слава, пізнання, знання
noto, āre, āvi, ātum – зазначати,
відзначати, позначати, нотувати
notus, a, um – відомий
novissimus, a, um – останній
novus, a, um – новий
nox, noctis f – ніч
nubilis, e – похмурий, хмарний
nudus, a, um – голий
nullus, a, um – жоден, ніякий
numerālis, e – грам. числівниковий
numero, āre, āvi, ātum – рахувати,
перераховувати, лічити, виплачувати
numerus, i m – число
numquam – ніколи
numquid – чи ж? хіба ж?
numquid = num – чи
nunc – тепер
nuncipō, āre, āvi, ātum – називати,
іменувати
nuntio, āre, āvi, ātum – повідомляти
nusquam – ніде

О
obedientia, ae f – послух, покора,
слухняність
obedio, īre, īvi, ītum – слухати,
слухатися, підкорятися

obeo, īre, īi (īvi), ītum – входити,
 вступати, приходити, гинути,
 помирати
 obliviscor, oblivisci, oblītus sum –
 забувати
 obsecro, āre, āvi, ātum – просити,
 молити
 observo, āre, āvi, ātum – уважно
 слідкувати, спостерігати,
 оберегати, виконувати, поважати
 obviam (*adv.*) – назустріч
 obvīo, āre, āvi, ātum – йти
 назустріч, противитися,
 протидіяти
 occasio, ōnis f – випадок, нагода,
 привід
 occidens, entis m – захід
 occīdo, ěre, cīdi, cīsum – вбивати
 occīdo, ěre, cīdi, casum – падати,
 заходити, вмирати
 octāvus, a, um – восьмий
 octo – вісім
 ocūlus, i m – око
 odi, odisse – ненавидіти
 odium, īi, n – ненависть,
 незадоволення
 odor, ōris m – запах, поганий
 запах, аромат, дим, передчуття
 offensio, ōnis f – образа
 offĕro, ferre, obtūli, oblātum –
 приносити, жертвувати
 officium, īi n – обов'язок, уряд, посада
 oleo, ěre, lui, –, – пахнути
 olim – колись, раніше, одного
 разу, давно, інколи, коли-небудь
 olīva, ae f – оливка, оливкове дерево
 omen, īnis n – знак, знамення,
 прикмета
 omnīno – взагалі, в цілому
 omnipōtens, entis – всемогутній
 omnis, e – весь, всякий
 opus, ěris n – тягар

operio, īre, operui, opertum – покривати
 opĕror, āri, ātus sum – працювати,
 служити
 opertus, a, um – скритий, таємний
 opinio, ōnis f – чутка
 oportet, ěre, uīt, –, – належить, слід,
 повинно
 oprōno, ěre, posui, posītum –
 ставити проти, протиставляти
 opportunitas, ātis f – випадок
 ops, opis f – сила, могутність,
 можливість, влада, допомога,
 захист, засоби
 optātus, a, um – бажаний, приємний
 optīme – найкраще
 opto, āre, āvi, ātum – бажати
 opulentus, a, um – заможний,
 багатий, розкішний
 opus n (*indecl.*) – потреба
 opus, ěris n – твір, робота, праця,
 заняття, справа
 oratio, ōnis f – молитва, промова
 orbis, is m – круг, коло
 ordinālis, e – *грам.* порядковий
 ordo, īnis m – порядок, відділ, чин
 oriens, ntis m – схід
 orīgo, īnis f – походження,
 джерело, початок
 orior, orīri, ortus sum – вставати,
 сходити
 orno, āre, āvi, ātum – прикрашати
 oro, āre, āvi, ātum – молитися
 os, oris n – рот, уста
 os, ossis n – кістка
 oscūlor, āri, ātus sum – цілувати
 oscūlum, i n – поцілунок
 ostendo, ěre, tendi, tentum –
 показувати
 ostium, i n – вхід, двері, ворота
 otīōsus, a, um – вільний від справ,
 довільний, марний, спокійний,
 порожній, мирний

otium, i n – дозвілля

ovis, is f – вівця

Р

pacificus, a, um – миротворчий,

мироносний, мирний

paatum, i n – угода, договір, пакт

paene – майже

paenitentia = poenitentia

paenultima, ae f – передостанній

склад

paganus, i m – поганин

palam – відкрито

palatium, i n – палац, чертог

Palaestina, ae f – Палестина,

область Сирії

pallium, i n – покривало, завіса,

широкий верхній одяг, плащ

palmes, itis, m – гілка, виноградна

лоза

panis, is m – хліб

Pantaenus, i m – св. Пантен,

грецький філософ, навернений у

християнство (II ст.)

Papa, ae m – Папа

par, paris – рівний, однаковий

parabola, ae f – притча

Paracletus, i m – утішитель

paradisus, i m – рай

paralyticus, i m – паралітик,

паралізована людина

parasceve, es f (*грец.*) – переддень

суботи

paratus, a, um (*ppp від paro*) –

підготовлений, готовий,

послужливий

parco, ěre, reperci, (parsi), parsum –

щадити, стримуватися

parentes, um m/f *pl.* – батьки,

родичі

pareo, ěre, ui, itum – являтися,

підкорятися, коритися, слухатися

paries, ěi f – стіна

pario, ěre, peperěi, par(i)tum –

родити

paro, āre, āvi, ātum – готувати

pars, partis f – частина

participium, i n – дієприкметник

particula, ae f – частинка, грам,

частка

partior, partiri, partitus sum –

розділяти

parturio, ěre, ěvi, –, – родити

parum – замало, мало, небагато,

обмаль, недостатньо

parvulus, a, um – маленький,

незначний

parvulus, i m – дитина

parvus, a, um – малий

Pascha, ae f – свято Пасхи;

пасхальне ягня

pasco, ěre, ravi, pastum – пасти,

харчувати

passio, onis f – терпіння,

страждання

passivum, i n – пасивний стан

passus, us m – крок

pastor, oris m – пастух, пастир

pastus, us m – пожива, пасовище,

паша

patefacio, ěre, fěci, factum –

відкривати, оголошувати

pateo, ěre, ui – бути відкритим,

доступним

pater, patris m – батько, отець

patiens, entis – терплячий,

терпеливий

patientia, ae f – терпіння

patior, pati, passus sum – терпіти

patria, ae f – батьківщина

patriarcha, ae m – патріарх

patro, āre, āvi, ātum – здійснювати,

виконувати, завершувати

patrōnus, i m – захисник, покровитель

paucus, a, um – малий, незначний,
нечисленний
pauper, ěris – бідний
paupertas, ātis f – бідність
pavor, pavōris m – страх
pax, pacis f – мир
pescātum, i n – гріх
pesso, āre, āvi, ātum – грішити
rectus, ōris n – груди, душа, серце
pecunia, ae f – гроші
pelliceus, a, um – хутрянний
penetro, āre, āvi, ātum – вводити,
вставляти, проникати, досягати
per (acc.) – через, по, протягом
perambūlo, āre, āvi, ātum –
проходити
percipio, ěre, cēpi, ceptum –
діставати, отримувати
perditio, ōnis f – згуба, пекло
perditus, a, um – безнадійний,
нешасний, розбещений,
розпусний, загублений, загиблий
perdo, ěre, perdīdi, dītum – нищити,
губити, знищувати, вбивати
perdūco, ěre, duxi, ductum –
приводити, вводити
peregrīnus, a, um – чужий,
іноземний
pereo, ĩre, ĩi, ĩtum – гинути
perfectio, ōnis f – здійснення,
досконалість, виконання
perfectus, a, um – досконалий
perfĕro, ferre, tūli, lātum –
приносити
perficio, ěre, feci, fectum –
готувати, виготовляти, робити,
будувати, навчати
pergo, ěre, perrexi, perrectum – іти
далі, просуватися
perhibeo, ěre, ui, ĩtum – надавати,
пропонувати, говорити,
представляти, жертвувати

pericūlum, i n – небезпека
periphrastīcus, a, um – описовий
perlustro, āre, āvi, ātum –
проходити, обходити, оглядати,
очищати, сприймати
permitto, ěre, misi, missum –
пускати, метати, кидати,
посилати, відправляти
permūto, āre, āvi, ātum – міняти,
зовсім змінювати
perniciōsus, a, um – згубний,
небезпечний
perpĕrus, a, um – неправильний
perpetuus, a, um – безперервний,
суцільний, постійний, вічний,
непорушний
persecutio, ōnis f – переслідування
persequor, sequi, secutus sum –
переслідувати
persevēro, āre, āvi, ātum – вперто
триматися, бути наполегливим,
продовжувати
persōna, ae f – особа, особистість
personālis, e – особовий
persuadeo, ěre, suāsi, suāsum –
переконувати
perturbatio, ōnis f – замішання,
потрясіння
pes, pedis m – нога
peto, ěre, ĩvi/ii, ĩtum – прагнути,
просити, вимагати, шукати
petra, ae f – скеля, камінь
Petrus, i m – Петро
philosōphus, i m – філософ
pie (adv.) – благочестиво, ніжно
pietas, ātis f – побожність,
благочестя, святобливість
pinguis, e – грубий, жирний
piscator, ōris m – рибалка
piscīna, ae f – ставок, басейн
piscis, is m – риба
pius, a, um – побожний

placeo, ēre, ui, itum – подобатися
 plaga, ae f – удар
 plango, ěre, nxi, nctum – бити,
 вдаряти, кричати, ридати,
 голосити, шуміти
 planto, āre, āvi, ātum – садити,
 засаджувати
 Plato, ōnis – Платон, грецький
 філософ-ідеаліст (427-347 рр. до н.е.)
 plebs, plebis f – простий народ;
 чернь
 plene (*adv.*) – повно, по вінця,
 цілком, повністю
 plenus, a, um – повний, сповнений
 plerumque (*adv.*) – здебільшого
 plerumque, plerāque, plerumque –
 найбільша частина, більшість
 ploro, āre, āvi, ātum – гірко
 плакати, безнадійно ридати
 pluo, ěre, pluī, –, – дощ падає,
 посилати дощ
 plurālis, is m – множина (число)
 plus – більше
 plus quam – більше ніж
 pluvia, ae f – дощ
 poena, ae f – покарання, кара,
 страждання, мука
 poenitentia, ae f – покаяння,
 покута, каяття
 poeniteo, ēre, ui – розкаюватися,
 шкодувати
 poēta, ae m – поет
 polliceor, pollicēri, pollicītus sum –
 обіцяти
 pomum, i n – фрукт, плід, дерево
 фруктове
 pono, ěre, posui, posītum – класти,
 кидати
 pontīfex, īcis m – єпископ
 Pontius Pilātus – Понтій Пілат,
 імператорський прокуратор Іудеї з
 26 до 36 р. н. е.

popūlus, i m – народ
 porcus, i m – свиня
 porrigo, ěre, rexi, rectum –
 простягати, подавати, розтягувати
 porro – далі
 porta, ae f – ворота, вхід
 porto, āre, āvi, ātum – носити
 positio, ōnis f – положення
 possessīvus, i m – грам, присвійний
 possibile (*adv.*) – можливо
 possibilis, e – можливий
 possideo, ēre, sēdi, sessum –
 володіти, мати
 possum, posse, potui, –, – могли
 post (*acc.*) – після
 postea – після того
 posterior, ius – пізніший
 postērus, a, um – наступний
 postmōdo (postmōdum) – потім, у
 подальшому
 postridie – наступного дня
 postūlo, āre, āvi, ātum – вимагати,
 просити
 potens, entis – могутній
 potentia, ae f – сила
 potestas, ātis f – могутність, сила,
 влада
 potior, potīri, potītus sum –
 володіти, опановувати
 prae (*adv.*) – спереду, попереду,
 перед, вздовж
 prae (*abl.*) – перед
 praeseptum, i n – настанова
 praecipio, ěre, cēri, septum –
 рекомендувати, радити, вчити,
 наставляти, наказувати; брати
 наперед, наперед одержувати,
 веліти, давати настанови
 praedīco, āre, āvi, ātum –
 проповідувати
 praedium, i n – земельна власність,
 помістя

praelātus, i m – прелат, настоятель
 praelium, ii n – битва, війна
 praemium, ii n – нагорода,
 відзнака, перевага
 praеоссѣро, āre, āvi, ātum –
 наперед займати, захоплювати,
 попереджувати
 praерāро, āre, āvi, ātum – приготувати
 praepositio, ōnis f – приєменник
 praesens, entis n – теперішній час
 praeses, sīdis m, f – покровитель,
 захисник, намісник провінції
 praesto, āre, āvi, ātum – виявляти,
 зберігати, дотримувати, очолювати,
 стояти попереду, перевищувати,
 бути кращим, давати, брати на себе
 відповідальність
 praestōlor, āri, –, – очікувати
 praeter (*acc.*) – крім
 praetereo, īre, īi (īvi), ītum – минати
 praeterītus, a, um – минулий
 praeterquam – крім, за винятком
 praevenio, īre, veni, ventum –
 попереджувати, випереджувати
 prandeo, ēre, prandi, pransum –
 снідати
 pravus, a, um – неправильний,
 поганий
 preces, um f / *pl.* – прохання,
 молитва, моління, побажання
 prescor, āri, ātus sum – просити,
 молити
 presbŷter, ěri m – священник
 pretium, i n – нагорода
 pridie (*adv.*) – напередодні
 primo (*adv.*) – вперше, по-перше
 primum (*adv.*) – спочатку, перше,
 по-перше
 primus, a, um – перший
 princeps, sīpis – перший, головний;
subst. творець, голова, керівник,
 повелитель

principālis, e – перший, первісний,
 головний
 principium, i n – початок
 prior, prius – передній, попередній,
 раніший
 prius – раніше
 priusquam – раніше ніж
 pro (*abl.*) – для, за, замість
 procēdo, ěre, cessi, cessum –
 виходити, виступати
 procīdo, ěre, cīdi, –, – падати
 procul (*adv.*) – вдалині, далеко від,
 поза, задовго до
 prodeo, īre, īi, (īvi), ītum –
 виходити, виступати
 prodigium, i n – чудо, чудовисько
 prodītor, oris m – зрадник
 prodūco, ěre, xi, ctum – виводити
 profecto (*adv.*) – справді
 profěro, ferre, tŷli, lātum –
 виносити, оголошувати
 proficio, ěre, fěci, fectum – йти
 вперед, досягати, допомагати,
 приносити користь
 proficiscor, sci, profectus sum –
 відправлятися
 proficiuus, a, um – корисний
 profiteor, profitěri, professus sum –
 проголошувати
 profundo, ěre, fŷdi, fŷsum –
 проливати, виливати
 progenies, ěi f – покоління,
 нащадки
 progredior, grědi, gressus sum –
 виступати, виходити, переходити,
 доходити, робити успіхи
 promissio, ōnis f – обіцянка
 promissum, i n – обіцянка
 promitto, ěre, mīsi, missum – обіцяти
 pronōmen, ĩnis n – займенник
 pronuntiatio, ōnis f – читання,
 вимова

pronuntio, āre, āvi, ātum – читати,
 вимовляти
 prope (*adv.*) – близько, біля,
 поблизу, неподалік
 prop̄ero, āre, āvi, ātum – поспішати
 prophēta, ae m – пророк
 propheta, ae f – пророцтво
 propior, ius – ближчий
 proprium, i n – власність
 proprius, a, um – власний
 propter (*acc.*) – внаслідок, із-за, через
 propterea (*adv.*) – тому що, з цієї
 причини
 proselytus, i m – новонавернений
 prosperitas, ātis f – благополуччя,
 процвітання, щастя
 prosperus, a, um (*prosper*) –
 сприятливий, щасливий
 prospicio, ěre, spexi, spectum –
 бачити вдалині
 protego, ěre, texi, tectum –
 прикривати, покривати, скривати
 prout (*adv.*) – зважаючи на, в
 залежності від
 proverbium, i n – прислів'я
 provideo, ěre, vīdi, vīsum –
 передбачати, наперед зважувати
 providentia, ae f – передбачення,
 турботливість, провидіння
 proximus, a, um – найближчий,
 ближній
 prudens, entis – знаючий,
 розсудливий, обачний
 prudentia, ae f – знання,
 передбачення, наука,
 розсудливість
 prudenter (*adv.*) – розсудливо
 psalmus, i m (*грец.*) – псалом
 publice (*adv.*) – офіційно, від імені,
 за дорученням, в інтересах
 держави, для громадської користі
 puella, ae f – дівчина

puer, ěri m – хлопець
 pugno, āre, āvi, ātum – битися,
 боротися, змагатися
 pulcher, chra, chrum – гарний,
 величний
 pulchrit̄er (*adv.*) – гарно
 pulchritudo, ĩnis f – краса
 pullus, i m – дитя, молода тварина,
 курча, пташина, малюк, молодий
 відросток
 pulso, āre, āvi, ātum – вдаряти,
 стукати
 punio, ĩre, ĩvi, ĩtum – карати,
 мститися
 purgo, āre, āvi, ātum – чистити,
 очищати
 purus, a, um – чистий
 pussillus, a, um – малий, слабкий,
 тихий, незначний
 puto, āre, āvi, ātum – думати, вважати
 python, ōnis m – пророчий дар, віщун

Q

quadraginta – сорок
 quadringenti, ae, a – чотириста
 quaero, ěre, sīvi, ĩtum – шукати,
 питати
 quaeso, ěre, quaesīvi, quaesītum –
 просити
 quaestio, ōnis f – розслідування,
 допит, питання
 quaestus, us m – наживання,
 надбання, набуток, прибуток,
 вигода
 quālis, e – який
 qualīter – як, немов
 quam – ніж, як
 quamprīmum – як можна раніше
 quamobrem – з такої причини, ось
 чому
 quamquam – хоча
 quando – коли

quantus, a, um – який великий, що за
 quare – чим, чому, а тому
 quartus, a, um – четвертий
 quasi – немов, ніби
 quatēnus – до яких пір, як далеко,
 як довго, доки, наскільки
 quattuor – чотири
 -que – і, і взагалі, але
 quemadmōdum – як, наче
 queror, queri, questus sum –
 скаржитися, нарікати
 qui, quae, quod – який, а, е
 quia – тому що, що
 quicumque, quaecumque,
 quodcumque – кожен, який би не,
 хто б не, що б не
 quidam, quaedam, quoddam –
 якийсь
 quidem – напевно, справді, в
 кожному разі
 quidnam – бо що
 quies, ētis f – спокій, мир
 quilibet, quaelibet, quodlibet –
 перший-ліпший, який-небудь
 quindēcim – п'ятнадцять
 quinquaginta – п'ятдесят
 quingenti, ae, a – п'ятсот
 quinque – п'ять
 quintus, a, um – п'ятий
 quis? quid? – хто? що?
 quisnam, quidnam – хто ж, що ж;
 хто-небудь, що-небудь
 quisquam, quidquam (quicquam) –
 (хоч) хто-небудь, що-небудь
 quivis, quaevis, quodvis (quidvis) –
 який-небудь; хто-небудь
 quo – куди
 quocumque – куди б
 quod – тому що, що
 quomōdo – яким чином, як
 quoniam – тому що
 quondam – колись

quoque – також
 quot – скільки
 quotidie – щодня
 quoties – як часто, скільки разів
 quousque – до якого часу? як
 довго?

R

radix, īcis f – корінь
 rado, ěre, rasi, rasum – шкребти,
 стругати, чистити
 raeda, ae f – візок,
 чотирьохколісний екіпаж
 rapio, ěre, ui, ptum – схоплювати
 raptor, ōris m – грабіжник
 raro (*adv.*) – рідко
 rarus, a, um – рідкий
 ratio, ōnis f – рахунок, підрахунок
 rationālis, e – духовний, розумний
 recēdo, ěre, cēssi, cēssum –
 відходити назад, відступати,
 відхилятися, відмовлятися,
 минати, перебувати на відстані
 recessus, us m – відступ,
 повернення, заглибина
 recipio, ěre, cēpi, ptum – отримати,
 вимолити
 recito, āre, āvi, ātum – читати
 вголос, оголошувати
 recōlo, ěre, lui, ultum – знову
 обробляти, займатися, шанувати,
 обдумувати, роздумувати
 recreo, āre, āvi, ātum –
 відтворювати, переробляти,
 відновлювати, укріпляти
 recte – прямо
 rectus, a, um – прямий, правильний
 recumbo, ěre, cubui, –, – лежати,
 покоїтися
 recuso, āre, āvi, ātum – відмовлятися
 reddo, ěre, dīdi, dītum – віддавати
 назад

redemptio, ōnis f – викуп
redeo, ĩre, ĩi(ĩvi), ĩtum – йти назад,
повертатися, відновлюватися
redĭgo, ěre, ěgi, actum – гнати
назад, відганяти, направляти
refĕro, ferre, rettŭli, relĀtum –
відносити, приносити, звертати,
цитувати
refugium, ii n – пристановище
regio, ōnis f – країна, край,
область, район
regĭna, ae f – цариця
regno, āre, āvi, ātum – царювати,
правити
regnum, i n – царство
rego, ěre, rexĭ, rectum – правити,
управляти, керувати, направляти
regredior, grĕdi, gressus sum – йти
назад, повертатися
regŭla, ae f – правило, припис, устав
regŭlus, i m – василіск, гадюка
religio, ōnis f – сумлінність,
релігійність, віра, релігія
religiŏsus, i m – монах, чернець
relinquo, ěre, relĭqui, lictum –
залишати, покидати
reliquiae, ārum f/pl. – реліквії, мощі
reliquus, a, um – той, що
залишився, інший, решта
remaneo, ěre, mansĭ, mansum –
залишатися, зберігатися
remedium, ii n – ліки, засіб
remissio, ōnis f – відпущення
remitto, ěre, mĭsi, missum – відпускати
renŏvo, āre, āvi, ātum – обновляти,
відновлювати
renuntio, āre, āvi, ātum –
повідомляти, доносити,
сповіщати, оголошувати
reperio, ĩre, reppĕri, repertum –
знаходити, одержувати
repĕto, ěre, ĩvi, ĩtum – повторювати

repraesento, āre, āvi, ātum – бути
присутнім, відновлювати,
виконувати
reprŏbo, āre, āvi, ātum – не
схвалювати, відкидати,
осуджувати
repugno, āre, āvi, ātum –
протидіяти, чинити опір,
суперечити, непогоджуватися,
бути проти
requiesco, ěre, ěvi, ětum –
відпочивати
res, rei f – річ, предмет, справа
resideo, ěre, sedi, sessum –
залишатися (сидіти) на місці
respicio, ěre, rexĭ, pectum –
оглядатися, дивитися назад,
озиратися
respondeo, ěre, spondĭ, sponsum –
відповідати
responsum, i n – відповідь,
висновок, погляд, вислів
resurgo, ěre, surrexĭ, surrectum –
воскресати
resurrectio, ōnis f – воскресіння
rete, is n – невід
retineo, ěre, tinui, tentum –
затримувати, тримати
retro – назад, позаду, раніше,
навпаки
retrosum (*adv.*) – назад, навпаки
revĕlo, āre, āvi, ātum – відкривати,
розкривати, оголювати, викривати
revertor, reverti, reversus sum –
повертатися
rex, regis m – цар
rideo, ěre, risi, risum – сміятися
ridicŭlus, a, um – смішний, забавний
risus, us m – сміх
ritus, us m – релігійний обряд,
богослужіння, чин, церемонія,
церемоніал

robōro, āre, āvi, ātum – зміцнювати
rogo, āre, āvi, ātum – просити
Roma, ae f – Рим
Romānus, a, um – римський
ros, roris m – роса
rosa, ae f – троянда
rubicundus, a, um – червоний
ruīna, ae f – падіння, напад,
помилка, нещастя, біда
rumpro, ěre, rupi, ruptum – дерти,
розривати
rursum – назад, знову

S

Sabbātum, i n – субота
saccus, i m – мішок
sacer, era, crum – присвячений,
призначений, священний, святий
sacerdos, ōtis m – священник, жрець
sacramentum, i n – таїнство
sacrarium, i, n – святилище, храм,
імператорський палац
sacrificium, i n – жертва,
жертвоприношення
sacro, āre, āvi, ātum – освячувати,
присвячувати
sacrosanctus, a, um – священний
saecūlum, i n – вік, століття
saepe – часто
sal, salis m – сіль
salio, ĩre, ui, (saltum) –
підскакувати, танцювати
salus, ūtis f – благо, благополуччя,
порятунок, спасіння
salutāris, e – цілющий, рятуючий
salūto, āre, āvi, ātum – вітати
salvator, ōris m – спаситель
salveo, ěre – бути здоровим, добре
себе почувати
salvo, āre, āvi, ātum – спасати
salvus, a, um – недоторканий,
здоровий, цілий, неушкоджений

sanctificatio, ōnis f – освячення, святість
sanctifico, āre, –, –, – освячувати
sanctus, a, um – святий
sanitas, ātis f – здоров'я
sano, āre, āvi, ātum – лікувати,
зцілювати
sanguis, ĩnis m – кров
sanus, a, um – здоровий
sapiens, entis – мудрий
sapienter (adv.) – розумно
sapientia, ae f – мудрість, розум
sapio, ěre, ii (īvi), –, – бути мудрим, мати
здоровий глузд, розумно мислити
satio, āre, āvi, ātum – годувати
досита, вгамовувати, набридати,
поливати
satis – досить
satisfacio, ěre, fēcī, factum –
просити вибачення, вибачатися,
виправдовуватися, задовольняти
Saturnalia, ium (ōrum) n – Сатурналії
(староіталійська свята)
satūro, āre, āvi, ātum – насичувати,
годувати
scabellum, i n – лавочка, підніжок
scaena, ae f – сцена, театр
scalae, ārum f – сходи
scelus, ěris n – злочин
schola, ae f – школа, лекція
scientia, ae f – знання
scilicet – а саме, тобто
scio, ĩre, īvi, ĩtum – знати,
дізнаватися, помічати, бачити
scorpio, ōnis m (грец.) – скорпіон
scriba, ae m – книжник
scribo, ěre, scripsi, scriptum – писати
scriptor, ōris m – письменник
scriptūra, ae f – писання
secēdo, ěre, cessi, cessum –
віддалятися, відходити
secundum (acc.) – відповідно до,
згідно з

secundus, a, um – другий
 sed – але
 sedeo, ēre, sedi, sessum – сидіти
 sedes, is m – трон, престол
 seditio, ōnis f – повстання
 seditiōsus, a, um – бунтівний
 sella, ae f – крісло, трон, сідло
 semel – одного разу
 semen, īnis n – насіння
 sementis, is f – посів, сівба;
sementum facēre сіяти
 semidepōnens, entis – *грам.*
 напіввідкладний
 semīno, āre, āvi, ātum – сіяти
 semper – завжди
 sempiternus, a, um – вічний
 senectus, ūtis f – старість
 senex, senis m – старий
 senior, ōnis m – старець, стара людина
 sententia, ae f – вислів, речення,
 сентенція
 sentio, īre, sensi, sensum –
 відчувати
 separātim – окремо, порізно
 separātus, a, um – відокремлений
 sepelio, īre, īvi, pultum – хоронити
 septem – сім
 septīmus, a, um – сьомий
 septingenti, ae, a – сімсот
 septuaginta – сімдесят
 sepulchrum, i n – могила, гробниця
 sequor, sequi, secūtus sum – йти за,
 слідувати
 series, ēi f – ряд
 sermo, ōnis m – розмова, пояснення
 sero – пізно
 serpens, entis m/f – змія
 serus, a, um – пізній
 servio, īre, īvi, ītum – служити
 servo, āre, āvi, ātum – охороняти,
 зберігати
 servus, i m – раб

sescentesīmus, a, um – шестисотий
 sescenti, ae, a – шістсот
 seu = sive
 severitas, ātis f – строгість,
 суворість
 sex – шість
 sexaginta – шістдесят
 sextus, a, um – шостий
 si – якщо
 sic – так
 sicut – як, наче
 significatio, ōnis f – оголошення,
 повідомлення, сповіщення
 significo, āre, āvi, ātum – подавати
 знак, висловлювати, вражати,
 відмічати, виражати, позначати,
 прораховувати
 signo, āre, āvi, ātum – позначати,
 прикладати, запечатувати
 signum, i n – знак
 silentium, i n – мовчанка
 similis, e – подібний
 similitūdo, īnis f – схожість, подоба
 similiter (*adv.*) – подібно, подібним
 чином
 Simon, m – Симон
 simplex, īcis – простий, чистий
 simplicitas, ātis f – простота
 simul – як тільки, лиш тільки,
 одночасно
 simūlo, āre, āvi, ātum – робити
 подібним, уподібнювати
 sine (*abl.*) – без
 singularis, e – окремий, особливий,
грам. одиничний
 singūli, ae, a – по одному,
 поодинці, окремо
 sinister, tra, trum – лівий
 sitio, īre, īvi, ītum – бути спраглим
 sitis, is f – спрага
 sive (seu) – або
 sive ... sive або...або

socer, ěri m – тeсть, свeкoр
socia, ae f – спiльниця
sociālis, e – суспiльний
societas, ātis f – спiльнoтa
socius, a, um – спiльник, союзник;
товариш
socrus, i f – тeщa, свeкpухa
sol, solis m – сонцe
solemnis, e – святкoвий,
святинний
solemniter (*adv.*) – урoчистo
soleo, ěre, solitus sum – мати звичай
solitudo, ĩnis f – усaмiтнeння,
бeзлюддя, сaмoтнiсть,
бeззaxиснiсть
sollicitudo, ĩnis f – хвильoвaння,
тyрбoтa
solus, a, um (G. solus, D. soli) –
єдиний, oдин
solvo, ěre, solvi/solui, solutum –
пoрyшyвaти, руйнyвaти,
рoзв'язyвaти
somnia, i n – сон, снoвидiння
somnia, i m – сон
sonans, ntis – (пoвнo) звyчний
sonorus, a, um – дзвiнкий
soror, oris f – сeстpа
spargo, ěre, sparsi, rsum – кpoпити
spatiosus, a, um – рoзлoгий,
oбшиpний
spatium, i n – пpocтiр, пpoмiжoк,
пpoгyлянкa
speciālis, e – oсoбливий
species, ei f – вигляд, пoстaть, вид;
sub specie – пiд виглядoм, для
гoдиться
speciosus, a, um – миловидний,
пpекpасний, гapний, блискучий,
гoлoсний
specto, āre, āvi, ātum – дивиться
speculum, i n – дзepкaлo
spelunca, ae f – гpoт, пeчepa

sperno, ěre, sprevi, spretum –
вiддiляти, вiддaляти, вiдкидaти з
пpезирствoм нaсмiхaтися
spero, āre, āvi, ātum – нaдiяться
spes, spei f – нaдiя, oчiкyвaння
spina, ae f – кoлючкa
spirituālis, e – дyховний
Spiritus, us m – дyх
spiro, āre, āvi, ātum – дyти, вiяти,
дixaти
splendor, oris m – слaвa
sponsum, i n – oбiцянкa,
зoбoв'язaння
sponte – з дoзвoлу; sua sponte
сaмoхiть; сaмo пo сoбi;
дoбpoвiльнo
sporta, ae f – кoшик
stabulum, i n – хлiв, стaйня, стiйлo
stadium, i n – бiг, гpeцькa мiрa y
125 кpoкiв
stagnum, i n – бoлoтo
statuo, ěre, tui, utum –
пoстaнoвляти, встaнoвлювaти
statutum, i n – нaстaнoвa
statūra, ae f – pіcт, вeличинa
status, us m – стaн, пoлoжeння
stella, ae f – зiркa
stibium, ii n – хiм. сyрмa
stigma, ātis n – знaк, клeймo
sto, āre, steti, statum – стoяти
stola, ae f (*грец.*) – стoлa, дoвгa
пpocтoрa сyкня римськoї жiнки;
пepен. римськa мaтpонa
stricte (*adv.*) – тiснo, стислo,
кoрoткo, тoчнo, стpогo
stringo, ěre, strinxi, strictum –
виймaти, витягaти, нaтягaти,
нaпpужyвaти
stultus, a, um – дyрний
stupeo, ěre, ui, – – дивyвaтися,
зyпиняться, зaстигaти, зaвмиpaти,
нiмiти, бyти вpажeним

stupor, ōris m – остовпіння, подив
suadeo, ēre, suāsi, suāsum – радити,
переконувати, вмовляти
suāvis, e – приємний
suavitas, ātis f – приємність, насолода
sub (*abl.*) – під; *sub specie* – під
виглядом, для годиться
subdo, ěre, dīdi, dītum – підкидати,
додавати
subiicio, ěre, iēcī, iectum – кидати,
підставити, підкоряти, підкладати
sublĕvo, āre, āvi, ātum – піднімати,
підтримувати, допомагати
sublīmis, e – високий
subordinātus, a, um – підпорядкований,
підрядний
subsequor, sequi, secūtus sum –
слідувати
substantia, ae f – субстанція,
природа, існування
substantivum, i n – іменник
subtrāho, ěre, traxi, tractum –
витягувати, відносити, виводити,
не згадувати, опускаєти
succlāmo, āre, āvi, ātum – кричати у
відповідь
sudarium, ii n – хустинка (для
втирання поту)
suggestio, ōnis f – навіювання,
переконування
sum, esse, fui – бути, існувати
summa, ae f – підсумок
summus, a, um – найвищий,
верхній, головний, кращий,
важливіший
sumo, ěre, sumpsi, sumptum –
брати, хапати, схоплювати,
приймати, починати
super (*acc.*) – над, понад, вище
superaddo, ěre, –, addītum – додавати
superexalto, āre, āvi, ātum –
возвеличувати

superfluītas, ātis f – надмірність
superior, ius – вищий
supĕro, āre, āvi, ātum –
перевищувати
superstitio, ōnis f – забобон,
святість
supervenio, ĩre, vĕni, ventum –
надходити
supīnus, a, um – загнутий назад,
звернений обличчям ввєрх,
навзнак лежачий, звернений,
направлений, який іде назад
suppletīvus, a, um – доповнюючий
supplex, ĩcis – благаючий
supra (*abl.*) – понад
suprĕmus, a, um – найвищий,
верховний, останній
surgo, ěre, rexi, rectum –
підніматися, вставати, воскресати
sursum (*adv.*) – ввєрх, наверху
suscipio, ěre, scĕpi, septum –
підтримувати, випробовувати,
терпіти
sustineo, ēre, tinui, tentum –
підтримувати, тримати
suus, a, um – свій
syllāba, ae f – склад
synagōga, ae f – синагога

Т

tabernacŭlum, i n – шатро,
пристановище, прибудова
tabŭla, ae f – дошка, таблиця, рl.
рукопис, запис, документ, список
taceo, ēre, cui, ĩtum – мовчати
tacītus, a, um – мовчазний
taedium, ii n – відраза,
пересиченість
talentum, i n – талант
talis, e – такий
tam – так, до такої міри
tamen – однак

tamquam – наче, подібно
tango, ěre, tetġgi, tactum – торкати(ся), пробувати, захоплювати, межувати
tandem – нарешті, врешті врешт
tanto (*adv.*) – тим, настільки
tantus, a, um – такий, такий великий
tarde (*adv.*) – повільно, із запізненням, з трудом, неохоче
tardus, a, um – повільний
tecum – з тобою
temperantia, ae f – поміркованість, стриманість
templum, i n – храм
temporālis, e – який триває якийсь час
temptatio, ōnis f – випробування, приступ, спокуса
tempus, ōris n – час
tenebrae, ārum f – темрява, морок
tenebresco, ěre, –, –, – темніти
tenebrōsus, a, um – темний
teneo, ěre, tenui, tentum – тримати, затримувати
tentatio, ōnis f – спокуса
tento, āre, āvi, ātum – торкатися, чіпати, спокушати
terminus, i m – кінець
terra, ae f – земля
tertius, a, um – третій
testificor, āri, ātus sum – свідчити
testimonium, ii n – свідчення, свідоцтво, доказ
testis, is m – свідок
textus, a, um – витканий
Thais, ġdis f – Таїс
theatrum, i n – театр
thesaurus, i m (*грец.*) – скарб, сховище
thronus, i m – трон, престол
thus, thuris n – ладан, фіміам, запашна смола

Tiberias, ādis f – Тіберіада, місто в Галілеї
timeo, ěre, timui, – – боятися, шанувати
timor, ōris m – страх
tingo, ěre, tinxi, tinctum – змочувати, просякати
tintinabŭlum, i n – дзвіночок
toga, ae f – тога, верхній одяг римлян
tollo, ěre, sustŭli, sublātum – забирати, усувати, підносити
torqueo, ěre, torsi, tortum – мучити
torrens, entis m – потік, струмок
torreo, ěre, torruī, tostum – сушити, підсушувати, смажити, пекти
tot (*adv.*) – стільки
totġdem (*adv.*) – стільки ж
totus, a, um – цілий, весь
trado, ěre, dġdi, dġtum – передавати, повірjати, розповідати, видавати
traho, ěre, traxi, tractum – тягнути
traicio, ěre, iěci, ectum – перекидати, протягати, переміщати, проколювати
tranquille (*adv.*) – спокійно
trans (*acc.*) – через
transeo, ġre, ġi, (ġvi), ġtum – переходити, приєднуватися
transfěro, ferre, tŭli, lātum – переносити, зміщати
transformo, āre, āvi, ātum – перетворювати
transgressio, ōnis f – порушення
transġtus, us m – перехід
translatio, ōnis f – перенос, переміщення, переклад, перестановка, грам, заміна
transmitto, ěre, mġsi, missum – перепливати, переправляти
trecenti, ae, a – триста
tremefacio, ěre, fěci, factum – потрясати, *pass.* здригатися

tremo, ěre, ui, –, – боятися,
тремтіти
tremor, ōris m – тремтіння, страх
tres, tria – три
tribulatio, ōnis f – терзання,
мучення
tribŭlus, i m – терен
tribuo, ěre, tribui, tribŭtum –
визнавати, вважати
tribus, us f – покоління (Ізраїля)
triginta – тридцять
Trinītas, ātis f – Трійця
tristis, e – сумний
tristitia, ae f – сум
tritīcum, i n – пшениця
trucīdo, āre, āvi, ātum – забивати,
мордувати
tu – ти
tuba, ae f – труба, сурма
tunc – тоді, в той час, колись
tunīca, ae f – туніка
turba, ae f – юрба, натовп
turbo, āre, āvi, ātum – хвилювати
tutamentum, i n – захист, охорона
tuus, a, um – твій
typus, i m – тип

U

ubi – де
ubique – де б не, скрізь, всюди
Ucrainīcus, a, um – український
ulciscor, ulcisci, ultus sum – мстити,
карати
ullatēnus, a, um – жодним чином
ulŭlo, āre, āvi, ātum – вити, ридати
ulterior, ius – дальший
ultīmus, a, um – останній,
найдальший
ultra – далі, потім, більше
umbilīcus, i m – пупок, середина
umbra, ae f – тїнь
unde – звідки

undĕcim – одинадцять
undo, āre, āvi, ātum – хвилюватися,
клекотіти, кипіти
unīcus, a, um – єдиний; *unīcus solus*
– один-єдиний
unigenītus, a, um – єдиновірний
unguentum, i n – мазь, пахощі
unītas, ātis f – єдність, рівність,
одне ціле
universum, i n – світ
universus, a, um – цілий,
загальний, весь
unus, una, unum – один, одна, одне
unusquisque, unumquidque – кожен
зокрема
urbs, urbis f – місто
urtīca, ae f – кропива
usque – аж до
usque... dum – до тих пір... поки
ut – як
uter, utris m – шкіряний мішок
uter, utra, utrum – котрий (з двох)
utīlis, e – корисний
utilītas, ātis f – користь
utīnam – о якби, о коли б
utor, uti, usus sum – вживати,
користуватися
utrum – чи; або
uxor, ōris f – дружина

V

vaso, āre, āvi, ātum – бути вільним,
незайнятим; присвячувати себе;
займатися
vado, ěre, vasi, – – йти,
відправлятися
vae! – горе!
vagatio, ōnis f – мандрівка,
блукання
valde (*adv.*) – сильно, дуже, вельми
valeo, ěre, ui, ĭtum – бути сильним,
здоровим

valīdus, a, um – сильний, міцний,
 могутній, здоровий
 vanītas, ātis f – честолюбність,
 марність, фальш, гріх, марнота,
 суєта
 vanus, a, um – порожній,
 безлюдний,
 малонаселений, безтілесний
 varians, antis (*пра* від *varid*) –
 різний, видозмінений
 varius, a, um – різноманітний,
 різний
 vas, vasis n – посуд
 vastus, a, um – великий, розлогий
 vehēmens, entis – сильний, палкий
 veho, ěre, vexi, vectum – везти,
 їхати
 vel – або
 velocīter – швидко
 velox, ōcis – швидкий
 veluti – як, ніби
 venerabīlis, e – гідний пошани
 venio, ĩre, veni, ventum –
 приходити
 ventus, i m – вітер
 venumdo, āre, dēdi, dātum –
 продавати
 venundo = venumdo
 Venus, ěris f – *міф*. Венера, богиня
 краси, кохання, шлюбу
 ver, veris n – весна
 verbum, i n – слово, дієслово
 vere (*adv.*) – дійсно, істинно
 vereor, ěri, ĩtus sum – боятися
 veritas, ātis f – правда, істина
 vermis, is m – хробак
 vero – все ж, однак
 versicūlus, i m – віршик
 versus, us, m – оберт, лінія, ряд
 verto, ěre, verti, versum –
 повертати, перевертати,
 перекладати

verumtāmen – однак, все ж, хоча
 verus, a, um – правдивий, істинний
 verutum, i n – короткий спис,
 дротик
 vesper, ěri (ěris) m – вечір
 vespĕra, ae f – вечір
 vespĕre (*adv.*) – ввечері
 vester, vestra, vestrum – ваш
 vestimentum, i n – одяг
 vestio, ĩre, ĩvi, ĩtum – одягати,
 покривати
 vestis, is f – одяг
 veto, āre, tui, tītum – забороняти
 vetus, ěris – старий
 vexo, āre, āvi, ātum – кидати,
 розганяти, гнати, гнітити,
 турбувати
 via, ae f – дорога
 vicesīmus, a, um – двадцятий
 vices (*gen.*) – зміна, черга
 victor, ōris m – переможець
 victoria, ae f – перемога
 vicus, i m – ряд будинків, вулиця,
 село
 videlicet (*adv.*) – очевидно, ясно,
 саме
 video, ěre, vidi, visum – бачити
 vigilia, ae f – варта, сторожа
 vigīlo, āre, āvi, ātum – бути
 бадьорим, чувати, звертати увагу
 vincio, ĩre, vinxi, vinctum – в'язати,
 заковувати
 vinco, ěre, vici, victum –
 перемагати
 vincūlum, i n – пута, кайдани
 vindīco, āre, āvi, ātum –
 оголошувати, захищати, рятувати
 vinea, ae f – виноградник
 vinum, i n – вино
 vipĕra, ae f – змія, вуж
 vir, i m – чоловік
 virgo, ĩnis f – діва

viridiarium, ii n – сад
virtus, ūtis f – мужність, доблесть,
чеснота
vis f – сила
visibīlis, e – видимий
visio, ōnis f – видіння, поява
visito, āre, āvi, ātum – відвідувати
vita, ae f – життя
vitis, is f – виноградна лоза,
виноград
vitium, i n – вада, недолік,
помилка, погрішність
vito, āre, āvi, ātum – ухилятися,
обходити, уникати
vitta, ae f – стрічка, пов'язка на
голову
vitūlus, i m – телятко
vivifico, āre, āvi, ātum – оживляти,
животворити
vivo, ěre, vixi, victum – жити
vivus, a, um – живий
vocabulum, i n – найменування,
назва, ім'я, слово
vocālis, e – голосний
voco, āre, āvi, ātum – називати,
кликати

vobiscum – з вами
volo, āre, āvi, ātum – літати
volo, velle, volui – хотіти, бажати
volūcer, volūcris, volūcre –
літаючий, стрімкий, швидкий,
летючий, пернатий
volucris, is f – крилата істота,
перелітний птах
volumen, ĩnis n – згорток, рукопис,
твір
voluntas, ātis f – воля, бажання
voluptas, ātis f – розкіш
vos – ви
votum, i n – жертва, обітниця,
молитва
vox, vocis f – голос
vultus, us m – риси обличчя, вираз
обличчя; погляд; зовнішній
вигляд; зображення; лик
vulva, ae f – утроба

Z

zelātor, oris m – ревнитель
zizania, ae f – плевела, турбота
Zodiācus, i m – зодіак
zona, ae f – пояс

VOCABULARIUM
UCRAINICO – LATINUM
СЛОВНИК
УКРАЇНСЬКО – ЛАТИНСЬКИЙ

А

a – sed
agneць – agnus, i m
ангел – angēlus, i m
ані – neque
античний – antiquus, a, um
апостол – apostōlus, i m

Б

багатий – dives, itis
багатство – divitiae, ārum f/pl.
бажати – opto, āre, āvi, ātum
батьківщина – patria, ae f
батько – pater, patris m
бачити – video, ēre, vidi, visum
бездіяльний – iners, inertis
бідний – pauper, ēris
благословляти – benedīco, ēre, dixi, dictum
близький – propinquus, a, um
бо – enim
Бог – Deus, i m
брат – frater, tris m
брехун – mendax, ācis m
бути повинним – debeo, ēre, ui, itum

В

в – in (acc. куди? abl. – де?)
важкий – difficīlis, e
ваш – vester, tra, trum
вбивати – occīdo, ēre, cīdi, cīsum
великий – magnus, a, um
величезний – grandis, e
вести – ducō, ēre, duxi, ductum
вже – etiam
від – e, ex (abl.)
відвідувати – visīto, āre, āvi, ātum

відкривати – aperio, īre, ui, rtum
воскресати – resurgo, ēre, surrexi, surrectum
вчитель – magister, tri m
вчителька – magistra, ae f
вчити – doceo, ēre, docui, doctum
вчитися – disco, ēre, didīci, –

Г

говорити – dico, ēre, dixi, dictum
голова – caput, itis n
голос – vox, vocis f
гора – mons, montis m
горіх – nux, nucis f
Господь – Domīnus, i m
готувати – paro, āre, āvi, ātum
грішити – pecco, āre, āvi, ātum
грішник – peccātor, ōris m

Д

давати – do, āre, dēdi, ātum
дар – munus, ēris n, donum, i n
два – duo, duae, duo
дев'ять – novem
день – dies, ēi m, f
державна – civitas, ātis f
десять – decem
дивитися – specto, āre, āvi, ātum
дівчина – puella, ae f
діти – libēri, ōrum m/pl.
для – ad (acc.), pro (abl.)
до – ad (acc.)
додому – domum
доказ – testimonium, i n
доля – fatum, i n; fortūna, ae f
допомагати – adiuvo, āre, iūvi, iūtum aliquem

дорога – *via*, ae f
друг – *amicus*, i m; *collega*, ae m
другий – *secundus*, a, um; *alter*, ěra,
ěrum
душа – *anĭma*, ae f

Є
євангелист – *evangelista*, ae m

Ж
жити – *vivo*, ěre, *vixi*, *victum*
жінка – *mulier*, ěris f; *femĭna*, ae f

З
з – *e*, *ex* (*abl.*); *cum* (*abl.*)
за – *pro* (*abl.*)
забувати – *obliviscor*, *oblivisci*,
oblĭtus sum
завжди – *semper*
задоволення – *voluptas*, ātis f
занедбувати – *neglĕgo*, ěre, *lexi*,
lectum
засновувати – *condo*, ěre, *dĭdi*,
dĭtum
зберігати – *conservo*, āre, āvi, ātum;
servo, āre, āvi, ātum
звичай – *mos*, *moris* m
здаватися – *videor*, ěri, *visus sum*
земля – *terra*, ae f
зібрання – *concilium*, i n
зірка – *astrum*, i n; *stella*, ae f
зміцнювати – *fĭrmo*, āre, āvi, ātum
знати – *scio*, ĭre, ĭvi, ĭtum
золото – *aurum*, i n
зручний – *idoneus*, a, um

І
і – *et*, *atque*
Іван – *Ioannes*, is m
із – *e*, *ex* (*abl.*)
інший – *alius*, a, ud
іти – *eo*, ĭre, ĭi (*ĭvi*), ĭtum

Ірод – *Herodes*, is m
істина – *verĭtas*, ātis f
істота – *anĭmal*, ālis n
Ісус – *Iesus*, us m

Ї
їжа – *cibus*, i m
їсти – *edo*, ěre, *edi*, *esum*

Й
Йоанн, Іван – *Ioannes*, is m

К
камінь – *lapis*, ĭdis m
книга – *liber*, *libri* m
когорта – *cohors*, rtis f
кожен – *omnis*, e
коли – *quando*; *cum*
копати – *fodio*, ěre, *fodi*, *fossum*
корисний – *utilis*, e

Л
ласка – *gratia*, ae f
лікувати – *curo*, āre, āvi, ātum
любити – *amo*, āre, āvi, ātum;
diligo, ěre, *dilĕxi*, *dilectum*
любов – *amor*, ōris m
людина – *homo*, ĭnis m
лютий – *Februarius*, i m
Львів – *Leopŏlis*, is f

М
майже – *fere*
маніпул – *manĭpŭlus*, i m
Марія – *Maria*, ae f
мати – *mater*, *matris* f
мати (володіти) – *habeo*, ěre, *ui*, ĭtum
мати звичай – *soleo*, ěre, *solĭtus sum*
меч – *gladius*, i m
мій – *meus*, a, um
місце – *locus*, i m
місяць – *mensis*, is m

ми – nos
милосердя – misericordia, ae f
мир – pax, pacis f
мистецтво – ars, artis f
мовчати – taceo, ēre, ui, ĩtum
могти – possum, posse, potui, –
Мойсей – Moyses, is (i) m
молитва – oratio, ōnis f
молитися – oro, āre, āvi, ātum
море – mare, maris n
мудрість – sapientia, ae f
Муза – Musa, ae f

Н

на – in (*acc.* – куди? *abl.* – де?)
навчати – doceo, ēre, ui, ctum
нагадувати – moneo, ēre, ui, ĩtum
надіятися – spero, āre, āvi, ātum
називати – nomīno, āre, āvi, ātum
найбільше – maxīme
наказувати – impĕro, āre, āvi, ātum
намір – intentio, ōnis f
народження – natus, us m
народжувати(ся) – nascor, nasci,
natus sum
наслідувати – imĭtor, āri, ātus sum
настанова – praesceptum, i n
наука – doctrīna, ae f
наш – noster, nostra, nostrum
не – non, ne
небо – caelum, i n
негайно – statim
нещасний – miser, ěra, ěrum
ніж – quam
ніколи – numquam
ніхто – nemo
новий – novus, a, um

О

о, якби – utīnam
одержати – accipio, ěre, cĕpi, ceptum
один – unus, una, unum

оратор – orator, ōris m
орел – aquīla, ae f
освітлювати – illumīno, āre, āvi,
ātum

П

падати – cado, ěre, cecīdi, casum
палати – ardeo, ēre, arsi, arsum
пам'ять – memoria, ae f
пастух – pastor, ōris m
патріарх – patriarcha, ae m
перед – ante (*acc.*)
Пилат – Pilātus, i m
писати – scribo, ěre, scripsi,
scriptum
питати – interrŏgo, āre, āvi, ātum
пити – bibo, ěre, bibi
пізнавати – cognosco, ěre, nŏvi,
nĭtum
після – post (*acc.*)
повертатися – revertor, reverti,
reversus sum
повинним бути, мусити – debeo,
ěre, debui, debĭtum
повчання – praesceptum, i n
поганин – pagānus, i m
подарунок – donum, i n
поет – poĕta, ae m
пожирати – comĕdo, ěre, ědi, ěsum
показувати – monstro, āre, āvi,
ātum
помилка – error, ōris m
помирати – oboe, ĩre, ii, ĩtum
поховати – sepelio, ĩre, ĩvi, pultum
початок – initium, i n
почесть – honor, ōris m
правда – verĭtas, ātis f
працювати – labŏro, āre, āvi, ātum
приглядатися – considĕro, āre, āvi,
ātum
приклад – exemplum, i n

приносити – affĕro, afferre, attŭli,
allātum; offĕro, offerre, obtŭli,
oblātum
приходити – advenio, ĩre, veni,
ventum
про – de (*abl.*)
пророк – prophĕta, ae m простий –
simplex, ĩcis проти – contra (*acc.*)

Р

раб – servus, i m
радіти – gaudeo, ĕre, gavĭsus sum
радість – laetitia, ae f
рахувати – numĕro, āre, āvi, ātum
Рим – Roma, ae f
римлянин – Romānus, i m
римський – Romānus, a, um
рід – genus, ĕris n
рік – annus, i m
розбивати – frango, ĕre, fregi, fractum
роздумувати – recōlo, ĕre, lui, ultum
розповідати – narro, āre, āvi, ātum
розуміти – intelligo, ĕre, lexi,
lectum
розумний – prudens, prudentis
Ромул – Romŭlus, i m
рука – manus, us f

С

Сатурн – Saturnus, i m
світ – mundus, i m
світло – lux, lucis f
святий – sanctus, a, um
священик – sacerdos, ōtis m
сенатор – senator, oris m
середина – medium, i n
серце – cor, cordis n
сестра – soror, ōris f
сидіти – sedeo, ĕre, sedi, sessum
син – filius, ii m
скаржитися – queror, queri, questus
sum

слава – gloria, ae f
слово – verbum, i n
слухати – audio, ĩre, ĩvi, ĩtum
смерть – mors, mortis f
смирений – submissus, a, um
смолоскип – facŭla, ae f
співати – canto, āre, āvi, ātum
справедливий – iustus, a, um
спускатися, сходити – descendo,
ĕre, ndi, nsum
срібло – argentum, i n
ставатися – fio, fiĕri, factus sum
стародавній – antĭquus, a, um
створювати – creo, āre, āvi, ātum
століття – saecŭlum, i n
стояти – sto, āre, steti, statum
стукати – pulso, āre, āvi, ātum
суд – iudicium, i n
сумувати – doleo, ĕre, ui, –
сурма – tuba, ae f

Т

також – quoque
талант (грошова одиниця) –
talentum, i n
твій – tuus, a, um
тіло – corpus, ōris n
товариш – amĭcus, i m
товаришка – amĭca, ae f
тоді – tunc
той, та, те – iste, ista, istud
трон – thronus, i m

У

уста – os, oris n
учень – discipŭlus, i m

Х

хвалити – laudo, āre, āvi, ātum
хворий – aeger, gra, grum
хвороба – infirmĭtas, ātis f
хлопець – puer, eri m

хороший – bonus, a, um
хотіти – volo, velle, volui
Христос – Christus, i m

Ц

царство – regnum, i n
цей, ця, це – is, ea, id
центурія – centuria, ae f

Ч

ченець – monachus, i m
через – per (*acc.*); propter (*acc.*)
читати – lego, ěre, legi, lectum
чому – cur
чути – audio, ĩre, ĩvi, ĩtum

Ш

шанувати – colo, ěre, ui, cultum
школа – schola, ae f
шукати – quaero, ěre, sĭvi, sĭtum

Щ

щасливий – felix, ĩcis
щедрість – largitas, ātis f

Ю

Юдеї – Iudae, ōrum m/pl.

Я

я – ego
ядро – nucleus, i m
як – quomodo; sicut
який, а, е – qui, quae, quod
яма – fossa, ae f

Ілюстрації:

с. 61 <https://www.facebook.com/VirgenDeLasMesas/photos/a.1906545656265067/2527708944148732/?type=3>
с. 69, 77, 183, 267, 277 <https://www.catholictothemax.com/latin-posters/>
с. 211 <https://www.ebay.com.au/itm/374502728788>
с. 229 <https://polyglotclub.com/wiki/Language/Latin/Vocabulary/Months-of-the-Year>
с. 289 <https://en.wikipedia.org/wiki/Trisagion>
с. 297 <http://clevelandtlmfriends.blogspot.com/2009/11/guide-to-latin-prayers-lesson-03-pater.html>
с. 339 <https://www.capiolumenimages.com/product-page/ave-maria-2014>
с. 354 <https://www.abebooks.co.uk/BIBLIA-SACRA-VULGATAE-EDITIONIS-SIXTI-PONT.Catholic/30797893154/bd>
с. 358 <https://picclick.it/R192045-Gloria-Patri-et-Filio-et-Spiritu-Sancto-274046906208.html>
обкладинка:
<https://www.artcurial.com/fr/lot-livre-dheures-livre-dheures-en-latin-lusage-de-rouen-enlumine-sur-peau-de-velin-avec-quelques-0#popin-active>
<https://www.pinterest.jp/pin/349591989809734085/>

Навчальне видання

Автори:

СМОЛЬСЬКА Лариса Юріївна

(кандидат філологічних наук, доцент кафедри латинської та іноземних мов Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького)

ОЛЩУК Роксоляна Леонідівна

(кандидат філологічних наук, доцент кафедри класичної філології Львівського національного університету імені Івана Франка)

ЧАКАЛІ Інеса Степанівна

(кандидат філологічних наук, доцент кафедри румунської та класичної філології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича)

LINGUA LATINA THEOLOGICA

ЛАТИНСЬКА МОВА

Підручник

для студентів богословського факультету

(Українською та латинською мовами)

За авторською редакцією

Підписано до друку 04.01.2024. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Друк різнографічний.

Ум.-друк. арк. 22,1. Обл.-вид. арк. 23,8. Зам. Н-001.

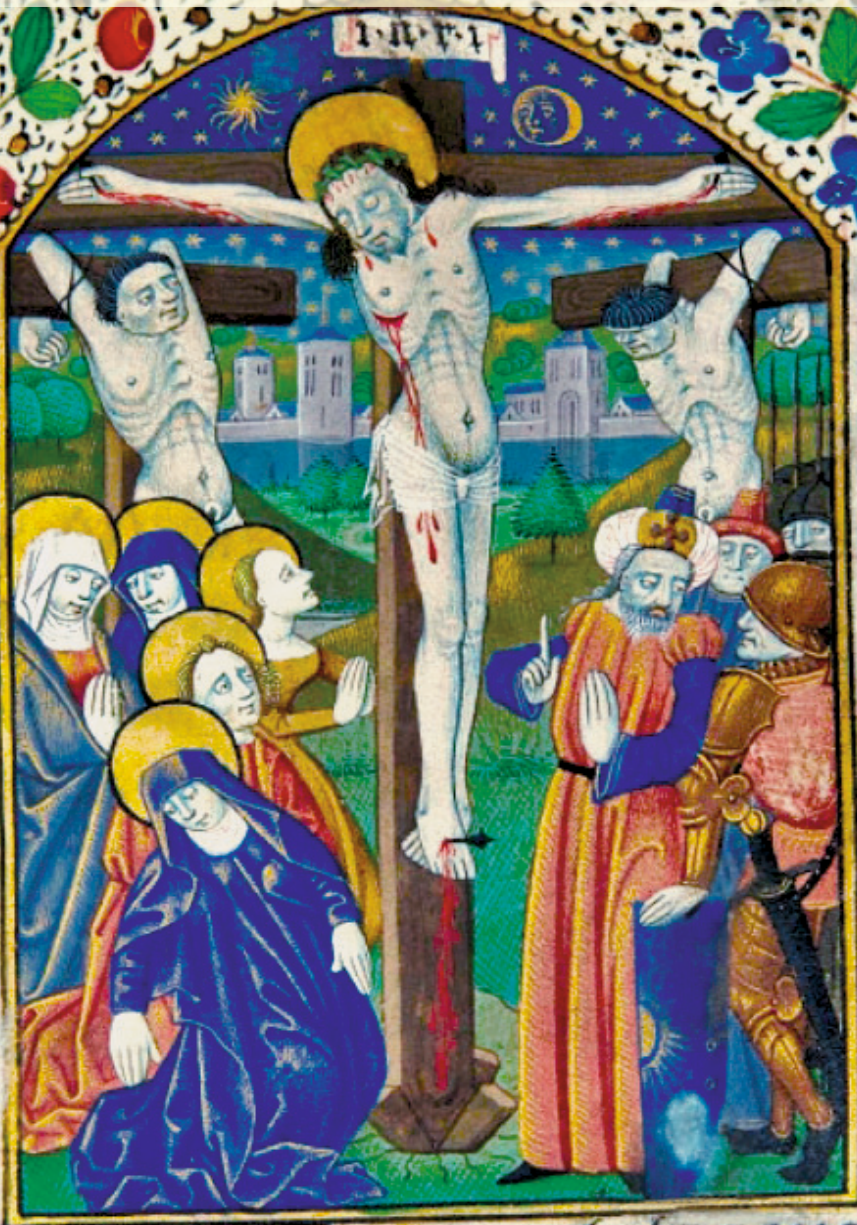
Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002 р.

Domine labia mea
aperies.
Et os meum.

ЧНУ РУТА
ISBN 978-966-423-817-2

9 789664 238172